

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1917, ΤΕΥΧΟΣ 1^{ΟΝ} ΚΑΙ 2^{ΟΝ}

ΜΕΤΑ 2 ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ 75 ΕΝ ΤΩΙ ΚΕΙΜΕΝΩΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Σύνοψις :

A') κείμενον :

α') πραγματεΐαι :

- σελίς
- 1- 37 **Ἀρβανιτόπουλος :** Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ (συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 93· εἰκ. 19).
38 **Γιαννόπουλος :** Εἰς Σκοτούσης ἐπιγραφὴν (ΔΕΟ 1908/11 42 4· εἰκ. 1).
39- 48 **Λεονάρδος :** Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ (βωμοῦ στήλη· Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ πX 328/7· συνέχεια πρὸς ΑΕ 1892 33· εἰκ. 3).
48- 71 **Φιλαδελφεύς :** Νικοπόλεως ἀνασκαφαὶ (συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 33 65· εἰκ. 24).
72- 77 **Συγγόπουλος :** Ἐπιπεδογλυφία (εἰκ. 4).
78-104 **Σβορώνος :** Ἀσκληπιακὰ μνημεῖα καὶ κιονολατρία ἐν Ἀθήναις (πίν. 1-2· εἰκ. 24).

β') ἀγγελίαι :

- 105-106 Α') Ἀθηνῶν : α') Βυζαντιακοῦ καὶ χριστιανικοῦ μουσείου προσκτῆματα : 1) παλαιохριστιανικὰ ἀνάγλυφα, 2) Ἐν ἐπι-
πεδογλύφῳ εἰκονογραφία ὑπὸ Ἀ. Ἀδαμαντίου
106 β') Αἱ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ Γ. Σωτηρίου
106-107 γ') Περίκλειον Ὡδεῖον ὑπὸ Π. Καστριώτου.
107 Β') Ἐρμιονίδος ὑπὸ Ἀ. Φιλαδελφῆως.
107 Γ') Θέρμων ὑπὸ Κ. Ρωμαίου.
107-108 Δ') Κορινθίας ὑπὸ Ἀ. Φιλαδελφῆως.
108 Ε') Ναυπλίας " " "
109 Φ') Τεγέας " " "
109 Ζ') Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἐπέτεια ἔργα.

B') πίνακες :

- ἀρ. εἰς σ.
1 83 87 Ἀσκληπιακὰ μνημεῖα : κορασίου ἀγάλμα ἐξ Ἀγρας· σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου.
2 87 " " κορασίων ἀγάλματα ἐξ Ἀγρας.

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Δημοσιεύματα

τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (λεωφόρ. πανεπιστημίου 20).

	δραχ.
1. Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς (πρὸ πίνακτον τῆς ΑΕ ἐν ΑΕΛ [= Λεύκιμα τῆς ΑΕ τυπωθὲν τῆ 30 8 12] 1-3): (περίοδος 1η) 1837-1843: τεύχη α'-ιβ', ιγ' (καὶ ιδ'), ιε' (τεύχος ιε' ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ'-κθ': 1852-1860: τεύχη λ'-νε' πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: ια', β', γ', δ', ια', ιβ', ιε', ιζ', ιη' κτλ.—κθ', ν', να', νγ', νδ', νε' τὸ τεύχος ἕκαστον.....	1.—
περίοδος 2α 1862: τεύχη α'-ιβ' (τὰ τελευταία τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· τὸ τεύχος ἕκαστον.....	1.—
1869: τεύχος ιγ' 1870: τεύχος ιδ' 1872: τεύχη ιε' καὶ ιε' (τὸ ιε' ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεύχος ιζ'· τὸ τεύχος ἕκαστον.....	3.—
περίοδος 3η 1883 κί: εἰς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· τὸ τεύχος ἕκαστον.....	6.25
2. Εὐρετήριο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς 3ης περιόδου· ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου· τόμος 1ος: ΑΒΕ 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στήλαι 550. 1902.....	30.—
3. Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ΠΑΕ):	
α) Σύνοψις τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν: 1837-1846/7· ἔκδοσις 2α· Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος (Ἀνδρονίκου ὠρολόγιον, εἰς σ. 247, πρὸ σ. 318). 1846· δὲν πωλεῖται.....	—
β) Πρακτικά τῆς 7ης γενικῆς συνεδρίας τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1841/2. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842· ἐκδοσθέντων καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ.....	1.—
γ) Πρακτικά τῆς 12ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1847/8. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848· δὲν πωλεῖται.....	—
δ) Πρακτικά τῆς 13ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1848/9. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849.....	1.—
ε) Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1858/9. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' καὶ 43. 1859.....	1.—
Ϝ) Γενικαὶ συνελύξεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 4ον τὸ τεύχος ἕκαστον.....	1.—
ζ) ΠΑΕ 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κί-1905. Σχῆμα 8ον· ὁ τόμος ἕκαστος.. 1906 κί. " " " " " " ..	3.— 5.—
4. Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεθθείου ἐπιτροπείας, ἢ Ἀναγραφή τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεθθείου, γενομένη κατ' ἐντο- λὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 4ον, σελ. 21, πίν. 8. 1853..	1.—
5. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια' καὶ 22 καὶ 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον τὸ φυλλάδιον ἐκάτερον.....	1.—
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδοσόμεναι δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6' καὶ 34, πίνακες 9. 1860.....	1.—
7. Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς (1837) μέχρι τοῦ 1879 τελευτώντος· ὑπὸ Ἐδθνυμίου Καστόρχη. Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ' καὶ 130. 1879.....	3.—
8. Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς (ἐν ἔτει 1837) ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900· ὑπὸ Π. Καββαδίου. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900.....	3.—
9. Κατάλογος τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου· ὑπὸ H. G. Lolling· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ τῆς ἀκροπόλεως, τεύχος α': Ἀρ- χαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στήλαι 152 καὶ η', μετὰ πίνακος. 1899.....	12.50
10. Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν· ὑπὸ Π. Καββαδίου. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἰς τοπογραφικῶς. 1900.....	15.—
10α Τὰ τῆς ἐν Ἀντικυθήροις ναυαγίας εὐρήματα· ἐκ τῆς ΑΕ 1902, τεύχος 3/4, στήλ. 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19, ὧν 8 παρέμβητοι.....	5.—
11. Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905.....	6.—
12. Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος· τόμος 1ος: Γλυπτὰ τοῦ τῆς ἀκροπόλεως μουσείου (πραγματεῖται Καββαδίου, Καστορίτου, Κουρου- νιώτου, Lechat, Λεονάρδου, Schrader, Schroeder, Στάη, Σωτηριάδου, Wolters). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6' καὶ στήλαι 118, πίνακες 33. 1906.....	25.—
13. Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890· von Prof. Dr P. Canvađias und G. Kawerau—Ἀνασκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890· ὑπὸ Π. Καββαδίου καὶ Γ. Καβράου. Ἑλληνιστὶ καὶ Γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλου, στήλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 44, πίνακες 13. 1906/7.....	50.—
14. Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμινίου καὶ Σέσκλου· ὑπὸ Χρήστου Τσοῦντα. Σχῆμα 4ον, στήλαι ιϜ' καὶ 432, εἰκόνες 312, πί- νακες 47. 1908.....	50.—
15. Περί τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων, μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν· ὑπὸ Γεωργίου Ἀ. Παπαβασιλείου, γυμνα- σιάρχου. Σχῆμα 4ον, στήλαι 6' καὶ 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910.....	10.—
16. Κατάλογος τοῦ ἐν Λυκοσούρῳ μουσείου· ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911.....	4.—
17. Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· ὑπὸ Γεωργίου Π. Οἰκονόμου· τεύχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915.....	4.—
18. Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα· ὑπὸ Γεωργίου Κ. Γαργάκου· α') Ἑλληνικαὶ τοπωνυμῖαι, β') Οἱ Ρῆμοι—οἱ Βέλγαι, γ') Ἑλ- ληνισμὸς καὶ Γαλλία ἐν τῇ ἀρχαιότητι, δ') Οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οἱ παλαιοὶ Γαλάται, ε') Ὁ πόλεμος καὶ ἡ Κοιμαία, Ϝ') Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Ρωσίᾳ, ζ) Ρωσία καὶ Ἑλληνισμὸς, η') Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς τοῦ ἔτους 1913. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915.....	1.—

Θεσσαλικά ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 93)

ὑπὸ

Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου.

301 — 320.

Η') Ἐπιγραφαὶ Χυρετιῶν Περραιβίας

(ὅτι αἱ Χυρεταῖαι πρέπει νὰ καταριθμῶνται τῇ Περραιβίᾳ καὶ οὐχὶ τῇ Ἐσθιαϊώτιδι [τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐν IG IX, σελ. 94], ἀποδεικνύουσι τὰ ἐνθάδε ὑπ' ἀριθ. 301 καὶ 304 δημοσιευόμενα ψηφίσματα· ὅτι δὲ πρέπει νὰ γράφωνται Χυρεταῖαι *Chyretiaie*, οὐχὶ Κυρεταῖαι *Cyretiaie*, ἀποδεικνύει ἡ δεκαπεντάκις μὲν ἀναγραφὴ αὐτῶν οὕτως, οὐδὲ ἀπαξ δὲ ἄλλως· περὶ τούτου βλ. ΠΑΕ 1914 172 καὶ τὸν ἐνθάδε ἐν τέλει πίνακα ἐν λ. Χυρεταῖαι).

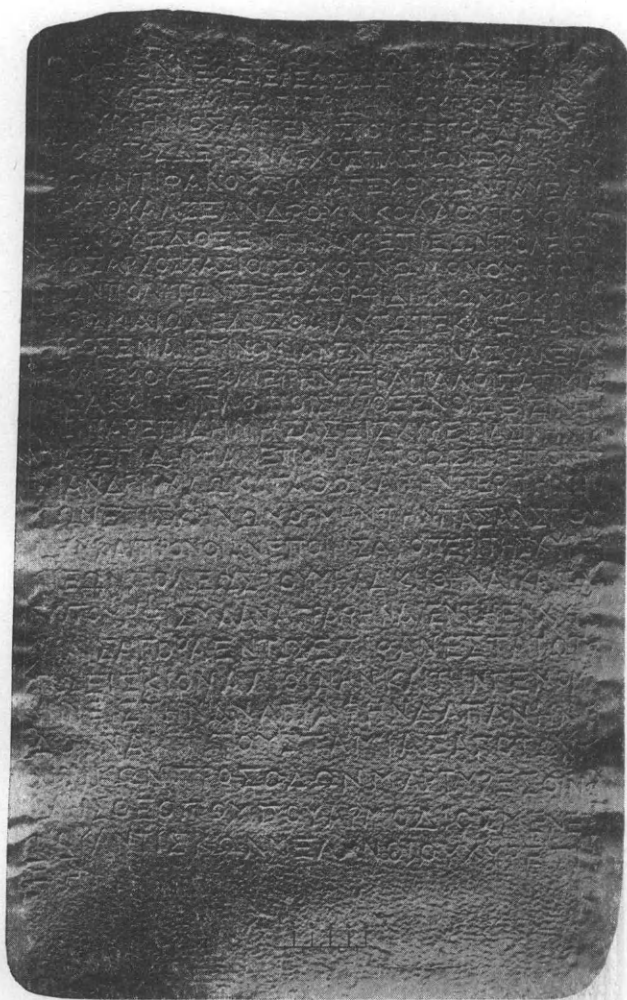
Αἱ ἀρχαῖαι Χυρεταῖαι κεῖνται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Δομένικον τῆς Ἐλασσόνης· τόπον εὐρέσεως τῶν ἐνθάδε δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν ὑπονοούμεν τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἣς τὸ μέσον κατέχεται ὑπὸ μεγάλου παλαιοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, κειμένου ἐπὶ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως ἔχει κτισθῆ ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ τοῖς τοίχοις τοῦ μοναστηρίου τούτου· ἂν τι μνημεῖον εὐρέθη ἀλλαχοῦ, ἀναγράφομεν περὶ αὐτοῦ διαρρήδην. Νῦν δ' εὕρηται τὰ ἀρχαῖα ταῦτα, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τῷ δημοσίῳ καπνοκοπηρίῳ τῆς Ἐλασσόνης, ἐν προσωρινῷ μουσεῖῳ, καὶ φέρουσιν ἐπιγεγραμμένους ἀριθμούς, δηλουμένους ἐνθάδε διὰ τοῦ ΜΕ 1·2·3 κτλ. (= Μουσείου Ἐλασσόνης, εὔρετηρίου ἀριθ. 1·2·3 κλπ). Λεπτομερῶς περὶ τῶν ἀρχαίων Χυρετιῶν διέλαβον ἐν ΠΑΕ 1914 168-172.—Τὰς ἐπὶ πολλῶν ἐδρῶν α β γ δ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἀσχέτους ἀλλήλαις, ἐπιγραφὰς λογιζόμεν ὑπὸ ἴδιον ἀριθμόν, λχ 301(α) 302(β) 303(γ) κτλ, καθ' ἃ εἶπομεν ἐν ΑΕ 1916 27².

Ἀριθ. 301-303 (εἰκ. 1-2· ΜΕ 112). Λί-

θος παραλληλεπίπεδος, λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν τῆς ἄνω ἀριστερᾶς γωνίας, ἀποσχιθείσης· ὅτι ἀπετέλει σπόνδυλον ὀρθογωνίου κίονος ἀριστερᾶς παραστάδος, ἀποδεικνύει ἡ ἀριστερὰ στενὴ ἔδρα, οὔσα ἀδρότερον εἰργασμένη διὰ τῆς σφύρας καὶ φέρουσα παρὰ τὰς ἀκμὰς πλαίσιον προσαρμογῆς, λεῖον εἰργασμένον διὰ τῆς σμίλης. ὁμοίως ἐξηργάσθη ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια, ἵνα ὁ λίθος ἐπιτεθῆ ἐπὶ ἐτέρου καὶ ἄλλος ἐπ' αὐτοῦ· οὕτως ἔμενον ὁραταὶ αἱ τρεῖς ἔδραι τῶν σπονδύλων, οἵτινες τὸ πλεῖστον θὰ ἦσαν ὁμοίως ἐπιγεγραμμένοι. Ὑψ. 0 57, πλ. 0 62, πᾶχ. 0 33.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἔδρας, ἦτοι κατενώπιον τῷ εἰσερχομένῳ, ἐχαράχθη, χρονολογικῶς πρώτη βεβαίως, ἡ ὑπ' ἀριθ. 302 ἐπιγραφὴ, ἀβαθῶς καὶ καλῶς, τῶν γραμμάτων διατηρούντων ἰχνη καὶ φθορὰν πορφυρᾶς βαφῆς, δι' ἣς ἀρχῆθεν ἦσαν βεβαμμένα πάντα, ὧν ὕψ. 0 009-0 015, διάστιχ. 0 012· ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἔδρας ἐχαράχθη, δευτέρα χρονολογικῶς, ἡ ὑπ' ἀριθ. 301 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 005-0 018, διάστιχ. 0 006· τελευταία δ' ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ὀπίσθεν ἐπιφανείας ἡ ὑπ' ἀριθ. 303 ἐπιγραφὴ, ἀπὸ μὲν στ. 1-2 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 017, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 3-8 ὑφ' ἐτέρου ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἐπὶ ἐλαφρῶς ἠγμένων ὀριζοντίων χαραγῶν, οὐχὶ κανονικῶν· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διάστιχ. 0 006, ἀπὸ δὲ στ. 9-12 ὑπὸ τρίτου, βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 015 διάστιχ. 0 006, ἀπὸ δὲ στ. 13-23 ὑπὸ τετάρτου, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 008-0 018, διάστιχ. 0 009· αὕτη ἀπετρίβη, κατὰ τὸ δεξιὸν μάλιστα ἡμισυ, λίαν ἰσχυρῶς ἐκ συνεχῶν πατημάτων, παλαιότερων ἐμφανῶς τῆς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας ἰδρύσεως τοῦ λίθου.

301 (εἰκὼν 1).

1 (ἐπιγρ. ἀριθ. 301): Χυρετιέων προξενία
Σέξτω Ὀρφιδιηνῶ Μάρκου υἱῶ, Ῥωμαίῳ (191 πΧ).

(Αἱ εἰκόνες ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐκτυμμάτων ὀπισθίας ὄψεως.)

Στρατ[η]γ[ο]υ[ν]τ[ο]ς Ο[ι]ν[ί]ου [τ]ο[υ] Ξενοκ[ρά]-
τους Γοννέως, ἱερέως δὲ τοῦ Ἀσκ[λ]ηπιοῦ
ἐν Χυρετίαις Ἀγασιδήμου τοῦ Φιλοξέ-
νου, μηνὸς Ἀρτεμισίου τετράδι· προ[σ]τα-
5 τοῦντος δὲ τῶν ἀρχοστασιῶν Εὐδήμου
τοῦ Ἀντιφάνου, συνταγεόντων Πausανί-
ου τοῦ Ἀλεξάνδρου, Νικολάου τοῦ Φιλο-
ξένου· ἔδοξεν τῇ Χυρετιέων πόλει ἐν
τοῖς ἀρχοστασίοις, ὁμογνωμονούντων
10 τῶν πολιτῶν, Σέξτω Ὀρφιδιηνῶ Μάρκου υἱ-
ῶ, Ῥωμαίῳ, δεδόσθαι αὐτῷ τε καὶ ἐγγόνουσ[ι]
προξενίαν, ἐπινομίαν, ἔγκτησιν, ἀσφάλειαν
πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ τὰ λοιπὰ τίμια,
ἴσα καὶ τοῖς λοιποῖς προξένοις εἰσίν, ἐ-
15 πεί, παρεπιδημήσας εἰς Χυρετίας, τὴν τ[ε]-
παραπεδημίαν ἐποιήσατο ὡς πρόπον ἐ[σ]-
τι] ἀνδρὶ [κ]αλῶ κάγαθῶ καὶ <τὴν> περὶ τὴν
τῶν ἐπισκῆνων ὁρμὴν τὴν πᾶσαν σπο[υ]-
δὴν καὶ πρόνοιαν ἐποιήσατο περὶ τῆς Χυρε-
20 τιέων πόλεως τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι· καὶ το[υ]-
το] τὸ ψήφισμα ἀναγραφῆναι ἐν τῇ ἐν Χυρε-
τίαις ἀγορᾷ, ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τ[ό]-
πῳ εἰς κίονα λιθίνην· καὶ τὴν γενομ[έ]-
νην εἰς τὴν ἀναγραφὴν δαπάνην
25 δο[υ]ναι—τοὺς ταμίαις ἀπὸ τῶν [πο]-
λιτικῶν προσόδων· μάρτυρες Οἰνο-
κλῆς Θεοπόμπου, Ἀρμόδιος Μενε[τ]-
τίου, Ἀντίσκων Μελ[α]νθίου, Χυρετι-
εἰς. (κενόν· τέρμχ.)

302 (πρβ. IG IX₂ 338, ΑΕ 1913 145)

Τ[ί]τος [Κ]οῖνκτιος στρατηγός, ὑπάτος Ῥ[ω]μαίων, Χυρετιέων
τοῖς ταγοῖς καὶ τῇ πόλει χαίρειν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσιν
φανερὰν πεποή[κ]αμε[ν] τ[ὴ]ν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίω[ν]
προαίρεσιν, ἣν ἔχομεν εἰς ὑμᾶ[ς] ὀ[λ]ο[σ]χε[ρ]ῶς, [β]ε[β]ο[υ]λήμεθα [καὶ]
5 ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιδειξαι κα[τ]ὰ πᾶν μέρος προ[ε]στηκότες
τοῦ ἐνδόξου, ἵνα μηδὲ ἐν τούτοις ἔχωσιν ἡ[μᾶ]ς κατα-
λαλεῖν οἱ οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀνα-
στρέφεσθαι· ὅσαι γὰρ ποτε ἀπολείπονται κτήσεις
ἔγγειοι καὶ οἰκίαι, τῶν καθηκουσῶν εἰς τὸ δημόσιο[ν]
10 τὸ Ῥωμαίων, πάσας δίδομεν τῇ ὑμετέρῃ πόλει,
ὅπως καὶ ἐν τούτοις μάθητε τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶ[ν],
καὶ ὅτι τελέως ἐν οὐθενὶ φιλαργυρῆσ[αι] βεβουλήμεθ[α],

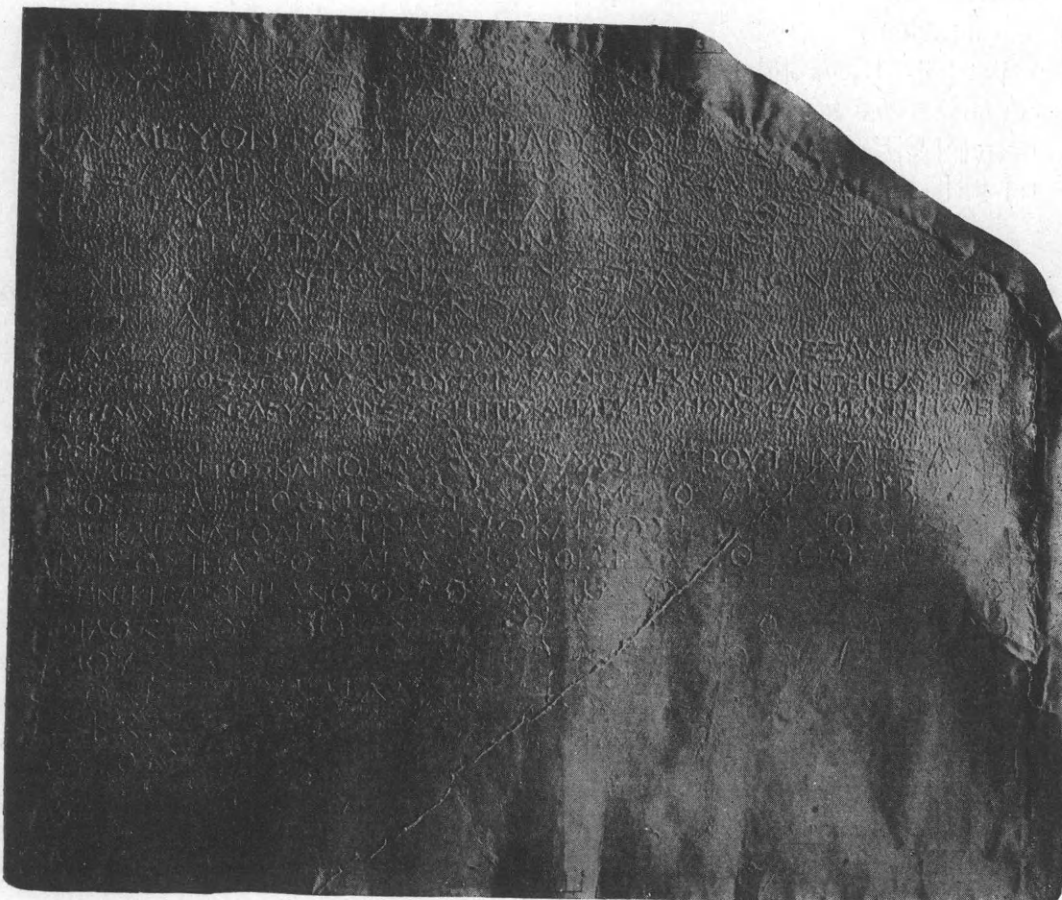
περὶ πλείστου ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν· ὅσοι μέ[ν-
το[v] μὴ κεκομισμένοι εἰσὶν τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς,
15 ἔάν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνωνται εὐγ[νώ]μονα λέ-
γοντες, στοχαζομένων ὑμῶν ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμ-
μένων ἐγκρίσεων, κρίνω δίκαιον εἶναι ἀποκαθίστασ-

θαι αὐτοῖς·

⟨ἔρρ⟩

ἔρρωσθε!

(κενὸν τέρμα.)

2 (ἐπιγρ. ἀριθ. 303): ἀπελευθερώσεις ἐν Χερσαίαις ἐπὶ στρατηγῶν δεῖνος, Ἀπολλοδώρου τὸ γ, Εὐρυνδάμα.

303 (εἰκὼν 2)

A [1] [- - - - - δεῖνος καὶ]

1 Ἐ[πι]κα[ρπ]ία, ἀπελευθερωθῆσα[ι] ὑπὸ δεῖνος Πασι-
δίου καὶ Γαίου Πασιδ[ί]ου, ἔδωκαν [τ]ὰ [αὐτῶν ἐκάστη δι(νάρια) ΚΒ <'.
B Τ]αμειόντος Πασιδ[ί]ου τοῦ Πασιδίου τὴν πρώτην

5 ἐξάμηνον, στρατηγούντος Ἀπολλοδώρου
τὸ γ' Εὐφροσύνη, ἣ ἀπελευθερωθεῖσα [ὑπὸ Φι-
λώτου τοῦ Πυλάδου καὶ Νεικῶς τῆς Πολυμά[ρ]μου

καὶ Πυλάδου τοῦ Φιλώτου, Σεβαστήων, ἔδωκε[ν]
τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ <'.
τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ <'.

- Γ Ταμιεύοντας Νε[ι]κάνορος τοῦ Αἰμυλίου τὴν δευτέραν ἐξάμηνον, στρατηγούντος Ἀπολλοδώρου τὸ γ'. Ἀρμόδιος Δέκμου Φίλαν, τὴν ἑαυτοῦ οἰκέτιδα, ἀφῆκεν ἑλευθέ[ρ]αν ξενικῆ, ἥτις καὶ τὰ ἐκ τοῦ νόμου ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ ζ'.
- Δ Ταμιεύοντας Κ[α]ινοπόλ[εω]ς τοῦ Σωπάτρου [τ]ὴν α' ἐξάμηνον, στρατηγούντος Εὐρυδ[α]μά· μηνὸς Ἀ[γ]α[γ]υλίου β'. Ζωσίμη καὶ Ἀνατολή καὶ Φίλα[ι]νὰ κα[ι] Ζ[ω]σ[ί]μη κα[ι] Διομήδης καὶ Σωσίπατρος καὶ Ἀμφί[ω]ν, οἱ ἀπ[ε]λευθ[ε]ρωθέν[τε]ς ξενικῆ ὑπὸ Νικάνορος τοῦ Καλ[λ]ικλέου[ς] καὶ δεῖνος τῆς Φιλοξένου, ἔδωκ[αν] ἕκαστος αὐτῶ[ν] τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ' (ὄβολοὺς τέσσαρας) — [κα]ὶ Κα[ρ]π[ω]ῶ, [ἡ] ἀπελευθ[ε]ρωθεῖσα ὑπὸ τῶ[ν] περὶ Ἡ[ρ]ακλίδ[ε]ην Ῥ[ι]ο[υ], ἔδωκεν τὰ ἐκ τοῦ νόμου τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ' (ὄβολοὺς τέσσαρας) — [καὶ] Εὐ[τ]υχο[υ], ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Ζωπύρου τοῦ Θ[ε]ωνίδ[ου] καὶ Θεωνίδου τοῦ Ζωπύρου, ἔδωκεν τὰ ἐκ τοῦ νόμου τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ' (ὄβολοὺς τέσσαρας).
- (κενόν· τέρμα.)

301· στ. 1-4. Ὅτι στρατηγὸς νοεῖται τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν, ἀποδεικνύει τὸ ἐθνικὸν *Γοννεύς*· ὁ δὲ *Οἰνίας Ξενοκράτους*, ἀσφαλῶς συναγόμενος ἐκ τῶν περισωθέντων ἰγνῶν, ἔχει υἱὸν ἢ πατέρα τὸν *Ξενοκράτη Οἰνίου*, ἐμφανιζόμενον πολλακίς ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν Γοννέων· βλ. AE 1914 175 καὶ σημ. 1. Ἐστρατήγησε δὲ οὗτος τῶ 192-191 ἢ 191-190 πΧ, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ εἰς στ. 14-20 ὑπομνήματα τῆςδε τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ἀναγραφή τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ (πρβ. κάτω ἀριθ. 354ε), μετὰ τῆς τοῦ στρατηγοῦ, λόγον πιθανὸν ἔχει τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπισημότητα τῆς πράξεως, καθ' ἃ εἶπομεν ἐν AE 1912 63· πρβ. καὶ AE 1913 101 1914 181 1916 26· οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσιν ἐμφανιζόμενοι, τοῦ θεοῦ τούτου μάλιστα, ὄντες ἐνιαύσιοι, λογιζόμενοι ἐπώνυμοι τοῦ ἔτους μετὰ τῶν ταγῶν, ταμιῶν καὶ τοῦ γραμμικτέως. Ἐδρα δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν θὰ ἦτο μάλιστα μὲν ἡ *Φάλασσα*, παρὰ τὸν σημερινὸν *Τύρναβον* κειμένη, ὅστις ὁμοίως εἶναι κέντρον τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν Περραιβίαν ἀνηκουσῶν πόλεων καὶ κωμῶν, ἤττον δὲ ὁ *Ἀτραξιμικραὶ ἀνασκαφαὶ* δύνανται νὰ ἀποδείξωσι τοῦτο δι' εὐρέσεως ψηφισμάτων τοῦ κοινοῦ. Τὴν δ' ἐν Χυρετῖαις θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατέχει πιθανώτατα ἡ μνημονευθεῖσα ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς ΠΑΕ 1914 171· ὁ δὲ ἱερεὺς αὐτοῦ *Ἀγασίδημος* θὰ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐν στ. 7-8 ταγοῦ *Νικολάου*, ἀμφοτέρων ἐχόντων

πατέρα τὸν *Φιλόξενον* καὶ ὄντων συγχρόνων. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι λόγῳ τῆς ἐν τῇ κοινῇ προφορᾷ ἐκπτώσεως τοῦ γ μετὰ τῶν φωνηέντων, ὡς νῦν παρὰ τῶ λαφ (πρβ. *λαῶς=λαγός, Παναῖα=Παναγία, κουρεμπιάσσα ἰδα=—γίδα* κτ.), προέκυψεν *Ἀασίδημος, Ἀασίδημος* τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐμφανίζεται πολλακίς ἐν ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετῖων μετὰ τὸ 30 πΧ, κάτω ἐν ἀριθ. 312·313·320·339. Ὁ ἐν στ. 4 μὴν *Ἀρτεμισίος* εἶναι βεβαίως τοῦ ἰδιαίτερου τοπικοῦ μνηολογίου τῶν Χυρετῖων, οὐχὶ δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν, ἐνθάδε τοῦλάχιστον, εἰ μὴ κατὰ σύμπτωσιν· διότι τὸ μνηολόγιον τῶν Περραιβῶν πρὸ μὲν τοῦ 30 πΧ εἶναι ἄγνωστον, μετὰ δὲ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶναι τὸ αὐτὸ τῶ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν· ὅτι δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἀρτεμισίου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως, ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἰδιαίτερα, διδασκόμεθα ἐκ τοῦ στ. 15-16 τοῦ κάτω δημοσιευομένου ψηφίσματος ὑπ' ἀριθ. 304.

301· στ. 4-8. *Προσιατῶν* νοεῖται ὁ πρόεδρος τῆς ἐκκλησίας, ἀντιστοιχῶν τῶ ἐν Ἀθήναις *ἐπιστάτῃ* τῶν πρυτάνεων ἢ τῶ *ἐπιμηφίζοντι τῶν προέδρων*· ἐνθάδε ὁ προστατῶν τῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ πρόεδρος τῶν ταγῶν, ὡς συμβαίνει ἐν πλείστασι πόλεσι τῆς ὅλης ἀρχαίας Θεσσαλίας· πρβ. λ. χ. AE 1914 181-182· οὗτος καλεῖται ἐν IG IX₂ 34 καὶ 538 *πρωτοστάτης* (ἢ *πρωτόστατος*) *ταγός*. Ἀναγράφεται δὲ ὁ προστατῶν οὗτος πρόεδρος τῶν ταγῶν *Εὐδῆμος* ὡς προστατῶν τῶν *ἀρχοστιασίων*

τὰ ἀρχοστάσια ταῦτα ἀναφέρονται καὶ ἐν στ. 9. καὶ ἀποτελοῦσιν ἀθησαύριστον, καθ' ὅσον γινώσκω. λέξιν· ἐκφράζεται δὲ δι' αὐτῆς, καθ' ἃ καὶ δι' ὁμοίων πολυαριθμῶν συνθέτων, κυρίως μὲν ὁ τόπος, ἔνθα ἴστανται, ἤτοι καθίστανται, αἱ ἀρχαί, ἔπειτα δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κύριαι τῆς πόλεως ἀρχαί· ἐκφραστικώτερον δηλοῦται τοῦτο ἐν στ. 15-16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματος: «ἐκκλησίας οὔσης ἐννόμου, ἐν ἧ ¹⁶καὶ τὰ ἀρχοστάσια συντελεῖται», ἦται ἐν ἧ ἐκκλησία, τῇ τετάρτῃ τοῦ Ἀρτεμισίου, ἐκλέγονται καὶ καθίστανται αἱ κύριαι τοπικαὶ ἐνιαύσιοι ἀρχαί, βεβαίως ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ ταγοί, οἱ ταμίαι καὶ ὁ γραμματεὺς (περιέργως μὴ ἀναγραφόμενοι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν τοῖς ψηφίσμασι τούτοις): τὸ προσιατοῦντος ἄρα τῶν ἀρχοστασιῶν δηλοῖ ταῦτο τῷ προσιατοῦντος τῆς ἐκκλησίας (οὐχὶ οἰασδὴποτε, ἀλλ' ἐκείνης εἰδικῶς), ἐν ἧ καὶ τὰ ἀρχοστάσια συντελεῖται, ἦτοι τῆς πασῶν ἐπισημοτάτης, ἐν ἧ μάλιστα καὶ αἱ προξενίαι ἐδίδοντο. Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πλείστης πιθανότητος ὅτι ἡ συχνότατα ἀναφερομένη ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν Γοννέων ἐκκλησία τῇ εἰκάδι τοῦ Διθυραμβίου μηνὸς ἦτο ἐκκλησία, ἐν ἧ ἐπίσης ἐκεῖ συνετελοῦντο τὰ ἀρχοστάσια, καὶ καθ' ἣν αἱ πλεῖστα τῶν προξενιῶν προυτίθεντο καὶ ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῶν ἀπερχομένων τῶν, οἵτινες μεταξὺ, καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, εἶχον συζητήσῃ περὶ αὐτῶν λεπτομερῶς. Ἐκ τοῦ στ. 6 προκύπτει ὅτι τρεῖς ἦσαν ἐν Χυρεταῖς οἱ ταγοί, ἐν ᾧ ἐν πολυανθρωποτέραις πόλεσιν ἦσαν πέντε, π. χ. ἐν Γόννοις, ἐν δ' ἔτι μᾶλλον, ἐπτά, ὡς ἐν Φαλάνῃ πρβ. περὶ τούτων τὰ προειρημένα ἐν ΑΕ 1916 19.

301· στ. 8-14. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἀποφάσεως· τὸ ἐν τοῖς ἀρχοστασίοις δηλοῖ ἡ τοπικῶς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀρχοστασιῶν, καταντήσαντος τοῦ ὀνόματος λόγῳ καταχρήσεως εἰς δῆλωσιν ἀπλῆς τοπωνυμίας, ἢ χρονικῶς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τῇ τετράδι τοῦ Ἀρτεμισίου. Τὸ ὁμογνωμοῦντων τῶν πολιτῶν δηλοῖ παμψηφίαν, ἣτις ζωηρότερον ἐκφράζεται ἐν στ. 20-21 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματος. Ὁ τιμώμενος Ῥωμαῖος, ἐκφερόμενος διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου, τῇ προσθήκῃ τοῦ πατρικοῦ, κατὰ πλήρη σχεδὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον (πρβ. ΑΕ 1916 31), ἦτο

βεβαίως οὐχὶ τις τῶν τηβεννοφορούντων ἐμπόρων, οἷον εἶδομεν ἐν ΑΕ 1910 347-348, ἀλλ' ἀξιωματικὸς μονάδος στρατοῦ, διελθόντος διὰ τῶν Χυρετιῶν καὶ παραμείναντος ἐκεῖ ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, ὡς ἐκ τῶν στ. 17-20 καταδείκνυται. Ἐκ δὲ τῶν γορηγομένων τιμῶν ἐλλείπουσί τινα, ἄχρηστα ὅλως τῷ τιμωμένῳ, ὧν ἔνεκα ἐλλείπει καὶ ἡ πλήρης ἐξομοίωσις αὐτοῦ τοῖς πολίταις, ἣτις ἄλλως θὰ ἀνεγράφετο διὰ τοῦ καθ' ἃ καὶ τοῖς λοιποῖς πολίταις.

301· στ. 14-20. Ἀκολουθεῖ τοῖς τιμίσις τὸ αἰτιολογικὸν τῆς δόσεως τῆς προξενίας, καθ' ὃ ὁ Σέξτος, παρεπιδημήσας ἐν Χυρεταῖς, προσηνέχθη, ὡς ἤρμοζεν ἀνδρὶ καλοκαγάθῳ, καὶ ἐμερίμνησε σπουδαίως, ὅπως μὴ ἀδικηθῇ ἡ πόλις αὐτῆ κατὰ γενομένην, εἰρηνικὴν βεβαίως, ἀλλὰ πάντως δυσάρεστον, ἔφοδον τῶν ἐπισκήνων· νοοῦνται δ' ἐπισκηνοὶ ἐνθάδε οἱ κατὰ τὰς πόλεις ἐπισταθμεύοντες στρατιῶται, Ῥωμαῖοι ἐν τῇδε τῇ περιπτώσει, ὡς συναγομένον ἐκ τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ διαλαμβανομένων καὶ χωρίων τινῶν λ. χ. τοῦ Πλουτάρχου (β. Σερτωρίου). Φαίνεται δῆλον ὅτι βέβαιον ὅτι ἔνεκα τῶν ἐπισταθμιῶν, καθ' ἃ καὶ σήμερον ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, κατὰ τὰ καταλύματα τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων, συμβαίνει, ἐβλάπτοντο, ἢ ἐπιέζοντο, ἢ ἀπλῶς ἠνωχλοῦντο αἱ μικραὶ πόλεις, εἰ μὴ ἐλαμβάνετο φιλόανθρωπος μέριμνα ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε ἐπὶ κεφαλῆς ἀξωματικοῦ, ἵνα καταστήσῃ τὴν ἐπισταθμίαν μὴ ἐπαχθῆ. Τοιαύτη ἐπισταθμία εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἐδικαιολογεῖτο πληρέστατα κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον ὄντως δὲ διασρήδην ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐν 36, 13, 4 ὅτι ὁ ἀντιστρατηγὸς Μᾶρκος Βαίβιος Cyretias (γραπτέον Chyretias· βλ. ἄνω σ. 1) hinc et Eritium (γραπτ. Eritinium· βλ. κάτω τὰ εἰς ἀριθ. 308 λεγόμενα καὶ ΠΑΕ 1914 180-181) occupat, praesidiisque per recepta oppida dispositis κτλ., ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι αἱ Χυρεταῖαι κατελήφθησαν μὲν εἰρηνικῶς (occupat, οὐχὶ vi cepit) ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἵνα μὴ βεβαίως ἐπανακαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀντιοχικῶν, διότι ὀλίγῳ πρότερον ὁ Αἰτωλὸς Μένιππος, καθ' ἃ λέγει ὁ Λίβιος ἐν 36, 10, 5 Malloeam et Chyretias vi cepit, ἐφυλάσσοντο δὲ ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς, praesidium. Ταύτης· λοιπὸν

τῆς ὑπὸ τοῦ Βαϊβίου ἀφειθείσης φρουρᾶς ἐπὶ κεφαλῆς θὰ ἦτο ὁ Σέξτος οὗτος, ὅστις ἐμερίμνησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς αὐτῆς νὰ μὴ πιεσθῶσιν ὑπερμέτρως οἱ κάτοικοι· διότι πάντως θὰ ὑπέστησαν οὗτοι ἐνοχλήσεις, ὡς δηλοῖ ἡ φράσις τοῦ ψήφισματος «περὶ τὴν τῶν ἐπισκῆνων *δομῆν*». Ἦσαν δὲ ὄντως ἄξια αἱ Χυρετῖαι τοιαύτης ἠπίας καὶ φιλανθρώπου συμπεριφορᾶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πρὸς οὓς δὲν διέκειντο ἐχθρικῶς· διότι τῷ 200 πΧ εἶχον διάρπάσει αὐτάς οἱ Αἰτωλοὶ (πρβ. *Δίβιον* ἐν 31 41 5), κατόπιν δέ, τῷ 171 πΧ, ἀντιστάσαν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ διατηροῦσαν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, ἐξεπόρθησεν ὁ βασιλεὺς Περσεύς (πρβ. *Δίβιον* ἐν 42, 53). Λόγῳ λοιπὸν τῆς δικαίας ταύτης συμπεριφορᾶς τοῦ Σέξτου, καὶ ἀξιοπρεπῶς συμπεριφερόμενοι οἱ Χυρετιεῖς, ἐτίμησαν αὐτὸν οὐχὶ διὰ τιμῶν εὐεργέτου, οἷος δὲν ὑπῆρξεν, ἀλλὰ προξένου. Ὅτι δὲ ἡ ὑπὸ τὸν Σέξτον φρουρὰ δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Χυρετῖαις, ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ τοῦ *Διβίου* ἐν 36, 22, 8 λεγόμενον ὅτι ὁ Βαϊβίος μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Ἡρακλείας· ἵνα ὅμως συμβῆ τοῦτο, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἀποσύρῃ τὰ *praesidia* ἐκ τῶν καταληφθεισῶν πόλεων τῆς Περραιβίας, ἐν αἷς αἱ Χυρετῖαι· ὁ Σέξτος ἄρα παρέμεινεν ἐν αὐταῖς ἐπὶ τινὰς μῆνας, ἀνακαλούμενός δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιστρατήγου, ὡς μηδενὸς πλέον σπουδαίου λόγου φρουρήσεως ὑπάρχοντος, ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν πολιτῶν· τὸ ψήφισμα ἄρα ἐξεδόθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὀλίγῳ πρότερον τῆς πολιορκίας τῆς Ἡρακλείας, καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν Οἰνίας ἤρξε κατὰ ταῦτα τῷ 191 πΧ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἐν στ. 17 πρῶτος τύπος τοῦ ἄρθρου *τὴν* φαίνεται περισσός, καὶ ἐχαράχθη κατὰ σφάλμα, λόγῳ συμπτώσεως πολλῶν *τὴν*· δὲν ἔχει δὲ καὶ ἀνταπόδοσιν· διότι ὁ Σέξτος «*τὴν* πᾶσαν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν ἐποιήσατο *περὶ τὴν τῶν ἐπισκῆνων δομῆν*»· οὗσης λοιπὸν ἐπαρκῶς ἐκφραστικῆς τῆς φράσεως καὶ *περὶ τὴν τῶν ἐπισκῆνων δομῆν*, ὡβελίσσαμεν τὸ μετὰ τὸ καὶ *τὴν*. Κυρίως λοιπὸν ἐτιμήθη ὁ Σέξτος διότι κατὰ τὴν εἰρηνικὴν ἐφοδὸν πρὸς λῆψιν καταλυμάτων, προσηνέχθη φιλανθρώπως. Ἐν τέλει τοῦ στ. 17 ὑπάρχει κενὸς χῶρος δύο γραμμῶν, ἴσως ἀποξεσθέντων· ἀμφίβολον ἔχνος Τ διακρίνεται πως ἐκεῖ· ἐπειράθη λοιπὸν ὁ χα-

ράκτης νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὀβελιστέον *τὴν*, ἀλλ' ἀπέξεσεν ἕτερόν τι ἀντ' αὐτοῦ, καὶ τοῦτο βεβαίως ἄτοπον.

301· στ. 20-26. Διὰ τούτων διατάσσεται ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ψήφισματος ἐπὶ λιθίνης κίονος ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς ἐν Χυρετῖαις ἀγορᾶς· δὲν ἐπιβάλλεται λοιπὸν τοῖς ταμίαις νὰ ἀγοράσωσι στήλην, οὔτε νὰ στήσωσιν αὐτὴν ἐν τῷ ἀναφερομένῳ τόπῳ, ἀλλ' ἐπὶ ἤδη ἰδρυμένου λίθου νὰ ἀναγράψωσι τὸ ψήφισμα καὶ νὰ καταβάλωσι μόνον τὴν δαπάνην τῆς χαράξεως τῶν γραμμῶν, ἦτοι τῆς ἀναγραφῆς. Τούτοις δὲ ἀκριβῶς συμφωνεῖ καὶ ἡ γενομένη περιγραφὴ τοῦ λίθου, καθιστάσα αὐτὴ τε καὶ τὰ διὰ τοῦ ψήφισματος λεγόμενα καὶ τὰ κάτω ἐν ἀριθ. 303 ἐν τῇ προσημειώσει εἰς στ. [1] λεγόμενα κατάδηλον ὅτι ἐπὶ ἰδρυμένης ἤδη ἀριστερᾶς παραστάδος τῆς εἰσόδου τῆς ἀγορᾶς, ἡ σπουδαίου ἐν αὐτῇ κτίσματος ἐν παραστάσιν, ἀνεγρόντο ἐπίσημοι πράξεις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λίθος οὗτος εἶναι ὀγκώδης καὶ δυσχερὴς ἢ μακρόθεν μεταφορὰ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν κτισάντων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, παρόντων ἐτέρων, εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἀγορὰ τῶν Χυρετιῶν ἔκειτο ἐγγύτατα τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ καὶ τῷ ὑπ' αὐτὴν ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· διὸ ἡ κρήνις τῆς ἀσταθοῦς ἄλλως καὶ μὴ διδασκούσης μὴδὲν λόγου ἄξιον ἐκκλησίας ταύτης θὰ ἀποδώσῃ εὐρήματα τοῦ τε ναοῦ τούτου καὶ τῆς ἀγορᾶς πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἀναγραφὴν προτιμήθη ἡ δεξιὰ στενὴ ἔδρα τοῦ λίθου τῆς παραστάδος, ἢ δὲ πλατεῖα αὐτοῦ, ἢ κατενώπιον τῷ θεωμένῳ, εἶναι κατελημμένη ὑπ' ἄλλης πράξεως, συμπεραίνομεν ὅτι τὴν τελευταίαν ταύτην δὲν εὗρον κενὴν οἱ ταμίαι· ἢ ἐπιστολὴ ἄρα τοῦ Τίτου εἶναι προγενεσττέρα τοῦ ἔτους 191 πΧ, ἢ, ὅπερ ταῦτό, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα εἶναι μεταγενέστερον τοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Τίτου δυναμένου νὰ ἐξαχθῇ τελευταίου χρονολογικοῦ ὁρίου, περὶ οὗ λέγομεν ἐν ἀριθ. 302. — Σημειωτέον δὲ ὅτι μετὰ τὸ *δοῦναι* τοῦ στ. 25 ὑπάρχει κενὸν διάστημα, ἐν μέρει μὲν οὕτως ἀφειθέν ὑπὸ τοῦ χαρακτοῦ, λόγῳ ἴσως ἀνωμαλίας τοῦ λίθου, τὸ δὲ λοιπὸν προσελθὸν ἐκ τελείας ἀποξέσεως ὑπ' αὐτοῦ τριῶν γραμμῶν, ὡς ἀτόπως βεβαίως χαραχθέντων.

301· στ. 26-29. Ἐν τέλει τοῦ ψήφισματος ἀναγράφονται οἱ γνωστοὶ καὶ ἐκ τινῶν ψηφισμάτων

ὁμοίως ἐκτενοῦς τυπικοῦ τῶν Γοννέων μάρτυρες, ὡς ἐγγυηταὶ τῆς προξενίας· εἶναι δὲ οὗτοι τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Χυρεταίαις πολιτῶν· διότι ὁ μὲν **Ἀντίοκων Μελανθίου** ἀναγράφεται ὡς πρεσβευτῆς πρὸς Ὀλοσσονίους καὶ ῥήτωρ τῆς ἐν Χυρεταίαις ἐκκλησίας ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματι στ. 3-4 καὶ 19, ὑπὸ δὲ τὰ ὀνόματα **Ἀρμοδίου** καὶ **Μενέτιου** ἢ **Μεννετίου** ἀναγράφονται ἐλευθερωταὶ καὶ ἄλλοι πολῖται καὶ ἄρχοντες ἐν ταῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν, δηλοῦντες ὅτι καὶ μετὰ διαχόσια περίπου ἔτη διατηρεῖτο ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ· τὸ δὲ ὄνομα **Μενέτιος** καὶ **Μενέτιος** προέκυψε πιθανώτατα ἐκ τοῦ **Μενεπιόλεμος**, καθ' ἃ τὸ **Δαμόκκας**, **Κλεόκκας**, **Νεικόκκας**, **Φιλόκκας** κτθ. ἐκ τοῦ **Δαμοκράτης**, **Κλεοκράτης**, **Νικοκράτης**, **Φιλοκράτης**· βλ. περὶ τούτων ΑΕ 1916 80 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς· ἡ ἀφομοίωσις τοῦ **πι** εἰς **τι** λόγον ἔχει τὴν ἐκφορὰν διὰ **τ** ἢ **τι** τῶν λέξεων **Τιολεμαῖος**, **τιολίαρχος** κτθ.· τὸ ὄνομα **Μενέτι(ι)ος** βλ. καὶ ἐν ΑΕ 1916 29 καὶ 33.

302. Δύο πιθανωτάτας χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης παραδέχεται ὁ Kern ἐν IG IX² 338, σελ. 94, τὴν μὲν τῷ 196 πΧ, τὴν δὲ τῷ 194 πΧ cum Elateae hieme commoraretur Titus· ἀλλ' ἐξ Ἑλατείας καθίσταται ἥττον πιθανὸν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Τίτος πρὸς τοὺς Χυρετιεῖς, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οὐ μόνον διέτριψεν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν γένει Θεσσαλικῶν πραγμάτων ἠσχολήθη, πρὸς τινα δῆλον ὅτι διαμόρφωσιν τῶν πολιτευμάτων τῶν Θεσσαλικῶν κοινῶν καὶ πόλεων, λόγῳ τῆς ἐκ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπισυμβάσης γενικῆς συγχύσεως· τὸ δρομολόγιον τοῦ Τίτου ἀναγράφεται λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ **Διβίου** ἐν 36,51,3-6: *Demetriadem inde proficiscitur... pergit ire in Thessaliam, ubi non liberandae modo civitates erant, sed ex omni colluvione et confusione in aliquam tolerabilem formam redigendae*· εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς νομίζω ὅτι δύναται νὰ προσαρμολῆ ἀπόσπασμά τι τοῦ **Πολυβίου** ἀκατάτακτον (πρβ. **Διόδωρον** ἐν ΚΘ' 33) «τῆς παρὰ τοῖς Αἰτωλοῖς χρεωκοπίας κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ζηλωθείσης, καὶ πάσης πόλεως εἰς στάσεις καὶ ταραχὰς ἐμπιπούσης». Οὕτως ἄρα παρίσταται τὸ ὑπὸ τοῦ Τίτου γενόμενον ἐν Θεσσα-

λίᾳ ἔργον λίαν σπουδαιότερον τοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὑπονουμένου, ὅπερ ἐμφανίζεται ἀπλῶς ὡς φιλότιμον δωρητήριον· διότι καὶ τὰ περαιτέρω ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ **Διβίου** λεγόμενα δηλοῦσι κατάστασιν πραγμάτων γενικῶς ἀνώμαλον, οἷα δὲν παρίσταται οὐδὲ πόρρωθεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ· διότι λέγει: *nec enim temporum modo vitiis ac violentia et licentia regia* (νοεῖ τὴν Φιλίππου τοῦ Ε' βεβαίως) *turbati erant, sed inquieto etiam ingenio gentis, nec comitia nec conventum nec concilium ullum non per seditionem ac tumultum iam inde a principio ad nostram usque aetatem traducentis. a censu maxime et senatum et iudices legit potentioremq; eam partem civitatum fecit, cui salva et tranquilla omnia esse magis expediebat. ita cum percensuisset Thessaliam, per Epirum Oricum... venit* κτθ.· Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιστολῆς δὲν γίνεται οὐδεμία μνεία περὶ τοιοῦτου ἔργου τοῦ Τίτου, ἀλλ' ἄσχετος πρὸς ταῦτα δωρεὰ ἐγγείων κτήσεων τοῦ δημοσίου τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπιστροφή αὐτῶν τοῖς νομίμοις κατόχοις. Τούναντιόν δέ, εἰ ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ τῷ 194 πΧ, δὲν θὰ παρέλιπεν οὐδόλως ὁ Τίτος νὰ μνημονεύσῃ ὅπως ἴσχυε τοσοῦτον σπουδαίου καὶ μεγάλου ἔργου, ὅπερ ἐξετέλεσεν ἐν Θεσσαλίᾳ τότε.

Τούτων ἕνεκα νομίζομεν ὅτι τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲν συμβιβάζονται μετὰ τινος ἐσωτερικῆς στενότητος πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν τελεσθέντων ἐν ἔτει 194 πΧ ἔργων ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ Τίτου, ἐν ᾧ πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ μεγαλοφροσύνην τῶν ἐν ἔτει 196 πΧ συμβάντων συνδέονται πληρέστατα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο συμβαίνει, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ φράσεις τῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ ἐνιαχοῦ μετὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, παρὰ **Πολυβίῳ** ἐν ΙΗ' 45, 1-10 ἐξενηγεμέναι: ἐν στ. 6-8 τῆς ἐπιστολῆς ἀναφέρονται ἀορίστως ἐχθροὶ τῶν Ῥωμαίων «οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀναστρέφονται» καὶ «καταλαλοῦντες»· οὗτοι ἐμφανῶς εἶναι οἱ **Αἰτωλοί**, οἵτινες ἤδη ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐν τοῖς Ἰσθμίοις τῷ 196 πΧ δημοσιεύσεως τοῦ συγκλητικοῦ δόγματος ὑπὸ τοῦ Τίτου, περὶ ἀπελευθέρσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐπέκειντο ὀριμῆς ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων: «τούτου δὲ τοῦ δόγματος διαδοθέντος εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες εὐθαρσεῖς ἦσαν καὶ περιχαρεῖς, μόνοι δ' Αἰ-

τωλοί, δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῷ μὴ τυγχάνειν, ὧν ἤλπίζον, κατελάλουν τὸ δόγμα, φάσκοντες οὐ πραγμάτων, ἀλλὰ γραμμάτων ἔχειν αὐτὸ διάθεσιν», καὶ περαιτέρω: «ταῦτα μὲν οὖν ὑπ' Αἰτωλῶν ἐλέγετο κατακόρως. - - - πλεοναζούσης δὲ τῆς τῶν Αἰτωλῶν διαβολῆς καὶ πιστευομένης παρ' ἐνίοις κτλ.». Ἐπίσης τὰ ἐν στ. 5-6 τῆς ἐπιστολῆς «προεστηκότος τοῦ ἐνδόξου» καὶ ἐν στ. 13 «περὶ πλείστου ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν», ἐν στ. 12 «ἐν οὐδενὶ φιλαργυροῦσαι βεβουλήμεθα» καὶ ἐν στ. 8-10 «πάσας δίδομεν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει», ἔχουσι τὰ λίαν στενὰ ἀνάλογα παρὰ Πολυβίῳ: «πολλοὺς καὶ ποικίλους ἠναγκάζετο ποιεῖσθαι λόγους ὁ Τίτος ἐν τῷ συνεδρίῳ (ἐνν. τῆς Κορίνθου), διδάσκων ὡς, εἴπερ βούλονται καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων εὐκλειαν ὀλόκληρον (πρβ. «ὀλοσχερῶς» ἐν στ. 4) περιποιήσασθαι καὶ καθόλου πιστευθῆναι παρὰ πᾶσι, διότι καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐποιήσαντο διάβασιν οὐ τοῦ συμφέροντος ἔνεκεν, ἀλλὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, ἐκχωρητέον εἶη πάντων τῶν τόπων». Ὁμοίως τὰ ἐν στ. 2-3 τῆς ἐπιστολῆς «φανερὰν πεποήκαμεν τὴν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων προαίρεσιν» ἔχουσι τὰς αὐτὰς σχεδὸν λέξεις τοῖς παρὰ Πολυβίῳ ἐν ΙΗ' 46, 14 «θαυμαστὸν γὰρ ἦν καὶ τὸ Ῥωμαίους ἐπὶ ταύτης γενέσθαι τῆς προαιρέσεως καὶ τὸν ἡγούμενον αὐτῶν Τίτον».

Ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐν στ. 8 «ἔσαι γὰρ ποτε ἀπολείπονται κτήσεις ἔγγειοι καὶ οἰκίαι», ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι αἱ περιελθούσαι εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν ἐν ταῖς Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην καὶ ἤτταν τοῦ Φιλίππου κτήσεις ὑπέστησαν τινὰ μείωσιν, ἥτις δυσχερῶς ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐν διαστήματι μηνῶν τινῶν, ἥτοι ἀπὸ τῆς μάχης ἐκεῖνης μέχρι τοῦ ἐν τοῖς Ἰσθμίοις συνεδρίου· τούναντίον τὸ ποτὲ καὶ ἡ ἀπόλειψις ὑποδεικνύουσι διαρροὴν χρόνου ἐτῶν τινῶν τοῦλάχιστον. Ὑπάρχει δὲ ὄντως περίπτωσις συμβιβάζουσα τοῦτό τε καὶ τὴν ἐν γένει ιδιότητα τοῦ «διπλωματικωτάτου», ὡς νῦν λέγομεν, Τίτου, ὅστις οὐδὲν μὲν ἔπραττεν, εἰ μὴ ἦτο συμφέρον τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, πάντας δὲ τοὺς λόγους καὶ τὰς δωρεὰς ἐξετέλει, μόνον εἰς τοιαῦτα συμφέροντα τῆς Ῥώμης, προφανῆ ἢ μέλλοντα νὰ ἐπέλθωσιν, ἀποβλέπων.

Πράγματι δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀντιοχικοῦ πολέμου, ἐπεδείξατο ὁ Τίτος μεγίστην δραστηριότητα, τὸ μὲν κατηγορῶν τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τὸν Ἀντίοχον, τὸ δὲ προσπαθῶν νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν φιλίαν τῶν Ῥωμαίων, ὅσους ἠδύνατο πλείστους τῶν Ἑλλήνων, ἄλλους δὲ νὰ προσαγάγῃται πρὸς αὐτὴν· ἰδίως ἐν ἔτει 192 πΧ, ἐπικειμένου τοῦ φοβεροῦ τοῖς Ῥωμαίοις πολέμου ἐκείνου, ἐμερίμνα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὁ Τίτος, οὐχ ἤττον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα τοὺς μὲν Μάγνητας προσελκύσῃ, τοὺς δὲ Θεσσαλοὺς καὶ Περραιβοὺς συγκρατήσῃ πιστούς· τότε ἦσαν ἀναγκαιόταται τῷ Τίτῳ, ὡς τὰ μάλιστα συμφέρουσαι τῇ Ῥώμῃ, αἱ τε δωρεαὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ αἱ ἀπειλαὶ καὶ ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ οὐδετέρους. Κατώρθωσε δὲ οὕτως ἐν μὲν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν Μαγνητῶν Δημητριάδι νὰ σχηματίσῃ ἀρκούντως ἰσχυρὸν κόμμα ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ Θεσσαλοὺς νὰ πείσῃ, ἵνα ἀναλάβωσιν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Δημητριάδος αὐτῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ κοινοῦ τούτου Εὐνομον (πρβ. *Αἰβιον* ἐν 35, 39 κ. ἐ.).

Οὕτω λοιπὸν δὲν δύναται τις νὰ ἀποκλείσῃ τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἠδύνατο νὰ γραφῇ τῷ 192 πΧ, δι' ἧς καὶ ἡ κατηγορία τῶν τότε δὴ μάλιστα καταλαλούντων τοὺς Ῥωμαίους Αἰτωλῶν δικαιολογεῖται, καὶ ἡ δωρεὰ κτημάτων καὶ οἰκιῶν συμβιβάζεται, καὶ ὁ ὑπονοούμενος ἐν στ. 8 ὡς διαρρεύσας ἀπὸ τοῦ 197 πΧ χρόνος ἐρμηνεύεται· τοιαύτην παραδοχὴν δὲν κωλύει βεβαίως ἡ τυπικὴ ἀναγραφὴ τοῦ Τίτου ὡς ὑπάτου καὶ στρατηγοῦ, ἐνισχύει δὲ ὁ χαρακτήρ τοῦ Τίτου, δι' οὗ ἐξεύρισκε τοὺς καιροὺς καὶ διὰ ποικίλων τρόπων καὶ προσχημάτων μετεχειρίζετο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ῥώμης. — Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν μὲν στ. 1 τὸ Γ τοῦ ὑπάτου ἔγραψε σχεδὸν τρισκελὲς καθέτως ὁ χαρακτῆρ, ἐν δὲ στ. 14 τὸ Ν τοῦ μέντον ἐχάραξεν ὅμοιον σχεδὸν Γ.

303 στ. [1]. Τὸν στίχον τοῦτον, μετὰ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ λοιποῦ τυπικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως Α, νοητέον ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ ἐτέρου ὑπερκειμένου σπονδύλου τῆς παραστάδος· διότι ὀλίγον ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχει ἡ ἀκμὴ τοῦ λίθου καὶ οὐδὲν ἴχνος γραμμάτων διατηρεῖται.

303 στ. [1]-2. Ἐκ τοῦ ἔδωκαν τοῦ στ. 2 βεβαιούται τὸ εὐθὺς ἐν τοῖς ἄνω λεχθέν ὅτι τὸ πολὺ

τῆς ἀπελευθερώσεως Α, περιέχον καὶ τὸν στρατηγὸν καὶ τὸν ταμίαν βεβαίως, εἶχεν ἀναγραφῆ ἐπὶ ὑπερκειμένου λίθου. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθερίας εἶναι βέβαιον· οἱ ἐλευθερωταὶ φαίνονται ὄντες υἱὸς καὶ πατήρ, κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον ἐκφερόμενοι.

303· στ. 3-8. Τὸν πατέρα τοῦ ταμίου δύναται τις εὐλόγως νὰ συμπληρώσῃ *Πασίδιον*, τὸ μὲν διότι ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἰχνῶν τοῦ στ. 3 διακρίνονται ἰΔ, τὸ δὲ διότι ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 342 τὸ Α ἐπιγραφῆ ἀναγράφεται ταμίας *Πασίδιος*, τὸ δὲ διότι ἕτερον ὄνομα *Πασιδ* - - - δὲν ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις. Ὅτι δὲ ὁ *Πασίφιλος* ἦτο ταμίας τῆς πρώτης ἐξαμήνου, συμπεραίνομεν ἀσφαλῶς ἐκ τῶν στ. 9-10, ἐξ ὧν βεβαιούται ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ τῆς δευτέρας ἐξαμήνου ταμίας ἦτο ὁ *Νεικάνωρ*. Ἐν στ. 4 ἔγραψεν ὁ χαρακτῆς ΑΠΟΔΩ - - - παρέλιπεν ἄρα τρία γράμματα ΟΛΛ λόγῳ τῆς ὁμοιότητος. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀναφέρεται τὸ *πρῶτον μὲν* στρατηγήσας ἐν IG IX, 1296 (= ΑΕ 1913 173) κατὰ τὸ 14^{ον} ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ, τὸ *δεύτερον δ'* ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 320 ἐπιγραφῆ, τὸ *τρίτον δὲ* ἐνθάδε, καὶ τὸ *τέταρτον* ἐν IG IX, 544, ἔνθα ἀναγράφεται τὸ 1^{ον} (31^{ον}) ἔτος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, καὶ ἐν ΑΕ 1916 87 καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 312 δημοσιευθησομένῃ ἐπιγραφῆ· λογίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Kern καὶ Hiller ὡς 1^{ον} ἔτος τοῦ Κλαυδίου τὸ 41-42 μΧ, ὡς 14^{ον} δὲ τοῦ Σεβαστοῦ μετ' ἀμφιβολιῶν τὸ 14-13 πΧ. Κατὰ ταῦτα, ἂν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, δεόν νὰ υπολογίσωμεν ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος τὸ μὲν *πρῶτον* ἐστρατήγησεν ἐν ἡλικίᾳ τοῦλάχιστον 30 ἐτῶν, τὸ δὲ *τέταρτον* ἐν ἡλικίᾳ τοῦλάχιστον 85 ἐτῶν· τοῦτο δὲν εἶναι μὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ λίαν σπάνιον, ὡς ἐπίσης σπανιωτάτη εἶναι ἢ τὸ τέταρτον στρατηγία, ἧς ἕνεκα δυσχερῶς δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὸν Ἀπολλόδωρον εἰς πολλοὺς ὁμωνύμους· βλ. καὶ τὸν ἐν τέλει τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τῶν Χυρετιῶν παρατιθέμενον πίνακα τῶν στρατηγῶν. Σημειώτεον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Wilhelm ἀριθμεῖ διαφόρως τὰ ἔτη πολλῶν χρονολογουμένων οὕτως ἐπιγραφῶν. Τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ Σεβαστοῦ χρονολογίαν τοῦ Hiller παραδεχόμεθα ὡς ὀρθήν, ἕνεκα τῶν κάτω ἐν ἀριθ. 305 στ. 1-24 καὶ 312 στ. 1 ἐκτιθεμέ-

νων· ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ λογίζεται ἀπὸ τῆς ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίας, ὡς ἔγραψα ἐν ΑΕ 1915 20, ἀποδεικνύει ἢ ἐκεῖ ὑπ' ἀριθ. 257 ἐπιγραφῆ, ἔνθα ἀναγράφεται ὡς *Σεβαστὸς Καῖσαρ Αὐγουστος*, καὶ ἢ ἐν IG IX, 415 στ. 74-75, ἔνθα ὀνομάζεται *αὐτοκράτωρ*. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι βεβαίως πατήρ, μήτηρ καὶ υἱὸς νομίμου ἡλικίας· ὁ υἱὸς φαίνεται ὅτι κατόπιν ἐγένετο ταμίας· διότι ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 312 ἐπιγραφῆ ἀπαντᾷ «*Πυλάδου τοῦ Φιλώτου ταμεύοντος* κτλ.»· ὁ αὐτὸς ἀναγράφεται ὡς ταμίας ἀπλῶς *Πυλάδης* ἐν ἀριθ. 310· τὸν πατέρα τῆς συζύγου συνεπληρώσαμεν *Πολύχαρμον*, διότι ἀπαντᾷ δις ὡς ἐλευθερωτῆς καὶ πατήρ ἐλευθερωτοῦ, ἦτοι ὡς πολίτης Χυρετιεὺς λόγου ἄξιος, ἐν ἀριθ. 310, ἐπιγραφῆ τῶν αὐτῶν περιπέου χρόνων τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν ᾗ *Πολυχάρης* ἢ τι ὅμοιον δὲν ἀπαντᾷ οὐδαμοῦ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων. Καλοῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης *Σεβάσταιοι*, διότι ὑπῆρξαν ἀπελευθεροὶ τοῦ αὐτοκράτορος· βλ. περὶ μὲν τοῦ πράγματος ΑΕ 1910 356, περὶ δὲ τοῦ ὄρου ΑΕ 1913 152.

303· στ. 9-12. Τὸ ὄνομα *Αἰμύλιος* (*Αἰμίλιος*· πρβ. *αιμύλος*) εἶναι πρωτοφανὲς ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς· ἴσως ἦτο ἀπόγονος αὐτοῦ ὁ ταμίας ἐπίσης *Ἀδιστος Νεικάνωρος*, ἐν ἀριθ. 332 τὸ Β, ἀπαντῶν· περὶ τοῦ ταμίου καὶ τοῦ στρατηγοῦ προείπομεν εὐθύς ἐν τοῖς ἄνω· ἢ *ξενική* λύτρωσις ἀναφέρεται εἰς τὴν *Φίλαν*, διότι στερεῖται ἐθνικοῦ ὁ ἐλευθερωτῆς.

303· στ. 13-19. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου φαίνεται βέβαιον· αἱ δύο ἔσω κεραφαὶ τοῦ Α ἀπετρίβησαν τὰ πολλά, τῶν δύο δὲ προτελευταίων γραμμάτων ἀρκούντως σαφῆ ἰχνη ΕΩ διετηρήθησαν· ὑπάρχει δὲ καὶ ἀνάλογον ἐν ἀριθ. 306 στ. 8 *Ἡγησιπόλεως*. Ὁ στρατηγὸς ἀπαντᾷ ὁμοίως *Εὐρυδάμα* ἐν ΑΕ 1916 31, ἔνθα εἴπομεν ὅτι πιθανῶς εἶναι υἱὸς τοῦ *Ἀγαθάνωρος*. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι σύζυγοι, τῆς γυναικὸς προσφωνουμένης διὰ τοῦ ἑαυτῆς πατρικοῦ κατὰ τὸ σύνθηδες· περὶ τοῦ *ξενική* ἰσχύουσι τὰ εἰς στ. 9-12 σημειωθέντα. Οἱ ὄβολοι ἀπεδόθησαν συμβολικῶς διὰ =, ὡς συμβαίνει ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ 30-1 πΧ καὶ ὀλίγον κατόπιν· πρβ. ΑΕ 1913 171. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀπελευθερῶν εἶναι ἀσφαλῆ.

303· στ. 19-23. Λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῆς χαραξέως καὶ τῆς παραλείψεως τῶν ἀρχόντων, συμ-

περαίνομεν ὅτι αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται ἐτελέσθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῆ Δ ἀρχόντων. Ἡ *Καρπὸ* συναίγεται ἀσφαλῶς ἐξ ὑπολειφθέντων ἰχνῶν. Διὰ τῆς περιφράσεως οἱ *περὶ* δηλοῦται ὁ ἐλευθερωτῆς καὶ οἱ νόμιμοι συγκύριοι, ὄντες μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Τοῦ πατρὸς τοῦ *Ἡρακλείδου* διακρίνονται τὰ δύο πρῶτα γράμματα ΡΙ (οὐχὶ ΡΗ) καὶ τὰ δύο προτελευταῖα ΟΟ ἢ ΟΟ· μετὰ τὰ δύο πρῶτα ὑπάρχουσιν ἴχνη δύο ἢ τριῶν γραμμάτων ΔΙΚ ἢ ΛΙΚ ἢ ΑΝ, ἐξ ὧν οὐδὲν σύνηθες οὐδ' εὐληπτον ὄνομα σχηματίζεται (*Ριανοῦ*;). Ὁ ἐν στ. 21 ἀπελεύθερος εἶναι πιθανώτατα *Εὐτυχος*. Οἱ δ' ἐλευθερωταί, πατήρ καὶ υἱός, ἀπαντῶσιν ἐν ἀριθ. 314· 339, ὁπόθεν συνεπληρώσαμεν τὰ ἄνω, ἀπιδόντες καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ χώρου.

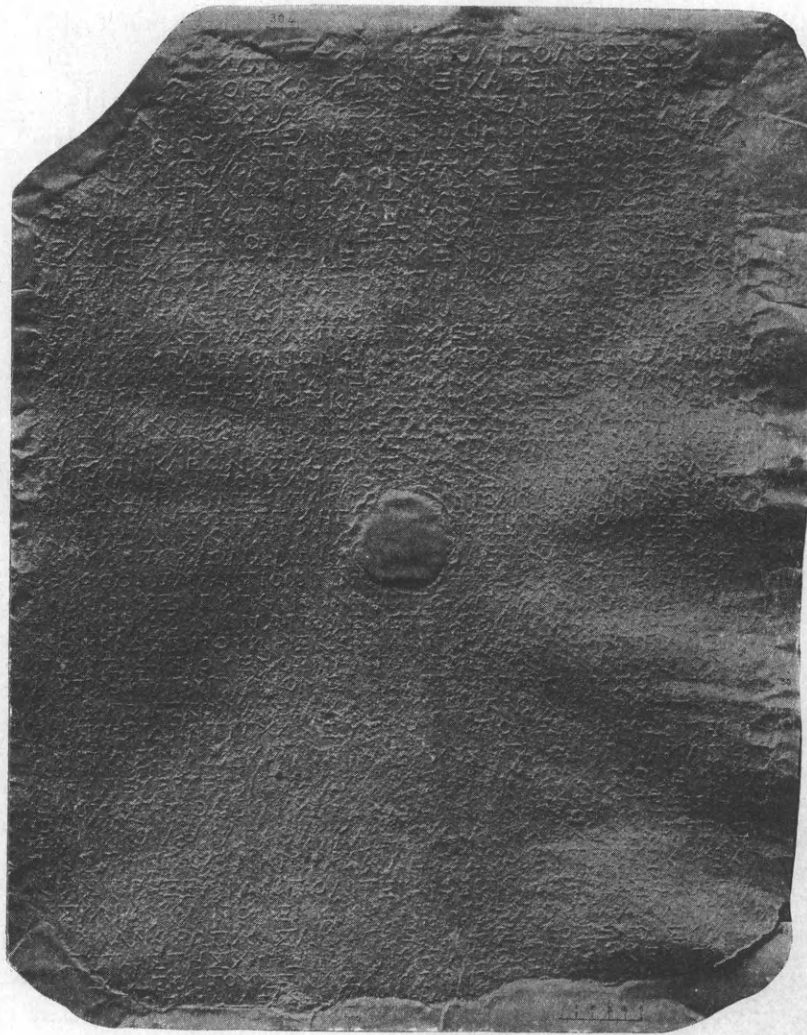
Ἀριθ. 304-307 (εἰκ. 3-6· ΜΕ 120). Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου ὑπομέλανος κρυσταλλικοῦ, κάτω μόνον ἐλλείπων οὐχὶ πολύ, καὶ ἄνω ἀριστερὰ ἱκανῶς ἀποκοπεῖς· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηρεῖται βαθύς, τετράγωνος τὸρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἐπίθεσιν δι' ἐγγύσεως μολύβδου ἐτέρου ὁμοίου λίθου· ὁ μικρὸς κυκλοτερῆς τὸρμος ἐπὶ τοῦ μέσου

τῆς ἔμπροσθεν ἑδρας, ἐν εἰκ. 3 ἐμφανῆς, εἶναι νεωτερικὸς· ὁ ὅλος κίων καὶ ἡ παραστάς ἦτο ὀρθῶς ἐλευθερῶς καὶ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἑδρῶν.

Διότι ἔφερον ἐπιγραφὰς καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων καθέτων ἑδρῶν, μετὰ δὲ τὴν κατάρριψιν τοῦ κτίσματος καὶ τοῦ κίονος ἐχαράχθη καὶ πέμπτη ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἑδρας **α** ἐχαράχθη τὸ ὑπ' ἀριθ. 304 ψήφισμα, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, διὰ λίαν μικρῶν καὶ πυκνῶν γραμμάτων, ἅτινα πολλαχοῦ, κατὰ τὸ μέσον μάλιστα, ἀπετρίβησαν· ὕψ. αὐτῶν 0 007-0 012, διάστιχ. 0 004· ἐπὶ τῆς ὀπισθεν ἐπιφανείας φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ὁμοία ἐπιγραφή, ἥτις, ἐπὶ μακρὸν χρόνον πατουμένη, ἀπετρίβη τελείως, μηδενὸς ὑπολειφθέντος ἰχνους οὕτως, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃ τις, ἂν ὄντως εἶχέ ποτε ἐπιγραφή· ἐπὶ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἑδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 305 ἐπιγραφή, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 01-0 017, διάστιχ. 0 006· ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς **γ** ἡ ὑπ' ἀριθ. 306 ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν Α-Β-Γ, τὰ πολλὰ βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 02, διάστιχ. 0 005-0 008· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας **δ** ἡ ὑπ' ἀριθ. 307 ὑπὸ δύο τεχνιτῶν Α-Β, τὰ πολλὰ βαθέως καὶ ἐσχάτως ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 004-0 015, διάστιχ. 0 003.

304 (εἰκὼν 3)

- Χυρειτιέων] ο[ἰ τ]αγο[ἰ κ]α[ἰ ἡ π]όλις, Ὀλοσσο[νί-
ων τοῖς ταγ]οῖς κα[ἰ] τῆ πόλει χα[ίρ]ειν· ἀπεστ[άλ-
καμε]ν π[ρ]ὸς ὑμᾶς πρ[ε]σ[β]ευ[τά]ς, Ἀντίσ[κ]ω[ν]α
Μελ]ανθίου, [Ἀ]λέξανδ[ρ]ο[ν Μ]ονί[μ]ου, Ἀσκληπ[ι]ά[δ]η[ν
5 Λεω]νί[δ]ου, το[ῦ]ς ἀποδώσοντ[α]ς ὑ[μῖ]ν, ἃς [τὸ ψ]ήφισμα ἔ-
χει τ[ι]μ[ὰ]ς Ἐπίνω Σ[ω]π[ά]τρου, [τῶ] ὑμετέ[ρω]ι π[ο]λ[ι]τῆ[ι],
α[ὑ]τῶ τ[ε] καὶ ἐκγ[όν]οις, καὶ πα[ρ]ακαλέσοντας περὶ ὧν
ἔ]χουσι [τ]ὰς ἐντο[λ]ὰς· ὑ[μ]εῖς ο[ὔ]ν κ[α]λῶς ποιή[σε]τε τούς
τε [πρ]ε[σ]βευτὰς ἀποδε[ξ]άμενοι φιλοφρό[ν]ως [κ]α[ἰ]
10 κα[τ]ακ[ο]λ[ο]ουθήσαντες τοῖς π[α]ρακαλ[ο]υμέ[ν]οις ὑφ' α[ὑ]-
τῶ[ν]. Ἐρωσθ[ε]. [Στ]ρα[τ]ηγού[ν]τος Θανμ[ί]ου [τ]ο[ῦ] Κ[ύ]φου [Ὀ]λοσσο[νί-
ο[ν], ἱερ]έ[ω]ς δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Χ[υ]ρετ[ί]αις Ἀ]λεξάνδρου το[ῦ]
Μο[νί]μου· [τ]αγευόντων Φιλίπ[π]ου τοῦ [Βουλι]ώ[ν]ο[ς], Ἀ[ρ]χ[ι]π[ι]-
[π]ο[υ] τοῦ [Δι]οδώ[ρ]ου, Πολυξέν[ο]υ τοῦ Λυσιμ[ά]χου· [μ]η[ν]ὸς
15 Ἀρτεμ[ι]σίου τετράδι· ἐκ[λη]σί[ας] ο[ὔ]σης ἐ[ν]νόμου, ἐν [ἡ]ι
καὶ τὰ ἀρχοστ[ά]σια σ[υν]τε[λε]ί[τ]α[ι]· [πρ]ο[σ]τα[τοῦ]ντο[ς] τῆς ἐκ[λη]-
σίας Φιλίπ[π]ο[υ] τοῦ [Β]ο[υ]λί[ω]ν[ο]ς· συμπαρόντων καὶ [τ]ῶν ἐξε-
τ[α]στῶν Κλέων[ο]ς τοῦ Λυσιμ[ά]χου, Ἀ[ρ]μοδίου τοῦ Λεω-

3 (ἐπιγρ. ἀριθ. 304): Χυρετιέων προξενία Ἐπίνω Σωπάτρου Ὀλοσσονίω, τῶν ὀλίγων μετὰ τὸ 190 πΧ χρόνων.

- νί[δ]ο[υ] μνε[ί]αν ποησαμέ[ν]ου [Ἀντίκ]ωνο[ς τ]ο[ῦ] Μελανθίο[υ],
 20 ὄμο[γ]νωμο[ν]ο[ύ]ν[των] ἀ[π]άντω[ν τῶ]ν πολι[τῶ]ν καὶ μηθενὸς
 ἀν[τεί]παντος· ἐ[π]ειδὴ Ἐ[πί]νος Σ[ω]πά[τρ]ο[υ] Ὀ[λο]σο[σ]όν[ιο]ς,
 ἀν[ή]ρ καλὸς κα[γά]θ[ος], ἀ[πὸ] τῆς π[ρ]ώ[της] ἡλικίας [ε]ῦ-
 ν[ο]υ[ς] ὑ[π]ά[ρ]χων δι[α]τε[λεῖ] τῆ π[ό]λ[ε]ι ἡμῶν, ἀ[εὶ] τ[ι]νος
 ἀ[γ]αθοῦ πα[ρ]αίτιος γιν[όμενος] ἐ[ν] παντὶ κα[ι]οῶ
 25 καὶ [τ]οῦς ἐντυγ[χ]ά[νο]ν[τα]ς τῶ[ν] πολιτῶ[ν] [ἡμ]ῶν [κοι-
 ν]ῆ καὶ καθ' ἰδίαν ἀπο[δ]έ[χ]εται [τ' ε]ῦ [καὶ] ξενί[ζει] μεγα-
 λομερῶς, σπουδῆς κα[ὶ] φιλο[τι]μίας οὐθὲν ἐνλεί-
 πων, εἰσ[φερ]όμε[ν]ος τ[ῆ]ν π[ᾶ]σαν οὐσί[αν] πρὸς [τ]ὸ μ[η]-
 δὲ τῶν ἐντυγ[χ]α[νο]μένων [ἀ]πα[ρ]νηθ[ή]σ[ε]σθα[ι], εἰ μὴ
 30 κα[ὶ] ἐν τα[ῖ]ς κοιναῖς ἀ[ρ]χ[αῖ]ς, ἅς [ἔ]στιν [ἀ]ν[ε]ιλ[η]φῶς, μηθέ-
 να σ[πο]υδῆν τυγ[χ]άν[ει] ὑ[πὲρ] τ[ῆ]ς πόλε[ως] ἡμῶν πε[πο]-
 ημέ[ν]ος· ἵνα δὲ κα[ὶ] ἡ πόλις [ἢ] Χ[υ]ρ[ε]τιέων φ[αί]νηται το[ῖ]ς
 αὐ[τῆ]ς εὐεργέταις τ[ὰ]ς καταξίας χάρι[τας] ἀπ[ο]νέ[μ]ουσα,
 ἔδοξ[ε] τῆ πόλ[ε]ι τῆ Χ[υ]ρ[ε]τιέων ἐπα[ι]νέσαι τ[ε] Ἐπίνω[ν]

35 ἐπὶ τῇ κ]αλοκαγαθί[αι κ]αὶ ε[ὐνοίαι, ἦ]ν ἔ[χων [δ]ι[α]τελεῖ
 π[ρὸς τὴν π]όλιν ἠ[μῶν, κα]ὶ [δ]ε[δ]όσθαι α[ὐ]τ[ῶ]ι τ]ε καὶ ἔκγ[ό]-
 νοις [π]ροξε[ν]ίαν, πολιτεί[αν], ἔ[γκτη]σ[ιν, ἀ]σφ[ά]λεια[ν,
 ἀ]συλί[α]ν καὶ πο[λ]έ[μου] κ[αὶ εἰρήνης] [καὶ τᾶ]λλ[α] τί[μ]ι[α
 40 καὶ φι[λ]άνθ[ρ]ωπα, [δ]σα κ[αὶ τοῖς ἄλλοι]ς [πρ]οξ[έν]οις κ[α]ὶ [εὐ-
 εργ]έταις τῆς Χυ[ρ]ετιέων πόλε]ως [ὑ]π[ά]ρχει. — Π[ρ]ονοι-
 θῆνα]ι δὲ καὶ τοὺς ἐν[άρχους] τ[α]γ[οὺς] καὶ τ[α]μ[ίας] ἀναγ-
 ράψαι τόδε τὸ ψήφισ]μα ἔ[ν] τῇ ἀγορᾷ] τῆ[ι ἐν Χυρ]ετίαις κτλ.

4 (ἐπιγρ. ἀριθ. 305): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶ Εὐβιότῳ.

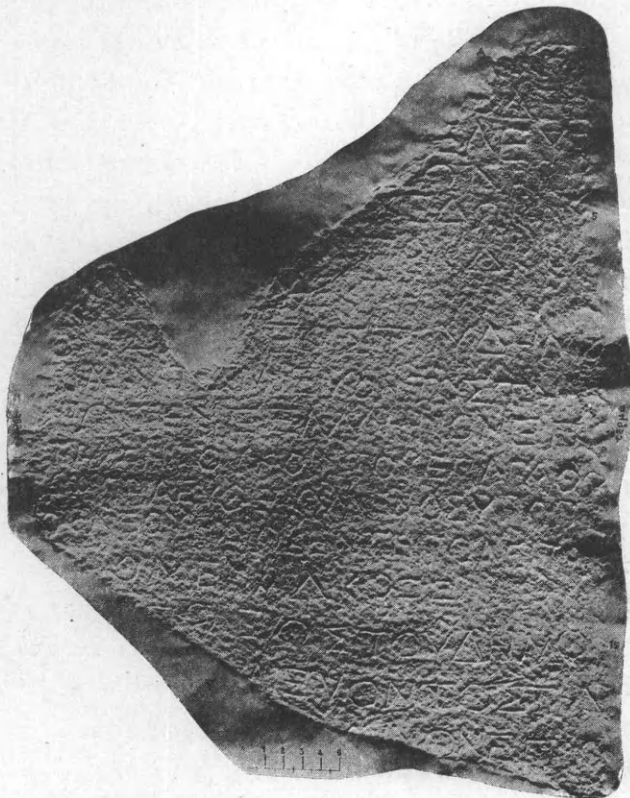
305 (εἰκὼν 4)

A Τ]αμ[ι]εύοντο[ς τῆς] πό-
 λ]εως Ἀρύββου το[ῦ] Π[ο]-
 λυ[ξ]ένου, φύσι δὲ Εὐθηθ[ί]-
 δ]ο[υ], τὸν ἐνιαυ[τὸ]ν τὸν ἐ[ν]
 5 στρα]τηγῶ Εὐβιότῳ μη-
 νὸς Ἀγαγυλίου· οἱ ἀπελε[ύ]-

θεροὶ Λύκου καὶ Πλατήας·
 Ἐπαφρᾶς, Αἰσχύλος, Κέ[ρ]-
 δω]ν, Ἐπίγονος, [Ἀ]ντέρω[ς,
 10 Εὐτυχος, Ἰσίων, Κάρπος,
 Λίβανος, Σωσίπατρο[ς], Ἐ-
 πακτος, Διο[ν]ύσιος, Κάσ-
 ο[ι]ο[ς], Ἰρηναῖος, Κόι[υ]ς, Ἀ[σ]-
 τι[κ]ός, Πρῆμος, Νέ[ω]ν,
 15 Π[λ]ούταρχος, Μ[ά]ρων,
 Ῥώμη, Συντύχη,
 [Γ]εωργία, Ἐ[λ]πίς, Εὐπρα-
 ξίς, Τυ[χ]ική, Ἐρωτίς,
 Ἀ[ρ]τε[μ]ίσι[α], Ἀρτεμῶν·
 20 ἔδωκαν τῇ πόλι ἕκαστο[ς]
 αὐτῶν τὰ γεινόμενα
 B δι(νάρια) ΚΒ<'. Καὶ Ἀπολ[λ]ών-
 ι]ος, ὁ ἀπε[λευθε]-
 ρωθεὶς ὑπὸ Κλίτου [τοῦ δεῖ-
 [25] [νος κτλ. - - - - -].

306 (εἰκὼν 5)

A - - - - - στρα]τηγ-
 οῦντος δεῖνος - - - - τ]ὸ δε[ύ]-
 τερον· δεῖνα - - - -, ἀπ[ε]λευ-
 θερωθεὶς ὑπὸ Σ]ωνί]κου,
 5 τοῦ - - - - ο]υ, ἔδωκε[ν]
 τὰ γινόμενα τ]ῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ[<',
 Ἐρ]μ[αί]ου ἕκτη.
 B Ἐγ]ησι[π]ό]λεως τοῦ Δημ-
 ολ]ά]ου ταμειούντος τῆ[ν]
 10 π]ρώτην ἑξάμηνον, ἐπ[ὶ]
 στρα]τηγῶ Κοίντου Ἐπάγαθ[ο]-
 ς], ὁ ἀπη(λ)ευθερωμένος ὑπὸ Π[υ]-
 θ]οκλέου, ἔδωκεν τῇ πόλει τ[ὰ]
 γινόμενα δι(νάρια) ΚΒ (δβολοὺς τέσσαρας).
 Γ 15 Ἐγ]ησι[π]ό]λεως τοῦ Δημο-
 λάου ταμειούντος τὴν

5 (ἐπιγρ. ἀριθ. 306): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεΐαις ἐπὶ στρατηγῶν δεῖνος τὸ δεύτερον καὶ Κοίντου.

πρώτην ἑξάμη]νον, ἐπὶ
[18][στρατηγοῦ Κοίντου κτλ.]

6 (ἐπιγρ. ἀριθ. 307): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεΐαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀμυνάνδρου καὶ Εὐπραξίδου.

307 (εἰκὼν 6)

- A Τα(μειύοντος) τ(ῆς) πό(λεως) Εὐτ(ρ)όπου, στ(ρατηγοῦντος) Ἀμυνάνδρου [μη(νός) Ὀμολώου· Ζ[ωί]λος καὶ Εὐφρόσυνος, οἱ ἀπε[λευθεροὶ Διονυσίου καὶ Ὀρ[β]άνας, ἔ[δ]ωκαν ἑ[κάτερος] δι(νάρια) [ΚΒ<'].
- B 5 Στ(ρατηγοῦντος) [Εὐ]π[ρ]ο[α]ξίδου· Λ[ύ]κος, ὁ ἀπ[ε]λ[ε]υ[θ]ρωθεῖς, ἔδ[ω]κ[ε] τῇ πό(λει) τοὺς γεινομ[ένους] στατ[η]ρα[ς] — δ[ε]κ[α]πέντε].
(κενόν· τέρμα).

304 στ. 1-11. Αἱ συμπληρώσεις τῶν στίχων τούτων εἶναι ἀσφαλεῖς· περὶ τοῦ Ἀντίσκωνος βλ. στ. 19 καὶ ἀριθ. 301 στ. 28. Οὗτος λογίζεται πρόεδρος τῆς πρεσβείας· ὁ δεύτερος τῶν πρεσβευτῶν εἶναι ὁ αὐτὸς τῶ ἐν στ. 12-13 ἱερεῖ, ὁ δὲ τρίτος, ἀδελφὸς πιθανώτατα τοῦ ἐν στ. 18-19 ἐξεταστοῦ. Τοῦ Ἐπίνου ὁ πατήρ φαίνεται σχετικὸς τῶ ἐν ψηφίσματι τῶν Ὀλοσσονίων IG IX₂ 1292 στ. 4 Σωπά[τροφ]· τοὺς στ. 3-5 τοῦ ψηφίσματος τούτου συμπληρωτέον ὡδὲ πως, ἵνα ἀποτελεσθῶσι τρεῖς ταγοί:

— ταγεύοντ[ω]ν δεῖνος τοῦ δεῖνος, δεῖνος τοῦ Εὐ-
θ]υμίου, Ἀνδρομάχου τοῦ Ἑλλανο[κράτους] ἐκκλησίας
οὔσης, ἐν ἧ καὶ τὰ
ἀ]ρχαιρέσια συντελεῖται· Σωπά[τρον] τοῦ Ἐπίνου; εἰ-
παντος· ἐπειδὴ κτλ.

Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν μεταγενεστέραις ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Ὀλοσσόνης ἀπαντᾷ πολίτης ἐλευθερωτῆς Σώπατρος, ΑΕ 1916 85· ἀλλὰ τὸ ὄνομα εἶναι κοινότατον. Τὸ ἐν στ. 11 ἔρρωσθε ἐχαράχθη μονῆρες εἰς τὸ τέρμα.

304 στ. 11-21. Τὸ τυπικὸν εἶναι ὁμοιότατον τῶ τοῦ 301. Στρατηγὸς νοεῖται ὁ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν βεβαίως, ὃ ἀνῆκον αἱ Χυρεΐαι, ἡ Ὀλοσσὸν καὶ τὰ κατ' αὐτάς πολισίματα, τὸ Ἐρικίον (βλ. ἀριθ. 308) κτλ.. Τὸ ὄνομα Θαῦμος εἶναι ἢ τις ὑποκορισμὸς τοῦ Θαύμαστος, ἢ διαλεκτικὴ τις λέξις Μακεδονικὴ καὶ Περραιβικὴ, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου λεγόμενον ὅτι Θαῦμος, παρὰ τὸ θαῦμα πιθανῶς, ἐκαλεῖτο ὁ Ἄρης Μακεδονιστί. Ἐστρατήγησε δὲ οὗτος ὀλίγον μετὰ τὸ 190 πΧ, ἢ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ· διότι πολλὰ πρόσωπα τοῦ ψηφίσματος τούτου ἀπαντῶσιν ἐν τῶ ὑπ' ἀριθ. 301· τὸ πατρικὸν αὐτοῦ Κῦφος, ἐκ τοῦ κυφός, ἐνθυμίζει τὴν Κῦφον, περὶ ἧς βλ. Πρακτικὰ 1914 197. Ἐν στ. 12 τὸ Ν τοῦ ἐν Χυρεΐαις ἔχει ἔμφασιν Γ, ὅπερ δὲν θὰ ἦτο ἀπροσδόκητον ἐν τῷ αὐτῇ θέσει. Τὰ ὀνόματα καὶ τὰ πατρικὰ τῶν ταγῶν συγκομίζονται ἀσφαλῶς· τούτων ὁ πρόεδρος προστατεῖ τῆς ἐκκλησίας, περὶ ἧς βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 301 στ. 4-8 λεχθέντα· ὁ Πολύξενος εἶναι πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ ἐν στ. 18 ἐξεταστοῦ Κλέωνος. Ἡ λέξις ἐκκλησία ἐν τε στ. 15 καὶ ἐν 16 ἐγγράφη

δι' ἐνὸς Κ, διότι διακρίνονται ἴχνη ΕΚΑ. Περὶ τῶν ἀρχοστιασίων, πρὸς ἃ πρβ. τὰ ἀρχαιρέσια τοῦ προτεθέντος ψηφίσματος τῶν Ὀλοσσονίων, βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 301 στ. 4-8 λεχθέντα. Ὡς πρὸς τὸ προστατεῖν τῆς ἐκκλησίας ληφθήτω ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσι προστατεῖ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Οἱ ἐν στ. 17-18 ἐξετασθαὶ ἐμφανίζονται ὁμοίως ἐν ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ τῶν Μαγνήτων IG IX₂ 4109 στ. 52· 61· 62-63, 4110 στ. 7· 11, ὁπόθεν ἐμφαίνεται ὅτι θὰ ἦσαν εἰδὸς τι ἐλεγκτῶν τῶν μετεχόντων τῆς ἐκκλησίας πολιτῶν, οὐχὶ κοσμητόρων· ἐξήταζον ἄρα, ἂν εἶχον τὴν ἐπιτιμίαν οἱ μετέχοντες αὐτῆς· ἐπίσης θὰ ἤλεγγον τὴν διαχείρισιν τῶν ἐνιαυσίων δαπανῶν ὡς λογισταὶ καὶ εὐθνοὶ, οὗ ἕνεκα ἦσαν καὶ ὑπεύθυνοι· πάντως ἦσαν ἀρχὴ σπουδαιοτάτη, ἐνιαύσιος, ἀλλ' οὐχὶ ἐπόνυμος, οὐδὲ σύνοδρος τῶν ταγῶν. Ὁ ἐν στ. 19 μνειάν ποησάμενος δηλοῖ μετριώτερον τὴν ῥήτορα, ὅστις προὔτεινε τὴν προξενίαν.

304· στ. 21-32. Ἀναγράφεται τὸ αἰτιολογικὸν τῆς προξενίας· αἱ συμπληρώσεις μέχρι τοῦ στ. 25 εἶναι ἀσφαλεῖς· ἀντὶ τοῦ εὖ καὶ ξενίζει δύναται νὰ προσαρμωσθῇ τὸ τ]οῦ[ς δὲ ξενί]ζει, διότι διατηροῦνται τινα, ἀλλὰ συγκεχυμένα, ἴχνη, Γ·ΟΥ·τ[ο]ῦ ἢ τ'[ε]ῦ· κατὰ δὲ τὸ τέρμα τοῦ ξενίζει διακτερεῖται ΙΙΙΙΕΙ. Τὰ ἐν στ. 28· 29 μηδέ, ἐν 29 ἀπαρηνηθήσονται, εἰμὴ καὶ 30-31 μηθένα, εἶναι μὲν σύμφωνα τῷ χώρῳ καὶ τοῖς ἴχνεσι καὶ τοῖς περισθεῖσι γράμμασιν, ἀλλ' ἀνώμαλα τὴν σύνταξιν καὶ συμπλεγμένα τὴν ἐννοίαν· ὅπως δὴποτε ἐξάγονται τάδε: «ὁ τιμηθεὶς εἰσφέρειται τὴν πᾶσαν οὐσίαν (τίθησιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πολιτῶν Χυρετιέων ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ) οὕτως, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἐντυγχανομένων ἤθελεν ἀρνηθῆ ὅτι δὲν ἔτυχε σπουδῆς ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς ἀρχαῖς, ἄς ἀνέλαβεν ἄχρι τοῦδε»· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐκτεταμένως: «οὐδεὶς τῶν κατὰ τὴν Ὀλοσσόνα ἢ τὴν Περραιβίαν διατριψάντων πολιτῶν Χυρετιέων ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῆ ὅτι δὲν ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ Ἐπίνου πάσης περιποιήσεως καὶ ὑποστηρίξεως, διὰ δαπάνης μάλιστα χρημάτων ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, καὶ εἰς ζητήματα, ἀναγόμενα εἰς τὸ κοινὸν τῶν Περραιβῶν, οὐτινος ἤρξεν ὁ Ἐπίνος πολλὰς ἀρχάς»· κατὰ ταῦτα ὁ Ἐπίνος ἐχρημάτισε πιθανώτατα στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν, ἔτι δὲ μέλος τοῦ

κοινοῦ συνεδρίου, καὶ ἐν Ὀλοσσόνι ταγός, ἱερεὺς κττ..

304· στ. 32-42. Τὰ τυπικὰ ταῦτα τῆς εὐγνωμοσύνης συμπληροῦνται ἀσφαλῶς· διὰ τῆς πολιτείας ἐξομοιοῦται ὁ Ἐπίνος τοῖς Χυρετιέουσιν εἰς τὸ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι· ἡ ἔλλειψις τῆς ἐπινομίας καὶ ἐπιγαμίας λόγον φανερόν ἔχει τῆς μὲν τὸ ὅτι ὁ Ἐπίνος ἦτο πλούσιος, ἔχων κτήματα καὶ βοσκὰς ἐν τῇ νῦν εὐφορωτάτῃ κοιλάδι τῆς Ἐλασσόνας καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτὴν ὄρεσι, τῆς δὲ τὸ ὅτι θὰ ἦτο ἔγγαμος· ἡ τυπικὴ λοιπὸν ἀναγραφὴ καὶ τούτων ἀπεφεύχθη ὡς ἀπροσδιόνυσος. Ἐν στ. 40 μετὰ τὸ ὑπάρχει ἀφείθη ὀλίγος χῶρος κενός. Κατὰ τὸ σωθὲν τέρμα ἐν στ. 42 διεσώθησαν ἐνιαχοῦ τὰ ἄνω ἡμίσεα γραμμάτων τινῶν, δι' ὧν, τῇ βοθηθείᾳ καὶ τῶν στ. 21-22 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 301 ψηφίσματος, συνεπληρώσαμεν ὥστε περαιτέρω ὀλίγοι ἔτι στίχοι ἐλλείπουσι, τὸ τυπικὸν δῆλον ὅτι τῆς ἀναγραφῆς τῆς στήλης καὶ ἴσως οἱ μάρτυρες.

305· στ. 1-24. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐν τῇ ἀπελευθερώσει Α ὅτι εἷς πολίτης μετὰ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἀπελευθεροῖ 29 πρόσωπα. Τὸ ὄνομα Ἀρύββας ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς πλησιοχώρου Ἀζώρου, τοῦ Πυθίου κἄ. . Στρατηγὸς Εὐβίσιος νοεῖται τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, τοῦ περιλαβόντος ἀπὸ τοῦ 30 πΧ καὶ τῶν Περραιβῶν ὁμοίως ἅπαντες οἱ στρατηγοὶ τῶν ἐνθάδε δημοσιευομένων ἀπελευθερώσεων νοοῦνται τοῦ μεγάλου τούτου κοινοῦ, δὲν ἐξακριβοῦται δὲ οὐδεὶς τοῦ τῶν Περραιβῶν, ἤτοι προγενέστερος τοῦ 30 πΧ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 313 στ. 12 στρατηγὸς Εὐβίσιος μετ' ἐκφορᾶς τοῦ πατρικοῦ. Τούτου ὁ ἐνθάδε Εὐβίσιος εἶναι πιθανῶς μεταγενέστερος, ἴσως ἔγγονος, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ὁ ἐν ἀριθ. 313 ἐπίσης στρατηγὸς Εὐβίσιος φαίνεται ὡν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX₂ 415 ἀναφερομένῳ, ὅστις μετὰ τοῦ προγενεστέρου αὐτοῦ Θεμιστογένους τοῦ Ἀνδροσθένους ἐστρατήγησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἐν στ. 73-78 τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναγραφομένου ἔτους τοῦ ἐπὶ αὐτοκράτορος Καίσαρος Θεοῦ υἱοῦ Σεβαστοῦ· ἀλλ' οὕτως ὠνομάσθη ὁ Αὐγουστος οὐχὶ πρὸ τοῦ 27 πΧ, ἔτι δὲ τὸ κοινὸν τῶν Περραιβῶν συνεχωνεύθη τῷ τῶν Θεσσαλῶν τῷ 30 πΧ. Εἶναι ἄρα εὐλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ τε Θεμιστογένης καὶ ὁ Εὐβίσιος ἐστρατήγησαν τοῦ μεγάλου

κοινοῦ πρὸ τοῦ 27-28 πΧ, ὡς ἀναγράφομεν ἐν ἀριθ. 313 στ. 11-19. Ἡ σύζυγος τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐγράφη διὰ τοῦ Η· ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ὑπ' ἀριθ. 415 ἐπιγραφῇ τῶν IG IX₂ στ. 64-65 συμπληρωτέον πιθανώτερον [Πλ]ατίας τῆς | [Ῥ]πλώ-νου. Ὁ ἐν στ. 10 εἶναι Ἰσίων μᾶλλον ἢ Ἀσίων, ὁ δ' ἐν 13 Ἰρηναῖος μάλιστα, ἢ Εἰρηναῖος ἢ Ἡρηναῖος. Τὸ τελικὸν Ι τῶν θηλυκῶν ἐν στ. 16 καὶ 19 φαίνεται ὅτι ὀφείλεται ἢ τινι ὑποκορισμῷ, ἢ τῇ προφορᾷ· μετὰ τὸ *Συντύχη* ἀφείθη κενὸς χώρος, ἐπίτηδες ἴσως ἐξαλειφθέντος ὀνόματος· ἐν Τριπόλει τῆς Ἀρχαδίας ἠκούσαμεν ἐπώνυμον ἢ παρώνυμον *Σύντυχας* καὶ συνοικίαν καὶ γενεάν *Συντυχαῖκα*, τοῦ διατηρηθέντος ἀρσενικοῦ *Σύντυχος*. Ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, ὅστις ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 23 ἀφῆκε πολὺ κενὸν διάστημα.

306· στ. 1-7. Ἡ ἀπελευθέρωσις Α ἐγένετο ἐπὶ διαφόρου τοῦ Κοῖντου στρατηγοῦ, ἕνεκα τοῦ ἀσφαλῶς συναγομένου ἐν στ. 2-3 τὸ δεύτερον· ἐν στ. 1 ἐσώθησαν ἴχνη ΛΙΗ, ἐν δὲ στ. 3 Σ ἐν ἀρχῇ καὶ τι ἀποτετριμμένον ΚΟ ἐν τέλει, ἐξ ὧν συνεκομίσσαμεν τὰ συμπληρωθέντα.

306· στ. 8-[18]. Αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, καὶ ἐτελέσθησαν ἐμφανῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων. Ὁ στρατηγὸς νῦν τὸ πρῶτον, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀριθ. 309 στ. 33, καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις ἕνεκα τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων. Ἐν στ. 12 τὸ Λ τοῦ *λευ* ἀπεδόθη ὡς Α. Ὁ ἐλευθερωτὴς Πυδοκλῆς φαίνεται ὡν υἱὸς τοῦ Δημοκράτους, ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 309· 326 καὶ 334 ἐπιγραφαῖς. Οἱ ὄβολοι ἀπεδόθησαν ἐν στ. 14 διὰ τῶν συνήθων συμβόλων, ὡς ἐν ἀριθ. 303.

307· στ. 1-4. Ἐν στ. 1 τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι Τ, τὸ δεύτερον ἴσως Α· ἔπονται τούτοις τέσσαρα ἐφθαρμένα γράμματα, ὧν τὸ τελευταῖον εἶναι πιθανώτατα τὸ γνωστὸν συμπλήρωμα Π· κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ταμιεύοντος ἀπεδόθη συγκεκριμένως, ὅπερ σπανιώτατον. Τοῦ *Εὐντρόπου* παρέλιπεν ὁ χαρακτὴς τὸ Ρ, ἢ ἀπέδωκε δι' ἀφανοῦς νῦν συμπλήρωματὸς μετὰ τοῦ Τ· φαίνεται δὲ ὡν οὗτος πατήρ τοῦ Ποπίου, ἀναγραφομένου ταγοῦ καὶ ταμίου κάτω ἐν ἀριθ. 325. Ὁ δὲ στρατηγὸς εἶναι γνωστός ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς *Τροίκης* IG IX₂ 302b στ. 5,

ἐνθα ἀναγράφεται ὡς ὁ καλούμενος καὶ *Σώφρων*· ὅτι εἶναι ὁ αὐτός, βεβαιοῖ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ τὸ λίαν μεταγενέστερον σύμβολον τῶν δηναρίων * ἐν αὐταῖς· διὸ ὀρθῶς τίθεται ὁ στρατηγὸς οὗτος περὶ τὰ μέσα τῆς Β' μΧ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἔτι ὑστερώτερον.

307· στ. 5-7. Ἡ παράλειψις τοῦ ταμίου ὀφείλεται πιθανώτερον εἰς ἀμέλειαν τοῦ χαρακτοῦ ἢ εἰς ἐτέραν τινὰ αἰτίαν. Ὁ στρατηγὸς *Εὐπραξίδης* ἀναγράφεται καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 327, ἤρξε δ' ἐμφανῶς μετὰ τὸν Ἀμύνανδρον. Περιέργως εἰς τοὺς λίαν μεταγενεστέρους τούτους χρόνους γίνεται μνεῖα τῶν *σιατήρων*, ἐν ᾧ ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συγχωνεύσεως τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν μετὰ τοῦ τῶν Θεσσαλῶν, δι' αὐτοκρατορικοῦ ἴσως διατάγματος, μετετράπησαν οὗτοι «κατὰ τὸ διόρθωμα», ὡς ἐν IG IX₂ 415 στ. 57 ἀναγράφεται, εἰς τὸ ἰσότημον τῶν 22½ δηναρίων· ἴσως ὅμως καὶ μετέπειτα ἐγένετο νέα μετατροπή, καὶ ὅη ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρβα, οὗ ἀναφέρεται ἐν IG IX₂ 538 ἰδιαίτερός τις *γραφεῖς νόμος* περὶ τῶν ἀπελευθερικῶν, περὶ οὗ βλ. ἐν τέλει τῶνδε τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Χυρετιῶν τὸν ἐμὸν πίνακα τῶν στρατηγῶν. Τὸ ἐν μέσῳ τοῦ στ. 7 κενὸν διάστημα μόνον λόγον πιθανὸν δύναται νὰ ἔχη τὴν συνήθειαν τῶν χαρακτῶν τοῦ νὰ ἀφίνωσί τι διάστημα ἄγραφον πρὸ τῆς γραφῆς τοῦ τιμήματος, πρὸς ἐμφαντικωτέραν αὐτοῦ παράστασιν. Ὑπὲρ τὴν ἀπελευθέρωσιν Α ὑπάρχουσί τινα ἴχνη ἐφθαρμένων ἐκ πατημάτων ἢ δι' ἐξαλείψεως γραμμάτων κατὰ τὸ πλάτος τοῦ λίθου, ἀβέβαια.

Ἄριθ. 308 (εἰκ. 7· ME 111). Σπόνδυλος παραστάδος, λευκοῦ μαρμάρου, δεξιὰ μόνον καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἀκέραιος, ἄνω ἀριστερὰ καὶ κάτω ἀπεσχισμένος· ἢ ἐπάνω καὶ ἢ ὑποκάτω ἐπιφάνεια εἶναι ἐξειργασμένα ἀδρότερον διὰ τῆς σφύρας· μετέπειτα μετεσχηματίσθη εἰς βάσιν κίονος καὶ ἐποιήθη κατὰ τὸ μέσον τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ὁ ἐν εἰκ. 7 ὄρατος τόρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἀρμογὴν δι' ἐγκύσεως μολύβδου κίονος ἢ σπονδύλου. Ὑψ. 057, διάμετρος 060.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη οἰκτρῶς· ὕψ. γραμμ. 001-0013, διάστιχ. 0007.

7 (ἐπιγρ. ἀριθ. 308): ὄροι Χυρειτίων καὶ Ἐρικινέων τῇ διαίτησίᾳ τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου τοῦ Ἀντιπάτρου.

308 (εἰκ. 7)

[ἐννέα στίχοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀπετρίβησαν ἐντελῶς].

----- νεμ]όν[των; -----
 ----- ν]έ[μ]ο[ν]ται [τὰ -----
 ----- ἰ]ερά[ς] -----
 δεῖνα Σ;]ό[λ]ωνο[ς] Φ[αλ]ανν[α]ῖο[ς] -----
 5 ----- σ]ι τ[ὰ]ς Κ[ασσ]άνδρου τοῦ Ἀν[τιπ]άτρου -----
 ----- ε]ν[ο]ν κ[ύ]ρι[οι] ἔ[δ]ο[ν]τω Χυρειτεῖς [- -----
 ----- τ]α [τ. . . ν]ι[κώ];ντω, ἔ[ὰ]ν δὲ μὴ ἐν[έ]χωνται; -----
 -- ἔνθα -- μ]ω[ν τέθ]απται, [κ]ύρι[οι] ἐδ[ό]ντω Ἐρικινεῖς -----
 ----- εγ]ρά[ψα]ν[τ]ο καὶ τ[αφῆ]ν[α]ι, ν[ι]κόντω κ[ατὰ] -----
 10 ----- ἔ]ν[ο]χ[ο]ν Δε[ινοκ]ρά[τ]ο[υ]ς; οἱ] ἦτ[τ]ώ[μενοι] -----
 ----- κ]α[ὶ τ]ῆ[ς] Κασ[σάνδ]ρου τοῦ Ἀντιπ[άτ]ρου -----
 -----]ατ[. . .] ὁ [νι;κ]ῶν, ὁ ἦτ[τ]ώ[μ]ε[ν]ος -----
 -----]α [Χ]υρει[εῖς] . . . ν]ε[ικ. . .]ε[. . .]π[-----
 -----] τό[σ]ον Ἐρ[ικινέ]ων ἦ[ττωμ]έ[νων. . .]ο[-----

- 15 - - - κ]αὶ τὸ[ν - - - - -] ὄρκ[ιζέσθω] κρ[ῖ]ναι [σ - - - - -
 - - - - ν]ακο[- - - - -]ανο[. . κρ]ινε[ῖ - - -]ω[- - - - -
 - - - νικ]ώ[ντ]ω [- - - - -] ν[ικ]ήσ[η] τ[ὸ]ν ἀπολω[λότα - - - -
 - - -]ι [- - - - -] ὁ ν]ό[μ]ος [δ - - - -]τ[ε.] δε ἐν [- - - - -
 - - - - -]τι τοῦ ἀ[π]ολωλό[τ]ος ἢ ἀνα[γρα-
 20 - - - - -] (Δ) δε]ξά[μ]ε[ν]ός - - - - - τ]ο[ῦ] Σωσ[ικ . .
 - - - - -] Ἐρικ]ιν[έ]ω[ν - - - - -] ἐν]αν[τί]ο[ς] ἔ]στ[ω]
 [πέντε στίχοι ἀποτετριμμένοι τελείως καὶ τέρμα τοῦ λίθου]

308· στ. 1-21. Τὰ εὐδιάκριτα γράμματα ἐθέσαμεν ἐκτὸς ἀγκυλῶν, τὰ δὲ πιθανά, ἢ μετὰ πιθανότητος συμπληρούμενα, ἐντὸς· διὰ στιγμῶν ἐδηλώσαμεν ἐνιαχοῦ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων. Ἀσφαλῶς συγκομίζονται οἱ *Χυρευεῖς* ἐν στ. 15· 22, πιθανώτατα δὲ οἱ *Ἐρικινεῖς* ἐν στ. 17· 23 (30) καὶ τῆς *Φαλανναῖος* ἐν στ. 4. Πρόκειται ἄρα περὶ καθορισμοῦ ὀρίων Χυρετιέων καὶ Ἐρικινέων, ἐν ᾧ καλεῖται τις μάρτυς Φαλανναῖος, ὡς ὄμορος καὶ γείτων, τούτου δ' ἕνεκα γνώστης τῶν τόπων, ὡς ἐν ΑΕ 1913 29-32. Κατὰ ταῦτα αἱ Χυρετίαι ἦσαν ὄμοροι τῷ Ἐρικινίῳ, ἴσως δὲ ἀμφοτέρων τὰ ὄρια, ἢ τοῦ ἐτέρου, ἤπτοντο τῶν τῆς Φαλάννης. Ἀκριβῶς δ' ἐκ τῶν παρὰ *Διβίῳ* ἀναφερομένων κινήσεων στρατευμάτων συνηγάγομεν ἐν τοῖς *Πρακτικῶς* 1914 182, καὶ δὴ 184 καὶ 168, ὅτι τὸ Ἐρικινίον κεῖται ἐπὶ τοῦ νῦν καλουμένου *Καστρὶ Σκόμπας*, εἰς ἀπόστασιν ἥττονα τῆς μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῶν Χυρετιῶν Βορρανατολικῶς.

Κατὰ ταῦτα παρὰ *Διβίῳ* ἐν 36, 13, 4, ἔνθα ἀναγράφεται ὅτι ὁ ἀντιστράτηγος Μάρκος Βαϊβίος κατέλαβε μετὰ τὸν Ἄτραγα Chyretias hinc et *Eritium* occupat, δεόν νὰ ἀναγνῶμεν *Ericiniium* ἀσφαλῶς· τούναντίον δ' ἐν παραγρ. 6 τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ κεφαλαίου, ἔνθα ἀναγράφονται τὰ ὑπὸ τῶν Ἀθαμάνων κατειλημμένα πολίσματα, ἐν οἷς *Aeginium Ericiniium Gomphi* κτλ., δεόν ἢ νὰ ὑπονοήσωμεν ἕτερον πόλισμα ὁμώνυμον, ἀλλ' ἄσχετον τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος, *Ἐρικινίον* ἐπίσης, ἢ νὰ ἀναγνῶμεν *Eritium* ἢ ἄλλως, νοοῦντες πόλισμα μεταξύ που Αἰγινίου καὶ Γόμφων, ἧτοι τῆς νῦν Καλαμπάκας καὶ τοῦ Μουζακίου κείμενον. Ἀλλὰ παρὰ *Διβίῳ* ἐν 39, 25, 16, ἔνθα κατὰ τὸ συνέδριον τῶν Τεμπῶν τοῦ ἔτους 185 πΧ οἱ Περραιβοὶ ἀπήτουν νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς αἱ κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον καταληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, συνεργα-

ζομένου μετὰ τοῦ προειρημένου Βαϊβίου, πόλεις, ἀναφέρεται et de Malloea et *Ericinio* eadem postulatio erat, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος *Ἐρικινίου*, ἀφ' οὗ τὸ κατὰ τὸ Αἰγινίον Ἐρικινίον (ἢ μᾶλλον Ἐρίτιον ἢ ἄλλως), μὴ ὄν μηδαμῶς Περραιβικόν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαιτηθῇ ὑπ' αὐτῶν.

Ὅτι δὲ τὸ παρὰ τὰς Χυρετίας Ἐρικινίον ὑφίστατο καὶ μετέπειτα, καὶ εἶχε τινα σπουδαιότητα, ἀποδεικνύει τὸ ἐν ΑΕ 1912 64 ψήφισμα τῶν Γοννέων, τῶν περὶ τὸ 400 πΧ χρόνων, ἔνθα ἀναγράφεται στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν Ὀρθαγόρας Φιλίππου *Ἐρικινεὺς*. Πιθανώτατα δὲ συνώρευεν, ἢ εἶχε γειτονίαν τινὰ καὶ ἐπικοινωνίαν τὸ Ἐρικινίον τοῦτο πρὸς τὴν *Φάντιον*, κειμένην παρὰ τὸν νῦν Ζάρκον, περὶ ἧς βλ. *Πρακτικὰ* 1914 180 καὶ σημ. 1· διότι ἐν IG IX₂ 487 ἀναγράφεται νόμος ὁ *Ἐρικινέων*, καθ' ὃν διωκοῦντο ἀγοραπωλησῆσαι τινὲς πολιτῶν Ἐρικινέων καὶ Φαυττίων. Τὴν δὲ καὶ πρὸς τοὺς Φαλανναίους σχέσιν ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ἐν IG IX₂ 1232 ἀπελευθέρωσις, ἐν ἣ ἀναγράφεται ὁ γραμματικῶς πλήρης τύπος τοῦ ἐθνικοῦ *Ἐρικινεὺς*.

Ἐκ τούτων βεβαιοῦται ἢ παρὰ τὸ Καστρὶ Σκόμπας θέσις τοῦ Ἐρικινίου, μηδενὸς ἐτέρου ἀνωνύμου καὶ λόγου ἀξίου πολίσματος ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρόνων ὑπάρχοντος περὶ τὰς Χυρετίας, καθ' ὅσον ἐξηκρίθωσα, ἰδὼν τοὺς τόπους καὶ ἐρωτήσας τοὺς κατοίκους. Ἡ δ' ἐν στ. 5· 11 ἀναγραφὴ τοῦ βασιλέως *Κασσάνδρου* λόγον ἔχει γενομένην ὑπ' αὐτοῦ δίκαιτησίαν, οἷαν ἐτέλεσεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε' τῶν Γοννέων καὶ Ἡρακλειωτῶν, ὡς εἶδομεν ἐν ΑΕ 1912 27· 33· 38· 43-44, καὶ ἄλλοι βασιλεῖς ἐτέρων ὁμοίως πόλεων. Ἐπειδὴ ὅμως ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ δὲν δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 πΧ χρόνους, ἀλλὰ

μόλις εἰς τοὺς περὶ τὸ 200 πΧ, εἰκάζομεν ὅτι ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται παλαιότερα συνθήκη, διὰ διαιτησίας τοῦ Κασσάνδρου γενομένη, ἢ ἐπαναλαμβάνεται αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ· πιθανῶς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε΄ καθώρισε τὸ ζήτημα συμφώνως τῇ διαιτησίᾳ ἐκείνῃ, ὡς ἔπραξεν ὁ αὐτοκράτωρ Νέρβας, ἐπαναγαγὼν εἰς ἰσχὺν παλαιὰν συνθήκην περὶ ὀρίων τῶν Δολιχηνῶν καὶ Ἐλιμειωτῶν, ἣν τὸ πρῶτον ἐξετέλεσεν ὁ βασιλεὺς Ἀμύντας περὶ τὸ 380 πΧ, καθ' ἃ εἶπομεν ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* 1914 197-198· τὸ διατακτικὸν ὕψος τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἀποφάσεως βασιλικῆς καὶ ὀριστικῆς εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων.

Ὡς πρὸς τὰ κατὰ μέρος σημειωτέον ὅτι ἐν στ. 1-2 πρόκειται περὶ καθορισμοῦ ὀρίων νομῆς τῶν καὶ σήμερον πολυτίμων κατὰ τὰ ταπεινὰ ταῦτα ὄρη λιθαδίων, ἐν δὲ στ. 8-9 περὶ τινος θέσεως, ἔνθα ὑπῆρχεν ἐμφανῆς ὁ τάφος σημαίνοντός τινος ἀνδρός, οἷος ἀναφέρεται τοῦ Κορνέστου ἐν ΑΕ 1912 27 στ. 19· ἐν στ. 10 φαίνεται ὑπάρχον κύριον ὄνομα καὶ πατρικόν, οἷον ἐν στ. 4. Τὸ ἐν στ. 15 *ὀρκιζέσθω*, ὃν λίαν πιθανόν, δηλοῖ τὸν ἐν ταῖς τοιαύταις συνθήκαις συχνάκις ἀναγραφόμενον ὄρκον τῶν διαιτητῶν, μαρτύρων καὶ ἄλλων ὁμοίων. Περὶ τῶν λοιπῶν δὲν ἐπιτρέπει ἢ κατὰστασις τῆς ἐπιγραφῆς νὰ εἴπη τις ἀσφαλές τι.

Ἀριθ. 309-312 (εἰκ. 8-11· ΜΕ 90). Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου λευκοῦ, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἀποτριβῶν καὶ ἀποσχίσεων κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν· εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἐπάνω καὶ ὑποκάτω ἔδρας διατηρεῖ ἀνὰ δύο μικροὺς τόρμους πρὸς γόμφωσιν σιδῆρων καὶ ἀρμογὴν δι' ἐγχύσεως μολύβδου ἐτέρων ὁμοίων σπονδύλων.— Ὑψ. 0 68, πλάτ. ἄνω 0 505, κάτω 0 535, πάχ. 0 46.

Ὅτι ἀπετέλει μέλος κίονος, πανταχέθεν ὀρατοῦ, ἀποδεικνύει τὸ ὅτι φέρει καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας καθέτους ἔδρας ἐπιγραφάς· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς **α** ἐχάραθη ἢ ὑπ' ἀριθ. 309 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-30 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ἀπετριβῆ δὲ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 015, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 31-36 ὑφ' ἐτέρου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 014-0 02, διάστιχ. 0 007· ἐπὶ δὲ τῆς **β** ἢ ὑπ' ἀριθ. 310,

ἀπὸ μὲν στ. 1-7 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπετριβῆ δ' ἐνιαχοῦ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 015, διάστιχ. 0 005, ἀπὸ δὲ στ. 8-15 ὑφ' ἐτέρου λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 014-0 025, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 16-24 ὑπὸ τρίτου ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 006-0 014, διάστιχ. 0 002, ἀπὸ δὲ στ. 25-31 ὑπὸ τετάρτου ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 021, διάστιχ. 0 01· ἐπὶ δὲ τῆς **γ** ἢ ὑπ' ἀριθ. 311, ἀπὸ μὲν στ. 1-25 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 025, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 25-30 ὑφ' ἐτέρου βαθύτατα καὶ ἐπιμελέστατα· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διάστιχ. 0 01· ἐπὶ δὲ τῆς **δ** ἢ ὑπ' ἀριθ. 312, ἀπὸ μὲν στ. 1-7 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 02, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 8-15 ὑπὸ δευτέρου ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 006-0 021, διάστιχ. 0 005, ἀπὸ δὲ στ. 16-20 ὑπὸ τρίτου μετρίως βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 01-0 016, διάστιχ. 0 006. Τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἔδρας ταύτης ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς ὑπέρκειται κενὸν διάστημα ὕψ. 0 045, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους ἀφίνεται κενὸν ὕψ. 0 225.

Τὸν λίθον τοῦτον ἀπέσπασα, ἀντικαταστήσας δι' ἐτέρου, ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς Ἀγίας Τραπέζης τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐν Δομενίκῳ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγιοργούλη ἢ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Μικροῦ· εἶναι βέβαιον ὅμως ὅτι ἐκομίσθη ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Χυρετιῶν, ἐκλεγείς ὡς ἄριστος πρὸς τὸν σημειωθέντα προορισμὸν.

309 (εἰκ. 8)

A Ταμ[ε]ύ[ο]ν[τε]ος τῆς [π]όλεω[ς] τὴν πρ-
ώτη]ν ἐξάμη[ν]ο[ν] Πυθοκλέου[ς] τ[οῦ] Δη-
μ]οκ[ρ]άτου· οἱ [γ]εγονότες ἀπελ[ε]ύθ-
ερω]ι καὶ δε[δ]ωκότες τῇ πόλει [τοὺς]
5 γ]εινομένους ἀργυρίου στα[τήρας]
δεκαπέντε κατὰ τὸν νόμον·

Ἀπολλωνίου ἐνδεκάτη·

στ[ρα]τηγοῦντος Λεοντομένο[υς]

τ[οῦ] Μεγαλοκλέους Φε[ρ]αίου·

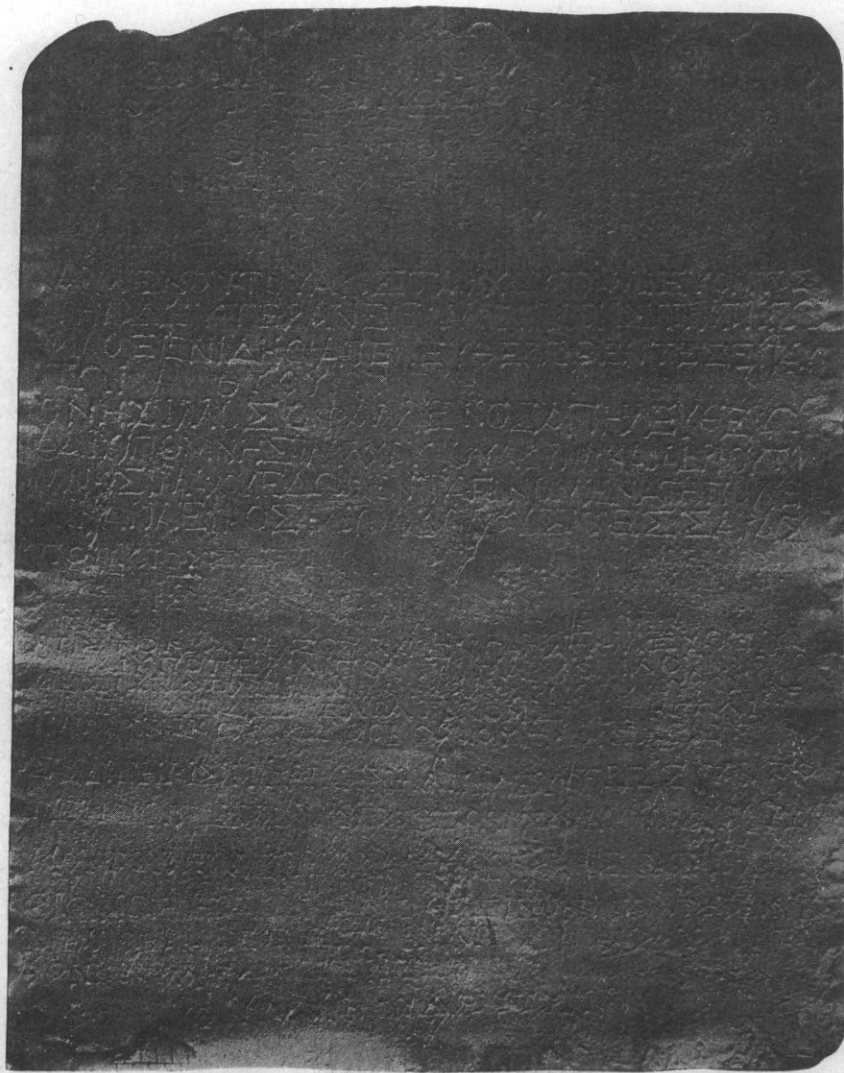
10 Ἰ[λ]ά[ρ]ο]υ Δημοκλέου[ς], ἢ φαμένη [ἀπη-
λε]υθερω[σ]θ]αι ὑ[π]ὸ Δημοκλέου[ς]
τοῦ Διονυσίου, [κ]αθ' υ[φ]ο[θ]ε[σ]ίαν δὲ

8 (ἐπιγρ. ἀριθ. 309): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεταίῳ ἐπὶ στρατηγῶν Ἀσωντομένους τοῦ Μεγαλοκλέους Φεραίου καὶ Κοῖντου.

Εὐ]χί[ρ]ου, τοῦ χ[ρ]ηματί[ζ]οντος [Ἴπ-
 π]οκρά[τ]ου, κα[ὶ] Ξενα[ρ]ίστα[ς] τῆ[ς] Νικάρ-
 15 χ]ου καὶ Σω[σ]ίδος [τ]ῆ[ς] Δ]ημο[κ]λέ[ους], ἔδωκε
 τ]οῦ[ς] γι]νο[μέν]ου[ς] τῆ] πόλει ἄρ[γυρ]-
 ίου] σ[τ]α[τ]ῆ[ρ]ας δεκ[α]πέ[ν]τε.
 Β Ἐ[ρ]μ[α]ίου δ[ω]δεκά[τ]η.
 Σ]ω[σ]ύλ[α], ἡ ἀπ]ελευ[θε]ρ[ω]θε[ῖ]σα
 20 ὑπ]ὸ Ἀρμ[ο]δ[ί]ας τῆ[ς] Μν]η[σι]μάχου μετὰ τ[ῆ]ς
 γν]ώμης Π[υ]θ[ο]κλέ[ους] τοῦ Δημοκρ[ά]του[ς],
 τοῦ ἄνδρ[ος] ἀ[ὐ]τῆ[ς], ξενικῆ λυτρῶσει,
 ἔ]δωκε[ν] τῶ τ[α]μία τὸ κ[α]τὰ τὸν νό[μ]ον
 ἄρ]γυρίου σ[τ]α[τ]ῆ[ρ]ας δεκ[α]πέ[ν]τε.

Γ 25 Λεσχανορίου ἐνάτη
 Εὐ]φροσύ[ν]η Μ[η]ν[ο]γέ[ν]ους, ἡ [φ]αμ]ένη ἀπ]ηλευθ[ε]-
 ρῶ]σ[θ]α[ι] ὑπ]ὸ [Μη]ν[ο]γένους τοῦ Τί[μ]ω[ν]ος κα[ὶ] Τί-
 μ]ωνος κ[αὶ] Ἀν]τιπά[τρ]ου τῶ[ν] Μ[η]ν[ο]γέ[ν]ους,
 ἔ]δωκε[ν] τ]οῦ[ς] γ]ινομένου[ς] τῆ] [π]όλει ἄρ[γυ]ρίου σ[τ]-
 Δ 30 <σ>ατῆ[ρ]ας δεκ[α]πέ[ν]τε [κ]ατὰ τὸ[ν] νόμον.
 Τ]αμειύοντος τῆς πόλεως Ἀλεξ[ά]νδρου τοῦ
 Ἴπ]οκράτου τὴν δευτέρην ἐξάμηνον, τὴν ἐ-
 πι] στρατηγοῦ Κοῖντου Ἀφροῖου εἰκάδι Νεικηφό-
 ρ]ος, ὁ ἀπ]ηλευθ[ε]ρωμένος ὑπὸ Τειμάρχου τοῦ
 35 Μεγ]α[λ]οκλέου, ἔδωκεν τὰ γεινόμενα τῆ πόλει
 δι(νάρια) ΚΒ<'. (τέρμα).

9 (ἐπιγρ. ἀριθ. 310): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Φιλοξενίδου καὶ Ἀνύτου.

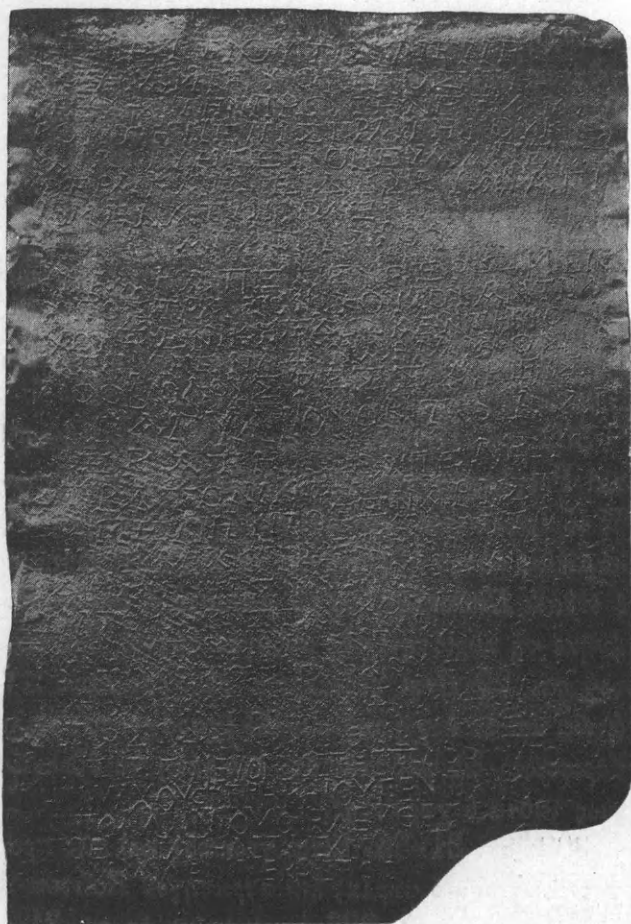
310 (εἰκ. 9)

A Λεσχανορίου νομη[ν]ία [ταμιεύοντος] [Π]υ[λ]-
 ά[δ]ου· [Β]ιώσιμος, ὁ φάμενος
 ἀ[π]ηλευθερωθῆναι ὑπὸ Π[τ]ολε-
 μαίου τοῦ Κτησίου, ἔδωκεν τὰ [γι-
 5 ν]ό[με]να τῆ[ς] πό[λ]ει τῆ[ς] ἀπε[λευθ]-
 ε[ρ]ώσεως ἀ[ρ]χ[ι]ο[υ] δ[η]ν[ά]ρ[ι]α ἑξ[ο]-
 σι δύο, ὀβ[ολο]ὺς τέσσα[ρα]ς.

B Ἀρμένου τοῦ Ἀριστάρχου[ν] ταμιεύοντος
 τὴν δευτέραν ἑξάμην[ον], ἐν στρατηγῶ
 10 Φιλοξενίδῃ· οἱ ἀπελευθερωθέντες ἐπ' αὐ-
 τῶν· Θύου τρίτη·
 Ὀνήσιμος, ὁ φάμενος ἀπηλευθερω[σ]-
 θαι ὑπὸ Μνησιμάχου τοῦ Ἀβρίου καὶ Ἀβρίου τοῦ
 Μν[η]σιμάχου, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῆ πόλει
 15 δινάρια εἴκοσι δύο, ὀβολοὺς τέσσαρας.

Γ Ποπλίου Σεξτίου[ν] τοῦ Π[ο]πλί[ου] ταμιεύοντος
 τῆ[ς] πόλ[ε]ως τῆ[ν] δευτέραν ἑξ[ά]μην[ον], τ-
 ἦν ἐπ[ὶ] σ[τ]ρα[τ]η[γ]οῦ Ἀ[ν]ύτου· ὁ ἀπελευθερω-
 θ[ε]ίς ἐπ' αὐτῶν· Ὀμολώου[ν] λοιπῶ[ν] ἐν[ν]έα·
 20 Ἀριστοκράτης, ὁ φάμενος ἀπηλευθερω-
 σ[τ]αι ὑπὸ τε Φιλίππου τοῦ Παρμονίδου, καθ' ὑο-
 θεσίαν δὲ Λεωνίδου, καὶ Παρμονίδου τοῦ <καὶ>
 Φιλίππου, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῆ πόλι
 δινάρια ἑκοσι δύο, ὀβ[ολο]ὺς τέσσα[ρα]ς.

Δ 25 Σωτηρίς, ἡ φ[α]μ[έν]η ἀπ[η]λευθ[ερ]ωθ[ε]ν[τ]α ὑπὸ
 τε Πτολεμαίου[ν] τοῦ Π[ο]λυχάρμου καὶ Πολυχάρ-
 μου τοῦ Πτολεμαίου[ν] καὶ Νικαρίστ[α]ς τῆ[ς] Π[ο]-
 θίωνος, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῆ[ς] ἀπ[ε]-
 λ[ε]υθ[ερ]ώσεως δινάρια εἴκοσι δύο, χρο[ν]ια-
 30 ἵον, καθ' ἃ ἔδοξε[ν] τῆ πόλει,
 Φυλλικῶν δευτέρα.
 (τέρμα.)

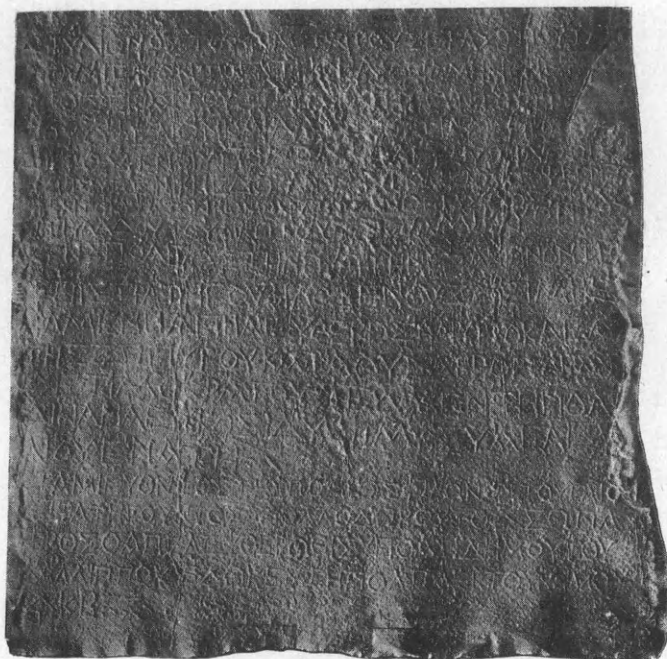

10 (ἐπιγρ. ἀριθ. 311): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεταίς ἐπὶ στρατηγῶν Κεφάλου καὶ Γρηκηίου Γενναίου.

311 (εἰκ. 10)

A Μ[ε]ν[ε]ττίου τ[ο]ῦ Μενεδή-
μου ταμειόντος τῆς πό-
λεως τὴν πρώτην ἐξάμη-
νον, τὴν ἐπὶ στρατηγοῦ Κε-
5 φάλου ἢ γεγον(ε)ῦα ἀπελε-
υθέρῃα καὶ δεδωκῦα τὰ γι-
νόμενα τ[ῆ] πόλει·
Ἄγαυλίου:
Σύρα, ἢ ἀπελευθερωμέν-
10 η] ὑπὸ Στρατονίκου τοῦ Ἀντιμ-
άχου, ξενικῆ, ἔδωκεν τῆι πόλι
τὰ γινόμενα δινάρια ἴκοσι
δύο, ὀβολοὺς τέσσαρες.
B Ἄγαυλίου ὀκτωκαι-
15 δεκάτη:
Στρατονίκη, ἢ ἀπελευθ[ε]-
ρωμέ[ν]η ὑπὸ Ξεναρίστα[ς]
τῆ(ς) Νικ[α]ρχοῦ μετὰ τῆς τοῦ ἄ-

ν]δρὸς αὐτῆς γνώμης, Ἄρμέ-
20 νου τοῦ Ἀριστάρχου, καὶ Ἀρισ-
τάρχου τοῦ Ἀρμένον, καὶ Ἀρμέ-
νου τοῦ Ἀριστάρχου, ἔδωκε[ν]
τῆι πόλι τὰ γινόμενα δινάρ[ι]-
α ἴκοσι δύο, ὀβολοῦ(ς) τέσ[σ]-
Γ 25 αρες.— Ταμειόντος τῆς πόλε(ως) Ἀβρίου τοῦ Μ-
νησιμάχου, στρ(ατηγοῦντος) Γρηκηίου Γενναίου· μη(νός)
Ἀπολλωνίου· οἱ ἀπηλευθερω[μένοι]
ὑπὸ Εὐκρατίας τῆς Ἀμύντ[ου] δεῖνα - - -
ν]η, Λύκα, Λέων· ἕκαστος [ἔδωκε τῆι πό(λει)
30 δι(νάρια) ΚΒ<'.
(τέρμα.)

11 (ἐπιγρ. ἀριθ. 312): Ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεταίς ἐπὶ στρατηγῶν Πετραίου, Φιλοξένου καὶ Ἀπολλοδώρου τὸ δ.

312 (εἰκ. 11)

A Φυλίωνος τοῦ Φιλετ[α]ίρου, Σεβαστή[ο]υ, τα-
<τα>μειόντος τὴν α' [ἐ]ξάμην[ο]ν, ἔτ[ι]ους
13' Σεβαστοῦ, στρ—[α]τη[γ]οῦντος Πε[τ]ραί-
ου· Ὀφελίων καὶ Λα[μ]πετία, οἱ ἀπηλευθ-
5 ερωμένοι ὑπὸ Μ[ε]λέαγρου τοῦ Σωπά-
τρου, ξενικῆ, ἔδωκαν τῆ πόλι κατὰ τὸ ψήφισμα,
ἐν τ[ῶ] κ[α]τὰ τ[ὸ]ν νόμον χ[ρ]ό-]νω, ἕκ[α]στος δι(νάρια) ΚΒ<'.
B Πυλάδου τοῦ Φιλώτου τ—(οῦ)αμειόντος
τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἐξάμηνον, τῆ[ν]
10 ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλοξένου· Ζ[ω]σίμη, [ἢ]
φαμένη ἀπηλευθερωθῆναι ὑπὸ Κλεοῦ[ς]

τῆς Ζωπύρου, κατὰ θυγατροπ[ο]ι[ί]α[ν]
δὲ Τιμοκράτου[ς], ἔδ[ωκ]εν τῇ πόλ[ει]
δινάρια εἴκοσι δύο[ο] ἡμισυ, Ἀγαγ[υ]-
15 λίου ἐνάτη.

Γ Ταμιεύοντος τῆς πόλ[ε]ως Φίλωνος τοῦ Γαί[ο]υ,
στρατηγοῦντος Ἰ[Α]π[ο]λλοδώρου τὸ δ' Σώπα-
τρος, ὁ ἀπελευθερωθὴς ὑπὸ Ἀσιδήμου τοῦ
Καλλίππου, ἔδωκεν τῇ πόλι τὰ ἐκ τοῦ νόμου
20 δι(νάρια) ΚΒ' (ὄβολους τέσσαρας).

309. στ. 1-17. Ὁ ταμίας συμπληροῦται
ἀσφαλῶς διὰ τοῦ στ. 21 καὶ τῶν προειρημένων ἐν
ἀριθ. 306 στ. 8-[18]· ὅτι ἦτο τῆς πρώτης ἐξαμή-
νου, δεικνύει ἶχνος καθέτου κεραιᾶς ἐν στ. 2 πρὸ
τοῦ Ν, ἐξ Η, οὐχὶ ἐξ Α προερχομένης. Στρατηγὸς
Λεοντομένης, *Φεραῖος* ἐπίσης, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ
Εὐσεβίου καὶ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς, στρατηγῆσας
τῶ 186-185 πΧ· ἀπόγονος αὐτοῦ, πιθανώτατα
δισέγγονος, εἶναι ὁ ἐν IG IX₂ 528 στ. 19 [δεῖνα
(*Μεγαλοκλῆς*;) Δ]εοντομένους Θεσσαλὸς ἀπὸ *Φε-
ρων*, νικητῆς ἀφιππολαμπάδι· ὀλίγον πρὸ τοῦ 100
πΧ· ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρα φαίνεται ἐπίσης ἀπό-
γονος τούτων, καὶ δὴ ἔγγονος τοῦ προειρημένου·
σημειωτέον δὲ ὅτι νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἡμῖν
τὸ πατρικὸν αὐτοῦ, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν
ὅτι τὸ ἐν IG IX₂ 1294 b στ. 3-4 ΕΝ|ΓΩΜΕΓΑΛΟ
συμπληρωθὲν ἐν [[στρατη]γῶ *Μεγαλοκλει*] δύνα-
ται νὰ δηλοῖ υἱὸν τοῦ Λεοντομένου τούτου, τοῦ
σχήματος τῶν γραμμάτων ἐπιτρέποντος τοῦτο. Ἡ
ἐν στ. 5· 17· 24· 30 ἐμφάνισις τῶν στατήρων,
παρὰ τὸ μνημονευθὲν ἄνω ἐν ἀριθ. 307 στ. 5-7
διόρθωμα, δηλοῖ ὅτι οἱ ἀναφερόμενοι στρατηγοὶ
κεῖνται ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸ 27 πΧ. Ἀξία σημειώ-
σεως εἶναι καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν μηνῶν *Ἀπολλω-
νίου*-*Ἐρμαίου*-*Λεοχανορίου* τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τοῦ
ἔτους 30 πΧ μηνολογίου τῶν Θεσσαλῶν καὶ Περ-
ραιβῶν. Ἡ ἀπελευθέρα *Πάρα* ἀνῆκε τῇ ἰδίᾳ κυ-
ριότητι, ἦτο δὲ ἴσως φυσικὴ θυγάτηρ τοῦ Δημο-
κλέους· ἀπηλευθερώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς συ-
ζύγου αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῶν *Σωσίδος*· τὸ
ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ κυρίως ὡς ἀρσενικὸν *Σῶσις*·
ἀλλ' ἶχνη ΗΣ τοῦ τῆς μετ' αὐτὴν βεβαιοῖ τὸ θηλυ-
κόν, ἐκτὸς ἐάν τις θελήσῃ, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι
τὸ δεύτερον Σ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἔχει ἔμφασιν Π,
νὰ ἀναγνῶ *καῖσω*[π]ίδος=*καί*) *Αἰσω*[π]ίδος, ὅπερ
ἦττον πιθανόν. Τὸ ἐν στ. 13-14 *χημαῖζοντος*

ἀπαντᾷ καὶ ἐν IG IX₂ 415 στ. 20 καὶ ἐν 187 κατ'
ἐπιτυχῇ συμπλήρωσιν τοῦ Wilamowitz· δηλοῖ δὲ
πιθανῶς οὐχὶ δεύτερον ὄνομα, ὡς τι παρώνυμον,
ἀλλὰ πατρικὸν οὐχὶ ἐξ αἵματος. Ἡ *Ξεναρίσια* ἐμ-
φανίζεται ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 311 στ. 17-18
ἐπιγραφῇ ὡς θυγάτηρ τοῦ *Νικάρχου*, σύζυγος δὲ
τοῦ *Ἀρμένου*· ἢ λοιπὸν ἢ ἐνθάδε εἶναι ἄλλου πα-
τρός, ἢ, χηρεύσασα ἢ ἄλλως, ἔλαβεν εἰς δεύτερον
γάμον τὸν Ἀρμενον, ἀφ' οὗ ἐκεῖ ἐμφανίζεται
ἔχουσα καὶ ἔγγονον· τὸ δεύτερον τοῦτο φαίνεται
πιθανώτερον.

309. στ. 18-30. Αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται Β
καὶ Γ ἐγένοντο ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Α ἀρχόντων,
ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς
ταμειᾶς αὐτοῦ ἠδύνατό τις νὰ ἀπελευθερώσῃ, ὡς
ὁ ἐνθάδε *Πυθοκλῆς*, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ ἀπελευθέρα
ἀνῆκε τῇ κυριότητι τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἐν τέλει
τοῦ στ. 29 εἶναι εὐδιάκριτα τὰ γράμματα ΣΤ,
ἅτινα καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 30 ἐχαράχθησαν πάλιν
περισσῶς· διὸ φαίνεται ὅτι ἐπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ
πως ταῦτα ὁ χαρακτής.

309. στ. 31-36. Εἶναι γνωστὸς καὶ τῆς πρῶ-
της ἐξαμήνου ὁ ταμίας ἐπὶ στρατηγοῦ *Κοῖντου* ἐκ
τῆς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 306 ἐπιγραφῆς· ἐν στ. 31 τὸ
δεύτερον Α τοῦ *Ἀλεξάνδρου* ἀπέδωκεν ὁ χαρακτής
ὡς Δ, ἀλλὰ διώρθωσε, προσθεὶς τὰς δύο ἔσω κε-
ραιᾶς, μὴ ἐξαλείψας ὅμως τὴν ὑποκάτω. Ἐν ἀρχῇ
τοῦ στ. 35 διακρίνεται ἶχνος Γ' τοῦ *Μεγαλοκλέου*.

310. στ. 1-7. Ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχει διά-
στημα πρὸς ὑποδοχὴν ἐνὸς στίχου, ἔνθα θὰ ἀνε-
γράφετο ὁ στρατηγός, ἐλλείπων ἐκ τῆς ἀπελευθε-
ρώσεως Α· ἶχνη ὅμως γραμμάτων ἀσφαλῆ δὲν
διακρίνονται· ἴσως ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου σπὸνδύλου
τῆς αὐτῆς ἔδρας ἀνεγράφοντο ἕτεροι, ὧν συνέχεια
ἢ Α· οὕτως ἐρμηνεύεται καὶ ἡ παράλειψις τοῦ
ταμιεύοντος, ὑπονοουμένου ἐκ τῶν ὑπερκειμένων·
εἶναι δὲ ὁ πιθανώτατα συμπληρωθεὶς *Πυλάδης* ὁ
αὐτὸς τῶ ταμιά *Πυλάδῃ τῶ Φιλώτου*, περὶ οὗ βλ.
τὰ ἐν ἀριθ. 303 εἰς στ. 3-8 προειρημένα.

310. στ. 8-15. Τοῦ ταμίου *Ἀρμένου* τὴν οἰ-
κογένειαν μανθάνομεν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 311 στ.
19-22 ἐπιγραφῆς. Ὁ αὐτὸς βεβαίως στρατηγὸς
Φιλοξενίδης, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀτραγὸς
IG IX₂ 474 στ. 42, ἐσφαλμένως τίθεται εἰς προ-
γενεστέρους τῆς ἐν Ἀκτιῶ ναυμαχίας χρόνους·

διότι, ὡς βεβαιούσι τὰ ἐνθάδε, ἐστρατήγησε μετ' αὐτὴν μίαν ἢ δύο δεκάδας ἐτῶν. Ἡ δὲ οἰκογένεια *Μνησιμάχου τοῦ Ἀβρίου* εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἐν Χυρεταίαις, περὶ τοὺς δύο αἰῶνας διαρκούσα, ἧς προγενέστερον τοῦδε μέλος φαίνεται ὢν ὁ ἐν ΑΕ 1916 88 ἀποθανών· τινὰ τῶν μελῶν αὐτῆς ὑπῆρξαν ταμίαι· βλ. περὶ πάντων τοὺς ἀριθ. 311· 313· 315· 320· 321· 327· 328· 331· 332· 339· 345 κλ..

310· στ. 16-24. Ὁ ταμίης *Πόπλιος Σέξιτος* εἶναι λίαν προγενέστερος τοῦ ἴσως ἀπογόνου αὐτοῦ ταμίου *Ποπλίου τοῦ Εὐτρόπου* τοῦ ἀριθ. 325. Τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένου στρατηγοῦ τὸ ὄνομα θεωροῦμεν πιθανώτατον ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἰχνῶν ΑΝΥΤΟΥ· ἐστρατήγησε δὲ οὗτος μετὰ τὸν Φιλοξενίδην ἐν τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς πατήρ καὶ υἱός. Ἐν τέλει τοῦ μὲν στ. 22 φαίνεται ὅτι ἐξήλειψεν ὁ χαρακτῆς ἀτόπως τεθὲν καί, τοῦ δὲ 23 ἕτερόν τι τελείως.

310· στ. 25-31. Μὴ ἀναγραφομένων ἀρχόντων ἐν τῇ ἀπελευθερώσει ταύτῃ Δ, εἰκάζομεν ὅτι ὑπονοοῦνται οἱ αὐτοὶ τῇ Γ· ὁ μὲν, παραλειφθεὶς ἐν καιρῷ, προσετέθη ἐν τέλει· ἀκολουθεῖ ἄρα ὁ *Φυλλικός* τῷ *Ὁμολῶ* καὶ λογίζονται ἀμφοτέροι τῆς δευτέρας ἐξαμήνου. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς πατήρ, μήτηρ, υἱός· ἢ ἐν ἀριθ. 303 στ. 6 *Νεικῶ* εἶναι πιθανῶς μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης· ἐν στ. 27 ὁ χαρακτῆς ἔγραψε ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΟΥ *Πτολεμαίδου* ἀντὶ *Πτολεμαίου*. Τὰ δύο πρῶτα γράμματα τοῦ πατρὸς τῆς Νικαρίστας εἶναι ἀσαφῆ, πιθανῶς ΠΟ, ἐξ ὧν προκύπτει τὸ τεθὲν. Ἐν τέλει τοῦ στ. 29 ἀναμένομεν τοὺς ὀβολοὺς τέσσαρας, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐν στ. 30, καθ' ἃ ἔδοξεν τῇ πόλει, δηλοῦται ὅτι ἐκτακτὸν τι συνέβη· περὶ τοιοῦτου ἐκτάκτου δηλοῖ ὁ στ. 6-7 τῆς ὑπ' ἀριθ. 312 ἐπιγραφῆς, ὅτι τὸ τίμημα κατεβλήθη ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον χρόνῳ, ἧτοι ἐντὸς προθεσμίας, μεθ' ἧν, μὴ πληρωνομένου ὀλοκλήρου, ἐπεβάλλετο ποινή· ἠδύνατό τις ἄρα καὶ κατὰ δόσεις νὰ πληρώσῃ (πρβ. ἐν ἀριθ. 313 στ. 18-19 τὰ συναγόμενα), προβλεπομένου τούτου διὰ ψηφίσματος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ στ. 9 τῆς ὑπ' ἀριθ. 325 ἐπιγραφῆς τῆς πόλεως μὴ θείσης διχασμόν, ἧτοι μὴ ἐπιτρεψάσης τὴν εἰς δύο ἴσας δόσεις πληρωμὴν τοῦ τιμήματος, ἐντὸς ἐνοεῖται τῆς νομίμου προθεσμίας. Κατὰ ταῦτα ἢ ἐν στ. 29-30 ἀσαφῆς λέξις [...]α|ον ἀναφέρεται εἰς τινὰ τῶν

περιπτώσεων τούτων· τὰ ἰχνη ὁμως εἶναι ἀσαφῆ· διακρίνονται μὲν γράμματα ΠΟΠΑ, ἀλλὰ μόλις τὸ τελευταῖον φαίνεται ἀσφαλές Α ἢ Λ ἢ Δ, τῶν λοιπῶν δυναμένων καὶ ἄλλως νὰ διασαφηθῶσι· κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι τρεῖς εἶναι πιθαναὶ συμπληρώσεις, ἢ [τ]ρ[ι]α|[τ]ον, δι' οὗ θὰ ἐδηλοῦτο ἐπωσδῆποτε ἢ εἰς τρεῖς δόσεις πληρωμῆ τῶν 22 δηναρίων, τῶν 4 ὀβολῶν χαριζομένων οὕτως, ἢ [π]όπα|[ν]ον, δι' οὗ θὰ ἐλέγετο ὅτι ἀντὶ τῶν 4 ὀβολῶν κατέβαλεν ἢ ἀπελευθέρα αὕτη, καὶ ἄλλοι ταυτόχρονοι βεβαίως, κατ' ἰδιαιτέραν ἀπόφασιν τῆς πόλεως, πόπανον, κατάλληλον πρὸς τινὰ δημοσίαν θυσίαν, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ νῦν ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ποιούμενον «ψωμί τοῦ Ἀγίου Φανουρίου», διανεμόμενον εἰς τμήματα δωρεάν, ἢ πρὸς ἄλλους «ἄρτους» ἐκλεκτοὺς τῶν πανηγυρικῶν «ἄρτοκλασιῶν», ἢ, ὅπερ πάντων πιθανώτατον, [χ]ρο|[ν]α|[τ]ον ἢ [χ]ρο|[ν]α|[τ]ον· ἢ συμπλήρωσις αὕτη ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ μνημονευθὲν ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον χρόνῳ καὶ εἶναι ἀξία προτιμήσεως τῶν δύο ἐτέρων, ἰκανῶς βεβιασμένων.

311· στ. 1-15. Περὶ τοῦ ὑποκορισμοῦ τοῦ *Μενεπιόλεμος* εἰς *Μενέτιος*, *Μενέτιος* βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 301 στ. 26-29. Ὁ στρατηγὸς *Κέφαλος*, τὸ πρῶτον ἄρξας, ἐμφανίζεται ἐν ΑΕ 1916 28, τὸ τρίτον δὲ αὐτ. 32-33· ἀνήκει δὲ τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις. Ἐν στ. 5 ὁ χαρακτῆς ἔγραψε *γεγονεῦα*, ἀμφιβάλλον, ἂν ἔπρεπε νὰ γράψῃ *γεγονεῖα* ἢ *γεγονυῖα*, λόγῳ τοῦ ἀσταθοῦς τῆς προφορᾶς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ· πρβ. *δεδοκῶσαν* ἐν ΑΕ 1916 79.

311· στ. 16-25. Ἐπειδὴ ἐλλείπουσιν οἱ ἄρχοντες, ὑπονοεῖται ὅτι ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Α ἐτέλεσθη καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β· ἢ ἔλλειψις τοῦ διπλασιασμοῦ ἐν τῷ ἀπελευθερωμένῃ ἐμφανίζεται, μετὰ τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς χρονικῆς ἀξήσεως, καθ' ἃ ἐν τῇ νῦν Νέα Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οὐχὶ σπανίως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις· πρβ. ΑΕ 1916 77. Ἡ ἀναφορὰ τῆς Ξεναρίστας πρὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς, λόγον ἔχει τὸ ὅτι ἡ ἀπελευθέρα ἀνῆκεν ἰδιαιτέρως αὐτῇ· ὅτι πιθανῶς ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον, εἶπομεν ἐν ἀριθ. 309 στ. 1-17. Ἡ οἰκογένεια τοῦ *Ἀρμένου* ἐμφανίζεται πολυπληθῆς καὶ μακροχρόνιος, ὡς δηλοῦσιν ἔτι οἱ ἀριθ. 310· 343. Ἡ διὰ ΣΣ γραφὴ τοῦ *Ἀριστάρχου*,

ὑπόλειμμα διαλεκτικόν, λίαν συχνόν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, λόγον ἔχει τὴν ἐν τοιαύτῃ θέσει παχεῖαν προφορὰν τοῦ σ ὡς *eh* περίπου, ἣτις διατηρήθη ἐνιαχοῦ καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ἐν στ. 18 καὶ 24 παρέλιπεν ὁ χαρακτὴς τὸ σ τοῦ *tῆς* καὶ τοῦ *ὀβολοῦς*.

311· στ. 25-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἀπέχει πολλὸν χρόνον τῶν προηγουμένων· περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ ταμίου βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 8-15. Ὁ τὸ πρῶτον γνωριζόμενος ἡμῖν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων στρατηγὸς *Γραικῆιος Γενναῖος*, ἐμφανιζόμενος καὶ κάτω ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 313· 315· 320· 321 ἐπιγραφαῖς, φαίνεται συγγενὴς τοῦ *Ὀπίου Γραικῆτου Πρόκλου*, περὶ οὗ βλ. *AE* 1916 76, ὡς ἔχων τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ γένους· ἐν *IG IX*, 1268 (= *AE* 1913 156 στ. 43· 45) ἀναγράφεται ἀπλῶς *Γραικῆιος* οὕτως, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ ποτέρου πρόκειται· ἀμφότεροι ἐστρατήγησαν περὶ τὰ μέσα τῆς Β'. μΧ ἑκατονταετηρίδος. Ἡ γραφή *Γρηκῆιος* δηλοῖ ὅτι τὸ ΑΙ προυφέρετο ὡς Ε, ἐν ᾧ τὸ Η ἐξηκολούθει προφερόμενον ὡς Ε.

312· στ. 1-7. Ὑπὲρ τὸν στ. 1 διακρίνονται τινες ἐξαλείψεις γραμμάτων, ἴσως τοῦ ἀτόπως γραφέντος *στρατηγοῦντος* --- ἐπίσης τὸ ΤΑ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 ἐγράφη περισσῶς, ἀφείθη δὲ κενὸν διάστημα, ἔνεκεν ἀνωμαλίας τοῦ λίθου πιθανῶς, εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐν στ. 3· 7· 8 παυλῶν. Τὸ ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ εἶναι πιθανώτατα ΙΘ, οὐχὶ ἀπλῶς Θ, οὐδόλως δὲ ΚΘ ἢ ΛΘ· διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 3, κατὰ τὴν καθέτως ἰσόμετρον γραφὴν τῶν πρώτων γραμμάτων τῶν στίχων, διακρίνεται τι ἶχνος ι, ἀπαιτεῖται δὲ κατὰ τὴν συμμετρίαν τοῦτο· εἶναι ἄρα τὸ (9^{ον} ἢ τὸ) 19^{ον} ἔτος, ἕπερ κατὰ τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8 συμπίπτει τῷ (19-18 πΧ ἢ τῷ) 9-8 πΧ, τῆς ἀριθμήσεως λογιζομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 πΧ κατὰ τὴν ὀρθὴν, ὡς νομίζω, ἐρμηνεῖαν τοῦ Hiller, καίπερ ἀμφιβάλλοντος· ἀλλ', ἐπειδὴ κάτω ἐν ἀριθ. 339 ἐν τῷ 9^ῳ ἔπει τοῦ Σεβαστοῦ, ὄντι εὐδιακρίτως, στρατηγὸς ἀναγράφεται ἄλλος, πιθανώτατα ὁ *Σώσανδρος*, θεωροῦμεν βέβαιον ὅτι ἐνθάδε ἀναγράφεται τὸ 19^{ον}. Ὁ στρατηγὸς ἄρα τοῦ στ. 3-4 ἤρξε τῷ 9-8 πΧ, εἶναι δὲ πιθανώτατα ὁ *Πειραῖος*· διότι ἐν τέλει τοῦ στ. 3 ἐσώθησαν τὰ δύο πρῶτα γράμματα, ἀπεκόπη δὲ χῶρος, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ τέσσαρα

κατὰ μέγιστον ὄριον γράμματα, ἐκ τῆς ἀρχῆς δὲ τοῦ στ. 4 οὐδὲν ἐλλείπει πρὸ τοῦ σαφοῦς *ον* πρὸς τούτοις ἐμφανίζεται ἐν τῇ σχεδὸν συγχρόνῳ, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ἐπιγραφῇ τῶν *Γόννων IG IX*, 1042 στρατηγὸς *Πειραῖος*, τὸ δεύτερον στρατηγῆσας, ὁ αὐτὸς βεβαίως τῷ ἐνθάδε· διότι ὁ ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς *Τρίκκης IG IX*, 302α ἄλλως ἀμφίβολος *Πειραῖος*, εἶναι, καίπερ ἀπόγονος τούτου πιθανώτατα, λίαν μεταγενέστερος· πάππος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φαίνεται ὢν ὁ *Πειραῖος Θεμιστογένους Θεσσαλὸς ἀπὸ Γυρτῶνος*, νικητῆς ἀφιππολαμπάδι ἐν *IG IX*, 534, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πειραῖος, Θεμιστογένους, Ἀνδροσθένης, Φιλίσκος, Γοργίας, Ἰταλὸς* στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἀπὸ τοῦ 188 πΧ, εἶναι τῆς αὐτῆς μεγίστης καὶ πολυχρονιωτάτης οἰκογενείας τῆς Γυρτῶνος, ὡς ἀποδεικνύω ἐν *Revue de Philologie* 1911 288. Περὶ τοῦ ὅρου *Σεβάσσης* βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8. Τὰ ἐν στ. 6-7 κατὰ τὸ ψήφισμα καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον χρόνῳ ἠρμηνεύσαμεν ἄνω ἐν ἀριθ. 310 στ. 25-31.

312· στ. 8-15. Περὶ τοῦ ταμίου βλ. τὰ λεχθέντα ἄνω ἀριθ. 310 στ. 1-7. Ἐν στ. 8 μετὰ τὸ *Φιλώτου* ἔγραψεν ὁ χαρακτὴς Τ, ἀφῆκε κενὸν χῶρον δύο γραμμάτων, καὶ εἶτα ἐχάραξεν ΟΥΑ· ἤθελεν ἄρα νὰ γράψῃ *Φιλώτου τοῦ ταμιεύοντος*, καὶ μεταγνοῦς ὡς πρὸς τὸ τοῦ, ἔγραψεν ὡς ἐσημειώσαμεν. Ὁ στρατηγὸς *Φιλόξενος* νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται ἡμῖν γνωστός· φαίνεται δὲ ὢν πατὴρ τοῦ ἐπίσης στρατηγοῦ *Εὐδήμιου*, περὶ οὗ βλ. κάτω ἀριθ. 316 στ. 22. Ἐστρατήγησε δὲ ὁ Φιλόξενος, λόγῳ τῆς μετὰ τὸν Πειραῖον θέσεως, πιθανώτατα τῷ 8-7 πΧ· διότι τὸ τυπικὸν καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν ἀπελευθερώσεων Α καὶ Β, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, εἶναι τὸ αὐτὸ οὕτως, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τις πιθανώτατον ἔτι ἐχάραχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἀμφότεραι, ἐν διαφορᾷ ἐνὸς ἢ δύο ἐτῶν. Ἐπίσης τὸ *Σεβάσσης* ὑποδηλοῖ συνηθέστατα τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ὅστις φαίνεται ὅτι πλείστους ἀπληθεύρωσε καὶ ἀποκατέστησε πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 πΧ.

312· στ. 16-20. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ *Ἀπολλοδώρου* εἶπομεν ἄνω ἀριθ. 303 στ. 3-8 ὅτι δις χρονολογεῖται· ἢ τὸ τέταρτον στρατηγία αὐτοῦ

τίθεται τῷ 41-42 μ.Χ., ὅπερ ἐγκρίνει τό τε τυπικόν τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων· οἱ ἐν στ. 20 ὄβολοι ἀπεδόθησαν διὰ τῶν οὐχὶ ἀσυνήθων συμβόλων ζ ζ. Τοὺς στ. 19-20 εἶδεν ὁ Ussing· βλ. IG IX₂ 347 καὶ ΑΕ 1913 151, καὶ δὴ 237, καὶ 1916 79 στ. 36 καὶ σ. 80.

***Ἀριθ. 313—315** (εἰκ. 12-14· ME 116). Σπόνδυλος παραστάδος, ἡ μέλος ὑποβάθρου, λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἐκ δύο τμημάτων, ἀρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖς, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένος καὶ ἐλλείπων· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια, λεία εἰργασμένη διὰ τῆς σφύρας, διατηρεῖ δύο μικροὺς τετραγώνους τέρμους πρὸς ἐνσφήνωσιν σιδηρῶν γόμφων καὶ ἀρμογὴν δι' ἐγγύσεως μολύβδου ἐπ' αὐτῆς ἐτέρου ὁμοίου λίθου· ὁμοίως ἐξειργάσθη καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. — Ὑψ. 0 665, πλάτ. 0 90, πάχ. 0 51.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἐδρας α ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 313 ἐπιγραφή ἀπὸ μὲν στ. 1-10 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 02, διάστιχ. 0 01, ἀπὸ δὲ στ. 11-30

ὑφ' ἐτέρου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 017, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 31-33 ὑπὸ τρίτου λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 02, διάστιχ. 0 003. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἐδρας β ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 314 ἐπιγραφή, ἣτις, παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων τῶν ἐν στ. 1-29 ἀπελευθερώσεων, δὲν ἐμφανίζει οὐδεμίαν οὐσιώδη διαφορὰν κατὰ τὴν χάραξιν, οὖσαν πανταχοῦ βαθεῖαν καὶ ἐπιμελεῖ, καὶ τὸ ὕψ. τῶν γραμμ., ὃν 0 008-0 015· μόνον τὸ διάστιχ. ἀπὸ στ. 10 παραλλάσσει ὀλίγον· τούτων ἕνεκα εἰκάζω ὅτι ὁ αὐτὸς τεχνίτης ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐχάρασεν ἐπὶ καθωρισμένων ἐκάστῳ λίθῳ τῶν ἰδρυμάτων τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενας ἀνάγκας, τὰς ἀπελευθερώσεις· τοῦτο δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν χρόνων τῶν στρατηγῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἐδρας γ ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 315 ἐπιγραφή, ἣτις ὅμως ἀπετρίβη οἰκτρῶς, ὀλίγων στίχων διασωθέντων ὑπὲρ τὸ τέρμα τοῦ λίθου, ὧν τὰ γράμματα ἐχαράχθησαν ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ἀπετρίβησαν δὲ καὶ ταῦτα ἰκανῶς· ὕψ. αὐτῶν 0 008-0 014, διάστιχ. 0 005.

313 (εἰκ. 12)

- A Τ[α]μ[ι]ε[υ]όντος [τ]ῆς [π]ό[λ]ε—[ω]ς τὴν ἐξάμηνον
τῆ[ν] π[ρ]ώτῃ[ν] Ἀλεξάνδρου — τοῦ Ἀσκληπιάδου, τὸ[ν]
ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρ[α]τηγοῦ Ἡγησίου τοῦ Ἄρ-
ναγόρου· οἱ δεδωκότες ἀπελεύθερο[ι]
- 5 τ]ὸ γ<ι>ει[ν]όμενον τῆ πόλει κατὰ τὸν νόμον·
Θεμι<ε>στίου εἰκάδι :
- Ἄροσίκα Εὐφόρβου, ἡ φαμένη ἀπηλευθ[ε]ρῶσ-
θαι ὑπὸ Εὐφόρβου τοῦ Φ[ι]λώτου, δέδωκ[εν τῆ] πό[λ]ει
τ]ὰ γεινόμενα ἀργυρίου δ[ι]νάρια εἴκοσι[ι] δύο, ὁ[β]ολοῦ[ς] τέσ-
10 σ[α]ρας.
- B Ἀσιδήμου τοῦ Πτολεμαίου ταμιεύοντος τῆς πόλεω[ς]
τὴν πρῶτην ἐξάμηνον, τὴν ἐπὶ [σ]τρατηγοῦ Εὐβιότου τοῦ
Εὐκόλου, καθ' ὑποτίαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισα[ί]-
ου· ἡ ἀπηλευθερωθεῖσα ἐπ' αὐτοῦ·
- 15 Πανήμου :
- Σωπάτρα, ἡ φαμένη ἀπηλευθερῶσθαι ὑπὸ Παρμενίω-
νος τοῦ Ε[ὐ]φόρβου μετὰ τῆς γνώμης Δ[ρ]αῖκου το[ῦ] Εὐθύμ[ο]υ [τοῦ]

πάπου κα[ὶ ἐ]πιτρόπου αὐτοῦ, ἔδωκέν μοι κατὰ τὸν νόμο[ν] τὰ συ-
αγόμενα [δ]ηνάρι[α] εἴκοσι [δ]ύο, ὄβο[λ]οὺς τέσσαρες.

Γ 20 Ἀπολλων[ί]ου ἐν[β]ολίμου:

Σύρα, ἡ φαμένη ἀπλευθερῶσται ἀπὸ [τ]ε [Ἄδ]έας τῆς [Ζ]ω[ί]λο[υ] κα[ὶ] [Ἄ]-
σιδήμου τοῦ [Π]τολεμαίου, ἔ[δ]ωκεν τ[ὰ] γ[ινόμεν]α τῆ πό[λι] τ[ῆ]ς [ἀ]πελε-
υ[θ]ερῶσεος κατὰ τὸν νόμον διν[άρ]ια ἴκοσι δύο, ὄ[β]ολοὺς [τ]έ[σ]σαρες.

Δ Λεσχανορίου:

25 Ἰσιάς, ἡ φαμέ[ν]η εἶναι καὶ Κλε[ο]πάτρα, καὶ [Ῥ]οῦφα, αἱ φά[μ]εναι ἀπη[λευ]θερ[ῶ]-
σθαι ἀπὸ Κ[ασ]άνδρου τοῦ [Καλ]λι[κ]ράτους, ἔδωκεν ἐκάστ[ῃ] αὐ[τῶ]ν

τ[ὰ] γινόμε[ν]α [τ]ῆ [π]όλι τῆς [ἀ]πε[λ]ε[υ]θερῶσεω[ς] δινάρια ἴκοσι [δ]ύο, [ὄβ]ολοὺς

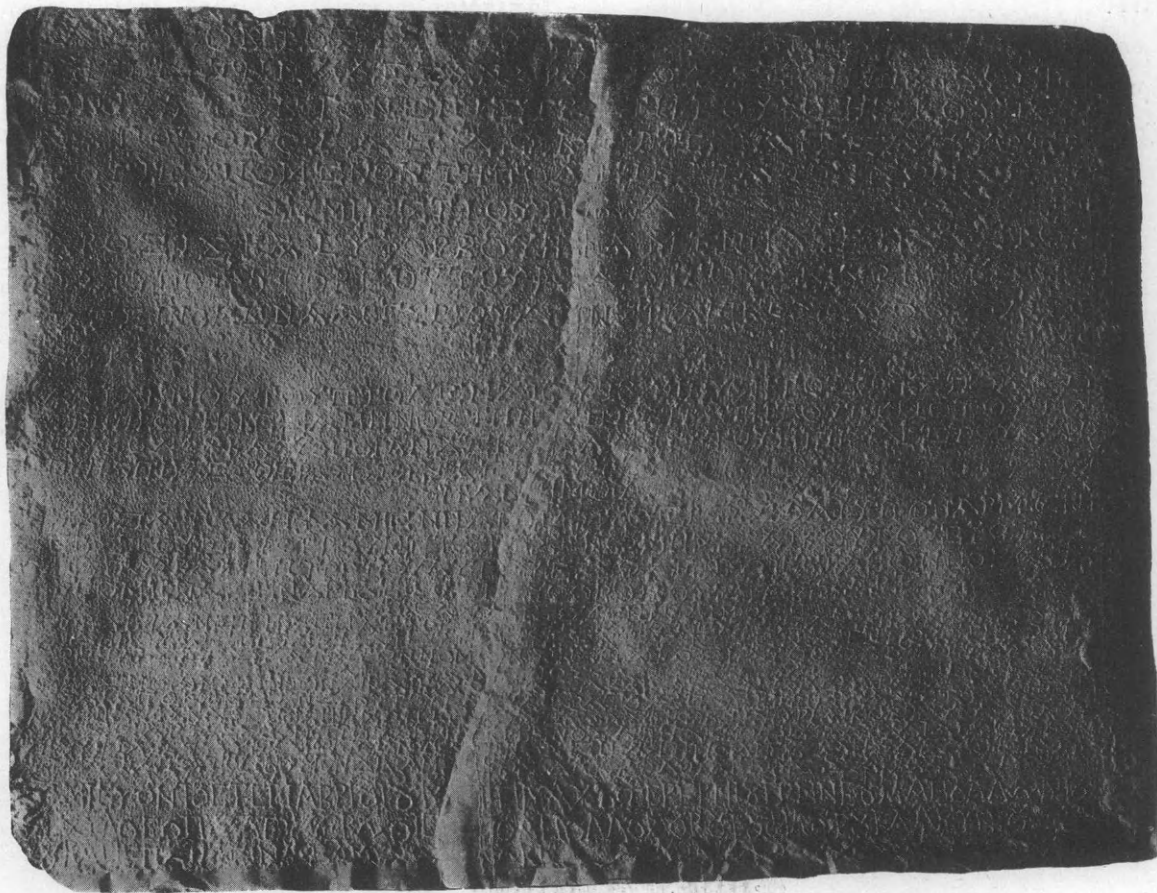
Ε τ[έ]σσαρες. Ἀντίοχος, [Ῥ]όφ[α]μενος ἀπη[λευ]θερῶσ[θ]αι ἀπὸ Εὐφ[ο]ρ[β]ο[υ]

τοῦ Φιλώτου, ἔδω[κ]εν τὰ [γ]ινόμενα τῆ πόλι τῆς ἀπελευθερῶ[σε]-

30 ω[ς] κατὰ τὸν νόμον δινάρια [εἴ]κοσι δύο, ὄβολοὺς τέσσαρες.

Φ Ταμειύοντος τῆς πό[λε]ως Ἀβρίου τοῦ Μ[ν]ησιμάχου, στρατηγού(ντος) Γρεκηίου Γεννέου μη(νός) Ἀπολλωνίου Ἀ[ἰ]-
σχύλος, ὁ [Ἄ]πε[λ]ε[υ]θερῶσθαι [ὑ]πὸ Ἀπολλοδόρου τοῦ Φιλώτου καὶ Ἀμύντου [τ]ο[ῦ] Φιλώ-
του, κατ' ἰσπ[ο]ί[η]σιν [δ]ὲ Ἀμ[ύ]ν[τ]ου, ἔδωκε — [δι]νάρια ΚΒ<').

(τέρμα.)

12 (ἐπιγρ. ἀριθ. 313): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἡγησίου τοῦ Ἀρναγόρου, Εὐβίτου τοῦ Εὐκόλου
καθ' ὑποψίαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισαίου καὶ Γρεκηίου Γεννέου.

13 (ἐπιγρ. ἀριθ. 314): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀμυνάνδρου, Φιλίσκου καὶ Δικαίου.

314 (εἰκ. 13)

A Ταμιεύοντος τῆς πόλ[εως
 --- - - - - ρ]ου τοῦ Μνησιμάχου τὴν πρώ-

την ἑξάμηνον, τὸν ἐνιαυτόν, [τὸν] ἐπὶ στρατηγοῦ Ἀμυνάνδρου· οἱ γεγονότες ἀπελεύθεροι [κ]αὶ δεδωκότες·
 5 ς τοῖς κυρίοις λύτρο]ν: Ἰάρα, ἡ φαμένη ἀπελευθερωσθαι καὶ τὸ ἐαυτῆς] κοράσιον [ἀπὸ] Μενέττου τοῦ Ἀρμοδίου, Μενετίου τοῦ Ξένωνος καὶ Ξένωνος τοῦ Μενετίου· ἔδωκα]ν δὲ κα[ί] τῇ πόλει τὰ γεινόμενα τῆς ἀπελευθερώσεως α]ὔ(τ)ῶν δεινάρια ἀργυρίου εἴκοσι δύο
 B 10 ὄβολους τέσσαρας]. — Λεσχανορί[ο]υ:
 Δεῖνα, ἡ ἀπελευ]θερωθῆσα ἀπὸ Ἑλλανοκράτους τοῦ δεῖνος καὶ ---]α[ρ]έτας τῆς Ἀσάνδρου, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῇ πόλει δ]εινάρια ἴκοσι δύο, ὄβολους τέσσαρας.
 Γ Ταμιεύοντος τῆς π[ό]λεως
 15 --- - - -]χάρου τοῦ Μενεδήμου, τὴν πρώτην ἑξάμηνον, τὸν ἐνιαυτόν, τ]ὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλίσκου· μηνὸς Ἐρμα[ί]ου· δεῖνα, ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ὑπὸ Θεωνίδου τοῦ Ζωπύρου, καθ' ὑποθεσίαν δὲ δεῖνος, δοῦσα λύτρον· ἔδωκε δ]ὲ καὶ τῇ [π]όλει τὰ γεινόμενα δειν[ά]ρια [ε]ἴκοσι
 19 [σι δύο, ὄβολους τέσσαρας].
 Δ 20 Δεῖνος τοῦ --- -]δήμου ταμιεύοντος τῆς π[ό]λι[ε]ως τὴν --- - - - - ἑξάμ]ηνον, τὴν ἐπὶ στρατηγοῦ Δικαίου· οἱ ἀπληλευθερωμένοι ἐπ' αὐτοῦ καὶ δεδωκότες τῇ πόλει τὰ τῆς ἀπελευ]θερώσεως ἕκαστος κατὰ τὸν νόμον δηνάρια εἴκοσι δύο, ὄβολους] τέσσαρας: Θούου· — Εὐφαιμία, ἡ φαιμία, ἡ φαιμία
 25 μὲνη ἀπληλευθερωσθαι ὑπὸ Κρι]τολάου τοῦ Ἀγαθοκλέους, Ὡφελίμης τῆς (πρεσβυτέρ-) νεωτέρ]ας τῆς Πτολεμαίου, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, Ἀγαθοκλέους καὶ Σ]ωπάτρου, τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
 E Δεῖνα, ἡ φαμένη ἀπληλευθερ]ῶσθαι ὑπὸ Παρμενίσκου
 F τοῦ δεῖνος. Δεῖνα --- - -]ν, ὁ φάμενος ἀπληλε]υθερωσθαι ὑπὸ Ἀβρίου τοῦ Μνησιμάχου καὶ Μνησ-
 30 [31] [μάχου τοῦ Ἀβρίου].
 (τέρμα.)

315 (εἰκ. 14)

[εἴκοσι καὶ πέντε στίχοι περίπου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, εἶναι τελείως ἀποτετριμμένοι]

A Τ[αμιεύοντος κτλ. ---
 ο[---
 [3] [---, ἔδωκε τὰ γινόμε]μ[ε]ν[α] ἐκ τοῦ νόμου τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.
 B 5 Ταμ[ε]ύοντος [τ]ῆς [πό]λεως Ἀβρίου τοῦ Μνησιμάχου, στρατηγοῦντος Γραικῆτος Γενναίου [μ]η(νός) Ἀγαυλ[ί]ου· Π[ε]ρίθων, ὁ ἀπελευ[θ]ερωθὴς ὑπὸ Εὐκ[ρα]τήρας ἔ]δωκε τῇ πόλι δι(νάρια) Κ[Β] <'.
 (τέρμα.)

14 (ἐπιγρ. ἀριθ. 315): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρεΐαις ἐπὶ στρατηγοῦ Γραικηΐου Γενναίου.

313· στ. 1-10. Ἡ ἀνώμαλος θέσις τῶν λέξεων τὴν ἐξάμηνον τὴν πρώτην λόγον ἔχει τὴν ἐξοικονόμησιν σφάλματος τοῦ χαρακτοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν ἐξαλείψεων· ἐν στ. 1 καὶ 2 μετὰ τὸ ΛΕ τοῦ πόλεως καὶ ΟΥ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀφείθη μικρὸν κενόν, ἔνεκα πιθανῶς ἀνωμαλίας τοῦ λίθου. Ὁ στρατηγὸς *Ἡγησίας* φαίνεται ὡς ἔγγονος τοῦ ἐν IG IX₂ 531 ἀναγραφομένου ἄνευ πατρικοῦ στρατηγοῦ Ἡγησίου, διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν τῆς τελευταίας ταύτης ἐπιγραφῆς δηλοῖ χρόνους προγενεστέρους, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος· περὶ δὲ τῶν χρόνων αὐτοῦ βλ. τὰ εἰς στ. 11-19 ὑπομνήματα. Ἐν στ. 5 ἔγραψεν ὁ χαρακτὴς ΓΙΕΙ, ἥτοι περισσῶς τὸ πρῶτον Ι, λόγῳ τῆς προφορᾶς τοῦ ΕΙ ὡς Ι· ἐπίσης ἐν στ. 6 ἔγραψε ΜΙΕ ἀντὶ ΜΕΙ, ἢ μᾶλλον περισσῶς τὸ Ε. Τὸ ὄνομα Ἀροσίσα ἐποιήθη παρὰ τὸ Ἀροσις (πρβ. Ἀρότης)· φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων εἰς -ίσσα (γεν. -ίσσης, προφερομ. -ίσσης, -ίσης) παρήχθησαν τὰ ἀπειροπληθῆ ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑποκοριστικὰ εἰς -ίτσα, ἅτινα ἀπιθάνως ἐρμηνεύονται ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων, ὡς γενόμενα ἐκ τῆς Λατινικῆς τῶν εἰς *icius*.

313· στ. 11-19. Σπουδαιότατη εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ γένους τοῦ στρατηγοῦ *Εὐβίοτου*, θεωρουμένου Ὑπαταίου κατ' εἰκασίαν παρὰ Kroog-Kern IG IX₂ XXV. Ἐχρημάτισε δὲ οὗτος, ὀλίγον βεβαίως χρόνον πρὸ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ, ταγὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Λαρίση, καὶ ἀναγράφεται ὁμοίως, ὡς ἐνθάδε, ἐν IG IX₂ 549. Πιθανώτατα ὁ *Εὐβίος* οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX₂ 415 στ. 38-39 ἀναγραφομένῳ στρατηγῷ εὐθὺς πρὸ τῆς χρονολογίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 305 στ. 1-24. Προκύπτει ὁμοίως δυσχέρεια περὶ τὴν θέσιν τῶν πρὸ αὐτοῦ· διότι ἐν μὲν 415 τῶν IG IX₂ προηγῆται αὐτοῦ ὁ *Θεμιστογένης*, ἐνθάδε δὲ ὁ *Ἡγησίας*· δυνατόν ὁμοίως νὰ ἐγράφησάν τινες τῶν ἀπελευθερώσεων τούτων πρωθυστέρας, ἥτοι πρώτη ἢ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους καὶ μετ' αὐτὴν ἢ τοῦ προηγουμένου. Ὅπως δὲ πρὸ τῆς ὀνομασίας ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἀπὸ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν, ἔχομεν τοὺς ἀπαιτούμενους τρεῖς στρατηγούς, χρονολογούμενους τῷ 30-29, 29-28, 28-27 πΧ. *Θεμιστογένην Ἀνδροσθένους Γυρτώνιον, Ἡγησίαν Ἀρ-*

ναγόρου, *Εὐβίοτου (Εὐκόλου) Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισσαῖον*. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ θετὴ οἰκογένεια τοῦ Εὐβίου τούτου ὑπῆρξε μεγίστη καὶ σπουδαιότατη ἐν Λαρίσῃ· διότι ὁ μὲν πάππος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς κόμματος τῶν Πομπηϊανῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ ἴσως ἐχρημάτισε στρατηγὸς περὶ τὸ 48 πΧ, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καίσαρος de bel. civ. 3,35,2 (Hegesaretos, veteris homo potentiae Pompeianis rebus studebat;), *Κλεάρχος* δὲ ἀναφέρεται στρατηγὸς ἐν IG IX₂ 1297, καίπερ ὡς υἱὸς τοῦ *Φιλοξένου*, καὶ τούτου ὅμως ὑπάρξαντος στρατηγοῦ, ὡς εἶδομεν ἄνω ἐν ἀριθ. 312 στ. 10, καὶ σχόντος πιθανῶς καὶ υἱὸν *Εὐδήμου*, στρατηγὸν ἐπίσης, περὶ οὗ βλ. κάτω ἀριθ. 316 στ. 20-24· οἱ τελευταῖοι οὗτοι φαίνονται ὄντες τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἐπίσης ἠκάσαμεν ἄνω ἐν ἀριθ. 305 στ. 1-24 ὅτι ὁ στρατηγὸς *Εὐβίσιος* εἶναι ἔγγονος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος *Εὐβίου*, καίτοι δὲν δύναται τις νὰ ἀποκλείσῃ ὅτι εἶναι ὁ αὐτός· διότι ἐκεῖ ἀναγράφεται ταμίας *Ἀρύββας*, ἄνευ δηλώσεως ἐξαμήνου, ἐνταῦθα δὲ *Ἀσίδημος* τῆς πρώτης ἐξαμήνου, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ τὸν Ἀρύββαν τῆς δευτέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ. Ἐτέρους στρατηγούς *Εὐβίσιους*, πιθανώτατα ἀπογόνους τούτων, ἀναγράφει ὁ Hiller ἐν τοῖς indices τῶν IG IX₂, ἐνθα τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος γενάρχην σημειοῖ *post annum 27 a. Ch.*, ἐν ᾧ ἡ ἐπιγραφή 415 δηλοῖ ὅτι ὑπῆρξεν *ante annum 27 a. Ch.*· διότι πρώτη ἐπιγράφεται ἡ *πλατεῖα* ἐπιφάνεια τῶν στηλῶν, ἐν ἧ ὁ Εὐβίσιος, ἔπειτα δὲ αἱ *σιεναί*, ἐν ὧν μιᾷ τὸ ἔτος τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ὡς πρὸς τὸν ταμίαν σημειωτέον ὅτι ἐν στ. 22 ἀπαντᾷ ὡς ἐλευθερωτῆς· βλ. καὶ ἀριθ. 320 καὶ 339. Ἡ ἐν στ. 14 γραφὴ *ἀπηλευθερωθεῖσα* λόγον ἔχει ἢ τὴν ἀδιάφορον προφορὰν τοῦ Η καὶ Ε, ἢ τὴν σύγχυσιν πρὸς τὸ *ἀπηλευθερωμένη*. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἀκολουθία τῶν μηνῶν *Πανήμιον-Ἀπολλωνίου ἐμβολίμου-Λεσχανορίου* τῆς πρώτης ἐξαμήνου. Ὁ ἐλευθερωτῆς Παρμενίων *Εὐφόρβου* φαίνεται συγγενῆς τῷ ἐν στ. 8 καὶ 28 *Εὐφόρβῳ* Φιλώτου. Τὸ ἐν στ. 17 ὄνομα *Δραϊκος (Δράικος-Δραῖκος)* εἶναι διάφορον τῶν παρὰ τὸ *Δρακοντίδης-Δρακοντίς-Δράκων* κττ. ἐσχηματισμένων· σημειωτέον δὲ τὴν διάταξιν τῆς ὑπὸ ἀνήλικος ἀπελευθερώσεως ἐγκρίσει τοῦ ἐπιτρόπου. Τὸ *ἔδωκέν μοι* δηλοῖ ὅτι ὁ ταμίας θεωρεῖ-

ται ὁ γράφων τὰς ἀπελευθερώσεις καὶ ὧν ὑπεύθυνος διὰ τὸ διδόμενον τίμημα· τὰ *συναγόμενα*, ἀντὶ τοῦ συνήθους καὶ γενικοῦ τὰ *γινόμενα*, ὑποδηλοῖ πιθανῶς τὴν κατὰ δόσεις πληρωμὴν, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 25-31.

313· στ. 20-23. Μετὰ τὸ ἐμβολίμου διακρίνεται τι ἀμφίβολον ἶχνος γράμματος γ', ὅπερ ὅμως δὲν ἐθέσαμεν, διότι τό τε προηγούμενον *Πανήμιον* καὶ τὸ ἐπιφερόμενον *Λεσχανορίου* ἐκφέρονται ἄνευ ἡμέρας. Τὸ ἐν στ. 21 *ἀπηλευθερωῖται (= -σθαι)* δηλοῖ ὅτι ἔκτοτε ἢ νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ προφορὰ τοῦ ΣΘ ὡς ΣΤ ὑπῆρχεν ἕν τι κοινότερα χρήσει. Ἡ ἀσφαλῶς συναγομένη *Ἀδέα* εἶναι σύζυγος τοῦ ταμίου καὶ δηλοῖ ὅτι δὲν ἐκωλύετο ἢ καὶ ὑπὸ ταμίου ἀπελευθέρωσις, διαρκούσης τῆς ταμειίας αὐτοῦ· τὸ αὐτὸ εἶδομεν ἐν ἀριθ. 309 στ. 21.

313· στ. 24-30. Ἡ ἀπελευθερία εἶναι μᾶλλον *Ἰοιάς*, ἢ τῶν *Ἀσιῶς*, τῶν ἰχνῶν καὶ τῆς θέσεως ὑποδηλούντων· τὸ ἢ *φαμένη εἶναι* καὶ δηλοῖ δεύτερον ὄνομα αὐτῆς, ὡς ἐν IG IX₂ 415·474 *Ἀφροδισία, ἢ καλουμένη καὶ Ἀμμα, Φιλίστα, ἢ καλουμένη καὶ Σύρα*. Ἡ λόγῳ προφορᾶς γραφὴ *ἐκάσση* ἐν στ. 26 ἔχει τὰ ἐν ἀριθ. 311 στ. 16-25 ἀνάλογα καὶ αἰτίαν τὴν ἐν τοιαύτῃ θέσει προφορὰν τοῦ σ ὡς ch. Ἐν στ. 27 ἔγραψεν ὁ χαρακτῆς Σ ἀντὶ Ε ἐν τῷ *γινόμενα* καὶ τῷ *λευ* τοῦ *ἀπελευθερώσεως*, οὗ παρέλιπε τὸ τελικὸν Σ· ἐπίσης παρέλιπε τὸ Ο μετὰ τὸ *Ἀντίοχος* τοῦ στ. 28, ἀφῆκε δέ τι κενὸν μεταξὺ Φ καὶ Α τοῦ *φάμενος*.

313· στ. 31-33. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἀπελευθερώσεις ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ *Γραικῆτον Γενναίου*, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 311 στ. 25-30, κατέλαβον πάντα τὰ ὀπωσδήποτε ὑπολειπόμενα κενὰ τέρματα ἢ διάμεσα τῶν λίθων, οἵτινες εἶχον τέως πληρωθῆ ἀναγραφῶν ἀπελευθερικῶν πράξεων, ὅπερ εἶναι δεῖγμα τῶν λίαν μεταγενεστέρων χρόνων αὐτῶν. Ἐν στ. 32 παρέλιπεν ὁ χαρακτῆς τὸ Α τοῦ *ἀπελευθερωθείς*. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἀδελφοί, ἀλλ' ὁ *Ἀμύντας* εἶχεν εἰσποιηθῆ ὑπὸ τινος θεοῦ αὐτοῦ πιθανῶς, οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα.

314· στ. 1-10. Μετὰ τὸ *πόλεως* τοῦ στ. 1, ὡς καὶ τοῦ 14, ἀφείθη ἐνδεικτικὸν κενὸν ἡμίσεος καὶ πλέον στίχου, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 καὶ 15, ἐνθα δυνατόν νὰ ὑπῆρχέ τις φράσις π.χ. *κατὰ ψήφισμα*. Ὁ ταμίας δὲν εἶναι ὁ γνωστὸς *Ἀβρίας*,

διότι πρὸ τοῦ ΟΥ ὑπάρχουσιν ἴχνη F, ἐκτὸς ἂν παρελείφθη τὸ I Ἀβρ] [ἴ]ου. Ἐν στ. 3 παρέλιπεν ὁ χαρακτήρας τὸ ΤΟΝ, διότι ἔληγεν ἢ προηγουμένη λέξις εἰς ΤΟΝ. Ὁ ἐν ἀριθ. 307 στρατηγὸς Ἀμύνανδρος εἶναι διάφορος τοῦ ἐνθάδε ὁμωνύμου, ἀνήκοντος τοῖς ἐλίγον πΧ ἢ ὀλίγον μΧ χρόνοις, ἐν ᾧ ἐκεῖνος εἶναι πλεόν ἢ ἔγγονος τούτου. Ἐν στ. 5 τὸ σωθὲν ΟΝ καὶ τὸ ΔΕ ΚΑΙ τοῦ στ. 8 ἐπιβάλλουσι τὴν τεθεῖσαν συμπλήρωσιν. Ὁ Μενέτιος εἶναι πιθανῶς θεῖος, ἢ θετὸς πατήρ, ἢ ἀμφοτέρα, τοῦ Μενετίου, ἔχοντος πατέρα Ξένωνα καὶ υἱὸν Ξένωνα· οὕτω μόνον δικαιολογοῦνται ὡς συνελευθερωταὶ περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ Μενέτιος βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ἀριθ. 301 στ. 26-29· ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι μετὰ 200 περίπου ἔτη ἐμφανίζεται ἀπόγονος τοῦ ἐκεῖ μάρτυρος Ἀρμολίου υἱοῦ τοῦ Μενετίου. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 8 δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε τὸ ξενικῆ, ὅπερ προτείνομεν χάριν τῆς συμμετρίας τοῦ χώρου. Ἐν στ. 9 ἔγραψε Γ ἀντὶ Τ ὁ χαρακτήρας εἰς τὸ αὐτῶν.

314· στ. 10-13. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῆ Α ἀρχόντων ἐν μηνὶ Λεσχανορίῳ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοκράτους καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ (Δημ- Κλειτ- Νικ-) ἀρέτας.

314· στ. 14-19. Ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλίσκου ἐπίσης ἀναγράφεται κάτω ἐν ἀριθ. 334 ταμίας Αὐτόβουλος ὁ Σίμων ἄνευ δηλώσεως ἐξαμήνου· ἀλλ' ὁ ἐκεῖ μὴν Ἀπολλώνιος ὑποδεικνύει τὴν πρώτην ἐξαμήνου· ἀλλὰ ἐνθάδε, στρατηγούντος Φιλίσκου, ὀρίζεται διαρρήδη ταμίας τῆς πρώτης ἐξαμήνου --- χάρις ὁ Μενεδήμου, οὗ ἕνεκα ὑποπεύομεν ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ περὶ δύο ὁμωνύμων, ὧν ὁ ἐνθάδε δύναται νὰ λογισθῆ πάππος ἐκείνου· ἐπίσης ὁ ἐν ἀριθ. 322 στ. 7 στρατηγὸς Φιλίσκος φαίνεται ὧν ὁ αὐτὸς τῶ ἐν ἀριθ. 334, ἦτοι ὁ ἔγγονος τοῦδε ὑποτεθεῖς. Εἶναι δὲ γνωστοὶ στρατηγοὶ τρεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλίσκος, εἷς μὲν υἱὸς τοῦ Εὐδήμου, ἕτερος υἱὸς Ἀριστονεῖκου, τρίτος δ' Αἰλιανὸς Φιλίσκος ἐν IG IX₂ 15· 21· 1268· πάντων ἀρχαιότερος ἀναφέρεται Φιλίσκος πατήρ τοῦ στρατηγοῦ Γοργίου, Γυρτώπιος τὴν πατρίδα, ἐν Revue de Philologie 1914 288, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι οἱ πλεῖστοι, εἰ μὴ πάντες, ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλίσκος στρατηγοὶ ἦσαν μιᾶς οἰκογενείας, τῆς μεγίστης ἐκ Γυρτῶνος, περὶ ἧς εἶπο-

μεν ἄνω ἐν ἀριθ. 312 στ. 1-7. Οἱ χρόνοι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κεῖνται ἐγγὺς τοῦ ἐν στ. 21 Δικαίου. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ Θεωνίδου βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 21-23.

314· στ. 20-27. Ὁ ταμίας δύναται νὰ εἶναι ὁ ἐν στ. 15, ἢ ὁ ἐν ἀριθ. 311 στ. 1, ἀφ' οὗ πολλάκις, ἦτοι ἐπὶ διαφόρων στρατηγῶν, ἠδύνατό τις νὰ ταμιεύσῃ. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ στρατηγοῦ ἔχει μὲν ἔμφασιν Γ, ἀλλ' ἡμεῖς διεκρίναμεν σαφέστερα ἴχνη λοξῶν κεραιῶν Υ, ἐξ ὧν προκύπτει οὐχὶ Δικαιογένης ἢ τι ὅμοιον, ἀλλ' ὁ Δικαῖος, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Γόννων IG IX₂ 1044^e, ὅστις ἐστρατήγησε πιθανώτατα τῶ 41-42 μΧ, ἀφ' οὗ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Μελιτείας IG IX₂ 206 IIIb χρονολογεῖται ὁ ἐπόμενος τῶ Δικαίῳ στρατηγὸς Εὐβίσιος διὰ τοῦ 3^{ου} (33^{ου}) ἔτους τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ὅπερ κατὰ Hiller-Kroog-Kern εἶναι τὸ 43 μΧ· ὥστε ὁ Φιλίσκος τοῦ στ. 16 ἐστρατήγησεν ἴσως τῶ 40-41 μΧ. Ταῦτα πάντα ὁμως τὰ χρονολογικὰ δέονται πληρεστέρας ἐξερευνήσεως. Ἐν στ. 25 μετὰ τὸ τέρμα Ω διεκρίναμεν ἴχνη Φ· ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 26, λόγῳ τοῦ χώρου, δέον νὰ τεθῆ τὸ ἕτερον τῶν ἐκεῖ γραφέντων. Ὁ ἐλευθερωτὴς Κριτόλαος εἶναι ἐμφανῶς ὁ αὐτὸς τῶ ἐν ἀριθμ. 332 στ. 4-5· ὁ ἐλλείπων ἐν στ. 27 πρῶτος υἱὸς αὐτοῦ θὰ ἐκαλεῖτο βεβαίως Ἀγαθοκλῆς, ὁμωνύμως τῶ πάππῳ.

314· στ. 28-31. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἐτελέσθη πιθανῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῆ Δ ἀρχόντων· ἢ F παρουσιάζει διάφορον χάραξιν καὶ φαίνεται μεταγενεστέρα· περὶ τῆς οἰκογενείας Ἀβρίου καὶ Μνησιμάχου βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 8-15.

315· στ. 1-8. Τῆς ἀπελευθέρωσεως Α μόνον ὁ τελευταῖος στ. διαγιγνώσκεται σαφῶς. Τὴν δὲ Β συνεπληρώσαμεν κατὰ τὰ ἐν ἀριθ. 311 στ. 25-30 καὶ τὰ ἐκεῖ ἀναφερόμενα, δι' ὧν βεβαιούται ὅτι εἷς ταμίας ἀναγράφεται ἐπὶ στρατηγοῦ Γραικῆτου Γενναίου· ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἢ ἐνθάδε ἀναγραφῆ τοῦ μηνὸς Ἀγαυλίου ἐπιβάλλει τὸν ταμίαν Ἀβρίαν. Ἡ ἐλευθερώτρια, ἧς ἐσώθησαν ἴχνη ΕΝΚΡ, εἶναι ἐμφανῶς ἢ Εὐκράτη, ἧτις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταμίου καὶ στρατηγοῦ ἐμφανίζεται ἐν ἀριθ. 311 στ. 28.

Ἀριθ. 316-318 (εἰκ. 15-17· ME 118+126). Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρ-

μάρου καστανόχρου, ἰδιάζοντος, ἐκ δύο τμημάτων, ἀρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεὶς ἀκέραιος, πλὴν ἄνω ἀριστερὰ ἀποκοπῆς· ἐπειδὴ ἡ δεξιὰ ἔδρα εἶναι ἀνεπίγραφος καὶ ἀδρότερον διὰ τῆς σφύρας εἰργασμένη, βεβαιούται ὅτι αὕτη ἠρμόζετο εἰς τοῖχον, καὶ ὅτι ἡ παραστάς ἦτο ὁρατὴ ἐκ τριῶν ἐδρῶν· ὁμοίως αὕτῃ ἐξειργάσθησαν ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια πρὸς ἀρμογὴν ἐτέρων ὁμοίων σπονδύλων. Ὑψ. 0845, πλάτ. 051, πάχ. 051.

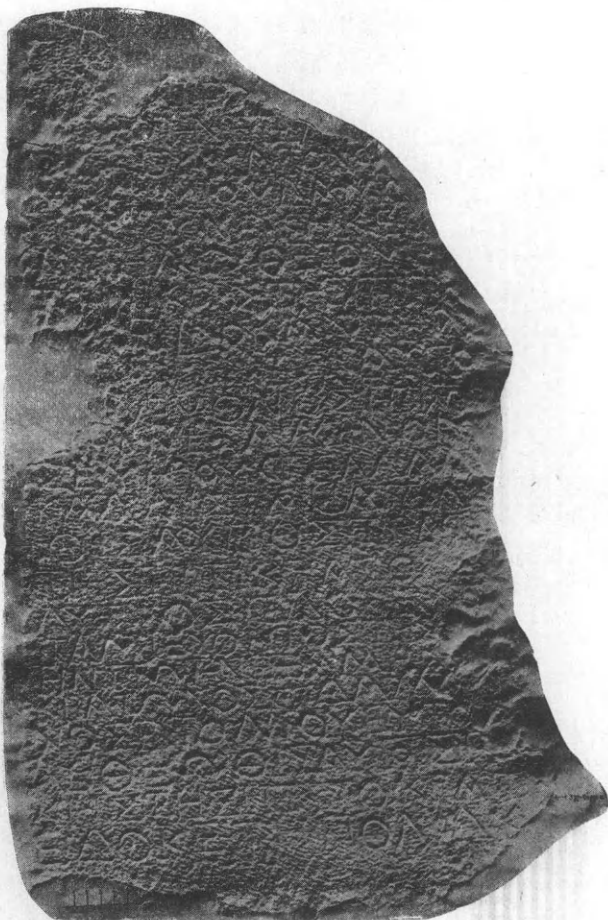
Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἔδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 316 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-4 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0015-0026, διάστιχ. 0008, ἀπὸ δὲ στ. 4-10 ὑφ' ἐτέρου καλῶς καὶ λίαν βαθέως· ὕψ. γραμμ. 0014-0025, διάστιχ. 0005, ἀπὸ δὲ στ. 11-24 ὑπὸ τρίτου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0011-0022, διάστιχ. 0004, ἀπὸ δὲ στ. 25-32 ὑπὸ τετάρτου καλῶς καὶ λίαν βαθέως· ὕψ. γραμμ. 001-0016, διάστιχ. 0004. Ἐπὶ τῆς ὀπίσθεν ἐπιφανείας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 317 ἐπιγραφή ὑφ' ἐνὸς πιθανῶς τεχνίτου βαθύτατα καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0012-0025, διάστιχ. 0004. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἔδρας **γ** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 318 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-6 ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0013-002, διάστιχ. 0008, ἀπὸ δὲ στ. 6-10 ὑφ' ἐτέρου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0016-003, διάστιχ. 0004.

316 (εἰκ. 15)

- A - - - - - ἔδ]ω[κε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<',
ταμει]ον[τος Σωσ[ι]βίου το[ῦ
δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) Κοκ]ηίου Λύκου, μη(νός) Θε[μι-
B στίου. — Ταμει]όντος τῆς πόλ[ε-
5 ως Ἀλεξ]άνδρου τοῦ Τει[μο-
λάου, τὴν—ἐξάμηνον], στρ(ατηγοῦντος) Ἀνδρονείκου·
μη(νός) - - - - - σ]ώ, [ῆ] ἀπελευθερωθ[ῆ-
σα ὑπὸ Κλει]ταγόρας τῆς Πο-
- - - - -, ἔδ]ωκε τῆι πόλει
10 δι(νάρια) ΚΒ] <'.
Γ Ταμει]όντος τῆς πόλ(εως) Πασιφί-
λου τοῦ] Δικεοκράτους, στ[ρ(ατηγοῦντος)
Ἴπ]πονε[ί]κου [Π]ατρικῆ, ἡ ἀπελευ[θ-
ερωθ]εῖσα ὑπὸ Ἀδ]ίας τῆς Εὐκρά-
15 του, ἔ]δωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ <'.
Δ Ταμει]όντος τῆς πό(λεως) Πασιφίλου,
στρ(ατηγοῦντος) Ἴ]ππονε[ί]κου· Σέμνη, ἡ ἀπελευ[θ-
θε]ρωθεῖσα [ὑ]πὸ Σείμου, ἔδωκε
τ]ῆι πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ <'.
Ε 20 Ταμει]όντος τῆς πό(λεως) Κριτο(ξ)ένο[υ
τοῦ Νεικολ]άου, στ[ρ(ατηγοῦντος)] Ε[ὑ]δήμου τοῦ Φι-
λοξένου· [Νου]μήνιος, ὁ ἀπελευθε-
ρωθεὶς [ὑ]πὸ Σ[τ]ρατονεΐκης, ἔδωκε τῆ
πόλει δι(νάρια) ΚΒ <'.
F 25 Παρὰ Κασσάνδρου τοῦ Εὐβιότ[ου],
τοῦ ταμίου τὴν πρώτην ἐξάμην-
— ον, ἐν στρ(ατηγῶι) Ἀγαθάνορι· ἀναγρα— φῆ
— τῶν δεδωκότων ἀπελευθέρων
τοὺς κατὰ τὸν ν(όμον) στατήρας, ἐν μη(νι) —
30 Ἀγαυλίω(ν): Ἑλένη καὶ Ἀθηνῶ, αἱ ἀπε-
λευθερωθεῖσαι ὑπὸ Πυλάδου καὶ —
Μνησιμάχου. (τέρμα.)

15 (ἐπιγρ. ἀριθ. 316): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετῆις ἐπὶ στρατηγῶν Κοκ]ηίου Λύκου, Ἀνδρονείκου, Ἴππονεϊκου, Εὐδήμου τοῦ Φιλοξένου καὶ Ἀγαθάνορος.

16 (ἐπιγρ. ἀριθ. 317): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Μεμίου Δαμονίου, Ἑλληνοκράτους καὶ Δαμονίου.

317 (εἰκ. 16)

A Τα[μ]ιε[ύ]οντος τῆς πόλεως τὴν
 — π[ρ]ότην ἐξ[ά]μηνον Βίρω-
 ν]ο[ς] τοῦ Κ[ρ]άτο[ν]ο[ς], στρ[α]τηγ[οῦ]ντος)
 Μ[ε]μίου Δαμονίου μη(νός)
 5 Ἴτο[ν]ίου Νείκη κὲ [Ο - - - - , αἱ
 ἀπλευθερομέ[ν]αι ὑπὸ Στρα-
 τ[ο]νε[ί]κης τῆς Ἴπποκράτ-
 ο[υ]ς, ἔδωκαν τῇ πόλ[ε]ι [τὰ
 — αὐτῶν δι(νάρια) ΚΒ<'.
 B 10 Ταμ[ε]ύοντος τῆς πόλ[ε]ως τὴν δευ-
 τέρ[α]ν ἐξ[ά]μηνον [δεῖνος τοῦ
 Σεύηρου, στρ[α]τηγ[οῦ]ντος) Ἑλλα[νο]κράτους
 Καλλίστα, ἡ ἀπελευθερω-
 θῆσα ὑπὸ Στρατο[ν]είκης
 15 τῆς Ἴππ[ο]κράτου[ς], ξενικῆ
 λυτροσί, ἔδωκεν τῇ πόλ[ε]ι δι(νάρια) ΚΒ<'.
 Γ Ταμ[ε]ύοντος τῆς [πό]λεως

τὴν πρώτην ἐξάμηνον Βίρωνος τοῦ
 Κράτωνος, στρ[α]τηγ[οῦ]ντος) Δαμ[ο]νίου μη-
 20 νός Εἰτονίου· Εὐτ[υ]χία, ἡ ἀπε-
 λευθε(ρ)ωθῆσα ὑπὸ Στ[ρα]τονεί-
 κης τῆς Ἴπποκράτ[ου]ς, ξενικῆ,
 ἔδωκε τῇ πόλ[ε]ι δι(νάρια) Κ[Β] <'.
 (τέρμα.)

17 (ἐπιγρ. ἀριθ. 318): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν
 - - - - ον καὶ Ἀριστοφύλου.

318 (εἰκ. 17)

A - - - - στρ[α]τηγ[οῦ]ντος) - - -]ο[ν] μη(νὶ) Λεσχ[αν]ορίω
 δεῖνα - - - - ν]ο[ς], ἀπελε[υ]-
 θερωθῆς ὑπὸ δεῖνος, ἔδωκεν εἰς τὴν πόλ[ε]ιν στατῆρε[ς]
 B ιε'. — Καὶ δεῖνα, ὁ ἀπλευθερωμένος ξ[ε]-
 5 νικῆ ὑπὸ Βίρωνος;] τοῦ Κράτω-
 Γ νος, ἔδωκε τῇ πόλ[ε]ι στατῆρας ιε'. — Ταμ[ε]ύοντος τῆς
 πόλ[ε]ω[ς] τὴν π[ρ]-
 ώτην ἐξάμηνον] Ἀσσά[ν]-
 δρου τοῦ δεῖνος, στρ[α]τηγ[οῦ]ντος) Ἀριστοφύλου μη(νός) Ἴτ[ω]ν-
 ίου· δεῖνα, ἡ ἀπελευθερωθῆσα ὑπὸ
 10 δεῖνος, ἔδωκεν τῇ π[ό]λ[ε]ι δι(νάρια) <Ε> [ΚΒ<'.
 (τέρμα.)

316· στ. 1-4. Ἰχνος αὐτῆς διακρίνεται πῶς ἐν στ.
 1, οὗ ὑπέρεται εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τοῦ λίθου· τὸ πολὺ
 ἄρα τῆς ἀπελευθερώσεως Α εἶχε χαραχθῆ ἐπὶ τοῦ

ἐπικειμένον ἐπὶ τοῦδε ὁμοίου λίθου. Τὰ δ' ἐν στ. 2-3, μὴ τεθέντα ἐν ἀρχῇ, προσετέθησαν ἐν τέλει· ὁ αὐτὸς ταμίης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1916 79, ἀπαντᾷ κάτω ἐν ἀριθ. 328 β.

316· στ. 4-10. Τὸν ταμίαν συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, διότι ἀπαντᾷ κάτω ἐν ἀριθ. 324 346 ταμίης *Τειμόλαος Ἀλεξάνδρου* ἴχνος σαφές Μ ἐν τέλει τοῦ στ. ὅ διακρίνεται. Ὁ στρατηγὸς Ἀνδρόνικος νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· οἱ χρόνοι αὐτοῦ εἶναι λίαν προγενέστεροι τῶν τοῦ Κοκκήτου Λύκου, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, κείμενοι κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς Α' μΧ ἑκατονταετηρίδος· ὑπέγκειται δὲ ὁ λίαν μεταγενεστέρων χρόνων Κοκκήιος Λύκος, διότι ὁ χαρακτὴς τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην μετεχειρίσθη κενόν, ὑπάρχον κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ὑπέγκειμένου τοῦδε σπονδύλου καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος, τοῦ λοιποῦ χώρου ἀμφοτέρων ὄντος τέως ὑπ' ἄλλων ἐπιγραφῶν κατελιημμένον· βλ. καὶ ἀριθ. 317 στ. 1-9. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρως ἦτο ἴσως Σωσώ, τὸ δὲ τῆς ἐλευθερωτρίας πιθανώτατα τὸ τεθέν· διότι πρὸ τοῦ Τ διακρίνονται ἴχνη σαφῆ Ι.

316· στ. 11-19. Αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐγράφησαν οὐχὶ ταυτοχρόνως, ἀλλὰ παρεμπροσθέντων μηνῶν ἢ ἡμερῶν· διὸ ἐπανελήφθησαν κανονικῶς οἱ ἄρχοντες. Ὁ στρατηγὸς Ἰππονίκος νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον σημειωθέντας χρόνους. Τὸ ΚΕ τοῦ Δικαιοκράτους ἐγράφη οὕτω διὰ τὴν ἤδη πρότερον συμπεσοῦσαν προφορὰν τοῦ ΑΙ καὶ Ε. Τὸ ἐν στ. 14-15 *Εὐκράτου* ἀπαιτεῖ ὁ χώρος.

316· στ. 20-24. Τὸ Ξ τοῦ Κριτοξένου φαίνεται ὅτι ἐχαρακτῆ ὡς Σ. Ἀπαντᾷ δὲ οὗτος καὶ ἐν ἀριθ. 330 μετὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ὅστις φαίνεται ὡν ὁ αὐτὸς τῷ ἄνευ πατρικοῦ ἀπαντῶντι στρατηγῷ *Εὐδήμῳ* ἐν IG IX₂ 1268 στ. 13 καὶ ἐν ΑΕ 1915 22· περὶ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 313 στ. 11-19· οἱ δὲ χρόνοι αὐτοῦ κανονίζονται ὡς ὀλίγον μετὰ τοὺς τῶν στρατηγῶν Ἰππονίκου καὶ Ἀνδρονίκου κείμενοι. Σημειωτέον τὴν σύμπτωσιν ὅτι ἐν ΑΕ 1913 177 (τὸ α στ. 4· πρὸ καὶ β) ἀπαντᾷ ταμίης ἐν Ἀζώρῳ Φιλόξενος *Εὐδήμου*. Ἡ ἐλευθερώτρια ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἀριθ. 317 τρις.

316· στ. 25-32. Κατὰ τὰς παύλας τῶν στ.

27-31 ὑπῆρχον τέως ἀποκοπαί, ἃς ὑπερεπήδησε κατ' ἀνάγκην ὁ χαρακτὴς. Φαίνεται βέβαιον ὅτι ὁ αὐτὸς ταμίης *Κάσσανδρος*, μετὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ἀναγράφεται κάτω ἐν ἀριθ. 330. Εἶναι δὲ ὁ Ἀγαθάνωρ υἱὸς τοῦ ἐπίσης στρατηγοῦ *Εὐρουδάμαντος* ἢ *Εὐρουδάμα* τῆς μεγάλης ἐκ *Γόμφων* οἰκογενείας, ἧς πλείστοι ὑπὸ τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἀναφέρονται στρατηγοί, περὶ ὧν βλ. ΑΕ 1916 31·77·88. Ἐν στ. 29 τὸ νόμον ἀπεδόθη δι' ἐνὸς Ν, φέροντος δύο μικρὰς γραμμὰς ἐπὶ τῆς μέσης κεραίας. Ἐν στ. 30 ὁ χαρακτὴς ἐγράφη *Ἀγαυλίου*, ἀλλὰ διώρθωσε τὸ Ο εἰς Ω, δὲν ἐξήλειψεν ὅμως τὸ Υ. Οἱ ἐλευθερωταὶ θὰ εἶναι ἀδελφοί, *Πυλάδης Φιλώτου* καὶ *Μνησίμαχος Φιλώτου*, περὶ ὧν βλ. ἀριθ. 303·310·312·330.

317· στ. 1-9. Τοῦ στ. 1 ὑπέγκειται κενὸν διάστημα ὤψ. 005, οὗ τὸ ἀντίστοιχον τῆς ἑδρας α κατέλαβεν ἐπιγραφὴ μεταγενεστέρα πασῶν τῶνδε· ἐν τῇ παύλῃ τοῦ στ. 2 ὑπερεπήδησεν ὁ χαρακτὴς τέως ὑπάρχουσαν ἀποκοπὴν. Τοῦ πατρὸς τοῦ ταμίου παρέλιπεν ὁ χαρακτὴς τὸ Ρ, ὡς δεικνύει ὁ στ. 19· τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ *Βίρων* εἶναι λίαν πιθανόν, ὡς λέγομεν κάτω ἐν ἀριθ. 320 στ. 5. Στρατηγὸς *Δαμόνικος* εἶναι γνωστός ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς *Φαῦτου* IG IX₂ 489b, ἧς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ὁμοιάζει τῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ὃν ἀμφοτέρων τῶν περὶ τὸ 100 μΧ χρόνων· φαίνεται πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, οὗ νῦν μανθάνομεν τὸ Ῥωμαϊκὸν τῆς γενεᾶς ὄνομα· διότι συμπλήρωσις *Δάμο[νος]* (= *Δάμωνος*), *Δαμο[θέρου]* (= *Δημοθέρου*) κλθ. γνωστῶν στρατηγῶν, θὰ ἦσαν βεβιασμένοι καὶ ἀσύμφωνοι πρὸς τοὺς χρόνους αὐτῶν. Περὶ τῆς *Στρατονίκης* βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 316 στ. 23. Τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ στ. 9 ἀφῆκεν ὁ χαρακτὴς κενόν. Ἡ φράσις τὰ αὐτῶν ἐκάστη εἶναι ἀσυνήθης.

317· στ. 10-16. Ἡ παρεμβολὴ τῆς ἀπελευθερώσεως Β μετὰξὺ δύο, γενομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, δεικνύει ὅτι καθίσταται πολλακίς κινδυνώδης ἢ παραδοχὴ ἀκολουθίας τῶν στρατηγῶν ἐκάστων, ἐὰν μὴ ἐξετασθῇ ἀκριβῶς ἢ χάραξις· ἐνθάδε λόγον ἔχει πιθανὸν τὸ ὅτι ἀνήκε τῷ προηγουμένῳ ἔπει καὶ δὲν εἶχεν ἀναγραφῆ δεόντως· ὁ στρατηγὸς ἄρα Ἑλληνοκράτης εἶναι ἀμέσως προηγούμενος τοῦ *Δαμονίκου*, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν ἐπιγρα-

φῆ τῆς Ὑπάτης IG IX₂ 17 τῶν αὐτῶν τῆ περι ἧς ὁ λόγος χρόνων. Τε πατρικὸν τοῦ ταμίου οὐδὲν δύναται νὰ ὑπονοήσῃ χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Σευήρου. Ἐν στ. 15 παρέλιπεν ὁ χαρακτὴς τὸ Ο.

317· στ. 17-23. Ὁ στρατηγὸς ἐξηνέχθη διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μόνον ὀνόματος. Ἐν στ. 21 τὸ Ρ ἢ παρελείφθη, ἢ ἀπεδόθη ὅπως ὅποτε διὰ συμπλήματος, ὑψωθείσης τῆς καθέτου κεραίας τοῦ προηγούμενου Ε. Τὸ πρῶτον γράμμα τῆς Στρατονίκης εἶχε γραφῆ Π ἢ ΙΠ καὶ διωρθώθη εἰς Σ. Λόγω τοῦ ἐξαρκοῦντος χώρου ἔκειτο ἴσως τὸ *ξενικῆ* ἐν στ. 22, ὡς κεῖται ἐν στ. 15-16.

318· στ. 1-4. Τὰ πρὸ τοῦ ΟΡΙΩ γράμματα τοῦ στ. 1 εἶναι ἀσαφῆ· ἐκεῖ ἀναμένομεν συνήθως τὸν στρατηγόν, εἰ δὲ μὴ τὸν ταμίαν· ἐν στ. 2 ἐσώθη τέρμα -ος καὶ πρὸ αὐτοῦ ἴσως Ν, τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀπελευθέρου· ἐν στ. 3 διτηρήθη σαφὲς Ν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἔχνη ΛΙ, δι' ὧν συνεπληρώσαμεν εἰς τὴν πόλιν, διὰ φράσεως ἀναλυούσης τὴν δοτικὴν, ὡς συνέβη ἐν τῇ Νέα Ἑλληνικῇ· ἀπαντᾷ δὲ σαφῶς ἡ ἀνάλυσις ἐν ἀριθ. 330·339. Οἱ *σιατῆρες* ἐν τοιούτοις χρόνοις εἶναι ἀσυνήθεις, ἀλλ' ἐμφανίζονται· βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 307 στ. 5-7.

318· στ. 4-6. Πιθανῶς ἐλευθερωτῆς εἶναι ὁ ἐν ἀριθ. 317 στ. 3 καὶ 19 ταμίης.

318· στ. 6-10. Ἐν στ. 7 διεσώθη συμπλήγμα $\overset{\parallel}{\text{M}}=\text{N}$ τοῦ *ἐξαμήνου*· πρὸ τοῦ μηνός, ἔνθα ἀναμένομεν τὸν στρατηγόν, διτηρήθη τέρμα ΥΛΟΥ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ τῷ *Κύλλου*, τὸ μὲν διότι ὑπάρχει ἐν Λ, τὸ δὲ μέγιστον, διότι τῆς πρώτης ἐπίσης ἐξαμήνου ταμίης ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ *Κύλλου* εἶναι ἄλλος, ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 345 ἐπιγραφῇ· οὕτως ὑπολείπεται ὁ γνωστὸς στρατηγὸς *Ἀριστόφυλος*, ἀπαντῶν ἐν ὁμοίῳ σχήματος γραμμάτων ἐπιγραφαῖς IG IX₂ 16 289 1042 στ. 78-79· ὁ ἐν ταῖς δυοὶς πρώταις φαίνεται ὢν μεταγενέστερος τοῦ 131-132 μΧ, ὁ δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ, ὡς καὶ τῆ περι ἧς ὁ λόγος καὶ τῇ κάτω ἐν ἀριθ. 320 στ. 17, προγενέστερος, ἴσως *πάπιος* αὐτοῦ. Ἐν στ. 10 φαίνεται ὅτι παρελείφθη, ἢ ἀπεδόθη διὰ συμπλήματος, τὸ Ι τοῦ *πόλει*, καὶ ἐν τέλει ἐτέθη Ε ἢ τι ὅμοιον ἀτόπως ἀντὶ Κ.

Ἀριθ. 319 (εἰκ. 18· ME 109). Σπόνδυλος παράσταδος ἢ ὀρθοστάτης, φαιόχρου μαρμάρου,

οὗ πᾶσαι αἱ ἑδραὶ, πλὴν τῆς ἔμπροσθεν, μετεξεργάσθησαν διὰ τῆς σφύρας ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὑψ. 067, πλάτ. 031, πάχ. 0235.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀπὸ μὲν στ. 1-8 ἐχαραχθῆ ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπὸ δὲ στ. 9-17 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ἀλλ', ἐπὶ μακρὸν χρόνον πατουμένης τῆς ἐπιφανείας ταύτης, τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἀπετριβήσαν οἰκτρῶς, καὶ μόλις ἔχνη σκιώδη τῶν πλειόνων διτηρήθησαν· ὕψ. γρ. 0015-002, διάστιχ. 0005.

18 (ἐπιγρ. ἀριθ. 319): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ *Κριτολάου* τοῦ - - - νους.

319 (εἰκ. 18)

- A Τα]μιεύον[τος τῆς πόλεως Πολυξένου τοῦ
Φι]λώτου, τῆ[ν πρώτην ἐξάμηνον, τὴν ἐπὶ
στ[ρα]τηγοῦ Κ[ριτολάου τοῦ - - - νους·
Ἰλαρία, ἡ πρε[σβυτέρα καὶ
- 5 Ἐ]ρώτιον, αἱ [ἀπελευθε-
ρ]ωθῆσαι ὑπὸ [δεῖνος
τ]ῆ[ς] Πασιφίλ[ου, ἔδωκαν
ἐκ[ά]στη [αὐτ]ῶ[ν δι(νάρια) ΚΒ<'.
B Δη[μ]οφίλου τοῦ N - - - - -
10 ταμιεύ[ον]τος τῆς πόλεως·
Νι[κ]α[ρ]ί[ου], ἡ [ἀπελευθερω-
θ]ῆ[σα] ὑπὸ [δεῖνος τοῦ
Νικί]ου, [ἔ]δωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.
Γ Κ[αί] Σ[ε]ύθη[ς, ὁ ἀπ]η[λευθερωμέ-
15 ν]ος ξενικῆ ὑπὸ - - -]ν[- - - - τοῦ
Δημ]οφίλ[ου] Κι[ε]ριέως;
ἔδ]ωκεν δι(νάρια) Κ[Β]<'.
(ἐπὶ ἔτι στίχοι μέχρι τοῦ τέρατος τοῦ λίθου
ἀπετρίβησαν τελείως.)

319· στ. 1-8. Ὁ ταμίας καὶ ὁ στρατηγός, οὗ ἐσώθησαν ἔχνη ΚΡ, διαγιγνώσκονται καὶ συμπληροῦνται ἀμοιβαίως διὰ τῶν περισωθέντων κάτω ἐν ἀριθ. 342 τὸ Β, ὁ βλέπε.

319· στ. 9-17. Περίεργος θὰ ἦτο ἡ παράλειψις τοῦ στρατηγοῦ, δι' ὃν δὲν ὑπάρχει χώρος ἐν στ. 10-11, ἔνθα ἀναμένεται. Ὁ ταμίας Δημόφιλος εἶναι διάφορος τοῦ ἐν στ. 16 πατρὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ, μεθ' ὃν ἐσώθησαν τὰ γράμματα ΚΙ τοῦ

ἀναμενομένου ἐθνικοῦ, ὁ ἐθέσαμεν κατ' εἰκασίαν, ὡς καὶ τὸ ἐν στ. 15 ξενικῆ, ἀπαιτούμενον ὑπὸ τοῦ χώρου. Τοῦ ἐν στ. 11 ὀνόματος τῆς ἐλευθερωτρίας διεκρίναμεν ἔχνη ΠΙΚΑΡ, δι' ὧν συγκομίζεται μετὰ βεβαιότητος τὸ τεθέν.

Ἄριθ. 320 (εἰκ. 19· ΜΕ 121). Πλάξ ἐπενδύσεως, μαρμάρου ὑπομέλκνος, ἐκ τριῶν τμημάτων, ἀρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖσα ἀκέραιος, πλὴν ἰκανῆς ἀποκοπῆς τῆς κάτω δεξιᾶς γωνίας· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ἐποιήθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων δύο μέγιστοι κυκλικοὶ τόρμοι, καὶ ὑπὲρ τὴν κάτω ἀκμὴν, κατὰ τὸ δεξιὸν ἡμισυ, πλαισιῶδες βάθυσμα· ἐξεργάσθη δὲ ἀρχῆθεν αὕτη μὲν διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας· ὀπίσω κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν ὑπάρχει τόρμος συναρμογῆς διὰ σφήνωσιν σιδηροῦ γόμφου, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἡ πλάξ αὕτη ἠρμόζετο κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν πρὸς ἐπέந்துσιν. Ὑψ. 0 665, πλάτ. 1 32, πάχ. 0 19.

Ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους εἰς τρεῖς ἀτάκτους σελίδας, ὑφ' ἐνὸς μὲν τεχνίτου ἢ ἀπελευθέρωσις Α, ὑφ' ἐτέρου αἱ Β καὶ Γ, ὑπὸ τρίτου ἢ Δ, ὑπὸ τετάρτου ἢ Ε καὶ F, ὑπὸ πέμπτου ἢ Ζ καὶ Η, τὰ πολλὰ ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ἀλλ' ἐκ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς πλακῆς καὶ τῶν συχνῶν πατημάτων, ἀπετρίβησαν τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων οἰκτρῶς, ὧν ὕψ. 0 01-0 025, διάστιχ. 0 003.

19 (ἐπιγρ. 320): ἀπελευθερώσεις ἐν Χρυσειῶσι ἐπὶ στρατηγῶν Γραικίου Γεννέου, Ἀπολλοδώρου τὸ β', Ἀριστοφίλου, δεῖνος καὶ Σοσιπάτρου.

320 (εἰκ. 19)

σελίς α (ἄνω ἀριστερά)

- A Ταμειύοντος τῆ[ς πό(λεως)] Ἀ[βρίου τ]οῦ Μ[νη]σ[ι]μ[άχο]υ, στρατηγού(ντος) Γ[ραικ]ηίου
Γ[εν]ν[έ]ου· μη(νός) Λ[εσχ]ανο[ρί]ου δε[κ]άτη: ὁ ἀπη[λευ]θερω-
μέ[ν]ος Παράμονος ὑ[πὸ] Ν[εικ]ολαΐδο[ς] καὶ Δε[—ξ]ῶς —
τῶν [Μ]ε[ν]ε[κρ]άτου, [ἔ]δ[ωκ]εν τῆ π[ό]λι — δι(νάρια) ΚΒ<’.
- B 5 Ταμειύοντος τῆ[ς πό(λεως)] Β[ίρων]ο[ς] τοῦ Κ[ρ]άτ[ω]-
ν[ο]ς, στρατηγού(ντος) Ἀπολλοδώρου τὸ β’] με(νός) Θ[ύο]υ· Δ[ο]νᾶ[τος];
----- α], [Ε]ὐτυ[χ]ία,
----- ν]όα, Μή[δ]εια;
-----, οἱ ἀπελευθερωθέντες ὑπὸ ----]α[. .]ο[. .]
- 10 ἔδωκαν ἕκαστος τὰ γινόμενα τῆι π[ό]λει δι(νάρια) [ΚΒ] <’.
- Γ Τ[α]μειύοντος τῆς πόλεως Βίρωνος τοῦ Κρά-
τωνος, στρατηγού(ντος) Ἀπολλοδώρου τὸ β’.
-----], ἀ[πε]λευθ[ε]-
ρωθέντες ὑπὸ δεῖνος τοῦ (τῆς) - - - -]ου ἀ[πε]λευθ[ε]-
15 ἔρου (-ας), ἔδωκαν τὰ γινόμενα τῆ
- Δ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<’ — Ταμειύοντος τῆς πό(λεως) Ἀσσάνδρο[υ] τοῦ
δεῖνος, στρατηγού(ντος) Ἀριστοφύλου μη(νός) Λε[σχ]α[νο]ρί[ου] π[ρ]ώτ[η] καὶ
εἰκοστῆ· Σωσ[ώ], ἡ ἀ[πε]λευθ[ε]ρωθῆσα
ὑπὸ Μη[ν]ογέ[ν]ου τοῦ Σ[ω]πάτρου,
20 (ἔθνικόν) - - -]ο[. .], καὶ Καλλι[κ]ρα[τ]είας
τῆς] Μα[ν]τιθ[έ]ου, [ἔ]δ[ωκ]ε τὰ γινόμε-
μενα τῆι πό(λει) δι(νάρια) [Κ]Β<’.

σελίς β (ἐν μέσῳ)

- E Ταμειύοντος Ε[ὐ]θυ[κ] - - - -], τὴν α ἑξάμνηον·
Ἀθήνεσσα, Αἰθώ, Περι[- - -]σο[α], Ἐλαία, Ἀσ[κ]ληπώ, Ἐ[λ]-
25 π[ί]ς, [Δ]αφνίς, [Φ]ι[λο]υμένη, Β[ε]ρω, Ῥο[ῦ]φος, <οἱ ἀπηλευθε>
. .]α[ρ[. .]ο[. .]α, Φίλιππος, - - - - -
οἱ ἀ[πε]λευθ[ε]ρωθέντες ὑπὸ Ῥ[α]σιδήμου, [ἔ]δ[ωκ]αν ἕκ[αστος]
F αὐτῶν τ[ὰ] γινόμενα δι(νάρια) ΚΒ<’.— Ὀμοίως] Αἰ[σ] - - - -,
ἡ] ἀ[π]η[λευθ]ερωθεῖσα, ἔδω[κ]εν τῆ πόλι δι(νάρια) [ΚΒ] <’.
30 — στρατηγ[ο]ῦ(ντος) δεῖνος.

σελίς γ (ἄνω δεξιά)

- Z Ἔτο[υ]ς — Σεβαστοῦ [- - - - - Καίσαρ]ο[ς] Γ[ε]ρ[μ]α[νι]-
κ[ο]ῦ [- - - - -] στρατηγού(ντος) Σω[σ]ιπ[ά]τ[ρο]υ·
Ἀδύ[λα]ι, ἡ ἀ[πε]λευθ[ε]ρωθῆσα, ξ[ε]νικῆ, ὑπὸ Κλεο[πά]-
τρας, [ἔ]δ[ωκ]ε τῆι πόλει τὰ γινόμενα ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<’.
- H 35 Μη(νός) Ὀμο[λ]ώου· δεῖνα - - - -, ἡ ἀ[πε]λευθ[ε]ρωθῆσα, [ἔ]δ[ωκ]ε
— τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ] <’.

(κενὸν ὕψ. 0·10)

320· στ. 1-4. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α ἐγράφη, καίπερ ἐν ἀρχῇ τοῦ λίθου, πασῶν τελευταία, ἐπὶ τέως ὑπολειπομένου ὀλίγου κενοῦ χώρου, οὗ ἕνεκα οἱ στίχοι στεροῦνται διαστήχου· ἐκ τῶν διαγνωσθέντων συμπληροῦνται τὰ ἐλλείποντα τῆ βοηθεία

τῶν ἐν ἀριθ. 311 στ. 25, 313 στ. 31, 315 στ. 5. Κατὰ τὰς σημειουμένας παύλας ἀφείθη ὑπὸ τοῦ χαρακτοῦ κενὸν διάστημα.

320· στ. 5-16. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου, οὗ ἐσώθησαν ἀποτετριμμένα καὶ ἀσαφῆ ἔχνη ΡΥΓΝΟϚ,

εἶναι τὸ πάντων τῶν ὁμοίων (π.χ. *Βύωνος, Βίωνος, Βρύωνος, Βρίαντος*, ἦττον *Βόωνος, Ῥόδωνος* κττ.) πιθανώτατον· διότι ἀπαντᾷ *Βίρουν* ἐν IG IX₂ 234·237·436· ἀναγράφεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ ἐν στ. 11 καὶ ἄνω ἀριθ. 317 στ. 3·19 καὶ 318 στ. 5, ὁπόθεν συγκομίζεται ἀσφαλῶς τὸ πατρικὸν αὐτοῦ· τὸ ὅτι ἐταμίευσεν ἐπὶ διαφόρων στρατηγῶν, δὲν κωλύει τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ· διότι ἐν στ. 12 διεσώθησαν ἔχνη τοῦ στρατηγοῦ ἌΛ ΟΡΟΥΤΟΒ, ἐξ ὧν δύναται νὰ προκύψῃ [*Κλε- Νικ- Ἄρν-]α[γ]όρου* κτλ., μάλιστα ὅμως [*Ἀπολλ]ο[δῶ]ρου τὸ β'*, τοῦ γνωριμωτάτου τετράκις στρατηγήσαντος, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8· ἐπειδὴ δ' αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐχαράχθησαν ταυτοχρόνως ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου, ὑπόκειται ὁ αὐτὸς στρατηγὸς πιθανώτατα καὶ ἐν στ. 6, ἐνθα ὁ χώρος ἀπαιτεῖ αὐτόν, καὶ ἐνθα τὸ σωθὲν ΜΕ εἶναι βραχυγραφία τοῦ *μ(ε)η(νός)*, οὗ ἔπεται ἀσφαλῶς *Θύου*.

320· στ. 16-22. Ὁ ταμίης καὶ ὁ στρατηγὸς συμπληροῦνται ἀμοιβαίως διὰ τοῦ ἀριθ. 318 στ. 7-8. Ἐν στ. 16 ὁ χαρακτὴς προυχώρησε λίαν δεξιώτερον εἰς κενὸν διάστημα, οὗ ὑπερέκειτο ἀρχαιότερα ἀπελευθερώσεις· ἐν στ. 20 ὑπόκειται βεβαίως ἐθνικὸν τι, π.χ. [*Δα]ρ[ισαίου]*.

320· στ. 23-30. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ δὲν ἐτέθη ἐν καιρῷ· τούτου ἕνεκα φαίνεται ὅτι προσετέθη ἐν τέλει στ. 30, ὅπερ οὐχὶ σπανίως εὐρίσκειται συμβαῖνον. Περιέργον εἶναι τὸ ὄνομα *Ἀθήνησσα*, καίπερ σαφές· ἴσως ὑπόκειται *Ἀθην[ᾶ, Ν]ῆσσα*, ἦτοι *Νῆσσα*, δύο δῆλον ὅτι ὀνόματα. Τὸ *Αἰθῶ* εἶναι συμφωνότερον τοῖς ἔχνεσι καὶ τῷ χώρῳ τοῦ *Πιδῶ, Ἡθῶ* κττ., ἐποιήθη δὲ παρὰ τὸ *αἰθῆιν* τὸ περαιτέρω ὄνομα ἔληγεν εἰς *CCA (Περιάνασσα;)*, ἀλλὰ τὸ Α παρελείφθη ὑπὸ τοῦ χαρακτοῦ. Ἡ *Βειρῶ=Βιρῶ* ἔχει ἀνάλογον τὸ *Βίρουν=Βίρων*, οὐχὶ ἀσχετον ριζικῶς τῷ *vir, vis* κττ., ὃ βλ. ἐν στ. 5·11. Ἐν τέλει τοῦ στ. 25 ἐξήλειψε τὰ πολλὰ ὁ χαρακτὴς τὸ ἀκαίρως τεθὲν *ἀπηλευθερωμένοι*. Ἐν στ. 26 δὲν εὐνοεῖται συμπλήρωσις *Παρνασ-*

σός, διότι φαίνεται ὑπάρχον θηλυκὸν εἰς *ΩΝCA ἢ ΟΥΩCA*. Ὁ ἐλευθερωτὴς *Ἀσιδήμος* φαίνεται ὡν ἀπόγονος τοῦ πολλακίς ἀπαντῶντος *Ἀσιδήμου τοῦ Πτολεμαίου*, περὶ οὗ βλ. ἀριθ. 313 στ. 11·22. Τὸ ἐν στ. 28 *ὁμοίως*, οὗ νῦν τελεῖται ἡ αὐτὴ χρῆσις παρ' ἡμῖν ἐν τῇ γραφομένῃ Ἑλληνικῇ, πολλακίς ἀπαντᾷ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπαναλήψεσι. Τὸ ἐν στ. 28 ὄνομα θὰ ἦτο *Αἰσχυλλίς* ἢ τι ὅμοιον. Ἐν στ. 29 ἐγράφη *ἀπη*, ἀντὶ *ἀπε*, δι' ὃν λόγον εἶπομεν ἐν ἀριθ. 311 στ. 16 κάπ.

320· στ. 31-36. Ἡ ἀπελευθερώσις Ζ ἐχαράχθη ἐπὶ ἐτέρας προγενεστέρως ἐπιγραφῆς, ἐξαλειφθείσης, ἧς ὑπελείφθησαν τμήματα γραμμάτων, μεθ' ὧν συγγέονται τὰ ἐαυτῆς· τὸ *ἔτους* εἶναι ἀσφαλές· μετ' αὐτὸ διακρίνονται ἐν ἡ δύο γράμματα, ἅτινα θὰ ἐπανελαμβάνοντο ἐν στ. 32· ὅντως δ' ἐκεῖ διακρίνεται τι ὡς ΛΛ, ἢ ΛΑ' ἢ ΛΔ'. Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ 31^{ον} ἔτος τοῦ Κλαυδίου ἀναγράφεται στρατηγὸς ὁ *Ἀπολλόδωρος τὸ δ'*, ὡς εἶδομεν ἄνω ἀριθ. 303 στ. 3-5, κατὰ δὲ τὸ 34^{ον} αὐτοῦ ὁ *Δυκόφρων* ἐν IG IX₂ 545, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἕτεροι· οὕτως ὑπολείπεται τὸ Μ μ, ἦτοι τὸ 40^{ον}· ἐν στ. ἄρα 31 θὰ ὑπῆρχε Ι, ὅπερ καὶ διακρίνεται, ἀλλ' ὡς ἀβέβαιον καὶ συγκεχυμένον μεθ' ἐτέρων ἐξαλειφθέντων, δὲν ἐτέθη ἐν τῇ μεταγραφῇ ἡμῶν. Οὕτως ὁ ἀσφαλῶς συγκομιζόμενος στρατηγὸς *Σωσίπατρος* θὰ ἐστρατήγησε τῷ 50-51 μΧ, καὶ φαίνεται ὡν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX₂ 1043, τοῦ *αὐτόθι* ἐν ἀριθ. 102· 543 ὄντος προγενεστέρου, ἴσως πάππου αὐτοῦ, τοῦ δὲ *αὐτόθι* ἐν ἀριθ. 256· 1300 (=ΑΕ 1913 176) ὄντος μεταγενεστέρου, ἴσως ἐγγόνου αὐτοῦ. Ἐν στ. 31 θὰ ὑπῆρχον τὰ συνήθη *αὐτοκράτορος, Τιβερίου Κλαυδίου* κττ., ἐν δὲ στ. 32 συμπληρώματα αὐτῶν, μὴ συγκομιζόμενα ὅμως ἀσφαλῶς. Περὶ τοῦ τελικοῦ Ι τοῦ *Ἀδύλαι* βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀρ. 305₁₆ σ. 15.

Ἐν Βόλῳ τῇ 25ῃ δεκεμβρίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος.

Εἰς Σκοτούσης ἐπιγραφὴν

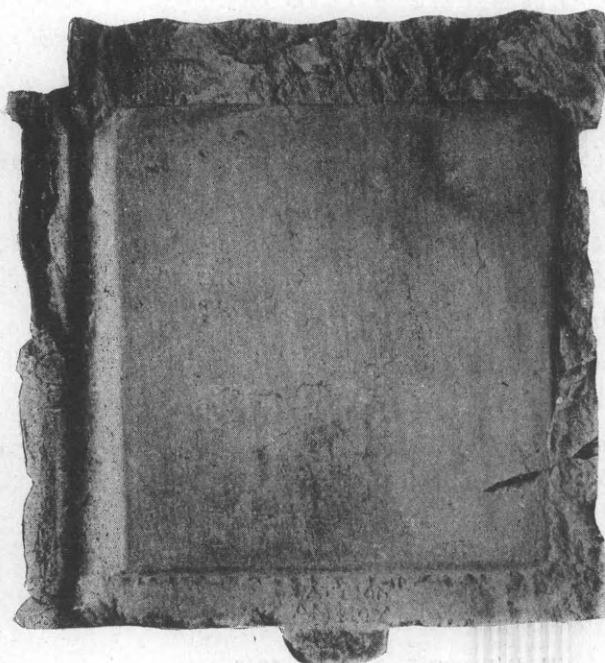
(ΔΕΟ 1908/11 42₄)

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν ΔΕΟ 1908/11 42₄ ἐδημοσίευσά τῳ 1913 ἐπιγραφὴν ἐκ Σκοτούσης τῆς Θεσσαλίας κατ' ἐπιστολικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ φιλαρχαίου χωρικοῦ Θ. Παναγιωτοπούλου συναποστείλαντος καὶ ἐκτύμματα, ἅπερ παρεσκεύασε τῇ ἐμῇ ὁδηγίᾳ. Τὴν ἐπιγραφὴν τότε κατὰ τὰ ἐκτύμματα (γρ. ὕψ. 0 008) μετέγραψα ὡδε: ἡ] πόλις (;) ₂[Κιε:]ρίου ₃Σάτυρον ₄Ἀμφίου, ἀνήγαγον δὲ αὐτὴν εἰς τὸν Β'-Α' π.Χ. αἰῶνα.

Νῦν δὲ ἐπιμελεῖα τοῦ ἐν Ἄλμυρῳ φωτογράφου

1 (μεταλλογράφημα ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου):
στήλη ἐπιγεγραμμένη.

Σωσί]πολις [θεῖνος - - - - -
- - -]ρίου [τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα (ἢ οἰκέτην)]
Σάτυρον
Ἀμφίου.

καὶ ζωγράφου Γ. Ἀποστολίδου ἔλαβον φωτογράφημα τοῦ μνημείου, ἀποκειμένου ἐν τῳ προαυλίῳ τῆς οἰκίας τοῦ ιδιοκτήτου τοῦ ἐγγύτατα τῶν ἐρείπιων τῆς Σκοτούσης κειμένου χωρίου Ἄλχανι. Εἶνε δὲ στήλη λίθου ὑπομέλανος, ὕψ. 0 80, πλ. 0 68, πάχ. 0 10, ἔχουσα ἐπιστύλιον ἐπὶ δύο δωρικών ἀρραβδώτων κίωνων· ὁ ἐντὸς χώρος εἶνε λεῖος καὶ θὰ ἔφερε γραπτὴν παράστασιν· κάτωθεν δὲ κατὰ τὸ μέσον προεξέχει ἔμβολον πρὸς γόμφωσιν ἐν βάθρῳ.

Ἡ στήλη φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὸ εἶδος τῶν σηκομόρφων ἐκ πλαγίου. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἐπιγραφὴ ἦτο δίστιχος, ἀλλὰ νῦν, τοῦ λίθου αὐτόθι ὄλου σχεδὸν ἀποκεκρουμένου, ὀλίγα σφύζονται λείψανα· πρὸ τῶν σφύζομένων γραμμάτων ὑπάρχει χώρος δυνάμενος νὰ περιλάβῃ 4 τοῦλάχιστον γράμματα, ἐνδέχεται δὲ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶχε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐπιστυλίου· ἐν τῳ 1^ῳ στίχῳ τὸ πρὸ τοῦ Σ γράμμα ἐπὶ τοῦ φωτογραφικοῦ ἀπεικάσματος φαίνεται ὡς Ρ, ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου. Αἱ λέξεις ₃Σάτυρον ₄Ἀμφίου κείμεναι ἐν τῳ μέσῳ τῆς βάσεως εἶνε εὐδιάκριτοι· φαίνεται δὲ ὅτι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δὲν ὑπῆρχον ἕτερα γράμματα, διότι τὸ μέρος τοῦτο τῆς στήλης εἶνε λεῖον, μὴ ὑποστὰν ἀποκρουσίν τινα.

Ἐν Ἄλμυρῳ, τῇ 1^ῃ ὁκτωβρίου 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1885 93 ἀρ. 1-9 153 ἀρ. 10-13 1886 53 ἀρ. 14-23 1889 1 ἀρ. 24-32 1891 71 ἀρ. 34-60 1892 33 ἀρ. 61-90)

ὑπὸ

Βασιλείου Λεονάρδου.

91 — 92.

91 (εἰκ. 1-2).

Βωμοῦ στήλη (εἰκ. 2). Στήλη λίθου Πεντεληκοῦ, ὑψ. 0445-0465, πλ. 025, πάχ. 0115-010. ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας λελεασμένη εἶνε μόνον στενὴ ταινία (ὑψ. 0045), ἐφ' ἧς κεχάρακται ἡ ἐπιγραφή (γρ. ὑψ. 0028-0025), καὶ μικρὸν τῆς κάτω δεξιᾶς γωνίας μέρος (ὑψ. ± 008, πλ. ± 0035), ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν τῆς προσθίας ἐπιφανείας εἶνε δι' ὀξείας ὀργάνου τραχέως εἰργασμένον, στίγματα δὲ τινα τοιαῦτα φέρει καὶ ἡ

ἐπιγεγραμμένη ταινία (πρὸ ἄλλοι: *Wilhelm AM 1898*⁴⁹⁰). ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶνε ὁμαλῶς τραχεῖα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δεξιὰ, πλὴν στενοῦ μέρους πρὸς τῇ προσθίᾳ, ὃ ἐστὶ πῶς λεῖον· ἡ ἀριστερὰ ἐπιφάνεια εἶνε τραχύτερον εἰργασμένη, στενὸν δέ τι μέρος αὐτῆς ὀπισθεν πρὸς τῇ ὀπισθίᾳ εἶνε μᾶλλον κεκομμένον· ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια πολὺ ὀλίγον εἶνε εἰργασμένη· ἡ κάτω ἐπιφάνεια φαίνεται ὡς τεθραυμένη.

Ἡ ῥέθη ὑπὲρ τὴν δυσμονότιον γωνίαν τοῦ βωμοῦ (ΠΑΕ 1884 πίν. Ε' Β) ὑπὸ τὸ τελευταῖον κάλυμμα ὀχρεοῦ πωρίνου κατιόντος ἐκ τῶν δυσμόθεν τοῦ βωμοῦ πρὸς τὴν πηγῆν.

1

2

1-2 (λίθων φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 91): βωμοῦ στήλαι·
1 (= IG VII 421): Ἀμφιαρέου κλπ· 2: Ἑστίας.

Ἰστίης.

Ἡ στήλη τὸ πάλαι ἱδρυτο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὅστις ἐπὶ Παυσανίου ἦν πεντέμοιρος (Παυσ. Α' 34 β: παρέχεται δὲ ὁ βωμὸς μέρη τὸ μὲν Ἡρακλέους καὶ Διὸς καὶ Ἀπόλλωνός ἐστι Παιῶνος, τὸ δὲ ἥρωσι καὶ ἡρώων ἀνεῖται γυναιξί. τρίτον δὲ Ἔστιας καὶ Ἐρμού καὶ Ἀμφιαράου καὶ τῶν παιδῶν Ἀμφιλόχου· Ἀλκμαίων δὲ διὰ τὸ ἐς Ἐριφύλην ἔργον οὐτε ἐν Ἀμφιαράου τινά, οὐ μὴν οὐδὲ παρὰ τῷ Ἀμφιλόχῳ τιμὴν ἔχει. τετάρτη δὲ ἐστὶ τοῦ βωμοῦ μοῖρα Ἀφροδίτης καὶ Πανακείας, ἔτι δὲ Ἰασοῦς καὶ Ὑγείας καὶ Ἀθηναῖς Παιωνίας. πέμπτη δὲ πεποιήται νόμφοις καὶ Πανὶ καὶ ποταμοῖς Ἀχελώφ καὶ Κηφισῷ».

Ἄλλη τοῦ βωμοῦ στήλη (εἰκ. 1), μαρμάρου Πεντελῆς, ὕψ. 051, πλ. 030-028, πάχ. 013-011, ὡσαύτως παρὰ τὸν βωμὸν (ἐπὶ τοῦ ὄχετοῦ ΔΔ [ΠΑΕ 1884 πίν. Ε']) εὐρεθεῖσα, εἶνε ἢ ἐν ΑΕ 1885¹⁵⁵₁₂ (=IG VII 421) ταύτης ἢ ἄνω καὶ ἢ κάτω ἐπιφάνεια εἶνε τραχέως εἰργασμένα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δεξιὰ πλὴν μικροῦ λείου μέρους κάτω, ἢ δὲ ἀριστερὰ φέρει ἀναθύρωσιν.

Ἀμφότεραι αἱ στήλαι εἰσι τῆς τρίτης τοῦ βωμοῦ μοίρας, ἣτις κατὰ Παυσανίαν ἔφερε τέσσαρα ὀνόματα: Ἔστιας, Ἐρμού, Ἀμφιαράου, Ἀμφιλόχου (μόνου τῶν Ἀμφιαράου παιδῶν κατὰ Παυσανίαν)· ἐὰν ἢ παρὰ Παυσανίαν διάταξις τῶν ὀνομάτων μὴ ἦ τυχαία (ἐπὶ τῆς ἐν εἰκ. 1 στήλης νῦν, ὡς καὶ ἐν IG VII 421, τρίτου στίχου γράμματα δὲν διακρίνονται, ἀλλὰ πρὸς ΑΕ 1885¹⁵⁵₁₂), εἰκάζεται ὅτι ἐπὶ Παυσανίου ἐγένετο μετασκευὴ τις τοῦ βωμοῦ, ἐμφαίνεται δὲ τοῦτο καθ' ἑλίου καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ βωμοῦ λειψάνων (ΠΑΕ 1884 πίν. Ε').

Ἐπὶ τῆς ἐν εἰκ. 2 στήλης τὸ ὄνομα τῆς Ἔστιας γέγραπται Ἐρετριαστί (Ἰαστί, πρὸ τὸν ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαρείου νόμον IG VII 235 = Solmsen IDS 57, v Wilamowitz He 1886 91), πρὸς DI IV 902 975 1027 OHoffmann GD III 282 357 547 550 557 576, SIG³ III σ. 128 (λχ ἀρ. 245 [= 493]¹), IG V₂ 88 271₁₈ 429₈ 432₄₅ σ. XVI₂₈ (πρὸς OHoffmann GD I 103), IG IX₁ 63₈ 334₇ 16 IX₂ 234₉₅, Meister GD I 242 294, OHoffmann GD II 384 474, Sadee BTD (ἐν Diss. philol. Hal. τόμ. 16^η) 184 καὶ 197, Nachmanson HGI (ἐν Lietzmann KT 121) σ. 51, Kuehner-Blass GG II 625, Meyer GG 109 321, Herwerden LSD ἐπίσιον ἐπίσιον ἐπί-

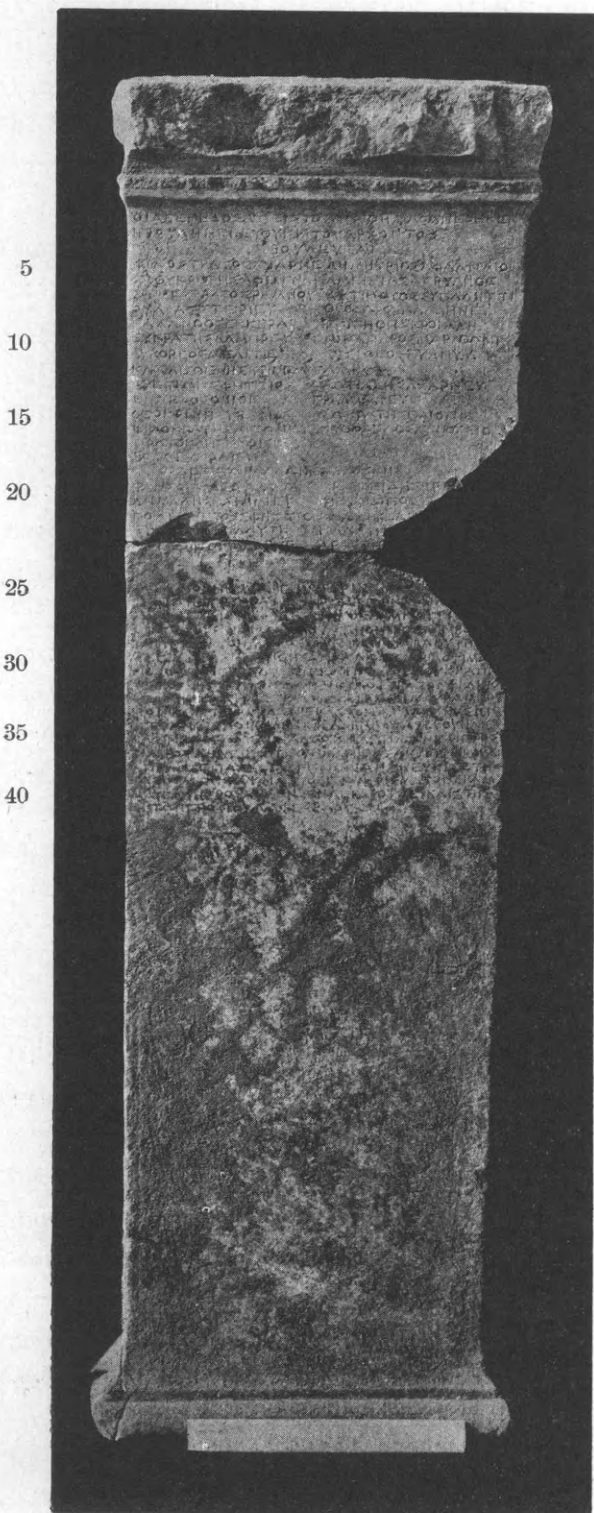
σιος ἐστία ἐτία ἰστίασις ἰσιάτωρ (πρὸς Meisterhans GAI 170¹⁴²⁴, Ἀθῆν. 540^c ἐστι(ωμέν)ων) ἐστιατήρ (πρὸς ἐστιατήριον) κτλ, Ἐστιατορίον IG XI₂ 161_A (= Bleckmann IGS [ἐν Lietzmann KT 115] 24)⁹⁷₁₁₄, ἰστιατόριον SIG 560₁₆⁶ (πρὸς ἰστιατόρια Ἡσυχ., ἰστιητόριον).

92 (εἰκ. 3).

Ἄτικόν ψήφισμα τοῦ 328/7: βουλευτῶν τε καὶ ἄλλων εἰς ἀνάθημα ἐπίδοσις. Στήλη λίθου Πεντελῆς ἔχουσα κόσμον ἄνω τε καὶ κάτω, δίχα πρὸς ὀρίζοντα ἐν στ. 23 κατεκαυῖα (ἐλλείπει αὐτόθι ἐν δεξιᾷ τριγωνικὸν ἀπότμημα· σφάζεται καὶ μικρὸν τῆς κάτω ἀριστερᾶς γωνίας ἀπόκομμα). Ὑψ. ἔλον 096, πλ. ἄνευ τοῦ κόσμου ἄνω μὲν 0255, κάτω δὲ 0264, πάχ. ἔλον ἄνω 0225. Ὁ κόσμος διαθέει τὸ μέτωπον καὶ τοὺς κροτάφους, τὸν τ' ἀριστερὸν καὶ τὸν δεξιόν, εἶνε δὲ ἄνω μὲν διπλοῦς ἔχων ὕψ. 0072 καὶ προέχων 0013 (ἀποκεκρουμένος ἐπὶ τῶν τριῶν ἐπιφανειῶν τὸ ἄνω γέισον ἕνεκα μεταγενεστέρως ἐνοικοδομήσεως), κάτω δὲ ἀπλούστατος καὶ οἶος ὁ συνήθης, ἔχων ὕψ. 0045 καὶ προέχων 0022. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶνε ὠμὴ πλὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν, πρὸς ἃς ἐκ τῶν κροτάφων καμπτόμενος ἐκτείνεται ὁ κόσμος ἄνω μὲν ἑκατέρωθεν πλ. ± 0061 (= 0048 + 0013), κάτω δὲ ἑκατέρωθεν ± 0057 (= 0035 + 0022), προέχων ἄνω μὲν 0009, κάτω δὲ 0005. Ἡ ἄνω καὶ ἢ κάτω ἐπιφάνειά εἰσιν ἀπλῶς ὠμαί. Ἡ στήλη, ὡς ἐκ τῶν προειρημένων εἰκάσαι, ἱδρυτο σχεδὸν περίοπτος πλησίον μὲν τοίχου, οὐχὶ δ' ἔλως πρὸς αὐτῷ.

Ἡ ῥεθὴ δὲ ἢ στήλη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης ἐν ἀγρῷ, ὃν ἢ Ἀρχαιολογικὴ εἰταιρεία ἔχει ἀγοράτασα παρὰ τῶν Σπ. Κοληστάση κληρονόμων, ἐνφοδομημένη ἐν ὑστέρων δωματίων τοίχῳ καὶ τὸ μὲν ἄνω τμήμα ἔκειτο ἀνατετραμμένον, ἔχον τὴν ὄψιν, ἤγουν τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν, πρὸς τὸ ἐφῶν δωματίον βλέπουσαν (ἄνωθεν τοῦ τμήματος τούτου ἔκειτο λίθος κοινός), τὸ δὲ κάτω τμήμα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου, $\frac{1}{2}$ μέτρ. νοτόθεν τοῦ ἄνω τμήματος, πρᾶνές, ἔχον τὴν μὲν κάτω ἐπιφάνειαν πρὸς βορρᾶν βλέπουσαν, τὸν δὲ ἀριστερὸν κροτάφον πρὸς τὸ δυσμικὸν δωματίον.

Γρ. ὕψ. 0005, μεταγραμμάτιον ὡς 0003, μεταστίχιον τῶν μὲν ἄλλων στίχων 0004, τὸ δὲ μεταξύ τοῦ 23^{ου} στίχου καὶ τοῦ 24^{ου} 0022 (=ὕψος δύο στίχων σὺν τοῖς οἰκείοις μεταστιχίοις).

3 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 92):
'Αττικὸν ψήφισμα τοῦ 328/7.

οἶδε ἐπέδοσαν εἰς τὸ ἀνάθημα ὃ ἀνέθηκεν
ἢ βουλή ἢ ἐπ' Εὐθυκρίτου ἄρχοντος· (328/7 π.Χ.)
βουλευταί·

(σελίς α)

(σελίς β)

Φιλόστρατος Ἀχαρνε	Δημήτριος Ἀφαδναῖο
5 Εὐθυκράτης Ἀφιδ<Γ>ναῖ	Ἀμεινίας Ἀγρυλῆθε
Χαιρέστρατος Ραμνού	Ἀ[ν]τίδοτος Συπαλήττι
Οὐλίαις Στειριεὺ	Θεόδωρος Παλληνεὺ
Φιάλαν[θ]ος ἐκ Κερα	Ἐπιγήθης Ἐροιάδη
Εὐκράτης Λαμπρεὺ	Νίκανδρος Μαραθῶνι
10 Λυκῶργος Μελιτε	Λυσίθεος Εὐλνυμ
Καλλισθένης Τρινεμ	ταμίας
Εὐετίων Σφήττιο	Σωτιλθης Ἀχαρνεὺ
Ἐνπεδος Οἰῆθε	γραμματεὺς
Θεοκρίνης Ὑβάδης	Σωκράτης Παιονίδ
15 Φιλοκράτης Αἰξωνεὺ	Πυθόδηλος Ἀγνούσιο
Πρωτοκλῆς Κηφισιεὺ	
Βούλις Θοραιοὺ	
οἶδε ἐκ τῶν ἄλλων ἐπέδοσαν·	
Φανόδημος Θυμαϊτά	Ἀριστείδης Ἐρ[μ]ειος
20 Δημλθης Παιανιεὺ	Φεΐδιππος Μ[υρ]ρινοῦσιος
Πολύ[ε]υκτος Σφήττιο	Καλλιτέλης Ἐροιάδης
Εὐ[κ]αδμος Κολλυτε	Καλλικ[ρ]άτης Στειριεὺς
Κηφισοφ[ῶ]ν Χολα[ρ]γε	Ἀριστίω[ν] Κολλυτεὺς

(δύο στίχων κενόν.)

- Καλλισθένης Χαρπίδου Τρινεμεὺς [εἶπεν·
- 25 ἐ]πειδὴ Εὐθυκράτης Ἀφιδ[ν]αῖος καὶ Φιλ[ό]στρατος
'Α]χαρνεὺς καὶ Χαιρέστρατος Ραμνούσι[ος] ἀεὶ
δ]ιατελοῦσιν φιλοτιμούμεθοι' πρὸς τὴν βουλὴν
καὶ τοῦ Ἀναθήματος τοῦ ἐν Ἀμφιαράου τῆ[ι] βου
λ]εῖ συνεπεμελήθησαν καλῶς καὶ φιλοτίμω[ς],
- 30 δ]εδόχθαι τῆι βουλεῖ ἐ[π]αινέσαι Εὐθυκράτη[ν]
Δρακοντίδου Ἀφιγναῖον Φιλόστρατον Φιλίνο[ν]
'Αχαρνεά Χαιρέστρατον Χαιρεδήμον Ραμνού
σιον καὶ στεφανῶσαι ἕκαστον αὐτῶν χρυσῶι
στεφάνωι ἀπὸ : ΠΗ : δραχμῶν, ἐπὰν τὰς εὐθύνας
- 35 δῶσιν, ὅπως ἂν καὶ οἱ ἄλλοι φιλοτιμῶνται πρὸς
τὴν βουλὴν εἰδότες ὅτι χάριτας αὐτοῖς ἢ βουλή
ἀπο[δ]ώσει τὰς ἀξίας ἕκαστωι ὧν ἂν εὐκρηγέτη
σωσιν· ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα τὸν γραμ
ματέα τῆς βουλῆς ἐν στήλει λιθίνει καὶ στήσαι
- 40 ἐν τῷ ἱερῶι τοῦ Ἀμφιαράου.

Τὸ **ϑ**, **ο**, **ω** ἐλάσσω τῶν ἄλλων γραμμάτων. Τὸ **α** ἐν β12 α20 28 στερεῖται τῆς ζευγνύσης κεραίας, πρὸς καὶ ΑΛ(δηλ. Λα)κιάδος SIG 530(=IG II 804)₃₀₉. Τὸ **β** ἐν στ. 2 ἔχει τὸ ἄνω τόξον μείζον τοῦ κάτω· τὸ **δ** ἐν 1 β12 31 εἶνε ἀμελέστερον πως (σχεδὸν ὡς **α**) κεχαραγμένον, τὸ **ϑ** ἐν 24 25 34 στερεῖται τῆς στιγμῆς· τὸ **ω** ἐν β10 κεχάρακται ὡς λάβδα (πρὸς Wilhelm BGI 36· ἄλλα τοῦ **ω** σχήματα ἐν IG II 832₄ 2II 389, Wilhelm Jh 1904₁₀₉ 1909₁₂₁₋₃ 1911₂₄₉ UDA 64 BGI 166 AE 1912₂₄₆, Minns Scythians and Greeks 463¹, Kern IGT 46₂, Larfeld HGE II 456 κλπ GE³ 273, πρὸς ἄλλως Μαιμακτηριᾶνο[ς Lattermann GBauinschr. 48]).

Δίφθογγος νόθος ἀπαντᾷ ἄπαξ: *Αυκῶργος* α10, πρὸς 2II 215 229, Wilhelm Jh 1904₁₀₁ 102 106, Nachmanson AM 1908₂₀₃, Lattermann GBauinschr. 11, Meisterhans GAI 6 26 62.

Περὶ τοῦ τῆ[ι βου₂₉λ]εῖ, ₃₀- τῆι βουλεῖ, ₃₉- στήλει λυθίνει, πρὸς Meisterhans GAI 38 κέ.

Ἐν α13 κεῖται Ἔνπεδος, ἐν 28 Ἀμφιαρέου.

Τὸ 1^{ον} γράμμα τοῦ ἐν β11 ταμίας ἐξέχει ἀριστεραχόθεν τῆς νοητῆς καθέτου τῶν ἄλλων τῆς σελίδος στίχων· ἐπ' ἴσης ἐν β13 ἔκθεσις τοῦ 1^{ου} γράμματος τοῦ γραμματεῦς, πρὸς λχ IG 2II 417, Lattermann GBauinschr. 45, IG V₂ 516, SIG³ 424, Keil-vPremenstein Lydien III 22, Meisterhans GAI 8₅, Larfeld HGE I 433 GE³ 305.

Τὰ δημόθεν πάντα πλὴν τοῦ ἐν α14 (Υβάδης) τέρονται ἢ πλεόν ἢ ἔλαττον ἀποκεκομμένα, πρὸς SReinach TÉG 225 550, Larfeld HGE I 409 II 515 535 GE³ 276, Meisterhans GAI 8, Nachmanson AM 1908₂₀₄, Wilhelm BGI 120 159, vPremenstein AM 1910₁₀₆, Sundwall AM 1910₃₇, AA 1915₂₀₃ 221.

Οἱ ἐπιδόντες, ἐπὶ δύο στοίχων ἢ σελίδων (α, β) τεταγμένοι, εἰσὶν ἀριθμὸν 34, ἤγουν εἰς καὶ εἴκοσι βουλευταὶ καὶ ὁ ταμίας καὶ ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ ἐν β15 καὶ δέκα ἐκ τῶν ἄλλων. Ἔχουσι δ' ἐπιδόντας ἅπασαι αἱ φυλαί, αἱ μὲν 9 φυλαὶ βουλευτάς τε καὶ ἄλλους, ἢ δ' Αἰγῆς βουλευτὴν μὲν οὐδένα, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἓνα (α22) ἢ καὶ πλείους, διότι ἐλλείπουσι τὰ δημόθεν τῶν τελευταίων τριῶν ἀνδρῶν. Φέρονται δὲ τὰ ὀνόματα οὐχὶ κατὰ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι τάξιν τῶν φυλῶν ἄλ-

λ' ἄλλως καὶ ἀναμειξ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν δημοσίαν τάξιν αἱ φυλαὶ εἶχον, ὡς γνωστὸν, ὧδε: 1) Ἐρεχθῆς, 2) Αἰγῆς, 3) Πανδιονίς, 4) Λεωντίς, 5) Ἀκαμαντίς, 6) Οἰνῆς, 7) Κεκροπίς, 8) Ἴπποθωντίς, 9) Αἰαντίς, 10) Ἀντιοχίς· ἐν δὲ τῶ ἐνθάδε καταλόγῳ κατὰ τὴν πρώτην τῶν δημόθεν ἐκάστων ἀναγραφὴν ἔχουσιν ὧδε: Οἰνῆς (2 βουλ., ταμ.), Αἰαντίς (4 β.), Πανδιονίς (1 β., 2 ἄλλ.), Ἀκαμαντίς (2 β., ὁ β15, 3 ἄ.), Ἐρεχθῆς (4 β.), Κεκροπίς (4 β.), Λεωντίς (1 β., γραμμ.), Ἀντιοχίς (2 β.), Ἴπποθωντίς (1 β., 1 ἄ.), Αἰγῆς (1 ἄ.), ἄδηλον δ', ὡς εἴρηται, τίσι τῶν φυλῶν προσνεμητέον τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων τελευταίους τρεῖς ἀνδρας. Οἱ ἐπιδόντες, πλὴν τῶν τελευταίων τριῶν, εἶνε ἐξ 28 δῆμων: δύο Ἀχαρνεῖς, δύο Ἀφιδναῖοι, δύο Σφῆρτιοι, εἰς ἐκ τῶν προσλοίπων ἐκάστων. Οἱ ἐκ τῶν ἄλλων δὲν εἶνε εἰς ἐκ τῆς φυλῆς ἐκάστης, ἀλλὰ τὸ ὀλίγιστον μὲν ἐκ τεσσάρων, τὸ πολὺ δὲ ἐξ ἐπτά φυλῶν: δύο ἐκ τῆς Πανδιονίδος, τρεῖς ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος, εἰς ἐκ τῆς Ἴπποθωντίδος, εἰς ἐκ τῆς Αἰγῆδος. Τῶν βουλευτῶν οἱ πρῶτοι τρεῖς τιμῶνται ἰδίᾳ ἐν τῷ ψήφισματι, κατ' ἄλλην τάξιν ἀναγεγραμμένοι, ὁ δὲ 8^{ος} εἶπεν τὸ ψήφισμα. Τέσσαρες εἶνε καὶ ἐξ ἄλλων τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῶν γνωστοί, οἶδε: Δημήτριος (βουλευτῆς ἐν β1), Φανόδημος (α19), Δημάδης (α20), Κηφισοφῶν (α23).

921 (πρὸς 18 καὶ 28) ἐπέδοσαν εἰς τὸ ἀνάθημα. Ὁ δούκιος καὶ ὁ πληθυντικὸς τοῦ ἀορίστου τοῦ ἰθῆμι ἰθῆμι δίδωμι ἰσθῆμι μέχρι τοῦ 385 πΧ ἔχει ἐν ἐπιγραφαῖς ἀείποτε, πλὴν ἄπαξ, τὸν ἄνευ τοῦ κ τύπον, ὁ αὐτὸς δὲ τύπος ἐπικρατεῖ καὶ ὕστερον μέχρι τοῦ 300 πΧ (133 χωρία ἄνευ τοῦ κ, 10 μετὰ τοῦ κ [λχ ἔδωκ — κλπ], Meisterhans GAI 188, πρὸς SIG III 236). Ἀνάθημα εἶνε αὐτὴ ἢ στήλη ἐν Wilhelm AE 1905₂₃₉ ἐπέδωκεν δὲ καὶ στήλην ὥστε ἀνατεθῆναι εἰς τὸ ἱερόν — ἀ₁₉ναγραψάτωσαν δὲ καὶ τὸν στέφανον ἐπὶ τοῦ ἀν₂₀αθήματος· ἀναγράψαι δὲ καὶ τοὺς θιασώτας κλπ πρὸς σ. 243 248 249 ([ἐπι]διδόντες — ἐπιδεδοκίας, πρὸς IG 2II 360₈ 11 29 55 67 70 ἐπέδωκεν — ἐπέδωκε, 791₃₀ ἐπέδωκαν, SIG III 310, IG XII₇ 9 ἐπέδωκεν) UDA 233 κέ, SBFranklin Transact. of the Amer. philol. assoc. XXXII 72, Στανρόπουλος AM 1896₉₃ (=RIG 1550) δοῦν[αι δὲ] αὐτοῖς καὶ εἰς ἀνάθημα ἐκ [τοῦ κο₁₀]νοῦ □ΔΔ□ δραχμῆς, ἐν

ὄμι οἱ τε [στέ]₁₁φανοὶ καὶ τὸ ψήφισμα ἀναγραφῆ-
[σ]₁₂εται, SIG 495 496, ΑΔ 1916_{Π65x}.

92₂. Περὶ τοῦ Εὐθυκρίτου (328/7) πρὸς *Kirchner* PA 5611, IG ²Π 355 (βάθρον ἐλλιπὲς ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ ὀπισθεν καὶ κάτω· ἄνω εἶχε περιφερὲς κοίλωμα [τὸ βάθος διὰ τὴν βλάβην ἀδηλον], διαμ. ± 0 20· περὶ τοῦ ²Π 354 = SIG³ 299 πρὸς ἐξῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ β 13/5, ΑΔ 1915_{213x}), *Οἰκονόμος* ΑΕ 1910₁₇ πρὸς 401* (=RÉ 1913 73), πρὸς ἄλλων καὶ *Sundwall* NPA 77.

92₃. βουλευταί, 18 ἐκ τῶν ἄλλων· πρὸς IG ²Π 204₇₅ - ἐκ τῆς β]ο[υλή]ς, [78]₃₂ ἐξ ἰδιωτῶν.

92₄. Ὁ 1^{ος} στίχος τῆς 1^{ης} σελίδος καὶ ὁ τούτῳ ἀντίστοιχος τῆς 2^{ης} κεῖνται ἐγγύτατα ἀλλήλων (μόλις ἐνὸς ἰῶτα χάσμα μεταξύ)· ὡσαύτως καὶ ἐν στ. 11 καὶ στ. 21.

Φιλόστρατος (Φιλίνου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ. 31, πρὸς στ. 25/6) Ἀχαρνέυς (τῆς Οἰνηῆδος φυλῆς). Φιλόστρατος Ἀχαρνέυς, ἄνευ τοῦ πατρῶθεν, τριήραρχος, ἀπαντᾷ ἐν IG II 791₈₀ (PA 14726, 377/6), *Sundwall* (AM 1910₄₆₃₉ (± 365/4, πρὸς NPA 167), ἄλλοι Φιλόστρατοι, ἀδῆλων δῆμων, ἐν PA 14721 (ἐχορήγει, 4^{ης} πX μεσ.) κλπ., NPA 166-7. Φιλῆνος οὐδεὶς φέρεται διαρρήδην Ἀχαρνέυς (πρὸς ἀδῆλων δῆμων ἐν PA 14304 14305).

92₅. Εὐθυκράτης (Δρακοντίδου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ. 30/1, πρὸς στ. 25) Ἀριδιναῖος (Αἰαντίδος)· ἔκγονος Δρακοντίδου, ἐνὸς τῶν τριάκοντα (PA 4546)· ἐπεψήφισεν τῷ 337/6 ἐν ²Π 242 243, ἐπιμελητὴς τῶν μυστηρίων τῷ 329/8 ἐν SIG 587₂₄₄¹⁵⁹ (ὁ μετ' αὐτοῦ εἶνε ἴσως *K[α]λλικράτης* [*K*]αλλ[ικρατίδου] *Στεριεύς*, ἐκ τῆς Πανδιονίδος, ὁ ἐν ²Π 415 ἀναγραφεὺς, PA 7945, πρὸς ἐνθάδε β22. ΑΔ 1915₂₀₃ 1916_{Π63x}), PA 5601, *Sundwall* EB 16. Δρακοντίδης, ἔκγονος αὐτοῦ, ὀρίζεται πρόξενος τοῦ κοινοῦ Βοιωτῶν ἐν ψήφισματι (Βοιωτικῆς διαλέκτου) τῆς 3^{ης} πX ἑκατονταετηρίδος εὐρεθέντι ἐν Ἀμφιαρείῳ (*Δρακοντίδαν Εὐθυκράτιος Ἀθανῶν*, IG VII 283, PA 4545). Πρὸς καὶ PA 4548.

Ἐν τῷ δημόθεν τοῦ Εὐθυκράτους μεταξὺ τοῦ δ καὶ τοῦ ν φαίνεται εὐκρινὲς γ, ἀλλ' ὡς ὕστερον ἀπαληλιμμένον· ἐν τῷ ψήφισματι τὸ δημόθεν τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἐν μὲν στ. 25 γέγραπται διὰ τοῦ δ (σφίζεται ἢ βάσις καὶ τὸ ἀριστερὸν σκέλος τοῦ γράμ-

ματος), ἐν δὲ στ. 31 διὰ τοῦ γ ('Αφίγναϊον)· ἐν στ. β 4 τὸ δημόθεν τοῦ Δημητρίου γέγραπται Ἀφαδιναῖο. Ἡ διὰ τοῦ γ γραφὴ ἀπαντᾷ καὶ ἐν *Wilhelm* BGI 63₅₁ (=IG II 3656, πρὸς BPW 1902₁₀₉₄) 63₅₂ (=AGR 1558₃₂₈· αὐτ. καὶ π : φ), 64₅₃ (*Αφίγναϊος*, -'Αφίγναϊού₁₁), 65₅₄, εἰρήσθω δὲ καὶ ὅτι ἐν IG II 804_{Βα5} (=SIG 530₁₆₅) σφαλόντος τοῦ λιθοκόπου κεῖται Ἀφιδναῖος πρὸς ΑΔ 1915₁₉₉ 1916_{Π63x}, ἐν δὲ II₅ 1054^f (=SIG 539 = RIG 1516)₈₈ Ἀφιδναῖος, πρὸς καὶ Ἀριάννη-Ἀριάνη-Ἀριάγνη-Ἀριάδνη-Ἀριήδνη-Ἀρεάδνη-Ἀριήδα(;) - Ἀριόδηλα - *Ariagne* - *Ariagna* - *Ariacna* (CIL III₂ 12033₂) - *Agrianni* (παρεφθορὸς), *Μάγνιος* (πρὸς *magnus*, *Manius*, *Maenius*), ἀδνόν, *Εὐάδνα*-*Εὐάγνη*, *παιδνός*, *κύνος*-*cygnus*, *γνόφος*, *γλυκὺς*-*γλεῦκος*-*δεῦκος*-*duleis*, *δέπυρα*-*δίφυρα*-*β(λ)έφ(ο)υρα*, *Γονόεσσα*-*Δονοῦσσα*, *Γορπιαῖος*-*Δορπία* SIG 439 [=IG II καὶ II₅ 841^b]₆₂, *Stengel* RE V 1575), *γιννό[μ]ενον*, *Halbherr* MIA 1890₆₉₄ 134₂ (=DI 5010₂· πρὸς DI IV σ. 1067), *Ahrens* GLD I₇₃ II₈₀ 103, *Meister* GD I₁₂₁, *Curtius* GGE 4524 578 694-5 5706, *Kuehner-Blass* GG I₁₄₄, *Meyer* GG 251 264 267 336 364 (πρὸς 269), *Kretschmer* GVI 171 198, *Wagner-Hartmann* RE II 803 810, *Woodward* BSA 1911/2140₁ 85 141 144, *AReinach* RÉ 1914₁₁₁, *Sittig* ΑΕ 1914₁.

92₆. Χαίρεστρατος (Χαιρεδήμου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ. 32, πρὸς στ. 26) Ραμνούσιος (Αἰαντίδος). Πρὸς τὸν γνωστὸν ἀνδριαντοποιὸν PA 15172.

92₇. Οὐλίαις Στεριεύς (Πανδιονίδος). Τῆς αὐτῆς ἴσως οἰκίας εἶνε ὁ ἐν IG II 465₉₈, ἐὰν ἀναπληρωθῆ *Οὐλίαις Οὐλίαιδου Στεριεύς*, ἔφηβος (105/4, PA II 613₆₅). Περὶ τοῦ ὀνόματος καθ' ὅλου πρὸς PA 11496 καὶ 11496^a καὶ ἐν τῷ παρὰ Μαρκελλίνῳ στέμματι (β. Θουκυδ. 3). Οὐλιάδης ὄνομα ἐν Ἀττικῇ ἀπαντᾷ δὶς, ὁ μὲν ἴσως Ἀφιδναῖος τῶν δῆμων (PA 11494), ὁ δὲ Ἀλωπεκῆθεν (PA 11495). Ἄδηλον εἶνε τὸ ἐν II 959_{α29} (=PA II σ. 613₆₄) ὄνομα —]ης *Στερ*· περὶ τῆς τοῦ δημόθεν γραφῆς καὶ ἀποκοπῆς πρὸς ΑΔ 1915₂₀₃.

92₈. Φάλανθος ἐκ Κεραμῶν ('Ακαμαντίδος). Εἶνε, ὡς φαίνεται, υἱὸς τοῦ ἐν II 2130 Θεοδώρου, ὁμώνυμος τῷ πατροπάτορι, ἀδελφὸς Μυρρίνης (II 2133 [=III 1725]=2136)· στέμμα τοῦ γένους ἐν

PA 12018. Ειρήσθω καὶ ὅτι ἐπ' Εὐθυκρίτου ἄρχοντος ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦν ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου Ἀνδροκλῆς Κλεινίου (²Π 354, Π 835₃₈, Wilhelm UDA 233, Kirchner PA 864 RhM 1906 346), τούτου δὲ υἱὸς ἴσως ὁ ἐν Π 2142 Πολύκαρπο[ς Ἀνδ]ροκλέ[ους ἐκ Κε]ραμ[έων (PA 865· περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ καθ' ἔλου πρὸ Ferguson The priests of Asklepios, Sundwall Epigr. Beitr. 48 75, Kirchner RhM 1906344, BPhW 1906980, Kolbe DLZ 1907932, Schulthess RE VII 1720, Ziebarth BPhW 1907778) πρὸ ἄλλως ἐν Ἀρχαδία Φάλανθον, Φάλανθος, Solin. Polyh. I₁₅ (Pallanteum - a Palantho Hyperboerei filia).

92 ^{a9}. Εὐκράτης Λαμπρεὺς (Ἐρεχθίδος). εἶνε ὁ τριήραρχος τοῦ 323/2 (PA 5758). Τὸ δημόθεν ἐνθάδε φέρει τὴν σπανίαν γραφὴν Λαμπρεὺς (Meisterhans GAI 79, ἐνθα καὶ περὶ τοῦ Λαμπρεὺς καὶ Λαμπρεύς).

92 ^{a10}. Λυκοῦργος Μελιτεὺς (Κεκροπίδος). Πρὸ SIG 587₂₈ (σφαλεῖς ὁ λιθοῦργός ἔγραψε Λυκοῦργος, 329/8, PA 9254)· πρὸ σ. 42α.

92 ^{a11}. Καλλισθένης Τρινεμεὺς (Κεκροπίδος). εἶνε ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα, υἱὸς Χαροπίδου (στ. 24). Περὶ τοῦ πατρόθεν εἰρήσθω ἤδη ἐνθάδε ὅτι ἐν στ. 24 μετὰ τοῦ α καὶ τοῦ ρ ὑπάρχει μικρὸν τι (ὅσον ἐνὸς ἰῶτα) χάσμα, τὸ δὲ ρ ἔχει βραχυτέραν τὴν κάθετον καὶ κεῖται ὀλίγῳ ὑψίτερον τῆς νοητῆς τῶν ἄλλων γραμμῶν γραμμῆς καὶ πολὺ πλησίον τοῦ π. Ἀλλ' ὄνομα Χαροπίδης οὐδαμῶς ἀπαντᾷ. Ὅθεν ὑπόκειται σφάλμα, ἀναγνωστέον δῆλον ὅτι ἡ Χαρομίδου ἢ Χαροπίδου, ἐὰν δὲ ἐν τῷ Χαροπίδου ὑποθετῆ γράμματος παράλειψις μᾶλλον ἢ ἐναλλαγῆ, τὸ Χαροπίδου εἶνε πιθανώτερον τοῦ Χαρομίδου. Τρινεμεὺς ὄνομα ἀπὸ Χαρ ἀρχόμενον οὐδαμῶς ἠύρηται βέβαιον, ἀλλ' ἐνδέχεται ἐν IG II 465₇₈₂ νὰ ἀναπληρωθῆ Καρνεάδης [Χαροπ]ίδου Τρινεμεεὺς (ἔφηρος, 105/4, PA 8258). Τοῦ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου γνωστοῦ Καλλισθένου (PA 8090) τὸ τε πατρόθεν καὶ τὸ δημόθεν εἰσὶν ἄδηλα· τῆς τοῦ ἐνθάδε Καλλισθένου οἰκίας ἦν, ὡς εἰκάζονται, ὁ ἐν Π 778_{A18} -]λο[ς] Καλλισθένου Τρινε[μεεὺς (350-300 πΧ, PA 8106, πρὸ Wilhelm BGI 64 308).

Τὸ δημόθεν ἐν μὲν τῷ καταλόγῳ (στ. a11) κε-

χάρακται ἀποκεκομμένον, Τρινεμ(εὺς)), ἐν δὲ τῷ ψήφισματι (στ. 24) φέρει τὴν ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς οὐκ ἀπαντῶσαν γραφὴν Τρινεμεεὺς, πρὸ Ἡρωδιαν. [Lentz] I 276: «Τρινεμεία· οὕτως Καλλίμαχος Ἐκάλη τὸν δῆμον τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, ὃν Διόδωρος καὶ Δίδυμος Τρινεμεῖς ἀναγράφουσι», ΣτΒυζ.: «Τρινεμεῖς, δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς. Διόδωρος καὶ Δίδυμος Τρινεμεῖς ἀναγράφουσι τὸν δῆμον, Καλλίμαχος Ἐκάλη Τρινεμείαν. ὁ δημότης Τρινεμεεὺς. τὸ τοπικὸν Τρινεμεάθεν, εἰς τόπον Τρινεμῆνδε (Τρινεμειάνδε, Τρινεμεάδε;), ἐν τόπῳ Τρινεμεάσι (Τρινεμεᾶσι, Τρινεμεᾶσι;), πρὸ περὶ ἄλλων Kuehner-Blass GG I 342 369 518-9 Π 308_{κ1}, Meisterhans 146. Ἄλλαι γραφαὶ ἀπαντῶσιν αἶδε: Τρινεμεεὺς IG II 465₈₂ 983_{β83 132 γ49} 1383 2602 2603, πρὸ Τρινεμεε(ὺς) III 1188_(c14), ἄδηλος δὲ διὰ βλάβην μὲν τοῦ λίθου ἐν Π 778_{A18} 983_{α46}, δι' ἀτελεῖ δὲ χάραξιν ἤγουν δι' ἀποκοπήν ἐν Π 467₁₄₃ III 1104_{β40} 1112_{β26} 1160_{β31 820 21} 1240₈ 1280_α A₂₂· γενικὴ Τρινεμεεὺς Wilhelm BGI 84, Τρι[νεμειεὺς] II₅ 733₁₃· αἰτιατ. Τρι[νεμειεᾶ] II 441, Τρινεμειᾶ ἢ Τρινεμεία ²Π 678₉, ἄδηλος δὲ δι' ἀποκοπήν ἐν Wilhelm UDA 214 (BGI 85, κάτω ἀπότμημα τοῦ Π 431)· ὄνομ. πληθ. ἄδηλος διὰ βλάβην τοῦ λίθου ἐν Π 1007_{γ29}, Τρινεμειεῖς δὲ ἐν III 1035₄₀· ἠύρηται δὲ καὶ Τριν[ο]μαιεὺς καὶ ἐκ Τρινομ[αίεων] ἐν III 2046₂· Riemann RPh 1881 151 1885 52 77_{κ1} 180, Dittenberger He 1881 40, Meisterhans GAI 34 42 44 45 κέ 140-2, Mayser GGP 71, Lattermann GBauinschr. 47, Wilhelm BGI 206 κέ, ΑΔ 1915 214.

92 ^{a12}. Εὐετίων Σφήττιος (Ἀκαμαντίδος). εἶνε ὁ Αὐτοκλείδου, ὁ τῷ αὐτῷ ἔτει (328/7) εἰπὼν τὸ ἐν ²Π 254_{II} ψήφισμα τῆς βουλῆς (πρὸ Wilhelm UDA 230, 234), ὠνητῆς 347/6 (Οἰκονόμος AM 1910 275 305 = RIG 1514_{B 17/8}), διαιτητῆς 329/8, τριήραρχος ± 323 πΧ, PA 5463 πρὸ 5461, Sundwall EB 24 28 34 NPA 41 76.

92 ^{a13}. Ἐμπεδος Οἰήθεν (Οἰνήδος). εἶνε, ὡς εἴκειν, ὁ τοῦ ἐν Π⁵ 868_{β3} (Λυσίο[τρατος, ἐν PA 9620] τοῦ ἐν ²Π 175 πρεσβευτοῦ (Ἐ₃μ[πεδος] κατ' ἀναπλήρωσιν vScala Staatsvertrag. I 174_{176B}) τοῦ ἐν I 180 (= SIG 37)₂₀ στρατηγοῦ Λυσιστράτου (PA 4696 4696^a, Wilhelm BPW 1902 1099, Sundwall Kl 1905 282 [αὐτ. καὶ στέμμχ] EB 6).

Περὶ τοῦ Ἐνπεδος πρβ Ἀμφιαρέου²⁸ (ἀλλὰ Ἀμφιαρέου⁴⁰), *Meisterhans* GAI 84₃ (αὐτ. ἐν στ. 3 ἀντί § 42, 8 γρ. § 43, 8) *πενπ[αθ]λῶντε Lol-ling* EMK 37₁₃).

Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ δημόθεν *Meisterhans* GAI 58 87.

92 α14. Θεοκρίνης Ὑδάδης (Λεωντίδος). ὁ ἐπιβόητος συκοφάντης (PA 6946· ὁ Αἰσχίνης ὑπὸ Δημοσθένους [IH' 313] ἀποκαλεῖται «τραγικός Θεοκρίνης» ἐν <Δημοσθ.> NH' 28-9 φέρεται ὅτι ἀδελφὸς τοῦ Θεοκρίνου ἱεροποιὸς ὧν ἐτελεύτησε βιαίῳ θανάτῳ καὶ ὅτι ὁ Θεοκρίνης τὴν ἀρχὴν, ἣν ὁ ἀδελφὸς ἀρχῶν ἐτελεύτησεν, παρὰ τοὺς νόμους ἤρχεν, πρβ ἐν PA 6946 [πρόσθ. τοῖς ἐν PA II σ. 618], *Sundwall* EB 48 49· ὁμώνυμος τῷ πάππῳ (PA 6945).

92 α15. Φιλοκράτης Αἰξωνεὺς (Κεκροπίδος). εἶνε, ὡς εἰκάσαι, ὁ Φίλωνος (PA 14600).

92 α16. Πρωτοκλῆς Κηφισιεύς (Ἐρεχθίδος). οὐδεὶς Πρωτοκλῆς φέρεται Κηφισιεύς.

92 α17. Βοῦλις Θοραιεύς (Ἀντιοχίδος). μόνος ὁ Δημη[τρίου] IG II 2080 (PA 2916), οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἀπαντᾷ Βοῦλις Ἀθηναῖος.

92 β4. Δημήτριος Ἀφιδναῖος (Αἰαντίδος). εἶνε ὁ καὶ ἐξ ἄλλης τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῆς γνωστός, ὁ Εὐκτῆμονος, εἰπὼν ὑπὲρ τοῦ ἀπτιδογράφου Φανοδήμου (ἐνθάδε α19) ψήφισμα τῷ 332/1 (IG VII 4253, PA 3392).

Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ δημόθεν ὄρ. ἐν τοῖς ἔμ-προσθεν σ. 43.

92 β5. Ἀμεινίας Ἀγρυλῆθεν (Ἐρεχθίδος). πρβ ἐν καταλόγῳ τῆς 4^{ης} πX ἑκατονταετηρίδος φθινοῦσης IG II 1038 (PA 677)· ἐν AM 1908 199 (=EM 326) ἴσως ἔκειτο ὁ Ἀμεινίας] Φιλίππο Ἀγρυλῆ (στ. 7 τὸ *Μνησαρό*]ρας εἶνε ἴσως μακρότερόν πως ἢ κατὰ τὸν χῶρον).

92 β6. Ἀντίδοτος Συπαλήττιος (Κεκροπίδος). εἶνε ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ εἰπὼν τῷ 333/2 τὸ περὶ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης ψήφισμα ²II 337 (PA 1019, *Sundwall* EB 16). ἔκγονος αὐτοῦ εἶνε ὁ ἐν *Bates* AJA 1907 309 (= *Sundwall* NPA 21) ²A]πολλόδωρος ³A]ριστομένους ⁴[Σ]υπαλήττιος. τὸ στέμμα εἶχεν ἴσως ὧδε (πρβ Ἰσαῖ. I', *Blass* Att. Bereds.² II 563, PA 1669, *Wilhelm* BPW 1902 1095):

Ἀριστομένης (Ἀριστάρχου ἀδελφός, PA 1669)

Ἀπολλόδωρος (± 425 πX, PA 1448)

(Ἀριστομένης; ± 395)

Ἀπολλόδωρος (± 365, PA 1447, ἴσως ὁ αὐτὸς τῷ PA 1381^e)

Ἀντίδοτος (333/2 ἐν PA 1019· 328/7 ἐνθάδε)

(Ἀπολλόδωρος; ± 300)

Ἀριστομένης (± 270)

Ἀπολλόδωρος (± 240, *Bates* AJA 1907 309)

(Ἀριστομένης ± 210)

(Ἀπολλόδωρος; ταμίας τῶν πρυτάνεων, ± 185, IG II 440, πρβ αὐτόθι Ἀριστομένης πρύτανις).

92 β7. Θεόδωρος Παλληνεὺς (Ἀντιοχίδος). εἶνε ὁ Ἀντιδώρου, ὁ καὶ πρότερον (335/4) βουλευτῆς (*Kirchner* AM 1904 244 ¹⁶¹⁷ *Sundwall* KI 1909 368 NPA 93· πρβ τῆς αὐτῆς ἴσως οἰκίας ἐν PA 6893), εἰρήσθω δὲ ὅτι δις ἐβούλευσε καὶ Ποσειδίππος, 341/0 (IG II 872) καὶ 335/4 (*Kirchner* ἔ. ἄ. σ. 251), πρβ Ἀριστοτ. ΑΠ 623.

92 β8. Ἐπιγῆθης Ἐρραιάδης (Ἴπποθωντίδος). εἶς μόνος Ἐπιγῆθης ἀπαντᾷ Ἀθηναῖος (IG I 447²⁰, ± 425 πX, PA 4823), ἀλλ' ἀδήλων πόθεν τῶν δήμων· διὰ τὸ σπάνιον τοῦ ὀνόματος ἴσως εἶνε τῆς αὐτῆς οἰκίας.

92 β9. Νικάνδρος Μαραθώνιος (Αἰαντίδος). Οὐδεὶς Νικάνδρος ἀπαντᾷ Μαραθώνιος. Οἱ χρόνοι τῶν ἐξ ἀδήλων δήμων Νικάνδρων PA 10677 10678 δὲν συνάδουσι τοῖς τοῦ ἐνθάδε Νικάνδρου.

92 β10. Λυσίθεος Εὐωνυμεὺς (Ἐρεχθίδος). Λυσίθεος οὐδεὶς ἐν τοῖς Εὐωνυμεῦσι φέρεται, πλὴν ἐὰν ἐν IG II 907, δικαστικῷ πινακίῳ τῆς 4^{ης} πX ἑκατονταετηρίδος (PA 3619), νοηθῆ *Λυσι(θέου)* ἢ ἐὰν ἦ Εὐωνυμεὺς ὁ περὶ τὸ 323/2 πX τριῆραρχος Λυσίθεος (IG II 812¹⁴³, PA 9401). ἴσως τῆς αὐτῆς οἰκίας εἶνε οἱ ἐξῆς δύο Εὐωνυμεῖς: *Α*]ύ[σα]νδρος *Λύσιδος* *Εὐων* IG II 986²³⁷ (ὁ αὐτὸς τῷ ἐν II 2062: *Λύσανδρος* *Λύσιδος* *Εὐωνυμεύς*).

PA 9288) καὶ *Λυσίδε* (οὕτως, ὡς ἐκ λειψάνων τοῦ ε εἰκάσκι, ἔκειτο)ος (ἔφηβος τοῦ 306/5 πΧ) *Λυσιμένο*[υς]² II 478_{γ48} (στ. 44 πρβ IG II 2057 *Ἐπιτέλης Διονυσίου*· αὐτ. ἴσως ἔκειτο⁴⁵ *Νικογ*(πρβ IG II 2051· ἢ *Σωσιγ* ἢ *Λυσιμ*)*ένης Σωσιγένους* (ἢ ἄλλως)],⁴⁶ [*Φιλόδ*]ημος *Ἀρχεστράτου* (ἀδελφὸς τοῦ ἐν IG II 2074 *Χαιρεστράτου*· πρβ IG II 851 2073),⁴⁷ *Διονύσιος* (πρβ IG II 2053 *Διονυσικλῆς Διονυσίου*, 2055 2057) *Ἀμεινο*[κλείδου ἢ κλέους ἢ κράτους],⁵³ [(λγ' *Ἀρχέ* ἢ *Δημό*)στ]ρατος *Εὐκτιμόνος* (πρβ II₅ 2057^b)· πρβ PA II σ. 541-3, πρόσθ. *Καλλίας* [*Καλλίου* *Εὐ*]ωνομὲνς AJA 1907 308).

92 β11/2. ταμίας Σωτιάδης Ἀχαρνέυς (Οἰνῆδος). περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ στ. 11 καὶ τοῦ στ. 13 ὄρ. ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σ. 42α.

Ἐν τῷ τοῦ 335/4 βουλευτικῷ καταλόγῳ (*Kirchner* AM 1904 244 [πρβ 248], *Sundwall* KI 1909 366) ἀναγράφονται ὀνομακλήδην δύο ταμιαί (ταμίας τῆς βουλῆς³⁶ καὶ ταμίας τῶν εἰς τὸ ἀνάθημα³⁷), ὡσαύτως δὲ δύο ἐν IG² II 223 (βουλῆς ταμίας^{στ}), πρβ² II 120 τὸν ταμίας [τῆ²¹⁵] βουλῆς. ὁ ταμίας τῶν πρυτάνεων ἐξελέγετο ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐξ αὐτῶν, II 391 431 440 454 456 487, AM 1896⁴³⁴, AE 1903⁶³ (πρβ *Ferguson* AS 70)· ὁ ἐν² II 678 *Νικοκράτης* ἦν τῶν τε πρυτάνεων καὶ τῆς βουλῆς ταμίας· ὁ ἐν II 872, καταλόγῳ πρυτάνεων τοῦ 341/0, ταμίας τῆς φυλῆς καὶ πρύτανις *Ποσειδίππος* ἐγένετο καὶ ὕστερον (335/4, ἐν τῷ προειρημένῳ βουλευτικῷ καταλόγῳ σελ. 251) βουλευτῆς (δὲς ἐβούλευσε καὶ ὁ ἐνθάδε στ. β7 *Θεόδωρος*, ἄ. σ. 45, πρβ *Ἀριστοτ.* ΑΠ 623).

92 β12. *Σωτιάδης*. τὸ 5^{ον} γράμμα κεχάραται ὡς Λ, παραλειφθείσης τῆς ζευγνύσης κεραίας· τὸ 6^{ον} γράμμα εἶνε δ ἔχον τὴν βᾶσιν μικρὸν ἄνωθεν τῶν ἄκρων τῶν σκελῶν κεχαραγμένην.

Σωτιάδης Ἀθηναῖος πρῶτον ἐνθάδε ἀπαντᾷ, ἀλλ' ἠϋρηται *Σώτιος* (PA 9780· πρόσθ. αὐτ. II σ. 483 ὡς 13401^a καὶ ἴσως σ. 604 τοῖς *Ποταμίοις*), πρβ *Σωτιάδας* (IG V1 310), *Σωτίας* (IG V2 323₇₁), *Σωτία*, *Σώτιον*, *Σωτίων* (PA 13402 κέ, *Sundwall* NPA 157), *Σωτιάδης* (PA 13375 κέ 13376^a, *Sundwall* NPA 157, AE 1911^{23 β25} [Ἐρετρ.]), *Σώτας* (PA 13382 κέ., *Sundwall* NPA

157 161, AE 1894 182) *Σωτιάς*, *Σώτης* (PA 13399), *Σώτιον* (γεν., IG II 445₁₆, *Heberdey* Ephesos II IV [Inscr.] 30N₄₀ [σ. 153]), *Σωτίς* (IG III 1193), *Σωτίων* (IG V1 1437).

92 β13/5. γραμματεὺς Σωκράτης Παιονίδης (Λεωντίδος=4^{ης} φυλῆς)· Πυθόδηλος Ἀγνούσιος (Ἀκαμαντίδος=5^{ης} φυλῆς). Σωκράτης οὐδαμοῦ μνημονεύεται Παιονίδης. ὁ ἐνθάδε Σωκράτης δὲν εἶνε ὁ κατὰ πρυτανείαν γραμματεὺς· ὁ τοῦ 329/8 ἦν Σωστρατίδης Ἐχράντου Εὐπυριδῆς (Λεωντίδος=4^{ης} φυλῆς), ὁ δὲ τοῦ 328/7 κατὰ τὸν Φεργυσώνειον νόμον (πρβ ΑΔ 1915^{207 κέ}) ἦν ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος (=5^{ης}· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ὁ ἐν IG² II 354^{2/3 19/0} [*Ἀνδροκλῆς*, ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς αὐτῆς καὶ ὁ γραμματεὺς φυλῆς] καὶ ὁ ἐν IG II 2142 ἴσως εἶνε τῆς αὐτῆς οἰκίας), ὁ δὲ τοῦ 327/6 ἦν Αὐτοκλῆς Φανίου Ἀχαρνέυς (Οἰνῆδος=6^{ης}· πρβ *Wilhelm* UDA 231 AM 1914 267). ὁ τοῦ 328/7 κατὰ τὸ² II 354 ἦν *Πυθόδηλος Πυθोधήλου*⁵ [9 = δημόθεν], ὅτι δὲ τὸ δημόθεν ὀρθῶς ὑπὸ COHarris ἐν *Ferguson* AS 33 40 ἀνεπληρώθη *Ἀγνούσιος* (δὲν δύναται νὰ ἔχη γραμματέα τὸν αὐτὸν Ἀγνούσιον καὶ προσνεμηθῆ τῷ 328/7 τὸ II 236 [=² II 452], ἐν ᾧ καὶ ὁ χῶρος ἀποτρέπει τοῦτο, πλὴν ἐὰν ὑποθεθῆ ἐνὸς γράμματος χάσμα πρυτανε[ίας ἢ Πυθोधήλου Πυθोधήλου] Ἀγνούσιος [ἐ]γρ[αμμάτευ, εν-, καὶ συμπρόεδροι ὀνομαστί ἀναγράφονται [πρβ ΑΔ 1915^{218 κέ}]), ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ δημόθεν τοῦ ἐνθάδε Πυθोधήλου (β15). οὕτως εἰκάζεται ὅτι ἐπ' Εὐθυκρίτου ὁ μὲν Σωκράτης ἦν ὁ γραμματεὺς τῆς βουλῆς (πρβ στ. 38/9) ἢ τῶν τις ἄλλων τῶν ἐπὶ τοῖς δημοσίοις γράμμασιν (πρβ ΑΔ 1915^{202 1916 β3α}), ὁ δὲ Πυθόδηλος ὁ γραμματεὺς ὁ κατὰ πρυτανείαν, ὅς καὶ τελευταῖος ἐνθάδε ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν περὶ τὴν βουλὴν ἀναγράφεται, ἦν δὲ ὁ γραμματεὺς ὁ κατὰ πρυτανείαν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ψηφισμάτων ἀναγραφομένῳ (πρβ IG² II 120^{15 18 22/3}, *Kirchner* AM 1904 245¹). περὶ τοῦ ἐν AM 1904 224³² (πρβ 245) γραμματεὺς τῷ δῆμῳ, ὅπερ, ἄνευ τοῦ ἄρθρου ὁ κείμενον, ὀρθῶς ἔχει, εἰρήσθω ὅτι ἐν² II 223^{A10} - καὶ ἀναγ[νῶ]ναι τόδε τὸ ψηφισμα τὸν γραμματέα τῷ δῆμῳ τὸ τῷ δῆμῳ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀναγνῶναι μᾶλλον ἢ εἰς τὸ ἐναρθρον τὸν γραμματέα.

Ἦν τὸ ἐν β 15 ὄνομα ἐν τῇ 2^ῃ σελίδι μένει δύο

στίχων κενόν, ὃ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐὰν τὸ τελευταῖον τῆς 1^{ης} σελίδος ὄνομα (α 17) ἐγράφετο ὡς πρῶτον ἐν ἀρχῇ τῆς 2^{ης} σελίδος.

92^a 18. ἐπέδοσαν ὄρ. ἄ. σ. 42.

92^a 19. Φανόδημος Θυμαϊτάδης (Ἴπποθωντίδος) ὁ γνωστός ἀθλιογράφος («ὁ τὴν Ἀιτικὴν γράφας ἀρχαιολογίαν» ΔΑλικαρν. ΡΑ Α' 61, Kirchner ΡΑ 14033), ὑπὲρ οὗ Δημήτριος Εὐκτήμονος Ἀφιδναῖος (ἐνθάδε β4) εἶπεν τῷ 332/1 τὸ ἐν Ἀμφιαρείῳ ψήφισμα IG VII 4253 (= SIG 638, ἄ. σ. 45, BKeil AM 1895 473-5, πρβ VII 4252 4254, Ἀριστοτ. ΑΠ 547, Preuner AM 1903 343) εὐπορος, Colin BCH 1896⁶⁷⁶, Sundwall EB 15 49 65 67.

92^a 20. Δημάδης Παιανιεὺς (Πανδιονίδος) εἶνε ὁ γνωστός ρήτωρ, ὁ τῷ Δημοσθένει ἠλικιώτης καὶ δημότης καὶ ἀντίπαλος (ΡΑ 3263, Sundwall EB 22 23 24 28 29 41 49 60 61 65 66)· ἐν Ἀμφιαρείῳ ἀπαντᾷ τιμώμενος τῷ 329/8 μετ' ἄλλων ἐννέα ἀνδρῶν ὅτι καλῶς καὶ φιλοτίμως ἐπεμελήθησαν τῆς τε πιλομπῆς τῶν Ἀμφιαραίων - (ΑΕ 1891 86 = IG VII 4254 = SIG 639)· εἶπεν δὲ καὶ τῷ 320/9 ψήφισμα (ΑΔ 1915 195 201 211 217 220 222 224).

92^a 21. Πολύευκτος Σφῆρτιος (Ἀκαμαντίδος) ὁ γνωστός ρήτωρ, φίλος τοῦ Δημοσθένους («Πολύευκτος ὁ βέλυστος ἐκείνοσι» Δημ. Θ' 72), ἀντίπαλος τοῦ Δημάδου (ἐνθάδε α20· ΡΑ 11950), κλύσιος (Sundwall EB 61) τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐν γενικῇ πτώσει κατὰ ψήφισμα, ὃ ἴσως τῷ 331/0 εἶπεν ὁ Πολύευκτος, εἶχεν 9 ἢ 10 γράμματα (2Π 350^{7/8}, πρβ ΑΔ 1915 211).

92^a 22. Εὐ — Κολλυτεὺς (Αἰγῆδος)· τὰ Κολλυτέων ὀνόματα Εὐκαδμίδης Εὐφημος Εὐφραῖος οὐχ ἀρμόττουσιν ἐνθάδε· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον, ὡς μακρότερον ἢ κατὰ τὸν χῶρον, ἀρχὴν ἔστιν ἐνθένδε ἀποκεκλειμένον, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον οὐ συμφωνοῦσι τοῖς χρόνοις· διὸ ἀναπληροῦται ἐνθάδε Εὐκαδμος, ἡγουν τὸ ὄνομα τοῦ ἀναγραφέως τοῦ 319/8 (IG 2Π 385 κέ, πρβ Wilhelm Jh 1908 82 κέ, Sundwall NPA 77, ΑΔ 1915 198 205).

92^a 23. Κηφισοφῶν Χολαργεὺς (Ἀκαμαντίδος)· εἶνε ὁ Λυσιφῶντος, τιμηθεὶς ἐν Ἀμφιαρείῳ ἐπιγραφῇ (IG VII 4254) ἐπὶ Κηφισοφῶντος ἄρχοντος (329/8) μετὰ Φανόδημου (α 19) καὶ Δημάδου (α 20).

92 β 19. Ἀριστείδης Ἑρμειος (Ἀκαμαντίδος)· οὐδεὶς ἀπαντᾷ.

92 β 20. Φεῖδιππος Μυρρινούσιος (Πανδιονίδος)· εἶνε, ὡς εἰκάσαι, ὁ ἐν IG II 575²⁸ (ΡΑ 14159), υἱός, ὡς φαίνεται, Ἀπήμονος τοῦ Φεῖδιππου (ΡΑ 1350)· εἰρήσθω καὶ ΡΑ 14157 14157^a.

92 β 21. Καλλιτέλης· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι Καλλιτέλης Ἑροιᾶδης (Ἴπποθωντίδος) ἀπαντᾷ ὡς διαιτητῆς ἐν καταλόγῳ τοῦ 325/4 (IG II 943, ΡΑ 8208).

92 β 22. Καλλικ — μνημονευθήτω ἐνθάδε Καλλικράτης, περὶ οὗ ἄ. σ. 43 ἐν τοῖς περὶ τοῦ α5.

92 β 23. Ἀριστίων· ἄδηλον ἂν εἶνε Κολλυτεὺς (Αἰγῆδος· ΡΑ 1743) ἢ ἄλλοθεν.

92 β 24. τοῦ θ τοῦ Καλλισθένους παρελείφθη ἢ ἐν τῷ κέντρῳ στιγμῇ· περὶ τοῦ πατρόθεν τοῦ ρήτορος ὄρ. ἄ. σ. 44α ἐν τοῖς περὶ τοῦ α11. ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου μετὰ τὸ [εἶπεν ἔμενε τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμάτων κενὸς χῶρος· περὶ τοῦ εἶπεν πρβ ΑΔ 1915 212 κέ.

92 β 25. τοῦ θ τοῦ Εὐνοκράτης παρελείφθη ἢ ἐν τῷ κέντρῳ στιγμῇ.

92 β 25/6. τὰ τρία ὀνόματα ἄνευ τοῦ πατρόθεν κείμενα συνδέονται διὰ τοῦ καί, ἐν δὲ στ. 31/2 φέροντα τὸ πατρόθεν κεῖνται ἀσυνδέτως.

92 β 26. [ος αἰε] ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου κατὰ τὴν ἀναπλήρωσιν ταύτην μετὰ τὸ αἰε ἔμενε δύο που γραμμάτων κενὸς χῶρος (πρβ στ. 24 29 33 34)· ἄλλως δὲ ἐνδέχεται ἴσως νὰ ἀναπληρωθῇ [ος αἰε τε ἢ [ος αἰε], πρβ αἰε + διατελεῖν SIG [190^{1/2}] [240³ πρβ 6] 251³ (αἰε διετέλει) 429(αἰε = IG II 564 + Wilhelm AE 1905²²⁴ AM 1914 179)^{13/4} [924^{22/4}], [OGI 6^{3/4} 11^{3/4}], RIG 352^{12/3} II 16/7 πρβ 470^{6/7}, [IG 2Π 220¹⁶ 649⁸], Larfeld GE³ 366· εἰρήσθω ἐνθάδε ἄλλως καὶ αἰε - αἰε AE 1911²⁷⁶· περὶ τοῦ αἰε πρβ IG 2Π [435⁶ (ἢ αἰε)] [456^(b 14)] (πρβ ΑΔ 1916 Π70α) [545²⁰] 551⁶ II 5 615^b (=SIG 727)^{29/10}. V₁ 1119₁(αἰέναος) V₂ 268¹⁰, SIG 11(=DI 5727 = OHoffmann GD III 173, πρβ Wilhelm GGA 1903 773)^{A6} 429(=IG II 564, ὄρ. ἄ.)^{8 13}. RIG 1016^{A 16 16 25 B 11} (αἰεῖμηστον), Meisterhans GAI 31 33, Schweizer GPI 78 158, Larfeld II 792.

92 β 27. τὸ ν τῆς δευτέρας λέξεως σφαλεὶς ὁ λιθουργὸς ἐχάραξεν ὡς Η.

92 28 (πρβ 1) (ἄ)ναθήματος. τὸ 1^{ον} α δὲν ἔχει ζευγνῦσαν κεραίαν, κεχάρακται δῆλον ὅτι ὡς Λ· τὸ 2^{ον} α ἔχει λεπτήν τὴν κεραίαν, λεπτοτάτην δὲ τὸ 3^{ον} α· τὸ θ δὲν ἔχει ἐν τῷ κέντρῳ στιγμήν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τὸ κέντρον μικρὰν εὐθεῖαν.

92 28 ἐν Ἀμφιαρείου (πρβ Ἔνπεδος α₁₃)· στ. 40 ἐν τῷ ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαρείου.

92 31. τὸ 2^{ον} δ τῆς πρώτης λέξεως ἀδεξίως κεχαραγμένον, ἢ βάσις δῆλον ὅτι τοῦ γράμματος φέρεται λοξῶς πῶς πρὸς τὰ δεξιὰ (ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ ἄκρου τοῦ δεξιοῦ σκέλους). περὶ τοῦ Ἀφιγναῖον ὄρ. ἄ. σ. 43 ἐν τοῖς περὶ τοῦ αἰ.

92 33. ἀντὶ αὐτῶν χ σφαλεῖς ὁ λιθοκόπος ἐχάραξε πρῶτον αὐτῷ χ, εἶτα δὲ μετέβαλε τὸ ι εἰς ν προσχαράξας τὰς δύο γραμμάς, διὸ καὶ τὸ ν κεῖται ἐγγύτατα τοῦ χ.

92 34. τὸ τ τοῦ στεφάνου ἐγγύτατα τοῦ σ

κεχαραγμένον. ἐν τῷ θ τοῦ εὐ(θ)ύνας δὲν διακρίνεται στιγμή.

92 34/5· ἐπὶ τὰς εὐ(θ)ύνας ³⁵δῶσιν· τὸ ψήφισμα ἐγένετο περὶ τὸ τέλος τοῦ 328/7, πρβ IG ²II 354 (= SIG³ 299, ἐπ[εἰδ]άν τ[ὰς εὐθύ]νας δῶι) 410₃₅ (-ἐ[π]εἰδάν τὰς εὐθύνας δῶσ[ι]) 415₂₇ (-ἐπε[ἰδ]άν τὰς εὐθύνας δῶι), Δημοσθ. ΚΑ' 8 κέ (πρβ Ὑπόθ. Δημοσθ. ΚΒ' 590), Αἰσχίν. Β' 61, Ἀρβανιόπουλος Εὐθυναὶ ἀρχόντ. (1900) 18 126, Kirchner ἐν IG ²II 223.

92 37. σφαλεῖς ὁ λιθοργὸς ἀντὶ εὐεργετῆ ἐχάραξεν εὐεργετή.

92 38/9. τὸν γραμματεῖα τῆς βουλῆς· πρβ ἄ. σ. 46 ἐν τοῖς περὶ τοῦ β13/5.

10 4 17

Βασίλειος Λεονάρδος.

Νικοπόλεως ἀνασκαφαί

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 33 65)

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Σύνοψις: χριστιανικὴ βασιλική· Γ' ψηφιδωτὸν δάπεδον: γ' κεντρικοῦ κλίτους ψηφώματα· δ' νάρθηκος: 1) Ψ=κεντρικοῦ χώρου· 2) Ω=νοτίας πτέρυγος· 3) α=βορείου πτέρυγος· ε' ἐξωνάρθηκος. Δ' τεχνικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς χαρακτὴρ τοῦ ψηφιδωτοῦ διακόσμου.

Ἐξ ὀλοκλήρου τῆς χριστιανικῆς βασιλικῆς Δουμετίου τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ κεντρικοῦ αὐτῆς κλίτους, τοῦ ἄλλως «Καθολικοῦ» καλουμένου, ὑπέστησαν τὴν μεγίστην φθοράν, ἐξ οὗ καὶ ὀλίγα διασώθησαν, ἰδίως τὰ πρὸς Δ. παρὰ τὴν κεντρικὴν πύλην τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τὰ κατὰ μῆκος τῶν δύο ἐσωτερικῶν στυλοβατῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ παρὰ τὴν εἴσοδον εἶνε καὶ τὰ πολυαριθμότερα καὶ τὰ κάλλιον διατηρηθέντα ἀρχόμεθα τῆς περιγραφῆς ἀπὸ τούτων.

Γ' γ'.

Καὶ ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τὴν μεγάλην πύλην (εἰκ. 1^β 11) ἐν θέσει γ ὑπάρχει ἐπιγραφή

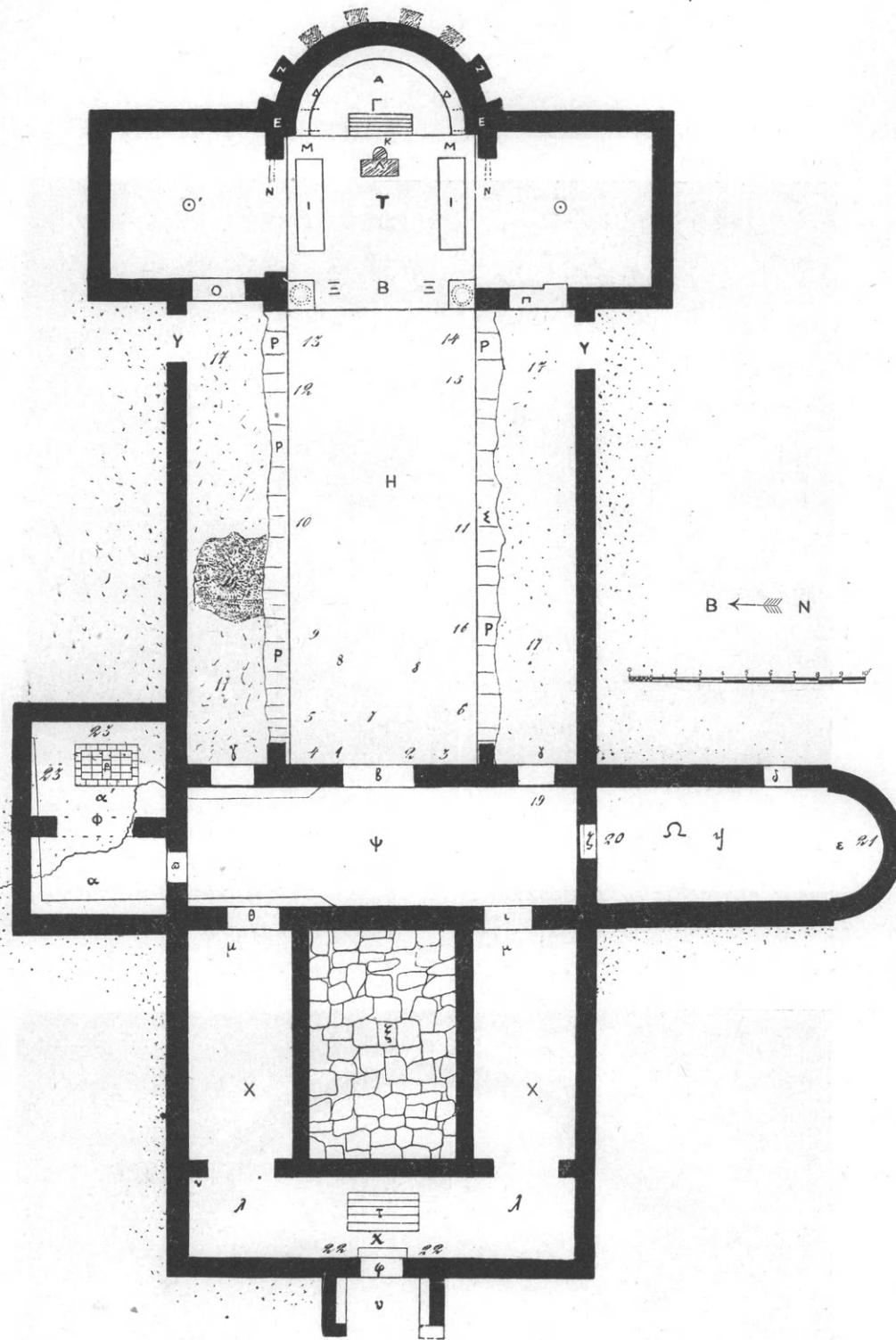
ψηφιδωτή, μήκους 1 80 καὶ πλ. 0 62, εἰς ὀμηρικὸν ἐξάμετρον ἐκ πέντε στίχων ἀποτελουμένη· τὰ ψηφία εἰσὶν ἐκ βαθυκυάνων (μολυβδοχρῶν) ψηφιδῶν ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους ὕψ. 0 10-0 11 περίπου, χωρίζονται δ' οἱ στίχοι ἀπ' ἀλλήλων δι' ὀριζοντίωνταινῶν χρώματος ὁμοίου τῶν ψηφίων· τὸ δὲ κείμενον ταύτης ἔχει ὡδε:

+ΛΙΘΟΝΑΠΑΣΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΥΧΑΡΙΝΕΝΘΑΚΕΝΘΑ
ΕΚΘΕΜΕΘΩΝΤΟΛΥΠΕΥΣΕΚΑΓΛΑΙΗΝΠΟΡΕΠΑΣΑΝ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΣΠΕΡΙΠΥΣΤΟΣΑΜΩΜΗΤΩΝΙΕΡΗΩΝ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣΠΑΝΑΡΙΣΤΟΣΟΛΗΣΠΑΤΡΗΣΜΕΓΑΦΕΓ
ΑΥΤΗΝΗΠΥΛΗΤΟΥΚΥΔΙΚΑΙΟΙΕΙΣΕΛΘΟΝΤΩΝ
Δ'

+Λίθον ἀπαστράπτοντα Θ(εο)ῦ χάριν ἔνθα κ(αι) ἔνθα ἐκ θεμέθλων τολύπευσε κ(αι) ἀγλαίην πόρε πᾶσαν Δουμέτιος περίπυστος, ἀμωμήτων ἱερῶν ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὅλης πάτρης μέγα φέγ[γος]. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυ(ρίο)υ· δίκαιοι εἰσελθόντων

δ[-

17 5 17

24.

1: χριστιανικῆς βασιλικῆς ἰχνογραφία.

Α σύνθρονον. Β θέσις θυρίδων σολέας. Γ κλίμαξ. ΔΔ στήραξ ὑπὸ τὸ σύνθρονον. ΕΕ παραστάδες ἀψίδος. ΖΖΖΖΖ ἀντηρίδες ἀψίδος. Η κεντρικὸν κλίτος. ΘΘ πρόθεσις, διακονικόν. ΙΙ βάρθα ἐπὶ τῆς σολέας. Κ θέσις ἁγίας τροπέζης. Λ ἐγκαινιον. ΜΜ πλάγμαι εἰσοδοὶ σολέας. ΝΝ διάστυλα. ΞΞ βάσεις μεγάλων κίων (περσῶν). Ο θύρα ἀγούσα ἐκ τῆς προθέσεως εἰς τὸ βορείον κλίτος. Π θύρα ἀγούσα ἐκ τοῦ διακονικοῦ εἰς τὸ νότιον κλίτος. ΡΡΡΡ στύλοβαται ἐσωτερικῶν κιονοστοιχιῶν. Σ ἀρχαία ἐπιγραφή. Τ σολέα, ΥΥ πλευρικαὶ θύραι. Φ βορείος πτέρυξ νάρθηκος. ΧΧ ἐξωνάρθηξ. Ψ κεντρικὸς νάρθηξ. Ω νοτιὰ πτέρυξ νάρθηκος. 24 ἀρχαία δημοσία οἰκία.

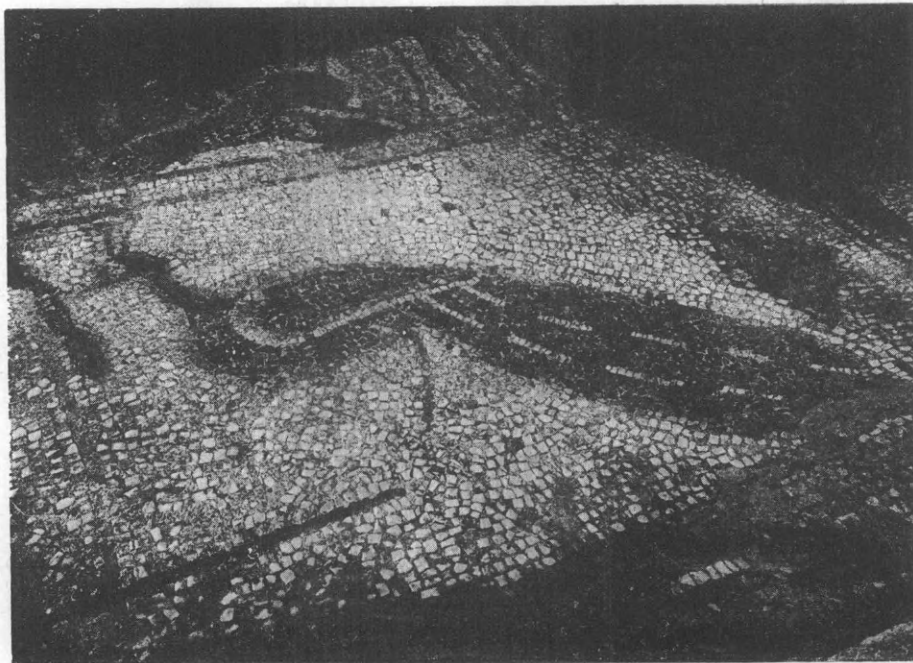
αα δυτικὰ καὶ ἀνατολικὰ δομῆματα βορείου πτέρυγος νάρθηκος. β μεγάλη πύλη καθολικοῦ. γγ πύλαι πλευρικῶν κλιτῶν πρὸς τὸν νάρθηκα. δ θυρὶς νοτίας πτέρυγος νάρθηκος. ζ θύρα νοτίας πτέρυγος νάρθηκος. θ ι πύλαι ἀγούσαι ἐκ τοῦ ἐξωνάρθηκος εἰς τὸν νάρθηκα. ξ ὑπαίθριος ἀλλή (ἀτρίον) ἐξωνάρθηκος. π θύρα ἀγούσα ἐκ τοῦ κεντρικοῦ νάρθηκος εἰς τὴν βορείον πτέρυγα αὐτοῦ. ρ θεμέλια μνημείου. υ πρόπυλον. φ κυρία πύλη τῆς βασιλικῆς.

Ψηφιδωτά.

12 ταῦς, 34 ἀμφορεῖς καὶ ζῆα. 5 9 10 12 σειρὰ ψηφιδώματος ἐντὸς κύκλων καὶ ῥόμβων πρὸς Β. 6 16 11 15 ὁμοία πρὸς Ν. 13 14 μεγάλα ψηφιδώματα. 17 17 18 πλακόστρωτον ἀκανόνιστον. 20 ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή. ε 21 ἀμφορεῖς μετὰ κλήματος καὶ ἐννέα ταῦ. λλ μμ 22 23 ψηφιδώματα ἐξωνάρθηκος. 23 23 ψηφιδώματα βορείου πτέρυγος νάρθηκος. τ μεγάλη ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶνε λίαν ἐφθαρμένη ἕνεκα τῆς θέσεως, ἐν ἣ κεῖται, διότι διὰ τῆς πύλης ταύτης ἀπειράριθμοι ἐπὶ αἰῶνας διῆλθον προσκυνηταί, ὥστε ἐδέησε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα νὰ ἀνα-

κινισθῆ ἡ ἐπιγραφή, ὡς ἀποδεικνύουσι πολλὰ ψηφία φέροντα ἴχνη ἐπιδιορθώσεως. Ἡ ἐπιδιορθωσις μάλιστα αὕτη ἐγένετο ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις διότι καὶ τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων ἔν τισι παραλ-

1^α: ταῶς.

(Αἱ εἰκόνες 1^α-20 ἐγένοντο ἐκ φωτογραφημάτων τῶν μνημείων.)

λάσσει καὶ ἡ ἐπισκευὴ συνετελέσθη ἀπειροκάλως, ὥστε πολλὰ ψηφία μόλις ἀναγινώσκονται, ἰδίως τὰ τοῦ τελευταίου στίχου. Ὅλως ἀνεξήγητα

δ' εἶνε τὰ δύο κάτωθεν τούτου ἐν τῷ ἄκρῳ δεξιᾷ ὑπάρχοντα ψηφία Δ', ὧν τὸ δεύτερον εἶνε κατεστραμμένον καὶ ὅλως δυσδιάκριτον. Τί ποτε ἐδήλου,

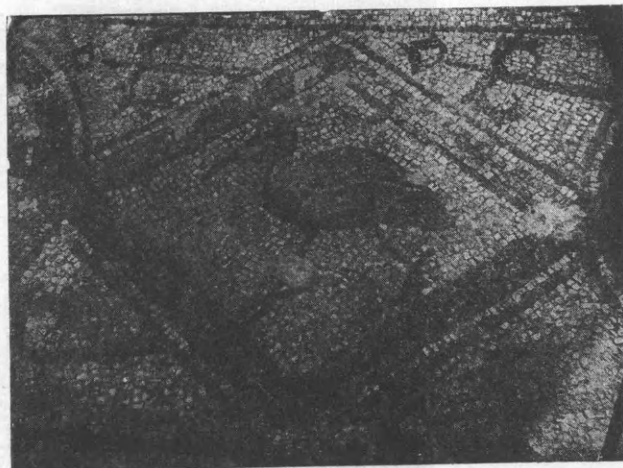

2: γέροντος.

ἀγνοῶν, οὐδέποτε δ' ὁμῶς χρονολογίαν, ὡς εἰκάζει ὁ ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου, ὅστις ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ δημοσιεύσει αὐτοῦ περὶ τῆσδε τῆς βασιλικῆς ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ» ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται περὶ χρονολογίας ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου ἀρχομένης, ἣν ἀνευρίσκει ἐν τοῖς ψηφίοις *ΑΨΜ*. Ἀλλὰ τρία τοιαῦτα ψηφία δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν, ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονευθέντων. Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσιν, οὐδαμοῦ ὁμῶς ἀπαντᾷ ἡ λέξις «ἔτους» ἢ τι σχετικόν, ὡς εἴθισται παρὰ Βυζαντινοῖς. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον: πῶς ἐξάγει τὸ ἔτος 540, ἐνῶ τὸ Ψ, ὡς εἶνε πασίγνωστον, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν ἀρ. 700 καὶ ἔχομεν οὕτω τὸ ἔτος 740, καὶ οὐχὶ 540, ὅπερ πράγματι θὰ ἠνύθει τὴν ὑπόθεσιν τῆς χρονολογίας τῆς βασιλικῆς Δουμετίου; Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε ἀνυπόστατα καὶ σαθρὰ καὶ ὡς οἱ καλοὶ ἀρχιτέκτονες ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι ὀφείλουσι νὰ κτίζωσιν ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους.

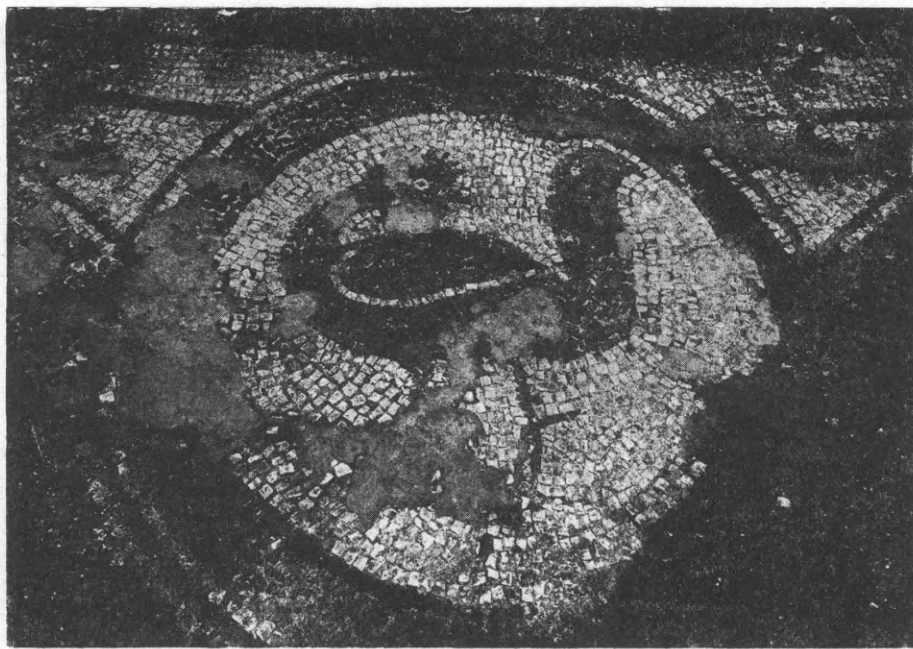
Ἐκατέρωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρίσταται εἰς ταῶς μετὰ θαυμαστῆς συμμετρίας διατεθειμένος (*εἰκ. 1_{1,2} 1^α*). Τούτων ἡ διατήρησις εἶνε ἀρίστη, ἔξοχος δὲ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ποικίλου αὐτῶν πτερώματος. Μετὰ δὲ τοὺς ταῶς τούτους ἔπεται ἑκατέρωθεν παρὰ τὸν δυσμικὸν τοῖχον σειρὰ κύκλων καὶ ῥόμβων ἐναλλάξ, ἐντὸς τῶν ὁποίων

παρίστανται δεξιόθεν μὲν τῷ εἰσιόντι (πρὸς Ν): γέρανος (ἐντὸς κύκλου δμ. 055) εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὕψ. 042 (*εἰκ. 2*), μετὰ τοῦτον δ' ἀμφορεὺς (χριστιαν. «κάνθαρος») ὕψ. 030 (ἐντὸς ῥόμβου 060×050), ἀριστερόθεν δὲ τῷ εἰσιόντι (πρὸς Β): κριὸς (ἐντὸς κύκλου) ἀμφορεὺς (ἐντὸς ῥόμβου), ὁμοῖος τῷ προηγουμένῳ ἀντιστοίχῳ πρὸς Ν. εἶτα (ἐντὸς κύκλου) κάμηλος (*εἰκ. 1_{3,4}*).

3: ὄρνις.

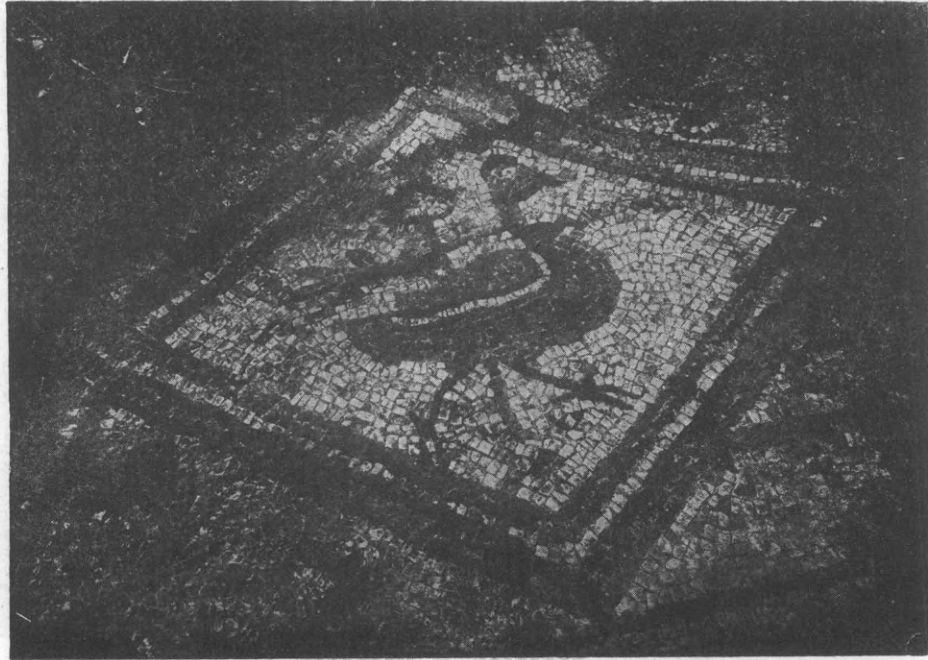
Καθέτως δὲ πρὸς τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἔπονται ὁμοῖαι σειραὶ κύκλων καὶ ῥόμβων ἐναλλάξ κατὰ μῆκος τῆς βορείου καὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς ὡς ἐξῆς: Πρὸς Ν (ἀπὸ Δ πρὸς Α) *ἰχθῦς μέγας* (ἐντὸς ῥόμβου)

4: ἀλεκτρονίον.

βου), πλοχμὸς ποικιλόχρους (ἐντὸς κύκλου), εἶτα ὄρνις (ξύλοκοττα, ἐντὸς ῥόμβου) (εἰκ. 1₆ 3). Μετ' αὐτὸν μέγας ἰχθῦς (ἐντὸς κύκλου), εἶτα ἀλέκτωρ (ἐντὸς ῥόμβου) σχεδὸν ἐξίτηλος. Μετὰ τοῦτον ἕτερος

ἀλέκτωρ θαυμασίας τέχνης ἐντὸς κύκλου ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν οὐρὰν (εἰκ. 1₁₆ 4), εἶτα πρὸς Α ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ ὄρνις (κόττα), ἐντὸς ῥόμβου (εἰκ. 5). Μετὰ ταύτην ἔπεται (ἐντὸς κύ-

5: ὄρνις.

κλου) πτηνὸν ὅμοιον πρὸς τὸν ἀνωτέρω κατὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν γέρανον. Οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν κεκυφῆσαν κάτω πρὸς τὸν δεξιὸν πόδα ὡσεὶ ῥαμφίζων τι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶνε ὕψ.

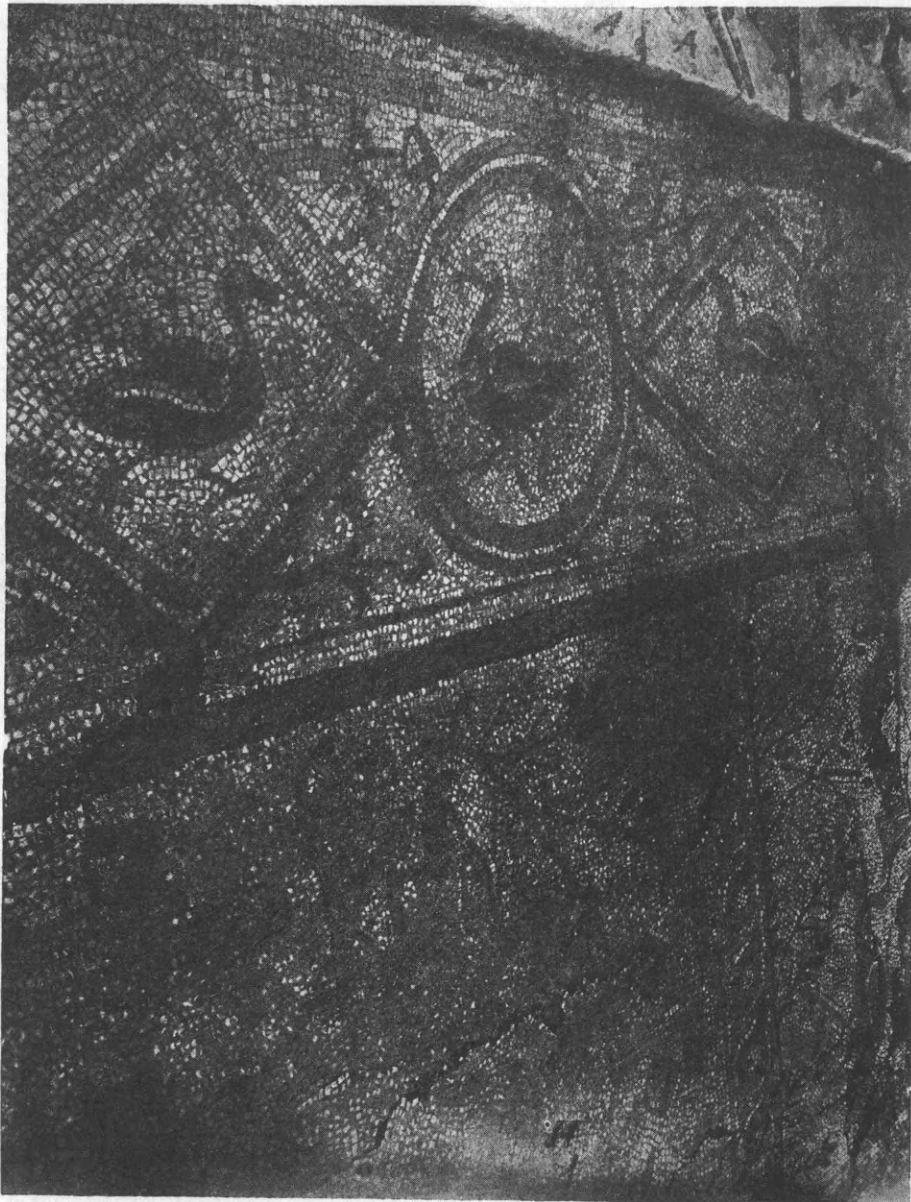
034, ἔχει δὲ τὸ ῥάμφος καὶ τοὺς πόδας ἐρυθρὰ (βυσσινόχροα). Μετὰ τὸν κύκλον τοῦτον (εἰκ. 1₁₁) τὸ λοιπὸν ψηφιδωτὸν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς εἶνε τελείως κατεστραμμένον· ἐκ μικρῶν δ' ὅμως

6 (εἰς σ. 53δ): ταῶς.

τεμαχίων, ἐνιαχοῦ διασωθέντων, φανερόν καθίσταται ὅτι ἡ σειρά αὐτῆ τῶν ἐναλλασσομένων κύκλων καὶ ῥόμβων ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ πρὸς Α τέρματος, ὅπου ἄρχεται ἡ περιγραφεῖσα σωλέα. Ἐκεῖ κατὰ τὴν γωνίαν (εἰκ. 1_{15,14}) σφύζονται

εἰσέτι κύκλοι τινὲς καὶ ῥόμβοι, ἀλλὰ λίαν ἐφθαρμένοι, ἐντὸς δ' ἐνὸς τούτων λέων μικρός. Ἄλλ' ἐνδοτέρω πρὸς τὸ κέντρον ἀπεκκλύθη ἐν τῶν θαυμασιωτάτων ψηφιδωτῶν τῆς περικαλλεστάτης ταύτης βασιλικῆς. Τοῦτο ἔχει μῆκος 24δ, πλ.

7 (εἰς σ. 55a): νήσοι, ὄρνις κλπ.

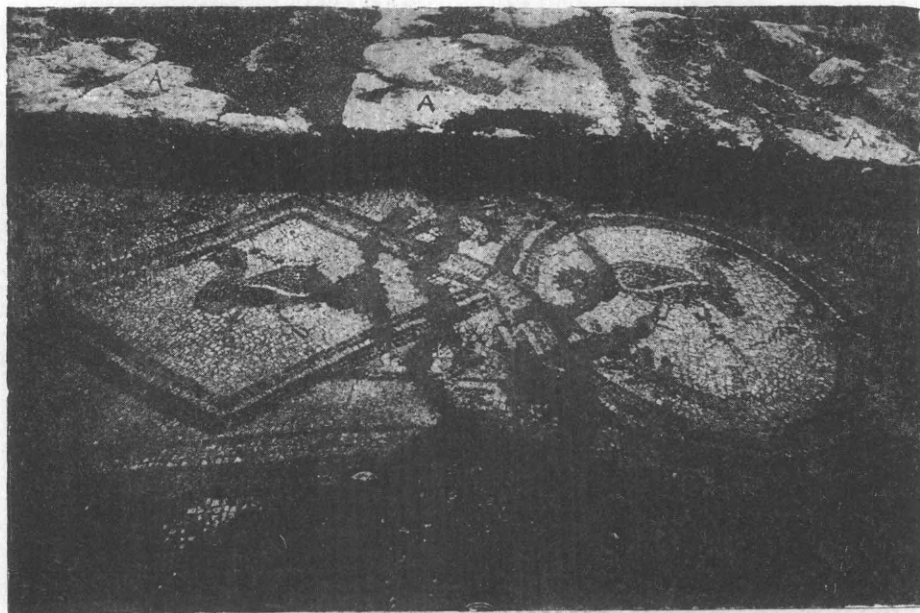
δὲ 125-30, παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ μέγας ἀμφορέως (κύλιξ ἢ κἀνθαρος)¹ ποικιλό-

¹ Ὁμοίωγμα ποτήρια (κύλικες, calices), ἐξ ὕαλου συνήθως κατασκευαζόμενα καὶ ὡς εὐχαριστήριοι κύλικες χρησιμοποιούμενα, ἦσαν ἐν γρήσει κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χριστιανικοὺς γρόνους. τοιοῦτον δὲ ποτήριον σφύζεται ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ ἁγ. Βιγαλίου ἐν Ραβέννη, ἐν τῷ ὁποίῳ παρίσταται ἡ Ἁγία Τράπεζα καὶ ἐπ' αὐτῆς μέγας τοιοῦτος κἀνθαρος ἢ κύλιξ. Ὁμοίον τοῦ Ε' αἰ. ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ κλπ. πρβ *Karl Kaufmann Handbuch der christlichen Archäologie* σ. 589 εἰκ. 237 κέ.

χρους, φέρων καθέτους ῥαβδώσεις ἐναλλάξ ἐρυθράς καὶ κυανᾶς, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐκφύονται ἄνωθεν καὶ ἀνακλαδοῦνται εἰς ὀριζοντίους ἕλικας κλάδοι ἀναδενδράδος, ἐξ ἧς κρέμονται βότρυες μετ' ἀκρεμόνων καὶ φύλλων. Ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ κομφοτάτου καὶ μεγάλου τούτου ἀμφορέως ἴστανται δύο μεγαλοπρεπεῖς ταῶ (εἰκ. 6), ὧν τὸ πτέρωμα φέ-

ρει ἐξόχως ποικίλην διακόσμησιν καὶ οἷτινες ἀνέ-
χοντες τὰς κεφαλὰς πρὸς τᾶνω ῥαμφίζουσι τοὺς

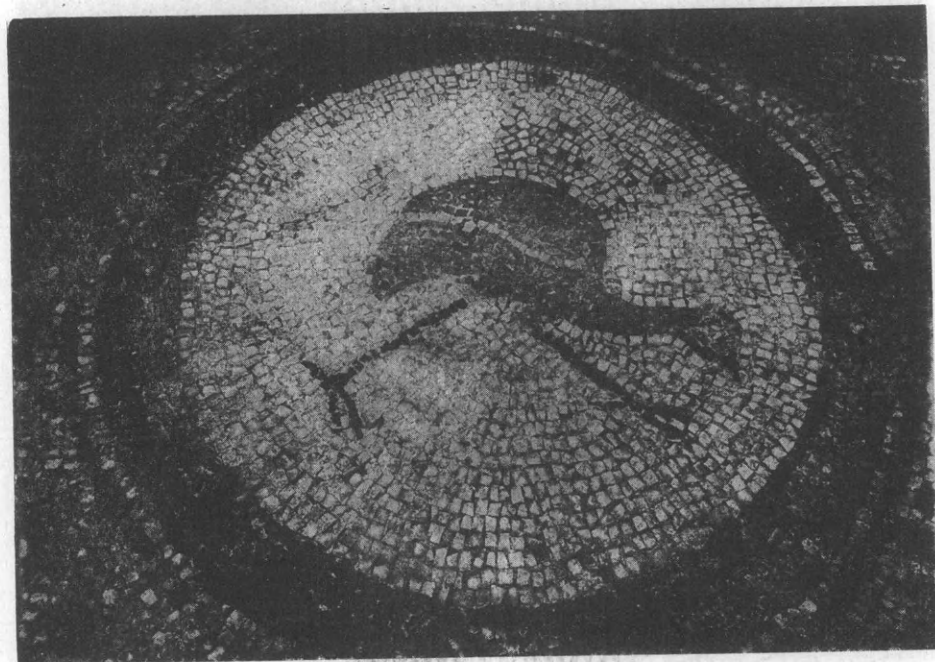
κρεμαμένους ἐκ τῆς ἀναδενδράδος βότρυς. Δυστυ-
χῶς ἡ εἰκ. 6 ἐλαχίστην παρέχεται ιδέαν τοῦ

8: δύο ἀλεκτρούνες.

κάλλους τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου, διότι ἡ φωτο-
γραφία ἐλήφθη προοπτικῶς ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ

οὕτω καταστρέφεται ἡ συμμετρία τῆς συνθέσεως.
Ἐξ ἀντιθέτου δὲ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν καὶ

9: ὄρνις.

κατὰ μῆκος τοῦ βορείου στυλοβάτου ἐξελίσσειται
ὁμοία πρὸς τὴν μεσημβρινὴν σειρὰ ἐναλλασσομένων
κύκλων καὶ ῥόμβων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταν-
ται παντοῖα ζῷα. Ἡ ἀκριβὴς τούτων διάταξις
ἐκ Δ πρὸς Α ἔχει ὡς ἐξῆς: ἑρπειτὸν (ἐντὸς ῥόμ-

βου)· μελιζάναι (ἐντὸς κύκλου) ¹, νῆσσα (ἐντὸς ῥόμ-

¹ Ἡ παράστασις μελιζανῶν ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ Νικοπόλεως
ἀποτελεῖ μοναδικὸν γεγονός, διότι πρώτην φοράν ἐμφανίζονται αὐταὶ
ἐπὶ οὕτως ἀρχαίου μνημείου. Μέχρι τοῦδε οἱ βοτανικοὶ παρεδέχοντο
ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς Εὐρώπην περὶ τὸν 16ον αἰ.
(πρβ Φυτολογία Π. Γενναδίου λ. στρύχνος μελιζάναι).

βου), νῆσσα (ἐντὸς κύκλου), (εἰκ. 1₅ 7), ἀλέκτωρ (ἐντὸς ῥόμβου), ἀλέκτωρ (ἐντὸς κύκλου). Οἱ δύο οὗτοι ἀλέκτορες ἀποτελοῦσιν οἰονεὶ σύμπλεγμα (εἰκ. 8), διότι παρίστανται ἕναντι ἀλλήλων καὶ μεθ' ὁρμῆς ἀντεπιτιθέμενοι. Ὁ καλλιτέχνης ἐξῆρε τὴν ἀντίθεσιν διὰ τῆς παραλλαγῆς τοῦ χρώματος αὐτῶν, διότι τοῦ ἑνὸς τὸ πτέρωμα εἶνε βαθυπράσινον καὶ κυανοῦν, τοῦ δ' ἑτέρου χρυσοειδές.

Μετὰ τοὺς δύο τούτους ἀλέκτορας ἔπεται ῥόμβος (52×64), ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρίστανται τρεῖς σικνοὶ (ἀγγούρια), εἴτα περαιτέρω ὄρνις (ἐντὸς κύ-

κλου δμ. 053) (εἰκ. 9) καὶ τέλος ἐντὸς συνεχομένου ῥόμβου (εἰκ. 1₁₀) ἀλέκτωρ, διότι μετὰ τοῦτον τὸ ἐπίλοιπον ψηφιδωτὸν εἶνε τελείως κατεστραμμένον. Μόνον πάλιν μετὰ κενόν τι διάστημα πρὸς Α (εἰκ. 1_{12 13}) ἀναφαίνονται ὀλίγοι τινὲς κύκλοι καὶ ῥόμβοι, ἐντὸς δὲ δύο τούτων διασφύζονται δύο ἄριστα ψηφιδωτά, ἧτοι ἐντὸς τοῦ πρώτου ῥόμβου μελεαγοῖς νουμιδικῆ (φραγκόκοττα) περαιτέρω δ' ἐντὸς κύκλου παρδαλὴ δορκὰς ἢ μᾶλλον ἀνθήλωψ (ἀντιλόπη) μετὰ μελαινῶν καθέτων ῥαβδώσεων ἐπὶ τοῦ σώματος. Τέλος κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν, ἀκριβῶς ἕναντι τῆς ΝΑ, ὅπου σφύζεται τὸ ἀνωτέρω περιγραφέν ψη-

10: ἄμπελος ἐκφυομένη ἐκ μεγάλου ἐν τῷ κέντρῳ ἀμφορέως καὶ ἐκατέρωθεν ταῶς καὶ πέντε ἕτερα πιητὰ ἑμφίζοντα τοὺς βότρους.

φιδωτὸν τῶν δύο ταῶν μετὰ τοῦ ἀμφορέως ἐν τῷ μέσῳ (εἰκ. 6), ἀπεκαλύφθη ὁμοιον σχεδόν, πάρισον δὲ πρὸς ἐκεῖνο, μέγα ψηφιδωτὸν μήκους 175 καὶ πλ. 170 (εἰκ. 10). Καὶ ἐν αὐτῷ παρίσταται μέγας ἀμφορεύς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλὰ διαφόρου πως σχήματος, κομψότατος δὲ καὶ χρώματος βαθυκυάνου ἐναλλασσομένου καθέτως πρὸς βαθυπρασίνους ταινίας. Ὅμοίως δ' ἐξ αὐτοῦ ἐκφυόμενοι ἀνακλαδοῦνται ἄνω δύο τεράστιοι κλάδοι ἀναδενδράδος, ἐξ ἧς κρέμονται πολλοὶ βότρυες μετ' ἀμπελοφύλλων. Τοὺς βότρυες τούτους ῥαμφίζουσιν ἔνθεν μὲν δύο μεγαλοπρεπεῖς ταῶ φυσικοῦ μεγέθους, ἑκατέρωθεν τοῦ ἀμφορέως συμμετρικῶς καὶ ἀντωποὶ πρὸς ἀλλήλους ἰστάμενοι, ἔνθεν δὲ παντοῖα πτηνά, ὧν τὰ πλεῖστα ἵπτανται πρὸς τοὺς βότρυες ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ἀναδενδράδος, ἀλλὰ δὲ στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τοῦ θαυμασίου τούτου ψηφιδωτοῦ, ἐφαμίλλου τὴν τέχνην καὶ τὸ κάλλος πρὸς τὸ ἔναντι πάρισον, κατεστράφη δυστυχῶς τὸ πρὸς Ν τμήμα, διότι, ὡς ἐκ τῆς

ἄκρας συμμετρικότητος εἰκάζω, ἔπρεπε καὶ τὸ δεξιὸν (τὸ πρὸς Ν) μέρος τῆς συνθέσεως ταύτης νὰ ὁμοιάζῃ τελείως πρὸς τὸ ἀριστερόθεν. Πρώτην δὲ φορὰν ἐπὶ ψηφιδωτοῦ τῆς βασιλικῆς ταύτης ἀπαντᾷ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, διότι εὑρῆνται δύο τοιοῦτοι ἰσοσκελεῖς ἄνωθεν τῆς ἀναδενδράδος καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ταῶν.

Ἐμπροσθεν δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, εὐθύς μετὰ τὴν ἄνω περιγραφεῖσαν ἐπιγραφὴν (εἰκ. 17) διεσώθη μέγα τμήμα ψηφιδωτοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ κύκλων, οὓς σχηματίζουν πολυχρωμοὶ πλοχομοὶ συμμετρικῶς ἀλληλοσυμπλεκόμενοι (δμ. 045-050). Τὰ χρώματα τῶν πλοχμῶν τούτων εἰσὶ τέσσαρα: κεράμειον, λευκόν, ρόδινον καὶ κυανόν (βαθύ). Μεταξὺ δὲ τῶν κύκλων σχηματίζονται ἐναλλάξ κατὰ τετράδας ῥόμβοι. Καὶ ἐντὸς μὲν τῶν κύκλων παρίστανται παντοῖα ζῶα καὶ φυτά, ἧτοι κατὰ σειράν: μήλα, μελιζάναι, ὄρνις, μελιζάναι (εἰκ. 11), ἰχθῦς, ἰχθῦς, μελιζάναι, σταφυλή, ἐντὸς δὲ τῶν ῥόμβων ἀβακκοειδῆ

11: μήλα, μελιζάναι, πτηνά καὶ ἐπιγραφὴ.

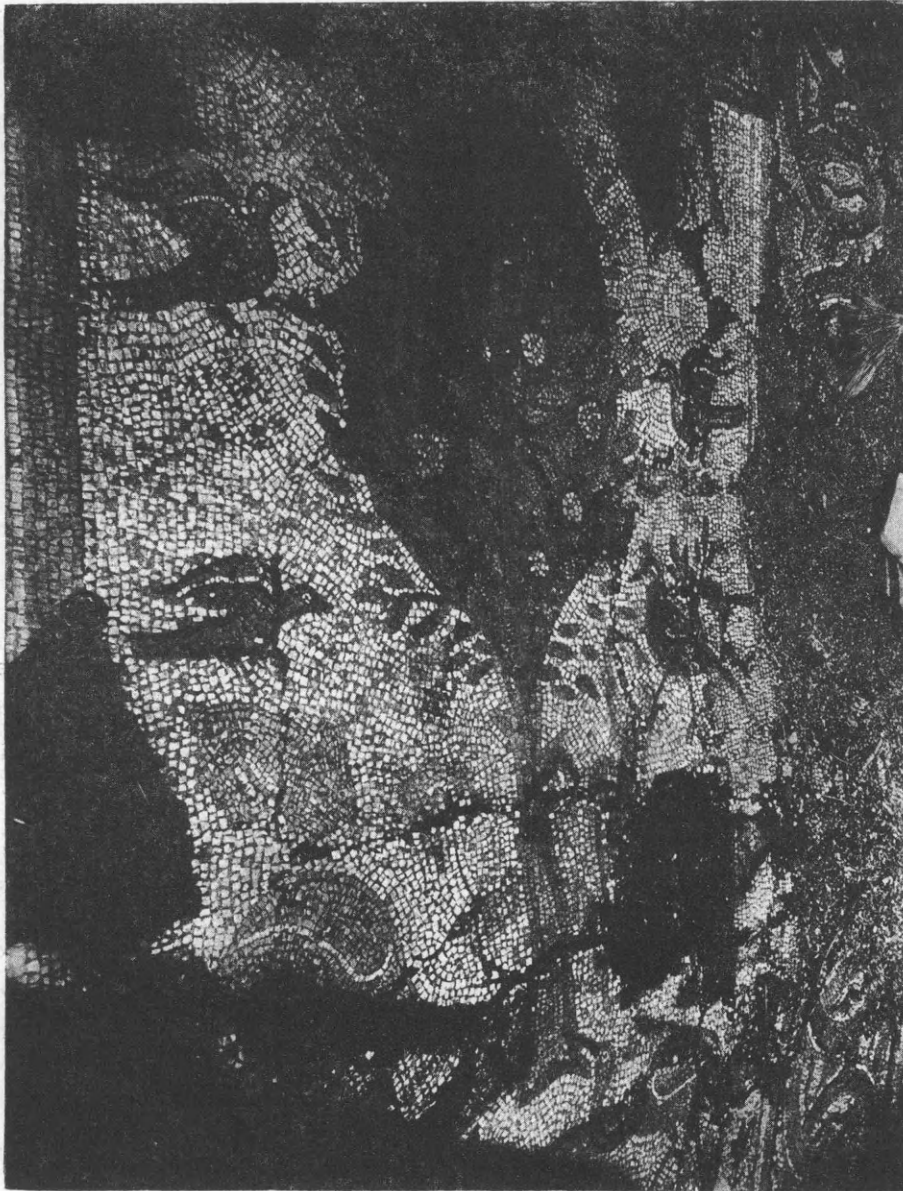
κοσμηματα εἰς σχῆμα σταυροῦ. Περαιτέρω τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο εἶνε κατεστραμμένον τελείως, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ γινώσκῃ τὸ μήκος αὐτοῦ.

Ἐκατέρωθεν δ' ὁμοῦς κατὰ τὰ πλευρὰ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, πρὸς Ν ὁηλ. καὶ Β, πλαισιοῦται

ὑπὸ ἐτέρων ψηφιδωτῶν, ποικίλων τὴν παράστασιν καὶ εἰς ἰκανὴν ἔκτασιν διατηρουμένων (εἰκ. 188). Καὶ ἐν πρώτοις πλατῦς κυανόχρους μαίανδρος περιβάλλει ἑκατέρωθεν τὸ ἄνωτέρω κεντρικὸν ψηφιδωτὸν, εἶτα δὲ πρὸς μεσημβρίαν μὲν ἔπεται

ἐπίμηκες, μήκ. (2 60 καὶ πλ. 1 43), ἐν εἴδει εὐρυτάτης ζώνης ἐκτεινόμενον ἀπὸ Α πρὸς Δ ψηφιδωτόν, ἐφ' οὗ παρίσταται θαυμαστὸν πολυχρωμον κόσμημα ἐξ ἀλυσιοειδῶς συμπεπλεγμένων κατὰ τὸν συνήθως βυζαντινὸν τρόπον πλοχμῶν, σχηματιζόντων κύκλους, ἐντὸς τῶν ὁποίων περικλείονται

σταυροὶ ἀβακροειδῶς ἐκ πολυχρῶμων τετραγωνιδίων ἰσοδομικῶς ἐπαλλήλως συνηρμοσμένων. Οἱ πλοχοὶ οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ ταινιῶν διαφόρων χρωμάτων, οἷον: ἐρυθροῦ, ἰοειδοῦς καὶ κυανοῦ. Τὸ κόσμημα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐπὶ πλείστων ἀρχαίων βυζαντινῶν μνημείων καὶ ἐπὶ ψηφιδωτῶν, οἷον τοῦ

12 : δένδρον καρποφόρον (μηλέα) καὶ περὶ αὐτὸ τέσσαρα πτηνά.

τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κων/πόλει, τῆς Ἀγίας Κωνσταντίας ἐν Ρώμῃ κλπ ὡς καὶ ἐπὶ χυμειῶν ἔργων (σμάλτων)· πρὸς τὰ θαύμαστα τοιαῦτα χυμειῶν μικροτεχνήματα· οἷον ἐγκόλπια, σταυροὺς κλπ, τὰ ἐκ Καυκάσου καὶ ἀλλαχόθεν προερχόμενα. Μετὰ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο κόσμημα ἔπεται πρὸς

τὴν ἡμετέραν ἡμετέραν τῶν κύκλων καὶ ῥόμβων, οἷον, ὡς περιεγράψαμεν ἀνωτέρω, κλείουσι πρὸς νότον τὸ κεντρικὸν κλίτος.

Ἀντιθέτως δὲ πρὸς βορρᾶν μετὰ τὸν μαϊανδρον ὑπῆρχε ψηφιδωτόν, ὅπερ τέλειον σχεδὸν ἐξηφανίσθη. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων ὅμως διασωθέν-

των ἰχνῶν ἀποδείκνυται ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ὁμοίο-
σημον πρὸς τὸ ἔναντι πάρισον ἐκ πλοχμῶν, ὅπερ
προηγουμένως περιεγράψαμεν. Ἀνωτέρω δὲ τούτου
πρὸς Α (εἰκ. 1₉) διεσώθη ἱκανῶς μέγα ψηφιδωτὸν,
ἐφ' οὗ παρίσταται καρποφόρον δένδρον, πιθα-
γῶς μηλέα, ἧς ἐπὶ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα
καθίπτανται ὠδικὰ πτηνὰ ραμφίζοντα (εἰκ. 12).
Τὰ πτηνὰ ταῦτά εἰσι σχετικῶς εὐμεγέθη, ἵπταν-
ται δὲ δύο ἐκατέρωθεν ἄνω καὶ κάτω τοῦ δέν-
δρου. οὗ παρὰ τοὺς πόδας βόσκουσι χῆνες, νῆσ-
σαι καὶ πέρδικες ἴσως.

δ') Ψηφιδωτὸν νάρθηκος.

Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς
Δουμετίου εἶνε ἐν τῶν θαυμασιωτάτων τῆς ἀρχαιο-
τάτης χριστιανικῆς τέχνης, καταλαμβάνει δὲ ὁλό-
κληρον τὸ δάπεδον τούτου, ἧτοι ἐκτείνεται εἰς μῆ-
κος μὲν 33 μ., εἰς πλάτος δὲ 450, ἀλλαχοῦ δ' εἰς
τὸ διπλάσιον σχεδόν. Ἐκ τούτου κατανοεῖ ἕκαστος
τὴν ἐπιβολὴν, τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ ἀπαρα-
μιλλὸν κάλλος τοῦ παμμεγίστου τούτου τάπητος,
ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποῦ ἀναπαρίσταται ὁλό-
κληρος ἐν μικρογραφίᾳ ἢ Δημιουργία, διότι ἐντὸς
τῶν συμμετρικῶν κύκλων, ῥόμβων καὶ τετραγώ-
νων, εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ νάρθη-
κος, ἀναπαρίστανται μετὰ ἐξαισίας τέχνης καὶ
ἀκριθείας ἑκατοντάδες ζώων, πτηνῶν, ἐρπετῶν,
φυτῶν, καρπῶν καὶ ἀνθέων. Προκειμένου δὲ περὶ
τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς ὁλοκληροῦ τοῦ μο-
ναδικοῦ τούτου ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἀρχόμεθα
ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ ὀματίου.

1) Κεντρικὸν ὀματίον (εἰκ. 1ψ).

Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ὀματίου τούτου
ἔχει μῆκος μὲν 1720, πλ. δὲ 450, ἀποτελεῖται
δὲ ἐκ τῶν ἐξῆς κοσμημάτων καὶ παραστάσεων.
Ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τοὺς τέσσαρας περίξ τοί-
χους διαθέει τὴν αἰθουσαν βαθυκύανος σπειρο-
μαίανδρος πλ. 030, εἶτα μετὰ τοῦτον ἔπεται
καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς τεράστιος πλοχμὸς πλ.
060. σχηματίζομενος ἐκ τεσσάρων πλατυτάτων
πολυχρῶμων ταινιῶν, (ἰόχρου, κυανῆς, κεραμο-
χρόου καὶ ὑποκιτρίνης), αἵτινες ἀλληλοσυμπλέ-

κονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἐν εἴδει τροχῶν,
ἐξ οὗ καὶ σύριος τροχός (rota syrica) τὸ ὠραῖον
τοῦτο κόσμημα καλεῖται.

Ἐντὸς τοῦ περικαλλεστάτου καὶ μεγαλοπρεποῦς
τούτου πλαισίου περιλαμβάνεται ὁλόκληρον τὸ
κεντρικὸν ψηφιδωτὸν εἰς μῆκος 1630 καὶ πλ.
280. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ συμπεπλεγμένων
πολυχρῶμων πλοχμῶν, οἵτινες σχηματίζουσιν ἐναλ-
λάξ κύκλους καὶ ῥόμβους (εἰκ. 13 καὶ 14). Καὶ

13: ζῶα, πτηνὰ, φυτὰ, καρποὶ κλπ.

αὶ μὲν διαμέτροι τῶν κύκλων εἶνε 040, ὁμοίου δὲ
περίπου μεγέθους (040×045) εἶνε καὶ οἱ ῥόμ-
βοι, ὧν αἱ τέσσαρες πλευραὶ εἶνε καμπύλαι, κυρ-
ταὶ μᾶλλον, διότι ἕκαστος ῥόμβος σχηματίζεται
ἐκ τεσσάρων ἀλυσιοειδῶς ἀλληλοπλόκων κύκλων.
Ἐκτὸς δὲ τῶν ῥόμβων καὶ τῶν κύκλων σχημα-
τίζονται καὶ μικροὶ κύκλοι ὡς κρίκοι ἀλύσειως
κατὰ τὴν χειαστὴν συμπλοκὴν τοῦ ἐνὸς κύκλου
πρὸς τὸν ἕτερον τῶν κρίκων τούτων ἢ ἐξωτερικὴ
διάμετρος εἶνε 021. Τέλος τὸ πλάτος τῆς τοῦς
πλοχμοῦς ἀποτελούσης ζώνης εἶνε 010.

Τὰ δὲ χρώματα ἀποτελοῦντα τὴν ζώνην ταύ-
την εἰσὶν: *μολυβδόχρουν*, *λευκόν*, *κεραμόχρουν*
καὶ *θόδιον*. Καὶ ἐντὸς μὲν τῶν κύκλων παρί-
στανται παντοῖα ζῶα, πτηνὰ, ἐρπετά, ἰχθύες,
φυτὰ, καρποί, ἄνθη κλπ, ἅτινα παρακατιόντες λε-
πτομερῶς θὰ περιγράψωμεν, ἐντὸς δὲ τῶν ῥόμβων
πολύχρωμος πλοχμὸς συμπεπλεγμένος σταυρο-
ειδῶς ἐν εἴδει δεσμοῦ (κόμβου) κατὰ σχῆμα λίαν
σύνηθες παρὰ Βυζαντινοῖς. Ἐντὸς δὲ τῶν τριγ-
ωνικῶν κενῶν, ἅτινα σχηματίζουσιν οἱ κύκλοι κατὰ
τὰς τέσσαρας πλευρὰς, καθ' ἃς ἐφάπτονται τῆς

περιθεούσης τὴν αἰθουσαν ζώνης τῶν «συρίων τροχῶν». παρίστανται πυραμίδες ἀποτελούμεναι ἐξ ἀβακίων μετ' ἐναλλασσομένων χρωμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ καλλιτέχνης τοῦ θαυμαστοῦ τούτου

ψηφιδωτοῦ δὲν ἀφῆκεν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον κενὸν ἄνευ διακοσμῆσεως, ἐκ τούτου δὲ παράγεται ἔξοχος τις καὶ ὑπέροχος ἀρμονία, ἣτις καθιδύνει τὸ ὄμμα καὶ γοητεύει τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ. Αἱ δὲ

14: ζῶα, πτηνά, ἄνθη, καρποὶ κλπ.

ἐντὸς τῶν κύκλων παραστάσεις ζῶων, φυτῶν κλπ., ἀνερχόμεναι τὸ ὄλον εἰς ὀρθογώνια καὶ ὀκτώ, ἔχουσιν ὧδε (τέσσαρες ἐπὶ τῆς σειρᾶς ἐκάστης):

ἀπὸ τῆς ΝΑ γωνίας (εἰκ. 1₁₉):

- 1) πέρδιξ, 2) ἄνθη, 3) πτηνόν, 4) ἀβακωτὸς ῥόμβος,
- 5) ἰχθῦς, 6) πελαργός, 7) μελιζάναι, 8) νῆσσα (;),
- 9) ὄρνις, 10) ἄνθη, 11) νῆσσα (;), 12) πελεκάν (;),
- 13) πέρδιξ, 14) πτηνόν, 15) ῥόδαξ, 16) πτηνόν,
- 17) ἀπίδια (;) 18) πτηνόν, 19) ἄνθη, 20) πτηνόν,
- 21) νῆσσα (;), 22) κόσμημα, 23) νῆσσα, 24) πτηνόν,
- 25) πέρδιξ, 26) κληματόφυλλον, 27) (ἐξίτηλος), 28) χήν,
- 29) ὄρνις, 30) ἄνθη, 31) ἰχθῦς, 32) πτηνόν,
- 33) κληματόφυλλον, 34) πέρδιξ, 35) βότρυς, 36) πτηνόν,
- 37) ἀπίδια, 38) πτηνόν, 39) ἰχθῦς, 40) πτηνόν,
- 41) νῆσσα, 42) ἰχθῦς, 43) πτηνόν, 44) νῆσσα,
- 45) ὄρνις, 46) βότρυς, 47) χήν, 48) πέρδιξ (;)
- 49) πτηνόν, 50) ἀλέκτωρ, 51) ἀλέκτωρ, 52) πέρδιξ,
- 53) ἰχθῦς, 54) πτηνόν, 55) ἰχθῦς, 56) νῆσσα,

- 57) πτηνόν, 58) λαγῶς, 59) νῆσσα, 60) λαγῶς,
- 61) πτηνόν, 62) ἄνθη, 63) χήν, 64) νῆσσα,
- 65) πελαργός, 66) (ἐξίτηλος), 67) ἄνθη, 68) (ἐξίτηλος),
- 69) (ἐξίτηλος), 70) λαγῶς, 71) νῆσσα, 72) σηπία,
- 73) χήν, 74) νῆσσα, 75) σηπία, 76) φοινικόπτερος,
- 77) νῆσσα, 78) ἄνθη, 79) χαραδριός (;), 80) ἄνθη,
- 81) νῆσσα, 82) μελιζάναι, 83) σικνοὶ (ἀγγουράκια), 84) χήν,
- 85) ἄνθη, 86) πτηνόν, 87) πελαργός, 88) σηπία.

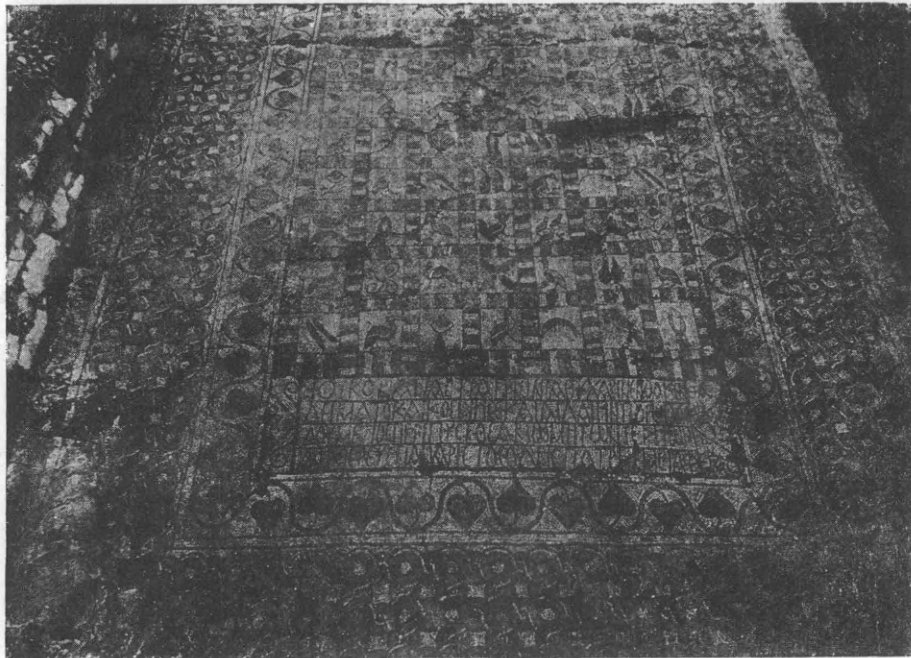
Πᾶσα αὐταὶ αἱ παραστάσεις εἰσὶ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ ἀκριβείας πεποιημένα, ἐὰν δὲ ἐν πολλαῖς παραστάσεσι πτηνῶν δὲν ὀρίζεται τὸ γένος καὶ εἶδος αὐτῶν, τοῦτο συνέβη, διότι ἔνθεν μὲν δὲν εὔρον τὸν ἀπαιτούμενον ὑλικὸν χρόνον, ὅπως ἰδίᾳ ἕκαστον τούτων μελετήσω, ἔνθεν δὲ στεροῦμαι καὶ τῶν εἰδικῶν ζωολογικῶν γνώσεων, ἃς μόνον ἐπιστήμων ζωολόγος δόκιμος κατέχει. Καὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἔτι μνημονευομένων πτηνῶν, οἷον χηνῶν, χαραδριῶν, νησσῶν κλπ, δὲν δύναμαι νᾶ

εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι ἀλαθῆτως διέκρινα τὸ εἶδος τούτων. Ἄς ληφθῆ δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ διατήρησις τῶν ψηφιδωτῶν τούτων δὲν εἶνε πολὺ καλῆ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Πλείστων ἔχουσι ἐξαφανισθῆ ἱκαναὶ ψηφίδες, ὑπάρχουσι δὲ ποσαῦται ῥωγμαὶ ἐπ' αὐτῶν, ὥστε τὸ διάγραμμα εἶνε πολλὰκις ἀμφίβηλον. Παρ' ὅλα ταῦτα δ' ὅμως ἡ σπουδαιότης τῶν παραστάσεων τούτων εἶνε μεγίστη οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ αὐστηρῶς ζωολογικῆν, διότι ἡ μελέτη τῶν πτηνῶν καὶ ἐν γένει τῶν ζῴων ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς Δουμετίου δύναται νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἐὰν μέχρι τοῦδε εἴχομεν φιλολογικὰς καὶ μνημειακὰς πηγὰς περὶ τού-

των, ἀλλ' οὐδέποτε κατείχομεν τοσοῦτον πλουσίαν καὶ τελείαν ἀπεικόνισιν ἑκατοντάδων εἰδῶν ἐξ αὐτῶν. Τὸ ψηφιδωτὸν Νικοπόλεως εἶνε μία ἀληθῆς εἰκονογραφημένη ζωολογία.

2) Νοτία πτέρυξ νάρθηκος (εἰκ. 1Ω).

Ἡ πτέρυξ αὕτη (ΑΕ 1916 40, εἰκ. 3Ω) ἔχει, ὡς εἶδομεν, μῆκος 11 93 καὶ πλ. 4 50, ὀλόκληρος δ' ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐμβαδοῦ τούτου καλύπτεται ὑπὸ λαμπροτάτου ψηφιδωτοῦ, ὅπερ διὰ τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὑπέροχον ἔμπνευσιν δὲν ὑπολείπεται οὐδενὸς τῶν προηγουμένων. Ἄλλὰ καὶ ἡ διατήρησις τούτου εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἀρίστη, διότι διετηρήθη ὀλόκληρον καὶ εἰς ἀκέραιον, ἐκτὸς

15: ζῶα, φυτά, καρποὶ καὶ ἐπιγραφή, περίξ δὲ πλουσιώτατον πλαίσιον ἐκ κισσοῦ, πλοχμοῦ καὶ σπειρομαϊάνδρου.

πολυαριθμῶν ῥωγμῶν, αἵτινες διασχίζουσι τοῦτο πολλαχῶς καὶ διακόπτουσι ἐνιαχοῦ τὴν συνοχὴν, χωρὶς ὅμως νὰ μειῶσι τὴν ἐκ τοῦ συνόλου ἐκτύπωσιν. Αἱ ῥωγμαὶ αὗται βεβαίως εἰσὶ λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ ψηφιδωτὸν, ἐὰν δὲ δὲν ληφθῆ ταχεῖα μέριμνα πρὸς ἔμφραξιν αὐτῶν, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὰ μοναδικὰ ταῦτα μνημεῖα θὰ ἐξαφανισθῶσιν.

Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο, ὡς τὰ προηγούμενα, πλαισιοῦται ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων κοσμητικῶν ται-

νιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι πλουσιώτατον καὶ μεγαλοπρεπὲς πλαίσιον. Ἦδη εὐθὺς παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν περίξ τοίχων διαθέει τοῦτο βαθυκύανος σπειρομαϊάνδρος πλ. 0 24. Μόνον πρὸς Ν, ἀντὶ οὗτος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἡμικυκλικὸν σχῆμα τῆς ἀψίδος, κάμπει κατ' ὀρθὴν γωνίαν ὡς ὑποτείνουσα τοῦ τόξου, σχηματιζομένου οὕτω ἐνὸς παμμεγίστου ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου μήκους μὲν 9 83 πλάτους δὲ 4 50. Ὁ σπειρομαϊάνδρος οὗτος (εἰκ. 15) περιορίζεται κάτωθεν ὑπὸ διπλῆς στενῆς ται-

νίας. Μετὰ ταύτην δὲ ἔπεται πλατυτάτη ζώνη (πλ. 055) ἀποτελουμένη ἐκ τριπλῆς σειρᾶς πλο-

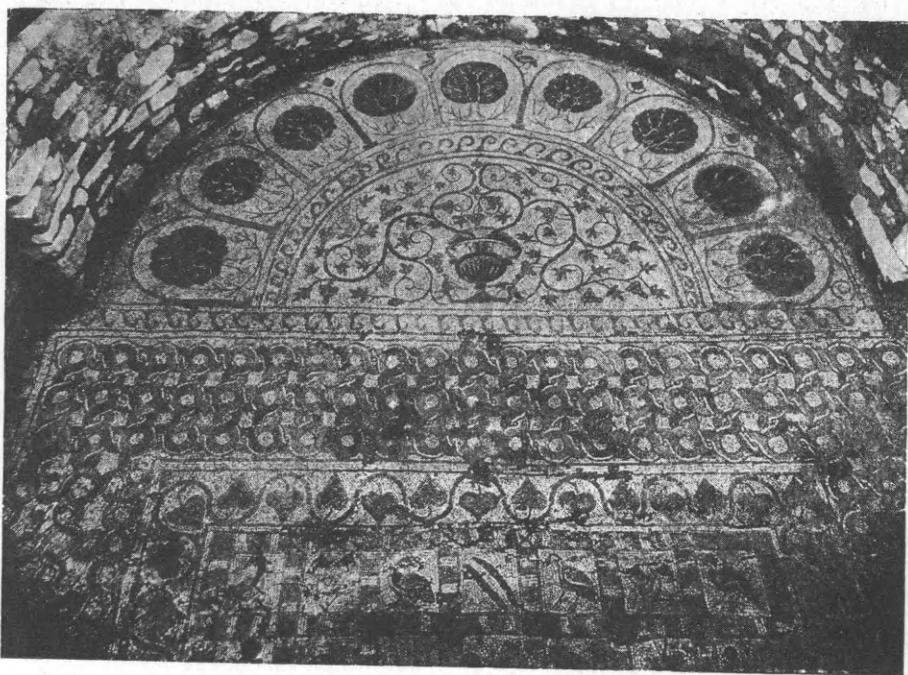
χυῶν, ἀλυσιοειδῶς συμπεπλεγμένων καθ' οἶον σχῆμα καὶ οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες ἐν τῷ κεν-

16: πτηνά, ἰχθύες, καρποί, ἄνθη· περίξ τριπλοῦς πλοχμὸς καὶ παρὰ τοὺς τοίχους σπειρομαίανδρος.

τρικῶ κλίτει τοῦ ναοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πλοχμοὶ οὗτοι εἰσι πολύχρωμοι, διότι εἶνε σύνθετοι ἐκ τριῶν

παρὰλλήλων ταινιῶν διαφόρου χρώματος, οἶον λευκοῦ, κεραμεοῦ καὶ κυανοῦ. Τέλος μετὰ τὴν

17: ἐν τῷ κέντρῳ ἀμφορεύς, ἐξ οὗ ἐκφύεται διακλαδουμένη περίξ ἄμπελος μετὰ βοτρυῶν, οὓς ἑαμφίζουσι πτηνά· περὶ ταύτην ἐν ἡμικυκλίῳ ἐννέα ταῖς.

ζώνην ταύτην ἀκολουθεῖ ἑτέρα στενωτέρα, πλ. 030 περίπου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐξελίσσεται θαυ-

μάσιος κισσός, οὗ τὰ φύλλα εἰσιν ἐναλλάξ ἀντι-
στρόφως διατεθειμένα, τὰ μὲν δηλ. πρὸς τὰ ἄνω,

τά δὲ πρὸς τὰ κάτω· τὸ χρῶμα τούτων εἶνε βαθὺ κυανοῦν.

Ἐντὸς τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου πλαισίου περιλαμβάνεται, ὡσεὶ μέγιστος πίναξ, ὀρθογώνιον τετράπλευρον, μήκ. 712 καὶ πλ. 226, διαιρούμενον διὰ ταινιῶν εἰς πολυπληθῆ τετραγωνίδια, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται πολυπληθῆ πτηνά, ἔρπετά, ζῶα ἄλλα διάφορα, εἶτα φυτά, ἄνθη, καρποὶ κλπ. Καὶ ζῶναι ἢ ταινίαι τοιαῦται ὑπάρχουσι καθέτως μὲν ἑπτὰ, ὀριζοντίως δὲ εἴκοσι καὶ

μία, ὥστε σχηματίζονται ἐκ τῆς διασταυρώσεως τούτων ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐπὶ τετραγωνίδια καὶ ἰσάριθμοι ἐντὸς τούτων παραστάσεις. Καὶ αἱ μὲν ζῶναι αὗται ἔχουσι πλ. 010 καὶ χρῶμα ἐναλλάξ κεραμόχρουν, λευκὸν καὶ βαθὺ κυανοῦν κατὰ τετραγωνίδια ἀβακοειδῶς διατεθειμένα, τὰ δὲ τετράγωνα τὰ σχηματιζόμενα ὑπ' αὐτῶν ἔχουσι πλ. καθ' ἐκάστην πλευρὰν 023. Αἱ ἐντὸς δὲ τῶν τετραγώνων τούτων παραστάσεις (ἀπὸ τῆς ΝΑ γωνίας καὶ ἐξῆς) ἔχουσιν ὧδε (εἰκ. 15-17):

- 1) πτηνόν, 2) ἄνθος, 3) πτηνόν, 4) σικνοί, 5) πέριδιξ, 6) ἄνθη, 7) νῆσσα,
- 8) βότρως, 9) νῆσσα, 10) ἀπίδια, 11) ἀλέκτωρ, 12) ἀλέκτωρ, 13) βότρως, 14) πτηνόν,
- 15) πτηνόν, 16) πτηνόν, 17) ἰχθυῶς, 18) πτηνόν, 19) σικνοί, 20) πτηνόν, 21) ὕδροπέπων,
- 22) ὕδροπέπων, 23) ἄνθος, 24) πτηνόν, 25) λαγῶς, 26) κλαδίσκος, 27) λαγῶς, 28) πτηνόν,
- 29) σηπία, 30) ἀπίδια, 31) βότρως, 32) ἀμπελόφυλλον, 33) πέριδιξ, 34) σικνοί, 35) ἀπίδια,
- 36) κίτρον, 37) πελαργός, 38) λαγῶς, 39) λαγῶς, 40) ἀστακός, 41) πτηνόν, 42) ἄνθος,
- 43) σηπία, 44) γαρίς, 45) πῖνα, 46) πτηνόν, 47) ἰχθυῶς, 48) ἀστακός, 49) σηπία,
- 50) σικνοί, 51) ἄνθος, 52) πτηνόν, 53) χρυσοῦν κύπελλον (εἰκ. 1φ), 54) ἀπίδια, 55) πτηνόν, 56) ὕδροπέπων,
- 57) κόσμημα, 58) ὅμοιον, 59) ὅμοιον, 60) ὅμοιον, 61) ὅμοιον, 62) ὅμοιον, 63) ὅμοιον,
- 64) πλοχμός, 65) ὅμοιος, 66) ὅμοιος, 67) ὅμοιος, 68) ὅμοιος, 69) ὅμοιος, 70) ὅμοιος,
- 71) πτηνόν, 72) σικνοί, 73) νῆσσα, 74) ἀπίδια, 75) πτηνόν, 76) σικνοί, 77) κόσμημα,
- 78) χήν, 79) ἰχθυῶς, 80) κόσμημα, 81) πτηνόν, 82) πλοχμός, 83) ἰχθυῶς, 84) νῆσσα,
- 85) κόσμημα, 86) ἰχθυῶς, 87) σικνοί, 88) πτηνόν, 89) ἀπίδια, 90) κόσμημα, 91) ἀστακός,
- 92) πτηνόν, 93) πλοχμός, 94) ἄνθος, 95) σηπία, 96) νῆσσα, 97) φύλλον κισσοῦ, 98) ἀπίδια,
- 99) κόσμημα, 100) σικνοί, 101) ἄνθος, 102) πτηνόν, 103) σικνοί, 104) κόσμημα, 105) πλοχμός,
- 106) κόσμημα, 107) χήν, 108) λαγῶς, 109) λαγῶς, 110) ἄνθος, 111) ζῶον θαλάσσιον, 112) ἀπίδια,
- 113) πτηνόν, 114) ἀστακός, 115) θάμνος, 116) σηπία, 117) ἀπίδια, 118) κόσμημα, 119) νῆσσα,
- 120) ἄνθος, 121) ἀστακός, 122) ἰχθυῶς, 123) ἀπίδια, 124) νῆσσα, 125) ἀστακός, 126) σικνοί,
- 127) κόσμημα, 128) σηπία, 129) χήν, 130) δύο πτηνά, 131) ἀλέκτωρ, 132) ἄνθος, 133) ἄνθος,
- 134) πτηνόν, 135) κόσμημα, 136) νῆσσα, 137) κόσμημα, 138) πτηνόν, 139) ἀπίδια, 140) πτηνόν,
- 141) σικνοί, 142) νῆσσα, 143) ἄνθος, 144) πελαργός, 145) ἀστακός, 146) ἰχθυῶς, 147) σηπία.

Κάτωθεν τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ποικιλωτάτου ψηφιδωτοῦ χωριζομένη ἀπὸ τούτου διὰ διπλῆς ζώνης, εὐρίσκεται ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος ἀπὸ Α πρὸς Δ (εἰκ. 1₂₀) καὶ πικραλλήλως πρὸς τὸν οὐδὸν τῆς θύρας τῆς μεσημβρ. ταύτης πτέρυγος τοῦ νάρθηκος ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐδοῦ ἀπέχει 125. Ἡ δ' ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν τοίχων ἀπόστασις εἶνε 130. Ἡ ἐπιγραφή

αὕτη εἶναι γεγραμμένη διὰ ψηφίων βυζαντινῶν τοῦ τύπου τῶν προηγουμένων, ἀποτελεῖται δ' ἐκ τεσσάρων στίχων, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν, περιβαλλομένη περίξ ἐπίσης ὑπὸ ἐρυθρᾶς γραμμῆς ἐν εἴδει πλαισίου. Οἱ στίχοι ταύτης εἰσὶν εἰς δακτυλικὸν ἐξάμετρον, τὰ δὲ γράμματα εἰσι χρώμακτος βαθέος κυανοῦ ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους, ὕψους περίπου 011. Καὶ τὸ

μὲν μῆκος ταύτης εἶνε 192, τὸ δὲ πλ. 049, ἔχει δὲ ὧδε:

†ΟΙΚΟΝΑΠΑΣΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΥΧΑΡΙΝΕΝΘΑΚΕΝ	ΘΑ
ΔΗΜΑΤΟΚΑΙΚΟΣΜΗΣΕΚΑΙΑΓΛΑΙΗΝΠΟΡΕΠΑΣ	ΑΝ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΣΠΕΡΙΠΥΣΤΟΣΑΜΩΜΗΤΩΝΙΕΡΗΩΝ	Ι
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣΠΑΝΑΡΙΣΤΟΣΟΛΗΣΠΑΤΡΗΣΜΕΓΑΦΕ	ΓΟ

†οἶκον ἀπαστράπτοντα θ((εο))ῦ χάριν ἔνθα κ((αι)) ἔνθα δήματο καὶ κόσμησε καὶ ἀγλαίην πόρε πᾶσαν Δουμέτιος περίπυστος ἀμωμήτων ἱερῶν ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὄλης πάτρης μέγα φένο[ς].

Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διαπιστοῦται τὸ τρίτον ἤδη ὅτι ἰδρυτῆς καὶ διακοσμητῆς τοῦ λαμπροτάτου τούτου ναοῦ ἦν ὁ ἀρχιερεὺς Δουμέτιος.

Ἄλλ' ἢ κορωνίς τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ὄλου νάρθη-

κος εἶνε τὸ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ πρὸς Ν, ὅπου ἡ πτέρυξ αὕτη ἀπολήγει εἰς ἀψίδα, ἧς ἡ κατακόρυφος ἐπὶ τῆς ὑποτείνουσας τὸ τόξον αὐτῆς ἀκτὶς (τὸ βέλος) εἶνε 2,10 (εἰκ. 1₂₁). Ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τούτῳ τμήματι τοῦ δαπέδου παρίστανται εὐθύς μὲν παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ τοίχου ῥιπιδοειδῶς διατεταγμένοι ἔννεα ταῶ μετ' ἀναπεπταμένου εἰς τέλειον κύκλον περῶματος ἰστάμενοι πάντες ὑπὸ ἀψίδας στηριζόμενας ἐπὶ κιονίσκων, ὥστε ἕκαστος ταῶς ἰσταται ὑπὸ μίαν ἀψίδα, ἐνῶ κάτωθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ πληροῖ τὸ κενὸν κλάδος φυτοῦ ἄνευ φύλλων· ἐν δὲ ταῖς γωνίαις ἄνωθεν μετὰ τῶν τόξων τῶν ἀψίδων ἀπεικονίζονται ἐν ἀλλάξ πτηνὰ καὶ φυτὰ (εἰκ. 18-19). Τὸ πτέρωμα τῶν ταῶν εἶνε ἐξόχως ἀρμονικόν, ὃ δὲ καλλιτέχνης ἔγνω μετὰ μοναδικῆς τέχνης νὰ συνδυάσῃ τοὺς χρωματισμοὺς, ποικίλλων τούτους ἅμα, ὥστε τὸ ὄφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ νὰ καταθέληται

18: ἐν τῷ μέσῳ ἀμφορεὺς, ἐξ οὗ ἐκφύεται διακλαδούμενον ἑκατέρωθεν καὶ ἄνω κλήμα ἀμπέλου μετὰ βοτρυών, ὃν ὀμφρίζουσι πτηνὰ.

19: ταῖς (τῆς ἀψίδος).

ὑπὸ τῆς ποικιλίας τούτων. Οὕτως ἐνιαχοῦ τὰ πτερὰ ἔχουσι ἔνθεν μὲν βαθύ κυανοῦν, ἔνθεν δὲ βαθύ πράσινον χρώμα μετὰ πορφυρῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλοτε δὲ πάλιν τινὰ τῶν πτερῶν εἰσι πορφυρᾶ, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ σμαράγδινοι. Ἡ αὐτὴ ποικιλία καὶ ἀρμονία ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν κιονίσκων καὶ τῶν ἀνωθεν τῶν ἀψίδων πτηνῶν καὶ ἀνθέων.

Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τοῦ ἡμικυκλίου (εἰκ. 1ε) παρίσταται μεγαλοπρεπῆς καὶ κομψότατος ἀμφορεὺς μετὰ πολυχρώμων ραβδώσεων ἐπὶ τῆς γαστρὸς καὶ λίαν ἀναπεπταμένου στομίου, ἐξ οὗ ἐκφύονται δύο γιγάντειοι κλάδοι ἀμπέλου (ἀναδενδράδες), οἵτινες

διακλαδοῦνται ἑκατέρωθεν εἰς ὠραιστάτους ἐλιγμοὺς πληροῦντες ὀλόκληρον τὸν κενὸν περίξ τοῦ ἀμφορέως χώρον μετὰ τῶν πολυπληθῶν φύλλων καὶ βετρύων, οἵτινες κρέμανται ἀπ' αὐτῶν. Δύο βότρυς τοιούτους, τοὺς κατωτάτους παρὰ τὸν ἀμφορέα κρεμαμένους, ραμφίζουσι δύο πτηνὰ ἰπτάμενα ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Τὴν θαυμαστὴν τὸ κάλλος καὶ τὴν ἔμπνευσιν σύνθεσιν ταύτην περιβάλλει περίξ ὡς πλαίσιον σπειρομαίανδος, ὅμοιος ἀκριβῶς πρὸς τὸν περιθέοντα καὶ τὸ ὅλον δάπεδον τῆς αἰθούσης ταύτης (εἰκ. 20).

Ὡς πρὸς δὲ τὴν παράστασιν ταύτην περιττὸν

20: Ζῶα τετραπόδα, πτηνά, ἰχθύες, ἄνθη, φυτὰ καὶ κοσμήματα· περίε πολύχρωμος πλοχμὸς καὶ σπειρομαϊάνδρος.

νὰ ἀναπτύξω ἐνταῦθα τὴν σημασίαν αὐτῆς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς εἰκονικώτατα παρέβαλεν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἄμπελον, ἔκτιστε δέ, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἀπειράριθμά εἰσι τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης τάπεικονίζοντα τὴν ἄμπελον μετὰ τῶν βοτρώων. Ἦδη ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ βασιλικῇ Δουμετίου ἀπηντήσαμεν διπλοῦν παράδειγμα τῆς συμβολικῆς ταύτης παραστάσεως καὶ δὴ μετὰ τῶν ταῶν, οἵτινες ἐπίσης εἰσι τοσοῦτον προσφιλῆ πτηνὰ παρὰ τοῖς πρώτοις χριστιανοῖς.

Διὰ τοῦτο, εἰ καὶ δι' ὄλου τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης βασιλικῆς διήκει πνεῦμα εἰς ἄκρον καλλιτεχνικὸν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν «ἐθνικόν», οὐχ ἦττον δὲν δύναται τις ἀποβλέπων εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ταύτας παραστάσεις τῶν ταῶν μετὰ τοῦ ἀμφορέως (κανθάρου) καὶ τῆς ἀμπέλου καὶ δὴ ἐν θέσεσιν ἐξόχως σημαντικαῖς τοῦ ναοῦ νὰ ἀρνηθῆ τὸν βαθὺν τούτων συμβολισμόν. Ὁ καλλιτέχνης ἐτοποθέτησε τούτους ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὅπου οἱ πόδες τῶν βεβήλων ἐλάχιστα θὰ ἔθιγον αὐτούς, ὅσον ἐκκτέρωθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸ τῆς σωλέας, εἶτα ἀμφὶ τὴν μεγάλην τοῦ κυρίως ναοῦ πύλην καὶ τέλος ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ νάρθηκος. Περιττὸν δὲ νὰ τονίσωμεν τὴν ὑπαρξίν τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἄνωθεν ἐνὸς τούτων. Περὶ

τῶν προκστάσεων τούτων βλ. *H. Leclercq* ἐν λ. «Ancone» *Dictionn. de l'archéol. chrét.* σ. 1995 εἰκ. 546, *Revue archéol.* 1865, *Kaufmann Handb. der christl. Archäol.* σ. 283 κλπ.

Τοιοῦτον συμβολισμόν κρύπτει καὶ τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ μεγάλου τετραγωνικοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς αὐτῆς μεσημβρινῆς πτέρυγος τοῦ διηρημένου, ὡς εἶδομεν, εἰς πολυπληθῆ τετραγωνίδια, *χρυσοῦν ποτήριον*, τὸ φερόμενον ἐν τῇ ἀνωτέρῳ περιγραφῇ αὐτοῦ ὑπ' ἀρ. 53 (*εἰκ. 1 ψ*). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ψηφιδῶν καὶ ἐκ τοῦ σχήματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς σημαντικωτάτης θέσεως, ὅπου ἀπεικονίσθη, εἶνε οὐχὶ ἀπλοῦν κύπελλον. ἀλλ' ἡ ἱερὰ *κύλιξ*, τὸ δυσκόπτηρον τῆς θείας εὐχαριστίας.

3) Βόρειος πτέρυξ νάρθηκος.

Ταύτην ἀνέσκαψα ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον, περιέγραψα δὲ τὸ σχῆμα τῆς πτέρυγος ταύτης ἐν τοῖς ΠΑΕ τοῦ ἔτους 1916 σ. 49-52, ὅπου παρέθηκα καὶ εἰκόνας τῆς ἀνασκαφῆς πτέρυγος καὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἀπλοῦ διακοσμητικοῦ πολυχρώμου πλοχμοῦ ὁμοίου τὸ σχῆμα πρὸς τὰς ἐν τῷ κεντρικῷ κλίτει τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἀλλαχοῦ τούτου ἀπαντῶντας.

Οἱ πλοχομοὶ οὗτοι καλύπτουσιν συμμετρικῶς ὀλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ βορείου διαμερίσματος τοῦ νάρθηκος (εἰκ. 1 α α' 25 25).

ε') Ψηφιδωτὸν ἐξωνάρθηκος.

Καὶ τὸν ἐξωνάρθηκα ἀνέσκαψα ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον, περιέγραψα δ' ὁμοίως ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι «Πρακτικοῖς». Οὗτος ἐσχημάτιζεν ἐν τῷ κέντρῳ ὑπαιθρον πιθανώτατα αὐλήν, (εἰκ. 1 ε) περίξ δὲ τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψηφιδωτοῦ ποικιλωτάτου, ὅπερ σώζεται ὀλόκληρον, ἀλλ' οὐχὶ εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι φέρει ἀπειραριθμούς ῥωγμάς καὶ χάσματα, οὕτω δὲ ὑπάρχει φόβος μὴ φθαρῆ ταχέως, εἰ καὶ ἐγκαίρως ἔλαβον τὴν πρόνοιαν καὶ κατέχωσα ἐκ νέου τοῦτο διὰ χονδροῦ χύματος καὶ ἄμμου, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα ψηφιδωτὰ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, διότι ἔνεκα τῶν ἀντιξίων ἐθνικῶν περιστάσεων, ἃς διερχόμεθα, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ στεγασθῶσι ταῦτα δεόντως ὡς τὰ τῶν δύο μεγάλων τετραγώνων (προθέσεως καὶ διακονικοῦ), ἅτινα ἐστεγασθήσαν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἀποκαλύψεως διὰ στέγης ἐκ ψευδαργύρου.

Ὀλόκληρον τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ ἐξωνάρθηκος ἀποτελεῖται ἐκ τετραγώνων, ἀλλὰ πολλῶν μεγαλειτέρων τῶν τῆς νοτίας πτέρυγος τοῦ νάρθηκος, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα παρίστανται διάφορα ζῶα, φυτὰ, ἄνθη, καρποὶ κλπ (εἰκ. 20 καὶ ΠΑΕ 1916 εἰκ. 6). Ἀλλὰ αἱ παραστάσεις αὗται, εἰ καὶ τοῦ αὐτοῦ περίπου τύπου πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ τούτου, ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἐκείνων ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, διὸ καὶ θεωρῶ περι-

τὸν νὰ περιγράψω ταύτας λεπτομερῶς· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ διαφορά αὕτη ὀφείλεται εἰς νεωτέραν τινὰ ἐπισκευὴν ἢ συμπλήρωσιν τοῦ ναοῦ, γεγονός ὅπερ πιστοῦται διὰ τῆς εὐθὺς κατωτέρω περιγραφομένης ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ μέγα τοῦτο ψηφιδωτὸν, ὅπερ ἐν σχήματι πεῖ περιβάλλει περίξ τὴν κεντρικὴν ὑπαιθρίον αὐλήν, (πρβ εἰκ. 1 μ μ λ λ) πλαισιοῦται καθ' ὅλας τὰς πλευράς ὑπὸ πλατείας ζώνης ἀποτελουμένης ἐξ ὠραίου πλοχομοῦ ἐκ μεγάλων καὶ μικρῶν ἐναλλάξ κύκλων, ἐντὸς τῶν ὁποίων (τῶν μεγαλειτέρων μόνον) παρίστανται πολύχρωμοι τετράλοβοι θυρεοὶ μὲ διεσταυρωμένα χεῖραστὶ βέλη, ὅμοιοι ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἐντὸς τῶν μαιάνδρων τῶν δύο μεγάλων ψηφιδωτῶν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ (βρ. ΑΕ 1916 65 εἰκ. 20-24).

Ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ ἐξωνάρθηκος.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρίσκεται ἀπέχουσα ἐν μέτρον ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ἥτις κεῖται ἐν τῷ δυσμικῷ τοίχῳ τοῦ ἐξωνάρθηκος ἔχουσα εὖρος περὶ τὰ 2 μ. (εἰκ. 1 ς). Ἡ μεγίστη αὕτη ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε στίχων, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 295 πλάτος δὲ 148, τὸ δὲ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶνε περίπου 021-22 (ΠΑΕ 1916 59 εἰκ. 7).

Οἱ στίχοι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐρυθρῶν κανόνων ἢ ταινιῶν, περίξ δὲ ἐπίσης ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ περιβάλλεται ὑπὸ πλουσιωτάτου πλαισίου ἀποτελουμένου ἐκ φολιδωτοῦ κοσμήματος πολυχρώμου καὶ κομψοῦ. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, ἥς τὰ ψηφία εἰσὶν ὅμοια τὸ σχῆμα πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν προηγούμενων τῆς βασιλικῆς Δουμετίου ἐπιγραφῶν ἔχει ὡδε:

ΔΟΜΗΤΙΟΣ ΜΕΝΟ ΠΡΩΗΝ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΝ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝ ΟἶΚΟΝ
ΔΟΜΗΤΙΟΣ ΔΕ ΟΝΥΓΕΝ ΠΕΩΝ ΕΚΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΟΣΥΝΗΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ
ΔΥΝΑΜΙ ΧΡΤΗΝ ΠΑΣΑΝ ΕΚΑΛΙΕΡΓΗΣΕΝ ΤΡΙΣΤΩΝ
ΕΥΦΡΟΣΥΝΟΣ ΜΗΝ ΕΝ Τῷ ΝΕῶ ὡς ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΡΟΥ ΠΗΜΑΙ... (ποιμήναντος)
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΚΑΤΕΡΟΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΝ Τῆ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Δομήτιος μὲν ὁ πρῶην τὸν σεβάσμιον κατεσκεύασεν οἶκον,
Δομήτιος δὲ ὁ νῦν γε ΝΠ (Νικοπόλεως) ἐὼν ἐκίνου καὶ τῆς ἱερουσύνης διάδοχος,
δυναμί ΧΡ (Χριστοῦ) τὴν πᾶσαν ἐκαλιέργησεν τριστῶν.
Εὐφρόσυνος μὴν ἐν τῷ νεῶ ὡς μαθητῆς τοῦ προτέρου πημαι... (ποιμήναντος)
Δημητρίου μάρτυρος ἐκάτερος εὐχαριστῶν τῆ προστασία.

Δ'. Τεχνικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς χαρακτῆρ τοῦ ψηφιδωτοῦ.

Τοιοῦτον ἐν ἀναλόγῳ λεπτομερεία τὸ θαυμαστὸν ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης ἐν Νικοπόλει βασιλικῆς. Ἦδὴ ἐξετάσωμεν τὸν τρόπον τῆς κατεργασίας τούτου καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρα, ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὴν χρονικὴν περίοδον εἰς ἣν δέον νάναχθῆ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δέον διὰ βραχέων νά εἰπωμέν τινα ἐνταῦθα περὶ τῆς τέχνης ἢ μᾶλλον τῆς χειροτεχνίας τῶν ψηφιδωτῶν, ἧτις ἦτο γνωστοτάτη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, βραδύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου ἀνεπτύχθη εἰς ἀπαράμιλλον βαθμὸν τελειότητος. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἴσως δὲ ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸ πρῶτον, μετηνέχθη αὕτη εἰς Ρώμην, ὅπου ὡς *opus musivum* ἢ *tesselatum* κατέστη τοσοῦτον προσφιλὲς τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε ἐντὸς βραχυτάτου κατεκοσμήθησαν διὰ ψηφιδωτῶν τὰ δάπεδα τῶν μεγάρων, τῶν περιστυλίων, τῶν βαλανείων καὶ τῶν λοιπῶν πολυτελῶν αὐτῶν οἰκοδομῶν. Ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων διασωθέντων τοιούτων μνημείων τῆς τε ἐλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος μνημονεύομεν ἐνταῦθα προχείρως τὰ μᾶλλον γνωστά, οἷον τὰ ἐν Πάτραις, Σπάρτῃ, Δήλῳ, Μεγαλοπόλει, Πειραιεῖ, τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ Ἀθηνῶν κλπ. Ἐν Ρώμῃ δὲ τὰ ἐν ταῖς Θέρμαις Καρακάλα, τὸ περίφημον ψηφιδωτὸν τῆς ἐν «Ἰσθμῷ μάχης» ἐκ Πομπηίας ἐν τῷ μουσεῖῳ Νεαπόλεως, τὸ ἐκ τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν τῷ μουσεῖῳ Καπιτωλίου, τὸ παριστῶν τὰς δύο περιστεράς καὶ ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἀληθὲς ἀριστοτέχνημα, καὶ πληθὺς ἀμέτρητος ἄλλων, κατωτέρας δ' ὅμως τέχνης. Περὶ πάντων τούτων συλλήβδην καὶ καθ' ἕκαστον ἔχουσι γραφῆ πλεῖστα συγγράμματα καὶ μονογραφαί, εἰς ἃς δύναται νά καταφύγῃ ὁ ἐπιθυμῶν νά γνωρίζῃ τι ἀκριβέστερον περὶ τούτων. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ πλεῖστον ἢ ψηφοθεσία ἠσκειτο ἐπὶ δαπέδων, σπανίως δὲ ἐπὶ τοίχων καὶ ὀρόφων καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει.

Κατεσκευάζοντο δὲ αἱ ψηφίδες (*tesserae*) ἐκ λίθου (πολυχρῶμων μαρμάρων κλπ.), ἐξ ὑάλου

χρωματιστῆς καὶ ἐκ πηλοῦ, σπανιώτατα δ' ἐκ μέταλλου, τὸ δὲ μέγεθος τούτων ἐποίκιλλεν ἀπὸ μικροτάτων μέχρι 0 02 συνήθως κυβ. μ. Πολλάκις εἶνε τοσοῦτον μικροσκοπικοὶ οἱ κύβοι οὗτοι, ὥστε ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ψηφιδωτῷ τῶν περιστερῶν τοῦ Καπιτωλίου ἐντὸς ἐνὸς τετραγωνικοῦ ὑφεκαοστομέτρου περιείχοντο περὶ τὰς ἐξήκοντα ψηφίδας! . . .

Μετὰ δὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἢ ψηφοθετικὴ τέχνη ἀναπτύσσεται ἔτι μᾶλλον καὶ καθίσταται οἰοῦν ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ τῶν Βυζαντινῶν τέχνη, ἀπὸ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν μεγάρων καὶ τῶν βαλανείων μεταφέρεται εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Κυρίου, ἀνυψοῦται δ' ἐκ τοῦ δαπέδου εἰς τοὺς τοίχους, τὰς ἀψίδας, τὰ φατώματα καὶ τοὺς τρούλλους αὐτῶν. Ἦδὴ τὸ ψηφιδωτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μουσα*, *μουσάκιον* καὶ *μουσειῶμα* ἐξικνεῖται εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς τελειότητος, ἢ δ' αἰγλή καὶ ὁ ἀνυπέρβλητος πλοῦτος τῶν μωσαϊκῶν τῶν βυζαντιακῶν βασιλικῶν καὶ θολωτῶν ναῶν θαμβοῖ τὸ ὄμμα τοῦ ἐπισκέπτου αὐτῶν. Κατασκευάζουσι δὲ οἱ βυζαντινοὶ ψηφοθεταὶ τὰ μουσειῶματα διὰ τῶν αὐτῶν ὑλῶν ὡς καὶ οἱ ἐθνικοὶ, ποιούμενοι δ' ὅμως μεγίστην χρῆσιν τῶν ἐπικεχρυσωμένων ψηφίδων διὰ τὴν κατασκευὴν ἰδίως τοῦ ἐξέργου, ὅπερ ἐξάρει λίαν, ὡς γνωστόν, τὰς ἐν τῷ ψηφιδωτῷ μορφὰς καὶ λοιπὰς παραστάσεις. Ὅ,τι ἰδίως χαρακτηρίζει τὴν βυζαντιακὴν ψηφοθεσίαν εἶνε ὁ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ μνημειώδης χαρακτῆρ, ὃν προσδίδουσιν εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῶν ναῶν.

Ταῦτα ἔχουσιν ἤδη οὐχὶ ἀπλῶς διακοσμητικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ καθαρῶς καλλιτεχνικόν, συνέχονται δὲ ἀρρήκτως μετὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ, ἢ δὲ μεγαλοπρέπεια καὶ τὸ ὕψος τῆς συνθέσεως συμβάλλονται τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ὡς πρὸς δὲ τὸ μέγεθος τῶν κύβων καὶ οἱ βυζαντινοὶ ψηφοθεταὶ ποιοῦνται χρῆσιν καὶ οὗτοι μικροτάτων ψηφίδων μόλις διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν· οὕτω αἱ ψηφίδες τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔχουσιν ἐπιφάνειαν 0 005 μ., ὥστε ἐντὸς ἐνὸς □ μ. ὑπάρχουσι 40 000 ψηφίδες, ἐπὶ ὀλοκλήρου δὲ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου χριστιανικοῦ ναοῦ πλεόν τῶν 34 ἑκατομμυρίων!

Προσεκολλῶντο δὲ ἢ μᾶλλον ἐνεπήγνυντο αἱ ψηφίδες αὐταὶ ἐπὶ ὑποστρώματος παχέος ἐξ ἀμμοκονιάματος, ἐφ' οὗ προεσχεδιάζετο τὸ περιγράμμα τῆς ψηφοθετησομένης παραστάσεως.

Τὰ ψηφιδωτὰ Νικοπόλεως παρουσιάζουσι πάντας τοὺς ἀνωτέρω χαρακτῆρας τῆς βυζαντινῆς ψηφοθετικῆς τέχνης καὶ μάλιστα τῆς τῶν πρώτων μΧ αἰώνων. Αἱ ψηφίδες εἰσιν ἐκ λίθου διαφόρου χρώματος, πλεῖσται ἐκ πηλοῦ (ἴπτοῦ) καὶ τινες ἐξ ὑαλώδους μάζης. Τὸ σχῆμα τούτων εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον κυβικόν, ἀλλὰ πολλάκις εἶνε ἀκανόνιστον ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀπεικονιζόμενον ἀντικείμενον, τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν ποικίλλει μεταξὺ 0001—0015 κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, διότι συνήθως αἱ μεγάλαι ψηφίδες χρησιμεύουσι διὰ τὸ ἔξεργον καὶ διὰ τὰ κοσμήματα, αἱ δὲ μικρότεραι διὰ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, αἱ δὲ μικύλαι, αἰτίνες εἰσι πολλάκις λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις ὡς βελόναι, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ πρόσωπον, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας (πρβ πίνακα ἔγχρωμον «Ὀφελλύρα» ΑΕ 1916, τεύχ. Γ' καὶ Δ'). Ἐν πολλοῖς ψηφιδωτοῖς, ὡς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Ὁκεανοῦ, ἐν τοῖς κύκλοις τῶν θηρευτῶν κλπ, ὑπάρχουσι μέχρι δέκα ἀποχρώσεων ψηφίδες. Ἐκ τούτων αἱ λευκαί, αἱ ῥόδιναί, αἱ φαιαὶ καὶ αἱ μέλαιναί εἰσιν ἐκ λίθου, αἱ ἐρυθραὶ ἐκ κεράμου (πηλοῦ) καὶ αἱ βαθεῖαι κυαναῖ καὶ πράσιναί ἐξ ὑάλου.

Εἰδικῶς δὲ περὶ τῶν ψηφιδωτῶν Νικοπόλεως δεόν νὰ ἐξαρθῇ ἡ μεγάλη τοῦ ψηφοθέτου δεξιότης, διότι οὗτος χειρίζεται τοὺς λιθίνους τούτους κύβους ὡς χρώματα ἐπὶ ὀθόνης, συναρμολογῶν τούτους οὕτως εὐστόχως, ὥστε μακρόθεν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ μόλις νὰ ἀντιλαμβάνηται ὅτι πρόκειται περὶ χρωματιστῶν ψηφίδων. Εἰς τοῦτο συμβάλλεται λίαν τὸ ἀκανόνιστον τοῦ σχήματος αὐτῶν, ὅπερ ὑποβοηθεῖ ἐξόχως τὴν κίνησιν τῶν μυῶνων καὶ τὴν ἐν γένει πλαστικὴν ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ μνημονευθέντι πίνακι τοῦ Ὀφελλύρα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ καθαρῶς τεχνικόν, τὸ ψηφοθετικόν δηλ., μέρος τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς Δουμετίου, ὡς πρὸς δὲ τὸ καλλιτεχνικόν, τὸ ἀφορῶν δηλ. εἰς τὴν τέχνην καὶ ἰδιαίτερως τὴν τεχνοτροπίαν τούτων, πρέπει ἐν πρώτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι δυσκόλως αὐτὸς οὗτος ὁ ψηφοθέτης

ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ὁ σχεδιαστῆς καὶ συνθέτης τοῦ ψηφιδωτοῦ καὶ δὴ τοιαύτης ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιβολῆς, οἷα τὰ προκείμενα. Ἄλλ' ὡς συμβαίνει ἐν πάσῃ βιοτεχνίᾳ, ὅπου ἐπιβάλλεται ἡ πολλαπλῆ καὶ ταχεῖα παραγωγή, οἷον ἐν τῇ ὑφαντουργικῇ κλπ, οἱ ἐκτελεσταὶ εἰσι δεξιοὶ ἐργάται, κατέχοντες ἐμπειρικῶς καλλιτεχνικὰς γνώσεις, ἀλλ' οὐδέποτε καλλιτέχναι. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι ἐργάται ἐργάζονται ἐξ ὑποδειγμάτων (παραδειγμάτων), ἅτινα ἔχουσι πρὸ αὐτῶν καὶ πιστῶς ἀντιγράφουσι. Προφανῶς λοιπὸν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ βασιλικῇ ὀνομαστός τις καὶ δόκιμος καλλιτέχνης ἐξετέλεσε πρότερον τὴν ὄλην τοῦ δαπέδου σύνθεσιν ἐπὶ πινάκων (χαρτονίων), οὗς εἶτα παρέδωκε τοῖς ψηφοθέταις πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ἦδη ἐκ τῆς ὄλης λεπτομεροῦς ἐν τοῖς προηγουμένης περιγραφῆς τῶν ψηφιδωτῶν Νικοπόλεως καταφαίνεται ἡ ὑψηλὴ ἐμπνευσις καὶ ἡ περίτεχνος συνθετικὴ δεινότης ἡ διέπουσα ἐλόκληρον τὸ μοναδικὸν τοῦτο χριστιανικὸν μνημεῖον, ὥστε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβω ταῦτα. Καὶ μόνος ἄλλως τε ὁ θεατῆς, καὶ ὁ ἀκροθιγῶς ἀψάμενος τῆς τέχνης, αἰσθάνεται καὶ κατανοεῖ τὴν εὐγενῆ σύλληψιν καὶ ὑπέροχον ἀρμονίαν, ἣτις εἶνε ἐπιχεχυμένη ἐπὶ πάντων τούτων τῶν ψηφιδωτῶν. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν δεόν νὰ ἐξαρθῇ ἡ αὐστηρότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἄμεσος ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀντιγραφή, δύο στοιχεῖα δηλ. κατ' ἐξόχην χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης, ἧς ἡ ἐπίδρασις ἦν ἰσχυροτάτη ἔτι κατὰ τοὺς πρώτους μΧ αἰῶνας μέχρι σχεδὸν τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅποτε διαπλάσσεται σταθερῶς ὁ γνήσιος βυζαντινὸς ρυθμὸς.

Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ παραστάσεις αἱ εἰλημμένοι ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἡ ἀπεικόνισις τῆς ἀνδρικῆς μορφῆς ὅλως γυμνῆς καὶ ἐν ἀθλητικῷ σχήματι, εἰσὶ καταφανέσταται ἀπηχήσεις τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς τέχνης. Καὶ ναὶ μὲν προκειμένου περὶ δαπέδου χριστιανικοῦ ναοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη χρῆσις ἐπὶ τούτου θεμάτων χριστιανικῶν, οἷον μορφαὶ ἀγίων ἢ παραστάσεις ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει βεβήλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οὐχ ἥττον ὅμως ἡ ὁμοιότης τῶν παραστάσεων τοῦ ἡμετέρου ψηφιδωτοῦ πρὸς προγενέστερα ἐθνικὰ μνημεῖα ἀποδεικνύει ἀριδῆλως τὴν ὑφισταμένην ἔτι ἐπίδρασιν

τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ὅτι τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ τοὺς πρώτους μΧ αἰῶνας καὶ δὴ ὀλίγον τι ἴσως πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἰδίως τὰ θέματα καὶ ἡ τεχνοτροπία αὕτη τῶν ψηφιδωτῶν ἄγουσιν ἡμᾶς ἐγγύτατα πρὸς τὴν Ἀλεξανδρινὴν περίοδον τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπου ἰδιαζόντως ἠσκήθη ἡ ἐπὶ δαπέδων ψηφροθετική καὶ ἐν ἣ τὰ μέγιστα διεφημίσθη ὁ περιώνυμος δαπεδογράφος Σῶσος καὶ πλείστοι ἄλλοι (πρβ καὶ τινὰ ψηφιδωτὰ ἐκ Πομπηίας, ἰδίως τὸ παριστῶν ποταμὸν μετὰ ἰχθύων, κροκοδείλων, ὑδροβίων, πτηνῶν κλπ ἐν τῷ μουσεῖῳ Νεαπόλεως, ὅπερ ὁμοιάζει λίαν πρὸς τὴν «ζωοφόρον τοῦ Ὠκεανοῦ» τῆς βασιλικῆς Δουμετίου· εἶνε δὲ γνωστὸν ὅποιαν ἐπίδρασιν ἠσκήσεν ἡ Ἀλεξανδρινὴ τέχνη ἐπὶ τῆς συγχρόνου ῥωμαϊκῆς ἐν Ρώμῃ, Πομπηίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ). Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἡμετέρων ψηφιδωτῶν εἰς τὴν πρώτην ταύτην τῆς χριστιανικῆς τέχνης περίοδον καὶ πιθανώτατα περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου μΧ αἰῶνος μνημονεύομεν μνημείων τινῶν χριστιανικῶν τῶν χρόνων τούτων, παρεχομένων τὴν αὐτὴν ὅλως τεχνοτροπίαν καὶ ὁμοιοτάτας πρὸς τὰς ἐν Νικοπόλει παραστάσεις.

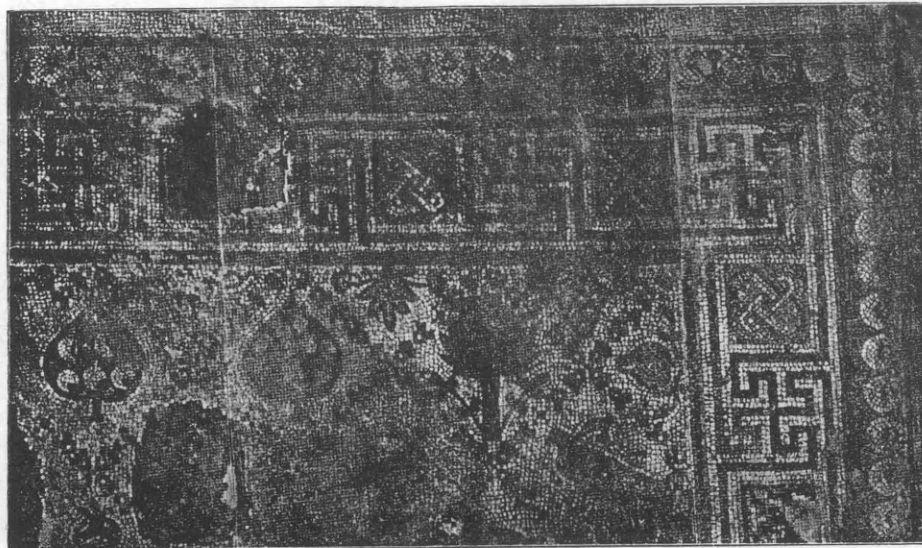
Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὰ περίφημα ψηφιδωτὰ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου τῆς ἐν Ρώμῃ Ἀγίας Κωνσταντίας (326-330 μΧ), ἐν οἷς παρίστανται πτηνά, ζῶα τετράποδα, καρποί, ἄνθη, ἀμφορεῖς, κλάδοι φυτῶν, ποταμοὶ μετ' ἰχθύων, ἀνθρώπιναι μορφαὶ πολλάκις ἐντὸς κύκλων ἐκ πλοχμῶν ὡς ἐν Νικοπόλει καὶ ταῦτα πάντα ἐν ὀρόφῳ χριστιανικοῦ ναοῦ! Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους παρίσταντο: ἄμπελοι, ἔρωτες καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπι δ' ἀρχαιότερα εἶναι τὰ ἐν ταῖς ῥωμαϊκῆς κατακόμβαις, ἰδίως αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ὀρόφου τοῦ Ἀγίου Καλλίστου. Ὅμοιαι παραστάσεις ἐν αἷς καὶ ἔρωτες ἀλιεύοντες ὡς οἱ τῆς Πομπηίας, Νικοπόλεως κλπ ἐν Santa Maria Maggiore καὶ ἐν τῇ Δαιερανίῳ βασιλικῇ ἐν Ρώμῃ (πρβ Dalton σ. 332, A. Frothingham The monuments of christian Rome σ. 264 κέ). Ἐπίσης ἐν πολλοῖς ἄλλοις ναοῖς τῆς Ρώμης καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Δαλματίᾳ οἷον ἐν Ραβέννη, Ἀγκῶνι, Ἀκυληίᾳ καὶ Παρεντίῳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸν ἀρχαῖον χριστιανικὸν κόσμον, ἰδίως ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ (Καρχηδόνι, Καισαρεία κλπ.) καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἀπαντῶσιν αἱ αὐταὶ παραστάσεις

εἴτε ἐπὶ ψηφιδωτῶν, εἴτε καὶ ἐπὶ ἄλλων μνημείων τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ σφύζονται παρόμοια μνημεῖα, ὧν περιφανέστατον εἶνε ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀρχαιότατος ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (περὶ τὸν Ε' μΧ αἰ.), οὗ ἐπὶ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου παρίστανται ζῶα, πτηνά, ἄνθη, καρποὶ καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς Ἀθήναις ἀνεσκάφη ἐν μέρει ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐφόρου χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου ἢ παρὰ τὸν Ἰλιὸν ἀρχαιοτάτη βασιλική, περὶ ἧς πρὸ ἐτῶν εἶχε γράψει διεξοδικῶς ὁ βυζαντινολόγος κ. Κωνσταντόπουλος, ταυτίσας αὐτὴν πρὸς τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀγίου Λεωνίδου. Ἐπι σπουδαιότερα ὅμως τούτων εἶνε τὰ ἐν Συρίᾳ, διότι ἐν αὐτοῖς δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον περὶ κοινῆς ἴσως καλλιτεχνικῆς προελεύσεως καὶ περὶ στενωτάτης αὐτῶν σχέσεως. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐρνέστου Ρενάν ἀνεκαλυφθέντα καὶ δημοσιευθέντα εἴτα ψηφιδωτὰ ἐξ ἠρειπωμένου ναοῦ ἐν Καβρ Σιράμ παρὰ τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης, ἐπίσης τὰ ἐν Σεργίλλᾳ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Συρίᾳ ἀνευρεθέντα καὶ ἐφ' ὧν διεσώθη καὶ ἐπιγραφὴ μετὰ χρονολογίας 472 μΧ. Ἐπὶ τούτων παρίστανται μετὰ ἄλλων καὶ σκηναὶ κληρονομικαὶ ὡς ἐν τοῖς τῆς βασιλικῆς Δουμετίου. Ἀλλὰ τὰ πάντων σημαντικώτατα εἶνε τὰ ἐν Μαδηβᾷ τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πόλις αὕτη ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Μωάβ, εἴτα δὲ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐξεχριστιανίσθη καὶ διεκοσμήθη διὰ μεγάλων καὶ θαυμαστῶν χριστιανικῶν ναῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Μωμεθανῶν ἠρημώθη καὶ κατεστάφη. Τέλος πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων τῇ φροντίδι τοῦ πατριαρχείου Ἱερουσαλήμ συνφικίσθη ἐκ νέου, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων ἐνός τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐκεῖνων ναῶν, ὠκοδομήθη νέος ὀρθόδοξος ναός. Δυστυχῶς δ' ὅμως ὁ νέος οὗτος συνοικισμὸς δὲν ἀπέβη ἐπ' ἀγαθῶ τῆς ιστορικῆς ταύτης πόλεως, διότι οἱ νέοι ἔποικοι ὅπως ἀνεγείρῳσι τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ναοὺς λαμβάνουσι πάντα πρόχειρον λίθον ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων, μὴ εὐλαβοῦμενοι τὴν ἱερότητα αὐτῶν· τοιοτοτρόπως ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ συνετελέσθη τεραστία καταστροφή. Ἀρχεῖ νὰ ἀναφέρω μόνον μετὰ τῶν ἀναριθμητῶν ἄλλων τοιούτων ἱεροσυλιῶν ὅτι αἱ γυναῖκες ἐν

Μαθητῶ ἀποσπῶσαι τεμάχια ὄλα ἐκ τῶν διασωθέντων ἐν αὐτῇ ψηφιδωτῶν χρησιμοποιοῦσι ταῦτα πρὸς ἐπίστρωσιν τῶν κλιβάνων («ταπουνίων»).

Τὸ πλεῖστον δὲ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων εὔρη-

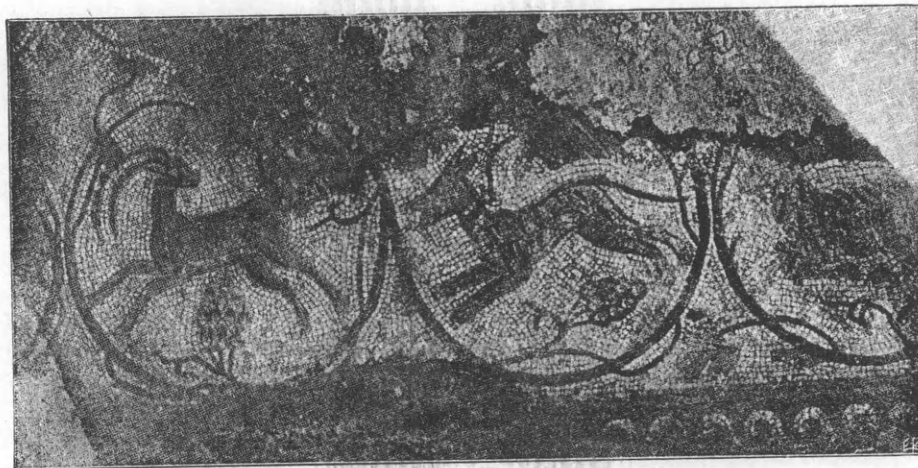
ται ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν νεωστί, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἀνεγερθέντα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαιοτέρου χριστιανικὸν ναόν. Οὗτος εὔρηται μὲν τριάκοντα βήματα ἀπέχων ἀπὸ τῆς βορείου πύλης τοῦ τεί-

21 (ἐν Μαδηβῇ Συρίας ἐν ναῷ Α· «Σιών» 1904 εἰκ. VI): δένδρα, καρποὶ καὶ ζῶα ἐντὸς μαιάνδρου.

χους τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὅτε δ' ὠκοδομεῖτο, οὐδεὶς ποτε ὑπώπτευσεν ὅτι ὑπὸ τὴν σωρείαν τῶν χωμάτων τῶν καλυπτόντων τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ναοῦ

ἐκρύπτετο μοναδικὸν μνημεῖον τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς τέχνης, ὁ ψηφιδωτὸς χάρτης τῆς Παλαιστίνης. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ σημερινοῦ ναοῦ,

22 (ἐν Μαδηβῇ Συρίας ἐν ναῷ Α· «Σιών» 1904 εἰκ. VII): ζῶα ἐντὸς κύκλων.

ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἀρχαιοτέρας βασιλικῆς, ἥς τὸ σχῆμα ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὴν ἐν Νικοπόλει βασιλικὴν Δουμετίου, ἀπεκαλύφθησαν ψηφιδωτὰ ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰ τῆς βασιλικῆς ἡμῶν, διότι ἐν αὐτοῖς παρίστανται μαιάνδροι σύνθετοι, ῥόδακες, δένδρῦλλα, κλήματα, κύκλοι, ἐν οἷς εἰκονίζονται ἀνθρώπιναι μορφαὶ καὶ ζῶα, κύων

καταδιώκων αἰγαγρον, νεανίας σύρων ὄνον κλπ (εἰκ. 21, 22 καὶ 23).

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχον πλησίον τούτου καὶ ἕτεροι τέσσαρες σχεδὸν σύγχρονοι καὶ ἐπίσης πλουσίως διὰ ψηφιδωτῶν ἔχοντες διακεκοσμημένα τὰ δάπεδα, ἀλλ' οἵτινες ὁμοίως ἠφανίσθησαν, μόνον δὲ ἰσχνὰ λείψανα περιεσώθησαν καὶ

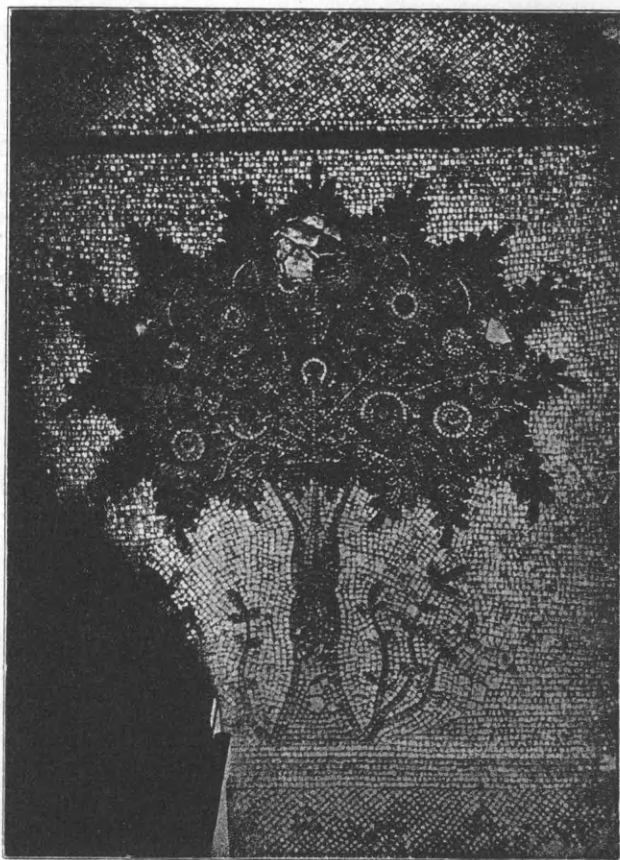
ταῦτα τεθαμμένα ὑπὸ τὰ θεμέλια νεοτεύκτων οἰκημάτων ἐν Μαδηβᾶ. Ἴσως μάλιστα τὰ πλεῖστα τούτων κατεστράφησαν ἤδη ἐλλείψει οἰασδῆποτε ἐπιβλέψεως καὶ μερίμνης.

Ἀνασκαφὴ τούτων δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε συστηματικῶς, ἀλλ' εὐσυνείδητοι καὶ φιλόραχοι κληρικοί, λατῖνοι καὶ ὀρθόδοξοι, ἐπελήφθησαν τῆς μελέτης καὶ περιγραφῆς τούτων, οἷον Paul Séjourné, Vincent, Lagrange, ἐν *Revue Biblique* τῷ 1892 καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Clermont Ganneau ἐν *Recueil d'archéologie orientale* τῷ 1897, ὁ Ἀ. Παυλόβοκη καὶ ὁ Ν. Κ. Κλοῦγγε ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ Ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει (8^{ος} τόμος 1902) καὶ ἄλλοι.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ σεβασμιώτατος Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης τῷ 1901 καὶ ἐφεξῆς, ἀρχιμανδρίτης τότε ὢν καὶ περιοδεύων ἀνά τὴν Περσικήν πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων τῶν ἡγουμενείων, ἐπεσκέφθη καὶ τὴν νεόκτιστον χριστιανικὴν κώμην *Μαδηβάν* καὶ καταπλαγεὶς ἐκ τοῦ κάλλους καὶ μεγαλείου τῶν ἀποκαλυφθέντων μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν χριστιανικῶν μωσαϊκῶν, παραμείνας ἐφ' ἱκανόν, ἐμελέτησε μετ' ἐπιστάσεως καὶ ἐφωτογράφησε ταῦτα, ἐδημοσίευσεν δ' ἐν πολλοῖς ἐν συνεχείᾳ τεύχεσι τῆς *Νέας Σιώνος* κατὰ τὰ ἔτη 1904 καὶ 1905. Ἡ δημοσίευσις δ' αὕτη ἐγένετο μετὰ τσαύτης ἀκριβείας καὶ ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδήσιας, ὥστε χάριτας ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη τῷ φιλοπάτριδι καὶ φιλομούσῳ ἱεράρχῃ, ὅτι περιέγραψε τὰ πολυτιμότερα ταῦτα χριστιανικὰ ἐλληνικὰ μνημεῖα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἡμετέρου κλήρου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εὐχῆς ἔργον δ' ὅμως θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ Ἀρχαιολογικὴ εἰσαγγελία ἐν ἡμέραις αἰσιωτέραις ἐν τῷ μέλλοντι ἀνελάμβανε τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων ναῶν τῆς Μαδηβᾶς, ἐμερίμνα δὲ καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἐθνικῶν τούτων μνημείων, διότι, ἐὰν μείνωσιν ὡς ἔχουσι νῦν, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου δὲν θὰ περισωθῆ οὐδὲ ἴχνος ἐξ αὐτῶν.

Δὲν εἶνε δὲ μόνον τὸ σχῆμα τῶν ναῶν καὶ αἱ παραστάσεις τῶν ψηφιδωτῶν, ἅτινα καταπληκτικῶς, ὡς εἵπομεν, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς βασιλικῆς Νικοπόλεως, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τοῖς ναοῖς Μαδηβᾶς ψηφιδωταὶ ἐπιγραφαί, ὧν καὶ τὸ ὄψος

καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τὰ μέγιστα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἡμετέρας· τὸ δὲ σπουδαιότερον, αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται φέρουσι καὶ χρονολογίας, αἵτινες, ὅπωςδήποτε καὶ ἂν ἀναγνωσθῶσι, συμπίπτουσι πᾶσαι εἰς τὸν Ε' καὶ F' μ.Χ. αἰῶνα. Ἀναμφισβη-

23 (ἐν Μαδηβᾶ Συρίας ἐν ναῷ Γ· «Σιών» 1904 εἰκ. XI):
δένδρον καρποφόρον.

τήτως λοιπόν, ὡς ἐκ πλείστων τεκμηρίων ἀποδείκνυται, ἡ περικαλλὴς ἡμῶν αὕτη χριστιανικὴ βασιλικὴ ἐν Νικοπόλει ἰδρύθη καὶ διεκοσμήθη κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον, καθ' ἣν καὶ αἱ ἐν Παλαιστίνῃ, δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον ὁ ἀρχιτέκτων καὶ οἱ ψηφοθέται ἐκεῖθεν ἢ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἢ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἀπὸ κοινοῦ καλλιτεχνικοῦ κέντρου, νὰ εἴλκον τὴν καταγωγὴν. Θὰ ἴδωμεν δ' ἐν τοῖς ἐξῆς κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν γλυπτῶν τῆς ἐν Νικοπόλει βασιλικῆς Δουμετίου ὅτι καὶ τούτων ἡ τεχνотροπία κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνάγεται ἀκριβῶς εἰς τοὺς αὐτοὺς μ.Χ. αἰῶνας.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Ἐπιπεδογλυφία

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ευγγοπούλου.

Ἐν τῇ βυζαντινῇ γλυπτικῇ ὑπάρχει, ὡς γνωστόν, εἶδος τι ἀναγλύφου καλούμενον ἐπιπεδόγλυφον (*champlevé*). Παράγεται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο διὰ μικρᾶς ἐκβαθύνσεως τοῦ περὶ τὸ κόσμημα ἢ τὴν μορφήν πεδίου καὶ πληρώσεως τοῦ κοιλανθέντος τούτου μέρους διὰ μείγματος τινος κεχρωσμένου. Οὕτω τὸ διακοσμητικὸν θέμα διατηρεῖ μόνον τὸ περιγράμμα αἰ δὲ ἐν αὐτῷ λεπτομέρειαι δηλοῦνται διὰ χαρακτῶν γραμμῶν (πρὸς *Brehier*: *Études sur l'histoire de la sculpture byzantine* ἐν *Nouv. archives des missions scientifiques, nouv. série fasc. 3, 1911 σ. 96* κέ).

Μετὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς ἰδίᾳ χρόνους τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου ἀποβαίνει λίαν σύνθητες ἐν τῇ βυζαντινῇ γλυπτικῇ. Ὁ χρόνος ὅμως, καθ' ὃν τοῦτο ἐμφανίζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστός. Ὁ *Brehier*, ὁ μόνος ἄλλως ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀναγλύφων, ἀναφέρει τεμάχιον μαρμαρίνης πλακῶς εὐρισκόμενον ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Ραβέννης καὶ προερχόμενον ἐκ τῶν ἑρείπιων τῆς Οὐρσιανῆς βασιλικῆς. Ἐπὶ τούτου, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἀπετέλει μέρος τοῦ δαπέδου, τὸ περίξ τῶν ἐπιπέδων φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν κοσμημάτων ἔδαφος ἔχει ἐκβαθυνθῆ καὶ πληρωθῆ διὰ μικρῶν πολυχρῶμων κύβων μωσαϊκοῦ. Τὸ τεμάχιον δὲ τοῦτο τῆς πλακῶς ἀνάγει ὁ *Brehier* εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα (*Brehier* ἐνθ' ἄν. σ. 97).

«Ἐκτοτε, γράφει οὗτος, πρέπει νὰ διέλθωμεν πολλοὺς αἰῶνας ἵνα ἐπανεύρωμεν τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ». Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τῆς Ραβέννης, καίτοι συγγενοῦς τεχνοτροπίας, φαίνεται μᾶλλον ἀναγόμενον εἰς ἄλλο εἶδος τεχνικῆς ἐργασίας, οὗ παραδείγματα εὐρίσκομεν πλεῖστα ἐν τῇ κυρίως βυζαντινῇ τέχνῃ. Τὸ δὲ θωρακεῖον τῆς Ἁγίας Λουκίας ἐν Γαέττῃ τὸ

προσαγόμενον ὑπὸ τοῦ *Brehier* (ἐνθ' ἄν. σ. 97 εἰκὼν παρὰ *Schlumberger* *Épopée* II σ. 269) ὡς παράδειγμα διὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν τέχνην δὲν εἶναι μοναδικόν, ἀφοῦ διεσώθη μέχρι ἡμῶν μέγας ἀριθμὸς δαπέδων ἐκκλησιῶν οὕτω κεκοσμημένων (πρὸς *Schultz-Barnsley* *The monastery of S. Luke of Stiris in Phokis, London 1901*, πίν. 30, 31). Ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ, ὅτι καὶ ὁ ἀντίθετος τρόπος εἶναι γνωστός. Κοιλαίνεται δηλαδή τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κοσμημάτων καὶ πληροῦται διὰ κύβων πολυχρῶμων, ἐν ᾧ τὸ περίξ τῶν κοσμημάτων πεδίον μένει ἐντελῶς ἐπίπεδον. Τούτου δὲ παράδειγμα δύναται νὰ θεωρηθῆ τεμάχιον μαρμάρου τοῦ 11^{ου} αἰῶνος ἐν τῷ μικρῷ μουσεῖῳ τοῦ *Monte-Cassino* ἐν Ἰταλίᾳ (*Schlumberger* ἔ. ἄ. τόμ. III σ. 153). Ὡς ἐν παρέργῳ δὲ ἀναφέρω ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῶν ἀναγλύφων ἦτο γνωστόν καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αἰγυπτιακῇ τέχνῃ (*Girard* *La peinture antique* σ. 17).

Ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περὶ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου, οὗ τὸ ὀλίγον κοιλανθὲν ἔδαφος πληροῦται διὰ μείγματος ἀποτελουμένου ἐκ μαστίχης ἢ κηροῦ κιτρίνου καὶ κεκοσμημένου μαρμάρου (*Millet* *Le monastère de Daphni, Paris 1899* σ. 65). Ἐνίοτε ὅμως τὸ κοῖλον τοῦτο ἐπληροῦτο καὶ διὰ παχέος μόνον στρώματος ἐκ χρώματος, ὡς δεικνύει, νομίζω, τεμάχιον πλακῶς προερχόμενον ἐκ τῆς παρὰ τὰς Σέρρας μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας (*Δελτίον Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας* Ε', 1905, σ. 83 εἰκ. 8). Ἐν τῷ τεμαχίῳ τούτῳ ἢ κοίλανσις τοῦ περὶ τὰ κοσμήματα ἔδαφος εἶναι τόσο μικρὰ καὶ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ τόσο λεία, ὥστε θὰ ἦτο ἀδύνατον, νομίζω, νὰ συγκρατηθῆ ἐν αὐτῷ τὸ ἐκ κηροῦ με-

γμα, ἐν ᾧ ἡ πλήρωσις διὰ χρώματος, οὐ ἄλλως τε διεσώθησαν καὶ ἴχνη, ἦτο λίαν εὐχερῆς.

Τούτου δὲ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου τὴν πρῶτην ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ἐμφάνισιν πρόκειται νὰ ὀρίσωμεν.

Μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν συντριμμάτων τοῦ Ἀσκληπείου ἀνεῦρον καὶ τεμάχιον ἐπιθήματος δυνάμενον πολὺ νὰ βοηθήσῃ εἰς ἐπίλυσιν τοῦ

ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐδημοσίευσεν ἤδη (ΑΕ 1915 57 εἰκ. 5). Δὲν ὠμίλησα δὲ τότε περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πρὸς χρονολόγησιν τοῦ ἐπιπεδογλύφου σημασίας, διότι ἡ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου παρέκβασις οὐδεμίαν εἶχε συνάφειαν πρὸς τὸ θέμα τῆς μελέτης ἐκείνης.

Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου (εἰκ. 1) διεσώθη τὸ

1 (ἐν τῷ Ἀσκληπείῳ ΑΕ 1915 15): ἐπιθήματος ἀπότμημα.

ἐν ἀριστερᾷ τῷ ὀρώντι ἡμισυ μέρος τοῦ ἐπιθήματος. Ἡ ὅλη πλευρὰ τοῦ ἐπιθήματος ἔφερε διακόσμησιν ἀποτελουμένην ἐκ σταυροῦ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐκ στελεχῶν ἐκφυομένων ἐκ τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ ἀποληγόντων εἰς τρίφυλλα, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ σταυροῦ τούτου ὑπῆρχε πτηνὸν (ἀντιμέτωπα διασώζεται νῦν τὸ πρὸς ἀριστερὰ) καὶ ὀπισθεν τέλος τῶν πτηνῶν ὑπάρχουσι ἄλλα στελέχη ἀπολήγοντα ὁμοίως εἰς τρίφυλλα. Τὰ θέματα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ διακόσμησις τοῦ τεμαχίου τούτου, εἶναι, ὡς δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι, οὐχὶ ἐξέχοντα, ἀλλ' ἐπίπεδα, αἱ δὲ ἐνιαχοῦ ἀπαραίτητοι λεπτομέρειαι ἐντὸς τούτων, ὡς λ. χ. αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρά τοῦ πτηνοῦ, ὑποδηλοῦνται δι' ἀπλῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν. Τὸ ἔδαφος δὲ περὶ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων ἔχει πολὺ ὀλίγον ἐκβαθυνθῆ καὶ εἶναι

οὐχὶ ἐντελῶς λεῖον, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀνωμάλους τινὰς ἐξογκώσεις. Τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τοῦ ἔδαφους θέλομεν ἐξηγήσει ἐν τοῖς ἐξῆς. Πάντα λοιπὸν τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διακόσμησις τοῦ ἐπιθήματος τούτου ἐγένετο κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἐπιπεδογλύφου.

Ὡστε ἔχομεν παράδειγμα τοῦ εἶδους τούτου τῶν ἀναγλύφων ἀνήκον ἐἰς τὴν τέχνην τῶν χριστιανικῶν χρόνων, ἦτοι τὴν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} αἰῶνος περίοδον. Ὅτι δὲ πράγματι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην, καὶ μάλιστα εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, ἀποδεικνύουσι πλεῖστοι λόγοι. Οὕτω ἢ μὴ σχηματοποίησις (ἐγκατάσκευον) τῶν κοσμημάτων, ἅτινα διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν φυσικὴν αὐτῶν μορφήν, ὅπως καὶ ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς μνη-

μείους τῆς περιόδου ταύτης, πρὸς δὲ ἢ διατάξεις τῶν δύο πτηνῶν ἀντιμετώπων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σταυροῦ καὶ ἢ στάσις αὐτῶν εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογοι πρὸς ἄλλα χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς αὐτῆς περιόδου, ὡς εἶναι αἱ σαρκοφάγοι τῆς Ραβέννης. Μεταξὺ ἄλλων τοιούτων σαρκοφάγων (*Kaufmann Handbuch der christlichen Archäologie*², Paderborn 1913, εἰκ. 203) ἰδιαιτέραν πρὸς ἡμᾶς σημασίαν ἔχει μία τοιαύτη ἀποκειμένη ἐν S. Apollinare in Classe τῆς Ραβέννης καὶ ἀναγομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, χρησιμοποιηθεῖσα δὲ κατὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα ἐκ νέου ὅπως ἐν αὐτῇ ταφῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεόδωρος (*Wulff Alchristliche und byzantinische Kunst*, Berlin-Neubabelsberg, σ. 182) Ἐπὶ τῆς μιᾶς λοιπὸν τῶν στενῶν πλευρῶν τῆς σαρκοφάγου ταύτης βλέπομεν, ἐκτὸς τῆς διατάξεως τῶν πτηνῶν ἀμφοτέρωθεν τοῦ σταυροῦ, καὶ ἑλικας ἀποληγούσας εἰς τρίφυλλα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἐπιθήματος (*εἰκ. 2: Kraus*

2 (ἐν Ραβέννῃ· Kraus GCK I 253 εἰκ. 203):
σαρκοφάγου στενὴ πλευρά.

Geschichte der christlichen Kunst, Freiburg 1896-1908, τόμ. I σ. 253, εἰκ. 203.) Ταῦτα πάντα πείθουσιν περὶ τῆς ἀνωτέρω χρονολογήσεως τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς τεμαχίου. Ἄλλὰ πλὴν

πάντων τῶν ἄνω τὸ οὐδεμίαν ἐπιτρέπον ἀμφιβολίαν περὶ τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι τὰ κοσμήματα. Τοῦ ἐπιθήματος δηλαδὴ ἢ χρονολογία, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέδειξα (ΑΕ 1915 56), εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλῆς, ἀναγομένη κυρίως εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα. Ἐκ τῆς σχέσεως τέλους τοῦ ἡμετέρου ἐπιθήματος πρὸς τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ συντρίμματα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπείου εὐρισκόμενα ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ τοῦτο ἀνάγεται ἀκριβέστερον εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος.

Ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς ἄρα χρονολογίας τοῦ ἐπιθήματος ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐπιπεδογλυφον ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς ἤδη χρόνους. Ἀπὸ τοῦ ὠρισμένου τούτου γεγονότος λαβὼν ἀφορμὴν ἀνεζήτησα μήπως ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια δι' ὁμοίου εἶδους ἀναγλύφου κεκοσμημένα καὶ ἀνήκοντα εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Πράγματι δ' ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπείου, ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Θεσείου εὑρον τοιαῦτά τινα τεμάχια, ὧν ἀναφέρω δύο μόνον. Τὸ ἐν τούτων εὐρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Θεσείου καὶ εἶναι τεμάχιον ἐπιστυλίου ἢ θυρώματος (*εἰκ. 3*). Τὸ τεμάχιον

3 (ἐν τῷ λ. Θεσείῳ· λίθου φωτογράφημα): ἐπιστυλίον ἀπότιμημα.

τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους φέρει ἐπίπεδον ταινίαν, ἐφ' ἧς διασφύζεται τμῆμα ἐπιγραφῆς ἔχον οὕτω:

.....ΑΝΤΙΛΗΜΠΤΩΡ ΗΜΩΝ Ο ΘΕΟΣ Ι.....

Ἡ ἐν τῇ πρώτῃ λέξει τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρατηρουμένη παρένθεσις τοῦ γράμματος μ δὲν εἶναι μοναδικὴ ἐνταῦθα. Ἀνάλογον παράδειγμα εὐρίσκομεν ἐν Βενετικῷ κώδικι τῆς Παλ. Διαθήκης τοῦ 8^{ου} ἢ 9^{ου} αἰῶνος, ὅπου κεῖται *συλλήψεως* ἀντὶ *συλλήψεως* (*Thompson* Ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς παλαιογραφίας, μετάφρ. Λάμ-

προν [Βιβλ. Μαρασλή] σ. 264 πανομ. 31, πρβ καὶ G. Meyer GG⁸ 86).

Κάτωθεν τῆς φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν ταινίας ὑπάρχει σειρά ἀνθεμίων, λίαν ἀσυνήθους μορφῆς, ἐναλλασσομένων μετὰ κλαδίσκων, οἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τρίφυλλα καὶ παρουσιάζουσι πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς τοῦ ἄνω περιγραφέντος ἐπιθήματος τοῦ Ἀσκληπιείου. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ θεατῇ ἄκρου βλέπομεν πτηνὸν καὶ τμήμα σταυροῦ, ἐπίσης λίαν ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπιθήματος τοῦ Ἀσκληπιείου. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου δὲ τούτου πάντα τὰ διακοσμητικὰ θέματα εἶναι ἐπίσης ἐπίπεδα καὶ τὸ περὶ αὐτὰ ἔδαφος ἔχει ὁμοίως ἐκβαθυνθῆ ὀλίγον παρουσιάζον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀνωμαλίαν τῆς ἐπιφανείας. Σκοπὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τοῦ ἔδαφους εἶναι, νομίζω, ἵνα τὸ ἐκ κηροῦ μεῖγμα, δι' οὗ πληροῦται τὸ κοιανθὲν ἔδαφος, προσκολλᾶται καὶ συγκρατῆται ἰσχυρότερον, πρᾶγμα ὅπερ δὲν θὰ ἦτο εὐκόλον, ἂν τὸ ἔδαφος ἦτο ἐντελῶς ἐπίπεδον καὶ λεῖον.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τοῦ τεμαχίου τούτου νομίζω ὅτι ἰδιαιτέρος λόγος εἶναι περιττός. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ ἐν γένει μορφή τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων καὶ ἡ κατὰ φύσιν ἐκτέλεσις αὐτῶν πείθουσιν ὅτι καὶ τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ἐπιστυλίου δύναται νὰ θεωρηθῆ σύγχρονον πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἐπιθήμα τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου εὐρισκομένων χριστιανικῶν συντριμμάτων ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐν ἔτι τεμάχιον σπουδαιότατον, καθ' ὅσον ἀποδεικνύει ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χριστιανικούς χρόνους, ὅποτε ἡ συναίσθησις τῆς σημασίας ἐκάστου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἔτι πλήρης, τὸ ἐπιπεδογλυφον ἐχρησιμοποιεῖτο οὐ μόνον πρὸς διακόσμησιν ἐπέδων ἐπιφανειῶν, οἷον ἐπιστυλίων κτλ, ἀλλὰ καὶ κιονοκράνων. Πράγματι ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ εὐρίσκεται κυρτὸν τεμάχιον προερχόμενον ἐκ τοῦ κάτω μέρους κιονοκράνου (εἰκ. 4). Ἐπ' αὐτοῦ βλέπομεν δύο φύλλα μαλακῆς ἀκάνθου ἔχοντα λίαν κανονικὸν τὸ περίγραμμά καὶ ἐν τῷ μέσῳ κάλυκα ἄνθους, ἧτις εὐρύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ θὰ ἀπέληγε ἀναμφιβόλως εἰς κρινοειδὲς τρίφυλλον κόσμημα, ὡς τοῦτο εἰκάζεται ἐκ πλείστων ἀναλό-

4 (ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ· λίθου φωτογράφημα): κιονοκράνου ἀπότμημα.

γων παραδειγμάτων. Τὰ κοσμήματα ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου εἶνε ἐντελῶς ἐπίπεδα, αἱ δὲ ἐντὸς τῶν φύλλων τῆς ἀκάνθου λεπτομέρειαι ἔχουσι δηλωθῆ δι' ἀπλῶν χαρακτῶν γραμμῶν. Τὸ ἔδαφος τέλος, ὅπερ ἀπομένει κενὸν μετὰ τῶν φύλλων καὶ τῆς κάλυκος, ἔχει πολὺ ὀλίγον ἐκβαθυνθῆ καὶ παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν. Ἐν τῇ χρονολογήσει τοῦ τεμαχίου τούτου πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ τύπος τῆς μαλακῆς ἀκάνθου καὶ ἡ συνάφεια αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄλλα ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ εὐρισκόμενα χριστιανικῶν χρόνων τεμάχια τὰ παρουσιάζοντα τὴν αὐτὴν διακόσμησιν. Καὶ ἡ μὲν μορφή τοῦ φύλλου τῆς ἀκάνθου εἶναι τυπικὴ κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα (ΑΕ 1915 58), τὰ δὲ ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ εὐρεθέντα χριστιανικὰ συντριμματα ἀνάγονται, ὡς ἀπέδειξα ἄλλοτε, εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος (ΑΕ 1915 61). Ὅθεν καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον δύναται εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους νὰ ἀναχθῆ καὶ δὴ καὶ νὰ θεωρηθῆ σύγχρονον πρὸς τὸ ἄνω περιγραφὲν ἐπιθήμα (εἰκ. 1) τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου προερχόμενον.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἀναφέρω τέλος καὶ ἕτερον τεμάχιον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξεργασμένον καὶ δημοσιευθὲν ἐπ' ἐσχάτων. Τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἀνῆκον εἰς ἐπιστύλιον ἢ ὑπέρθυρον, εὐρίσκεται ἐν Χίῳ καὶ χρονολογεῖται κατὰ τὸν δημοσιεύσαντα αὐτὸ κ. Σωτηρίου ἀπὸ τοῦ 6^{ου} ἢ 7^{ου} αἰῶνος, ὅπερ ὁμοίως θὰ ἠδύνατο ἴσως, νομίζω, νὰ θεωρηθῆ καὶ παλαιότερον (ΑΔ 1916 Παράρτημα σ. 29, πίν. παρένθ. 4, εἰκ. 1). Τὸ τεμάχιον

δὲ τοῦτο τῆς Χίου ἔχει ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐρεῦνη καὶ τὴν ἰδιαίτεράν σημασίαν ὅτι εὐρέθῃ ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δύναται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν τὰ ἄνω προσαχθέντα παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τῆς Ἀνατολῆς τὸ ἐπιπεδογλυφον ἦτο ἐν χρήσει καὶ κατὰ τὴν πρὸ τῆς κυρίως βυζαντινῆς περιόδου.

Οὕτω λοιπὸν εἶναι, νομίζω, ἐντελῶς βέβαιον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἄνω ἀναμφισβητήτου χρονολογίας παραδειγμάτων, ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναγλύφου ἦτο ἐν χρήσει. Φαίνεται ὁμοίως ὅτι κατὰ τὴν πρὸ τῶν εἰκονομαχικῶν χρόνων περίοδον ἡ χρῆσις τοῦ εἶδους τούτου τῶν ἀναγλύφων ἦτο πολὺ περιορισμένη, ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἀναλόγως σπάνιον τῶν παραδειγμάτων. Τοῦναντίον κατὰ τὴν περίοδον τῆς κυρίως βυζαντινῆς τέχνης, τὴν ἀρχομένην εὐθὺς μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν, τὸ ἐπιπεδογλυφον ἀποβαίνει κοινότατον καὶ ἐν μεγίστῃ χρήσει. Κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ χρησιμοποιεῖται τοῦτο πρὸς διακόσμησιν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, πολὺ δὲ σπανιώτερον γίνεται χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ παραστάσει ἀγίων μορφῶν, ὡς εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς Βλαταιῶν προερχομένη μαρμαρίνη ἐπιπεδογλυφος εἰκὼν τῶν τριῶν ἀποστόλων Ἰακώβου, Φιλίππου καὶ Λουκᾶ, ἧτις ἀπόκειται νῦν, ὡς νομίζω, ἐν τῷ ὑπὸ Ἰδρουσιν Βυζαντινῶ μουσεῖῳ (εἰκὼν παρὰ *Kondakof* Μακεδονία, Ρωσιστί, Πετρούπολις 1909 σ. 145 εἰκ. 87).

Πολλάκις δὲ τὸ ἐπιπεδογλυφον χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς διακόσμησιν μερῶν τινῶν ἐπὶ εἰκόνων ἢ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐν οἷς ὑπάρχει ἐν χρήσει καὶ τὸ ἐξέχον ἀνάγλυφον, ὡς βλέπομεν ἐπὶ πολλῶν τεμαχίων τῆς συλλογῆς τοῦ Θησείου καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Μυστρᾷ ἀναγλύφου εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ (*Millet Monuments byzantins de Mistra*, Paris 1910, πίν. 51 11). Σπανιώτερον τέλος τὸ ἐπιπεδογλυφον συνδυάζεται καὶ πρὸς ἀπλᾶς ἐγχαράκτους διακοσμήσεις ἢ παραστάσεις, ὡς βλέπομεν ἐπὶ τεμαχίου ἐπιστυλίου ἐν Χίῳ, ἐφ' οὗ μεταξὺ ἐπιπεδογλύφων κοσμημάτων ὑπάρχει δισκος φέρων χαρακτὴν προτομῆν τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου εἰκονιζομένου κατὰ τὸν συνήθη ἐν στηθαρίοις τύπον τῶν ἀγίων (ΑΔ 1916 Παράρτ. σ. 29, πίν. παρὲνθ. 4 εἰκ. 2^α).

Τὸ ἐπιπεδογλυφον τέλος, ὅπερ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὑπῆρξεν ἀπλῶς μία τῶν ἐν χρήσει ἐν τῇ γλυπτικῇ τεχντροπιῶν, ἀποβαίνει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἐν Μυστρᾷ ὁ κυριαρχῶν σχεδὸν τρόπος ἐπεξεργασίας τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων (*Brehier Nouvelles recherches sur l'histoire de la sculpt. byzant*, Nouv. Archives ἐνθ' ἄν. fasc. 9, 1913, σελ. 57 κέ). Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου ἐξελιχθὲν καὶ τελειοποιηθὲν ἐπέζησε καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς δεικνύει ἡ διακόσμησις θαπέδων τινῶν ἐκκλησιῶν (*Kraus* ἔ. ἄ. τόμ. II σελ. 135 κέ).

Τέλος προστεθήτωσαν ὀλίγαι λέξεις περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἐπιπεδογλύφου, οὗ τὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ἐμφάνισιν καὶ τὴν κατόπιν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐξέλιξιν ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου παρουσιάζει μίαν τῶν τελευταίων φάσεων ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς. Παρατηρήθη ἤδη ὅτι ἀπὸ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος ἡ διακοσμητικὴ γλυπτικὴ ἤρξατο νὰ ἀκολουθῇ ὁρόμον φέροντα κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πλαστικότητος καὶ τὴν ἐφαρμογὴν μεθόδων ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἐν τῇ ζωγραφικῇ, προσπαθοῦσα διὰ τεχνικῶν μέσων νὰ ἐπιτύχῃ φωτοσιάσεις ἰδιαζούσας τῇ ζωγραφικῇ, ἀνευ δηλαδὴ προεξεχόντων πλαστικῶν ὄγκων, ὥστε ἡ κεκοσμημένη ἐπιφάνεια νὰ παρουσιάζῃ σχεδὸν ἐν ἐπιπέδῳ ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς (*Brehier Études* ἐνθ' ἄν. σ. 45 κέ, *Diehl Manuel d'art byzantin*, Paris 1910 σ. 47). Τοὺς δὲ σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεως ταύτης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπὶ τῶν διασωθέντων μνημείων. Πρώτη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔρχεται, ὡς νομίζω, ἡ σειρά τῶν λεγομένων Μικρασιατικῶν σαρκοφάγων. Τὴν σειράν τῶν σαρκοφάγων τούτων χρονολογοῦσι γενικῶς ἀπὸ τοῦ 2^{ου} μέχρι τοῦ 4^{ου} ἢ 5^{ου} μ.Χ. αἰῶνος (*Diehl* ἐνθ' ἄν. σ. 99). Τούτων δὲ τυπικὸν παράδειγμα φέρουσι συνήθως τὸ ἐν Βερολίνῳ τεμάχιον, ὅπερ προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν μεταξὺ δύο ἀποστόλων, χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ 4^{ου} ἢ 5^{ου} αἰῶνος (*Diehl* ἐνθ' ἄν. σ. 98 εἰκ. 41). Ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων τούτων τὸ κεκοσμημένον βάθος ὅπι-

σθεν τῶν μορφῶν καὶ περὶ αὐτὰς φέρει διακοσμησιν σχεδὸν ἐπίπεδον διαγραφομένην ἐπὶ σκοτεινοῦ πεδίου. Τὴν ἐντύπωσιν δὲ ταύτην τῆς ἀντιθέσεως φωτὸς καὶ σκιᾶς κατώρθωσεν ὁ τεχνίτης διὰ τῆς χρήσεως ἰδίως τοῦ τρυπάνου, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέχει σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς γλυπτικῆς. Τὴν χρῆσιν δὲ τοῦ τρυπάνου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου εὐρίσκομεν ὁμοίως καὶ ἐπὶ πλήθους κιονοκράνων τοῦ 4^{ου}-6^{ου} αἰῶνος ἐν οἷς καὶ τὰ λεγόμενα θεοδοσιακὰ (περὶ τῆς διὰ τρυπάνου γλυπτικῆς βλ. *Brehier Études* ἐνθ' ἄν. σ. 44 κέ). Καθ' ὁμοίον δὲ τρόπον διὰ τρυπάνου ἐγένετο καὶ ἡ γλυπτικὴ διακοσμησις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγίας Σοφίας (*Diehl* ἐνθ' ἄν. εἰκ. 70, 71). Μεταξὺ τοῦ διακοσμητικοῦ τρόπου τῶν Μικρασιατικῶν σαρκοφάγων καὶ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου μεσολαβεῖ ἐν ἄλλο μνημεῖον, ἡ ζωφόρος δηλαδὴ τοῦ ἀνακτόρου τῆς *Mschatta* ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀποκειμένη νῦν ἐν Βερολίῳ καὶ χρονολογουμένη ὁμοίως ἀπὸ τοῦ 5^{ου} ἴσως αἰῶνος (*Diehl* ἐνθ' ἄν. σελ. 48 εἰκ. 17). Ἐν δὲ βῆμα ἔτι ἀπὸ τῆς ζωφόρου ταύτης καὶ φθάνομεν εἰς τὸ ἐπιπεδογλυφον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διακοσμήσεως ὀφείλεται, ὡς βλέπει τις, εἰς ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις (*Brehier* ἐνθ' ἄν. σ. 45 κέ). Αἱ Μικρασιατικαὶ τοῦλάχιστον σαρκοφάγοι καὶ ἡ ζωφόρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς *Mschatta* εἶναι ἀρκούντως πειστικὰ τεκμήρια τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἐν δὲ τῶν σπουδαιοτάτων ἐξαγομένων τῆς ἐπισκοπήσεως ταύτης τῆς ἐξελιζέως τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς εἶναι ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς καὶ παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους καὶ εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ κατὰ τὸν 6^{ον} αἰῶνα παρουσιάσασα πάσας αὐτῆς τὰς φάσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς ὅπωςδῆποτε χρονολογήσεως τῶν μνημείων, ἐφ' ὧν αἱ ποικίλαι αὐταὶ φάσεις ἀπαντῶσι. Τὰ

οὕτω δὲ προκύπτοντα ἀποτελέσματα εἶναι λίαν σπουδαῖα, καθ' ὅσον ἀποδεικνύουσιν ὅτι πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἐπίτευξιν ἀποτελεσμάτων ζωγραφικῶν οὐδὲν ὁμοίως συνάπτεται ἡ μουσουλμανικὴ τέχνη, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ *Brehier*, βασισθεὶς τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ ἐπιπεδογλυφον εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν τρόπος ἐπεξεργασίας τοῦ μαρμάρου, ὃν γινώσκει ἡ ἀραβικὴ τέχνη, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ὅτι ἐπεκράτησεν τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀναγλύφων μετὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους, ὅποτε παρατηρεῖται πράγματι ἰσχυρὸν ρεῦμα ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τὴν βυζαντινὴν τέχνην (*Brehier* ἐ.ἄ. σ. 96). Τὰ πορίσματα ὅμως ταῦτα, εἰς ἃ καταλήγει ὁ *Brehier*, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀσφαλῆ, διότι διεσώθησαν ἀραβικὰ γλυπτικὰ μνημεῖα δεικνύοντα ὅτι ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ ἦσαν ἐν μεγίστῃ χρήσει καὶ ἄλλοι τεχνικοὶ τρόποι ἐν οἷς καὶ τὸ ἐξέχον ἀνάγλυφον (*Saladin-Migeon Manuel d'art musulman, Paris 1907* τόμ. II σ. 61 κέ). Μετὰ τὰ ἄνω ἐκτεθέντα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὸ ἐπιπεδογλυφον παρουσιάζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ, ἡ ἰδέα ὅτι τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἐκ τῆς μουσουλμανικῆς ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀσύστατος, ἀφοῦ πολλῶν πρότερον τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς τεχνίτας. Ἐν δὲ ἔτι πόρισμα ἐκ τῆς ἄνω ἐρεῦνης εἶναι ὅτι ἡ χρονολόγησις διακοσμητικῶν ἀναγλύφων μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἶδους τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας ἄνευ ἐξετάσεως τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, ἣν ἐπεχείρησάν τινες, εἶναι πρᾶγμα οὐχὶ ἀσφαλές. Ἐπειτα δὲ καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς γλυπτικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τεχνικῶν τρόπων, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ *Brehier*, εἶναι αὐτόχρημα ἀδύνατος.

Ἀνδρέας Ξυγγοπούλος.

Ἀσκληπιακὰ μνημεῖα καὶ κιονολατρεία ἐν Ἀθήναις

(πίν. 1-2)

ὑπὸ

Ἰωάννου Σβορόνου.

Σύνοψις: Α') Ἰανίσκος, ὁ υἱὸς Ἀσκληπιοῦ, ἐν Ἀττικῇ. Β') σύμπλεγμα τέκνων Ἀσκληπιοῦ, ἐξ Ἐπιδαύρου [πίν. 1-2]. Γ') ἀγάλματα θυγατρῶν Ἀσκληπιοῦ ἐκ τοῦ ἐν Ἀγραις ναοῦ τῆς Εἰλειθυίας: α') διάκονοι Εἰλειθυίας· β') σύμπλεγμα Μέρποτος καὶ Ἰανίσκου, ἔργον τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἐν τῷ ἐν Κῶ Ἀσκληπιεῖῳ. Δ') θεοὶ Ἐπιδόται ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ὁ συγκλητικὸς Ἀντωνίνος [πίν. 2]. Ε') Ἰανίσκος, Ἅγιος Γιάννης. λείψανα κιονολατρείας ἐν Ἀθήναις.

Α') Ἰανίσκος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν Ἀττικῇ.

Ἐν τῇ παρούσῃ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1909 (σ. 138-178 εἰκ. 1-15, πίν. 5-6), ἐν δ' ἔτος κατόπιν ἐν τῇ συγγραφῇ μου τῷ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον (σ. 294-324), ἐπεχείρησα διὰ μακρῶν νὰ καταδείξω ἐναντίον τῆς τότε κρατούσης γνώμης τῶν ἀρχαιολόγων ὀρμηθεὶς κυρίως ἐκ τοῦ ὠραίου καὶ τελείου τὴν διατήρησιν ἀγάλματος χηνοφόρου παιδίου, ἀνακαλυφθέντος ἐν Σουβάλα τῆς Φωκίδος καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη κοσμοῦντος τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν βιβλιοθήκην, ὅτι μέγα πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων παιδίων, προερχομένων ἐκ διαφόρων ἱερῶν, μάλιστα δ' ἐξ Ἀσκληπιείων, οὐδέποτε δ' ἐκ νεκροταφείων, καὶ φερόντων χῆνας ἢ ἄλλα ζῶα γνωστὰ ἡμῖν ὡς ἱερά τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἰκονίζουσι μικροὺς τινὰς θεοὺς καὶ δὴ τεκνία αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, μάλιστα δὲ τὸν ἀττικὸν Ἰανίσκον, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἔχουσι ταῦτα πρὸς ἐπιτύμβια ἢ ἀναθηματικά θνητὰ παιδία ἢ πρὸς τοιαῦτα πάσης θρησκευτικῆς, μυθολογικῆς ἢ ἱστορικῆς σημασίας στερούμενα *ζωοπογραφήματα* (genre).

Τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν μου ἐκείνων εἶχον ἔκτοτε πολλάκις τὸ σπάνιον ἀληθῶς εὐτύχημα τοῦ νὰ ἐπικυρωθῶσι τάχιστα διὰ τῆς διαδοχικῆς ἀνακαλύψεως διαφόρων ἄλλων σχετικῶν ἀρχαίων μνημείων.

Οὕτω πρῶτος ὁ ὑπ' ἐμοῦ χαρακτηρισμὸς τῶν πολυπληθῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων τῶν μετὰ χηνῶν παιδίων ὡς εἰκόνων τεκνίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καλουμένου Ἰανίσκου, ἐπεκυρώθη λαμπρῶς ἐν ἔτος βραδύτερον διὰ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1910 σ. 59-64 εἰκ. 1-9) δημοσιεύσεως πολλῶν νομισμάτων τῆς διασήμευ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Περγάμου, εἰκονιζόντων ὡς θεὸν τὸ χηνοφόρον γυμνὸν παιδίον ἱστάμενον ἐπὶ μὲν τῶν μικρῶν κερμάτων μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν μεγάλων τοιούτων πλησίον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγείας, ὡς τέκνον αὐτῶν, καὶ ἐν ἣ θέσει εἰκονίζεται συνήθως ἕτερον παιδίον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁ Τελεσφόρος. Ἐπὶ τῶν μεγάλων μάλιστα κερμάτων τούτων προστίθεται μετὰ τῶν ποδῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἰανίσκου μέγας μῦς, ἥτοι τὸ ζῶον, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὡς καὶ πράγματι εἶναι, φοβερὸς φορεὺς τῶν λοιμικῶν νόσων (Στράβ. III 165), νόσων, ὧν ἱατρὸς ἐλογίζετο ὁ Ἰανίσκος, ὁ πάντως τὸ σύμβολον τοῦτο κληρονομήσας παρὰ τοῦ πάππου αὐτοῦ Ἀπόλλωνος Σμινθέως, ἥτοι τοῦ ὀμηρικοῦ καταστροφέως τῶν μυῶν καὶ τῶν δι' αὐτῶν μεταδιδόμενων λοιμικῶν ἀσθενειῶν¹.

Ἄλλο μνημεῖον ἐπικυρωτικὸν τῶν συμπερασμάτων μου ἐκείνων εἶναι σμικρὸν σπιθαμιαῖον τὸ μέγεθος καὶ ἀτελὲς τὴν ἐπεξεργασίαν ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἀνέκδοτον, ὃ προσεχῶς δημοσιευθήσεται μετ' ἀκριβοῦς εἰκόνας (εἰκ. 1)² ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ὑπὸ τοῦ κ. Β. Στάη, ἀνακαλύψαντος αὐτὸ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἐν Σουνίῳ τεμένους καὶ περιβόλου τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰκονίζει, κατ' ἐμέ, τὴν γυναῖκα τοῦ

¹ De Witte, Apollon Sminthien: *Rev. Num.* 1858 σ. 1 κέ.

² Τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον πρόχειρον ἐχνογράφημα παρεχωρήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Στάη.

1 χειρόγραφον εἰκασμα : Ἡπιόνη μετὰ Ἰανίσκου καὶ χηνός.

Ἀσκληπιοῦ Ἡπιόνην, φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτῆς πήχεως γυμνὸν τὸν μικρὸν αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ υἱὸν Ἰανίσκου, συνοδευομένην δὲ ὑπὸ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀμφοτέρων καὶ οὐδενὸς ἄλλου θεοῦ ἢ θεᾶς — πλὴν τῆς προρωμαϊκῆς Λαυρεωτικῆς τὴν καταγωγὴν θεᾶς *Μονήτιας* (*Moneta*) τοῦ νομισματοκοπέου τῶν Ῥωμαίων, μεθ' ἧς καὶ ταυτίζεται¹. — ἱεροῦ χηνός τῶν Ἀσκληπιδίων, καὶ τέλος στηρίζουσιν ἀνευ ἀνάγκης τινὸς τὴν δεξιάν ἐπὶ ἱεροῦ κιονίσκου τῆς Ἀσκληπιακῆς λατρείας, περὶ οὗ θὰ γράψωμεν διὰ μακρῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Στάη δημοσίευσιν τοῦ μνημείου τούτου (πρβ εἰκ. 14 σ. 88).

Ὅτι καὶ ἐν Σουνίῳ ὑπῆρχεν ἐγκαθιδρυμένη ἡμιεπισήμως τοῦλάχιστον λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς θείας αὐτοῦ οικογενείας, δηλ. Ἡπιόνης, Ἰανίσκου κλπ., γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ ἀνακαλυφθείσης ἐπιγραφῆς τοῦ 221 πΧ, καθ' ἣν ἐπὶ Μενεκράτους ἄρχοντος ὁ Ἀθηναῖος Θεόμνηστος, στρατηγὸς χειροτονηθεὶς ἐπὶ τὴν παραλίαν, ἐν τε τοῖς ἄλλοις ἀνέγκλητος ἐγένετο καὶ πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἱεροῖς προσκατεσκεύασεν ἐν Σουνίῳ ναὸν καὶ τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ (ΑΕ 1900 141).

Τοῦ Ἰανίσκου θεωρουμένου, καθ' ἃ ἐδείξαμεν ἤδη ἐν τοῖς προγενεστέροις ἡμῶν ἄρθροις, ὡς τοῦ εἰδικοῦ κατὰ τῆς ἐλονοσίας ἱατροῦ θεοῦ, ἢ λατρεία αὐτοῦ ἐν Σουνίῳ ἦτο προσδοκωμένη, ἀφ' οὗ ὁ ἱερός τοῦ Ποσειδῶνος περίβολος μαστίζεται ἔτι καὶ

¹ Ἴδε τὸ ἐν ΔΕΝΑ XVIII νῦν τυπούμενον ἄρθρον μου *Καπιτώλιον—Σούνιον*.

νῦν ὑπὸ ἐλωδῶν πυρετῶν, ὧν πικρὰν πείραν ἔλαβον καὶ λαμβάνουσι πάντες οἱ ἔνεκα ἀνασκαφῶν, φυλάξεως τοῦ ἱεροῦ ἢ καὶ κυνηγίου ἐκεῖ παραθερίζοντες πολῖται.

Ἐν τοῖς προμνημονευθεῖσιν ἄρθροις μου περὶ τοῦ Ἰανίσκου ἐδείξα ἤδη ὅτι ὁ χῆν εἶναι γνωστὸς ἡμῖν ἐκ τε τῶν κειμένων καὶ μνημείων ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ζῷον τῶν ἀρχαίων Ἀσκληπιδίων. Οὕτως ἀνέφερον ὅτι οἱ χῆνες μνημονεύονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς Ἀσκληπιδίοις ὡς ἱερά πτηνὰ ἀνατρεφόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔργα θεοῦ ἱατροῦ μετερχόμενοι. Μία τῶν μεγάλων ἐπιγραφῶν τῶν ἱαμάτων τοῦ Ἀσκληπιδίου τῆς Ἐπιδαύρου ἀναφέρει ἱερὸν χῆνα, θεραπεύσαντα τὴν ποδάγραν Κιανοῦ τινος δι' ἀφαιμάξεως, ἣν προεκάλεσε δάκνων τοὺς πόδας αὐτοῦ (*Inscr. Graec. IV 952* στ. 113-114). Τὸ δ' ἐκ τοῦ Ἀσκληπιδίου τῶν Ἀθηνῶν λαμπρὸν ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1377 (Σβορώνου, *Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον* πίναξ XLVIII, A-B) εἰκονίζει μέγαν χῆνα ἐμφωλεύοντα ὑπ' αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Ἡπιόνης καθημένης ἐν τῷ ναίσκῳ τοῦ Ἀσκληπιδίου τῶν Ἀθηνῶν πρὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς Ὑγιείας, ἱσταμένον.

Ἐτερον ἐν τῷ αὐτῷ Μουσεῖῳ ἀνάγλυφον τοῦ Ε' πΧ αἰῶνος ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιδίου (Σβορώνου ἔ. ἀ. πίναξ XL, 5) εἰκονίζει τὸν ἱερὸν χῆνα φερόμενον ἐν ταῖς χερσίν τῆς αὐτῆς Ἡπιόνης. Καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ (*Ποικίλης Ἱστορίας* E, 17) ἀναφερόμενος ἱερός στρουθός τοῦ Ἀσκληπιδίου τῶν Ἀθηνῶν, ὃν ἐφόνευσέ τις πατάξας ἐξ ἀγνοίας ἢ μανίας, οὐδεὶς ἄλλος εἶναι (ἰδὲ ΑΕ 1909 σ. 144 σημ. 4) ἢ ὁ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἀναγλύφων τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιδίου εἰκονιζόμενος ἱερός χῆν.

Ὅτι δ' ὁ ἱερός οὗτος χῆν τῶν Ἀσκληπιδίων ἦτο ὁ προσφιλέτης σύντροφος καὶ συμπαίκτης τοῦ ἐπίσης ἐν τοῖς Ἀσκληπιδίοις ἀναφερομένου καὶ ἀναστρεφόμενου νεωτάτου τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἡπιόνης Ἰανίσκου, γνωρίζομεν ἤδη ἐκ μεγίστης σειρᾶς ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1909 ἐρμηνευθέντων μνημείων, ἀνηκόντων ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Β' πΧ αἰῶνος, τοῦ ὀρθοῦ τῆς γνώμης μου ταύτης βεβαιωθέντος, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἐν ἔτος κατόπιν διὰ νομισματικῶν μνημείων. Τῶν ἐν λόγῳ γλυπτῶν ἔργων τινὰ εἰκονίζουσι τὸν

Ἰανίσκον ἂν οὐχὶ ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὡς τὸ ἐκ τοῦ Σουνίου ἀνάγλυφον, τοῦλάχιστον παρὰ τὰ γόνατα αὐτῆς καὶ δὴ παίζοντα μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Ἠπιόνης ἀνελθόντος ἱεροῦ χηνός. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1352 ἀνάγλυφον τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηναίων, εἰκονίζον τὸν γυμνὸν παῖδα Ἰανίσκον παρὰ τὰ γόνατα τῆς μητρὸς Ἠπιόνης καθημένης ἐν μέσῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν τέκνων Ἀκεσοῦς, Ἰασοῦς, Πανακείας καὶ Ὑγείας (ΑΕ 1909 σ. 147 εἰκ. 9 καὶ Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 270 πίναξ XLV, 5), καὶ πῆλινον σύμπλεγμα (εἰκ. 2), εἰκονίζον ὁμοίως τὸν μικρὸν Ἰανίσκον

2 (ΑΕ 1909 149 εἰκ. 10): Ἠπιόνη μετὰ χηνός καὶ Ἰανίσκος.

παρὰ τὰ γόνατα τῆς μητρὸς ἰστάμενον καὶ παίζοντα μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἀνελθόντος ἱεροῦ χηνός (ΑΕ 1909, σ. 149 εἰκὼν 10, Σβορώνου ἔ. ἀ. σ. 303 εἰκ. 172).

Ἄλλου τύπου Ἰανίσκοι εἶναι τὰ πολυπληθέστατα μαρμάρινα καὶ πῆλινα ἀγαλμάτια, τὰ εἰκονίζοντα τὸν θεὸν τοῦτον μόνον φέροντα εἰρηνικῶς ἐν τῇ ἀγκάλῃ τὸν χῆνα ἢ χηνίσκον ἢ παίζοντα μετ' αὐτοῦ ποικιλοτρόπως (εἰκ. 3-4=Σβορώνου,

3: Ἰανίσκος μετὰ χηνός πατῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ βωμοῦ.

4: Ἰανίσκος μετὰ χηνός.

ΑΕΜ σ. 298-300 εἰκόνες ἀρ. 154-165 καὶ ΑΕ 1909 σ. 135 κέξ. εἰκ. 2-3 καὶ πίν. 6, ἀρ. 1-4

καὶ 7-8). 1 Τούτων τὸ κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν Λιλαίᾳ τῆς Φωκίδος ἐν τοῖς τέλμασι τῆς πηγῆς τῆς Ἀγίας Ἐλεούσης ἀνακαλυφθὲν καὶ ὄλως σῶον διατηρούμενον λαμπρὸν ἀγαλμάτιον, τὸ ἄλλοτε ἐπὶ μακρὰ ἔτη κοσμοῦν τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, νῦν δ' ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ ἀποκείμενον (ἀρ. 2772), εἰκονίζον δὲ ἰλαρὸν καὶ εὐμενῆ τὸν μικρὸν Ἰανίσκον ἰστάμενον καὶ συγκρατοῦντα τῇ ἀριστερᾷ χηνίσκον διὰ πίεσεως ἐπὶ κιονίσκου (ΑΕ 1909 πίν. 5). Φαίνεται δ' ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ Ἰανίσκου ἦτο ἐκ τῶν διασημοτάτων, διότι ὑπ' αὐτὸν εἰκονίζεται, ὡς εἴπομεν καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἱερᾶς τῷ Ἀσκληπιῷ πόλεως Περγᾶμου, παραλειπομένου, ὡς εἰκός, τοῦ κιονίσκου, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ νομίσματος εἰκονίζεται αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ οὐχὶ τὸ ἀγαλμα αὐτοῦ (ἔ. ἀ.). Ἴσως δὲ καὶ ὁ ποιήσας τὸ ἐκ Σουνίου ἀνάγλυφον ἡμῶν εἶχε πρὸ αὐτοῦ Ἰανίσκον τοῦ αὐτοῦ τύπου, διότι ἀρκεῖ ὁ παῖς τοῦ ἀναγλύφου νὰ κατέλθῃ τῆς ἀγκάλῃς τῆς μητρὸς καὶ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῆς ἱερᾶς στήλης ἀναβιβάζων ἐπ' αὐτῆς τὸν χῆνα, ἵνα σχηματίσῃ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τύπον.

Τῶν εἰρηνικῶν τούτων τύπων τοῦ Ἰανίσκου παράλληλος εἶναι καὶ ὁ τοῦ κατὰ γῆς καθημένου

5 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 8): Ἰανίσκος μετὰ χηνός.

καὶ ὁμοίως τῇ ἀριστερᾷ συγκρατοῦντος χηνίσκον, συγχρόνως ὁμως φωνῆ καὶ ἀνατεταμένη χειρὶ

1 Εἰς ταῦτα πρόσθετες νῦν καὶ μικρὸν, ὕψους 0 12, μαρμάρινον ἀγνώστου προελεύσεως ἀγαλμάτιον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, φέρον ἀριθμὸν 3402, ἀπαράλλακτον δὲ τὸν τύπον πρὸς τὸ ἀπεικονισθὲν ἐν ΑΕ 1909 135 εἰκ. 1.

ἀπαιτοῦντός τι ὀλοφύχως τύπος ἀρτιτόκου σχεδὸν παιδίου (**εἰκ. 5**), τύπος τὸσον διάσημος, ὥστε ἔχομεν ἐν τοῖς Μουσείοις δέκα καὶ τρία τοῦλάχιστον ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου, ὧν κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν Ἐφέσῳ ἀνακαλυφθὲν καὶ νῦν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Βιέννης ἀποκείμενον (ΑΕ 1909 σ. 138 εἰκ. 8. Σβορώνου ΑΕΜ σ. 300 εἰκ. 167 — Jahreshefte des oest. arch. Inst. VI, 1903, taf. VIII).

Ἄλλη σειρά τύπων τοῦ Ἰανίσκου εἶναι ἡ τῶν εἰκονιζόντων αὐτὸν ἰσταμένον (**εἰκ. 6**) ἢ καθήμε-

6 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 4): Ἰανίσκος μετὰ χηνός.

νον καὶ εἰς λίαν ἐχθρικός σχέσεις εὐρισκόμενον πρὸς πελώριον χῆνα τοῦ γένους τῶν χηναλωπέκων. Τῆς σειρᾶς ταύτης τὸ ἄριστον ἔργον εἶναι ὁ πασίγνωστος παῖς, ὁ γενναίως μαχόμενος πρὸς μέγαν χηναλώπεκα, ὃν πνίγει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Τοῦ πασιγνώστου, ὅσον καὶ διασήμου, πραξιτελείου δὲ σχολῆς, ἔργου τούτου ἔχομεν ἐν τοῖς μουσείοις ἐξ τοῦλάχιστον πανόμοια ἀντίγραφα (ΑΕ 1909, σ. 139 σημ. 2-7), εἰκονίζοντα τὸν μικρὸν Ἰανίσκον ἄγχοντα πελώριον χῆνα, προφανῶς κατ' ἀπομίμησιν τοῦ λεοντοθύμου γαλαθηνοῦ καὶ ἐπιυιθίου Ἡρακλίσκου τοῦ κατὰ τὸν Θεόκριτον (*Ἡρακλῖος* στ. 55) *δύω χεῖρεσσιν ἀπριξ ἀπαλαῖσιν ἔχοντος καὶ ἄγχοντος τοὺς δράκοντας*.

Τοῦ τελευταίου τύπου τούτου ἐδείξαμεν ἄλλοτε (ΑΕ 1909 σ. 151. Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 304-308) ὅτι ἔχομεν δύο διασήμους ἀρχαίας μνείας. Πρῶτον ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν *Μιμιάμβων* τοῦ Ἡρόνδα, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Ἀσκληπιῶ ἀνατιθεῖσαι καὶ θυσιάζουσαι*, ἐνθα βλέπομεν δύο ἐγχωρίους γυναῖκας ἰσταμένας ἐν θαυμασμῶ πρὸ τῶν ἐν τῷ περιφῆμῳ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ ἰδρυμένων βωμῶν καὶ πραξιτελείου σχολῆς ἀγαλμάτων τοῦ

Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἠπιόνης καὶ τῶν πολυπληθῶν τέκνων αὐτῶν, ἐξ ὧν ὀνομαστὶ μὲν ἀναφέρουσιν αἱ ἐν λόγῳ γυναῖκες τὴν Ὑγίειαν, Πανάκην, Ἴασσον, Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν τέκνων γενικῶς διὰ τῶν λέξεων:

*χῶσοι θεοὶ σὴν ἐστίην κατοικεῦσιν
καὶ θεαί, πάτερ Παίηον.*

Ἡ ἑτέρα τῶν θαυμαζουσῶν τὰ καλὰ ταῦτα ἔργα τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἀναφωνεῖ θαυμάζουσα βεβαίως Ἰανίσκον τοῦ ἐν λόγῳ τύπου:

*πρὸς Μοιρέων,
τὴν χηναλώπεκα ὡς τὸ παιδίον πνίγει
πρὸ τῶν ποδῶν γούν εἴ τι μὴ λίθος, τοῦργον
ἐρεῖς λαλήσει. μᾶ χρόνῳ κοί' ὄνθρωποι
κῆς τοὺς λίθους ἔξουσι τὴν ζοὴν θεῖναι.*

Δευτέραν μνείαν ὁμοίου τινὸς ἀγάλματος Ἰανίσκου εὐρομεν ἐν τῷ διασήμῳ χωρίῳ τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. 34,84), τῷ μνημονεύοντι ἔργου τοῦ ἀρχαίου καλλιτέχνου Βοήθου διὰ τῶν λέξεων «*infans eximium anserem strangulat*». Μελετῶντες ἄλλοτε τὸ χωρίον τοῦτο ἐδείξαμεν ὅτι ἡ λέξις *eximium* προέρχεται ἐκ διορθώσεως τῶν μόνον εἰς τοὺς νεωτάτους καὶ ἀτελεστάτους τῶν κωδίκων τοῦ Πλινίου εὐρισκομένων λέξεων *eximie* καὶ *eximiae*, ἐνῶ ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἄριστος τῶν κωδίκων *Banbergensis* ἔχει τὴν γραφὴν *secanis*, ἣτις μεταγραφομένη εἰς τὰ κεφαλαῖα VIANNIS τοῦ ἀρχετύπου δίδει ἡμῖν σχεδὸν ὀλόγραφον τὸ ὄνομα τοῦ Ἰανίσκου, ἥτοι <V>IANIS<Q>=Ianicus, τοῦ χωρίου τοῦ Πλινίου ἀναγινωσκόμενου οὕτως: *infans Ianiscus anserem strangulat* καὶ ἔχοντος ἐντελῶς παράλληλον τὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως χωρίου XXXV, 63: *Hercules infans dracones strangulans*.

Τοῦ κατὰ τὸν Πλίνιον ὑπὸ τοῦ Βοήθου ποιηθέντος Ἰανίσκου τούτου ἀντίγραφα θεωροῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι τὰ προαναφερθέντα πολλὰ ὠραῖα μαρμάρινα ἀγάλματα τοῦ πρὸς τὸν χῆνα ἠρωϊκῶς μαχομένου παιδίου. Ἄλλ' ἡ σαφῶς πραξιτελείος τεχνοτροπία αὐτῶν οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν εἰς τὸ πνευμά μου ὅτι ταῦτα εἶναι ἀντίγραφα τοῦ ἐν

τῷ Ἀσκληπιεῖ τῆς Κῶ θαυμαζομένου ἔργου τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους. Ἄλλως δὲ ὁ ἐκ Καλχηδόνος τορευτῆς Βόηθος ἀνήκει, ὡς ἔδειξεν ἤδη ὁ ἐμὸς φίλος σοφὸς διδάσκαλος C. Robert¹, μὲν εἰς τὰ μέσα τοῦ Β' πΧ αἰῶνος, κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ ἔργον, τὸ μνημονευόμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡρώνδα, τοῦ τὸ βραδύτερον γράψαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ'.

Κατ' ἐμὲ ὁ τορευτῆς Βόηθος ἐμπνευσθεὶς μόνον ὑπὸ τοῦ ἐν Κῶ ἔργου τῶν ἀγαλματοποιῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἔπλασεν ἄλλον τινὰ τύπον Ἰανίσκου, ἐντονώτερον ἄγχοντος τὸν χῆνα. Ἀκριβῶς δ' ἔχομεν ἐν τοῖς μουσεῖοις ἡμῶν ἀγάλματα τεσσάρων τροποποιήσεων τοῦ πρὸς χῆνα μαχομένου παιδίου καὶ δὴ παραλλαγῶν εἰκονίζουσῶν τὸν θεῖον παῖδα ἰστάμενον ἢ καθήμενον (εἰκ. 7-8) καὶ δια-

7 (AE 1909 138 εἰκ. 6): Ἰανίσκος ἰστάμενος ἄγχων χῆνα.

8 (AE 1909 138 εἰκ. 7): Ἰανίσκος καθήμενος ἄγχων χῆνα.

φοροτρόπως πνίγοντα τὸν χῆνα, ὅχι μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τόσον ζήλου φθάνοντα, ὥστε καὶ διὰ τῶν ὀδόντων ἀκόμη νὰ στραγγαλίξῃ τὸ πτηνὸν² (εἰκ. 9). Τίς τῶν τεσσάρων τύπων τού-

9: Ἰανίσκος στραγγαλίζων χῆνα.

των εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Καλχηδονίου τορευτοῦ τὸ

¹ Pauly - Wissowa, Real-Encycl. III, 604.

² Σβορώνου, Ἐθν. Ἀρχ. Μουσεῖον σ. 302 εἰκ. 168-171 AE 1909, σ. 138 εἰκ. 5-7 καὶ Πίναξ 6, ἀρ. 3.

πρῶτον πλασθεὶς δύναται νὰ δείξῃ μόνον ἢ χρονολογικὴ ἐξέτασις τῆς ἐμφανίσεως ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν. ἐξέτασις, εἰς ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῶ μέχρι τοῦδε. Ἐν τῷ μεταξύ πιστεύω ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς τῶν χαμαὶ καθημένων παιδίων (εἰκ. 8 ἢ 9).

Ἡ ὑπαρξὶς τοσούτου πλήθους τύπων ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων Ἰανίσκου, διαφοροτρόπως ἄγχοντος μικροῦς ἢ μεγάλους χῆνας ἢ νήσας, ἐνδεικνύει σαφῶς ὅτι πάντως ὁ ἄθλος τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τούτου τῶν τελματοχαρῶν πτηνῶν ἐνέχει θρησκευτικὴν τινὰ συμβολικὴν σημασίαν λίαν διαδομένην ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀσκληπιακῆς λατρείας καὶ δὴ ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην τῶν ἄθλων τοῦ Πυθοκτόνου καὶ Σαυροκτόνου καὶ Σμινθέως, ἤτοι μυοκτόνου Ἀπόλλωνος, ἢ ἐκείνην τῶν ἄθλων τοῦ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνεις τοξεύοντος ἢ τὴν Λερναίαν Ἵδραν φονεύοντος Ἡρακλέους, μάλιστα δὲ τοῦ τοῦς δράκοντας ἄγχοντος, ἀμέσως δὲ ἀρχαιοτέρου τύπου τοῦ Ἡρακλίσκου. Εἶναι δὲ πασίγνωστον ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι ἄθλοι τοῦ θεοῦ ἰατροῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἥρωος Ἡρακλέους συμβολίζουσι τὴν μεγάλην ἀπολυμαντικὴν δύναμιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ τὰ μεγάλα κατὰ τῆς ἐλονοσίας μηχανικὰ ἔργα τῶν μυθολογικῶν χρόνων, ὅπως βέβαιον εἶναι, δι' ἐμὲ, ὅτι ὁ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἐπίσης ἀρτίτοκον Ἴόλαον σφάζων Ἡρακλίσκος εἶναι σύμβολον τῆς καταπολεμήσεως τῆς κυρίως τοῦς μικροῦς παῖδας προσβαλλούσης ἐλονοσίας. Ἐχων δὲ ὑπ' ὄψει πρῶτον μὲν τὸν ἐν τοῖς τέλμασιν βίον τῶν ὑδροχαρῶν συντρόφων τοῦ Ἰανίσκου χηνῶν, γνωστῶν ἤδη ἡμῖν καὶ ἄλλοθεν ὡς συμβόλων τῶν λιμναζόντων ἢ καὶ ρέοντων ὑδάτων (ιδὲ π. χ. τὸν τύπον τῶν νομισμάτων τῆς ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου κειμένης Μήτης — οὐχὶ Μυοῦντος ὡς ἐσφαλμένως ἀποδίδονται μέχρι τοῦδε — πόλεως τῆς Ἰωνίας, εἰκονίζοντα χῆνα ἐν μαιάνδρῳ (εἰκ. 10)³, ἐξ ὧν γεννῶνται οἱ αἰείποτε ὑπὲρ πᾶν ἄλλο κακὸν μαστίζοντες τὴν Ἑλλάδα ἐλειογενεῖς πυρετοί, δεύτερον δὲ ὅτι ἱερὸς χῆν εἶναι ταυτόσημος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ συμβολικῇ πρὸς τὴν σάυραν τοῦ Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος (ιδὲ τὰ συννεοῦντα τὰ δύο ἱερά ζῶα ταῦτα νομίσματα τοῦ Ε' πΧ αἰῶνος τῶν παρὰ τὰ ἔλη τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Κερκινίτι-

³ Imhoof-Blumer, Kleinas. Münzen σ. 90 pl. III 13 — Μελετόπουλος Κατάλ. ἀρχ. νομ. πίν. IV, 63. — Babelon Inv. Waddington ἀρ. 1884 πίν. IV 3.

δος λίμνης οἰκούντων Παιοπλῶν Παιόνων τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας (εἰκ. 11) ¹, τρίτον ὅτι τὰ ἐν

10: νόμισμα Μύητος.

11: νόμισμα Ἡϊόνος ἢ Παιοπλῶν.

λόγω ἀγάλματα προέρχονται κατὰ κανόνα ἐξ Ἀσκληπείων εἴτε καὶ ἐκ μερῶν πλουσίων εἰς ὕδατα καὶ ἐλογενεῖς πυρετοὺς (οἶμαι π. χ. αἰ παρὰ τὴν Ἀγίαν Ἐλεοῦσαν πηγαί τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἐνθα εὗρέθη ὁ Ἰανίσκος τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν μουσείου) καὶ τέταρτον ὅτι ὁ τύπος τοῦ χῆνα ἄγχοντος Ἰανίσκου εἶναι ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀμέσως προηγούμενον τύπον τοῦ τοῦ δρᾶκοντος ἄγχοντος Ἡρακλίσκου ἐθεώρησα τὸν πνίγοντα τὸν χῆνα παῖδα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς τὸν εἰδικῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος πΧ τοὺς ἐλογενεῖς πυρετοὺς θεραπεύοντα θεὸν ἱατρὸν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἕκαστος τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἶχεν ἴδιον κύκλον ἱατρικῶν καὶ φαρμακευτικῶν φροντίδων, ὡς μαρτυροῦσιν ἐνίστε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Μαχάων, Ποδαλείριος, Τελεσφόρος, Ἀκεσώ, Ἰασώ, Πανάκεια κτλ.

Φρονῶ, ἔγραψον τότε (ΑΕΜ σ. 321), ὅτι, ὅπως ὁ μέχρι τοῦδε ἀνερμήνευτος παραμένων νεανίσκος *σαυροκτόνος* ἱατρὸς Ἀπόλλων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὴ ἡ ἐξιθανίκευσις καὶ ἐξωράσις τοῦ παναρχαίου *Πυθοκτόνου* Ἀπόλλωνος, ἥτοι τοῦ ἡλίου τοῦ διὰ τῶν ἀπολυμαντικῶν αὐτοῦ ἀκτίνων καθαρῖσαντος τὴν Δελφικὴν γῆν ἀπὸ τῶν μiasμάτων τῆς ἐκ τοῦ ποταμοῦ Πλείστου ἐλονοσίας, οὕτω καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Ἀπόλλωνος Ἰανίσκος, ἥτοι τὸ ἄγχον τὸν χῆνα ἰλαρὸν καὶ εὐμενὲς τοῖς πάσχουσι παιδίον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐξιθανίκευσις καὶ ἐξωράσις τῶν παναρχαίων ἀσιατικῶν, μυκηναϊκῶν καὶ ἐλληνικῶν θεοτήτων ἐκείνων, τῶν τόσοσιν συχνὰ εἰκονιζομένων (ἴδε π. χ. Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 321 εἰκ. 186) ὡς ἀγχουσῶν χῆνας ἢ κύκνους ἢ νήσσας, πτηνὰ ἐλόβια, κατ' ἀκολουθίαν καὶ σύμβολα τῶν τὰς θερμὰς ἀσιατικὰς καὶ ἐλληνικὰς χώρας καλυπτόντων ἐλῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν φοβερῶν πυρετῶν, τῶν καὶ νῦν, δεινῶς μαστιζόντων τοὺς

κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων. Ὁ Ἡρακλῆς τοξεύων τὰς ὄρνεις τῆς Στυμφαλίδος λίμνης ἢ ἀποκόπτων τὰς κεφαλὰς τῆς Λερναίας Ὑδρας ἐκτελεῖ τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ ὁ Ἰανίσκος ἔργον, ἀλλ' ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ὡς συμβολίζων οὐχὶ τὴν μερικὴν θεραπείαν ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου καὶ μάλιστα παιδίου, ἀλλ' ὀλοκλήρων πληθυσμῶν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἐλειογενῶν νόσων διὰ τοῦ δι' Ἡρακλείων, ἥτοι κολοσσιαίων, μηχανικῶν ἔργων κανονισμοῦ τῆς ἐκροῆς πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν λιμναζόντων ὑδάτων τῆς Λέρνης (καὶ ἐκείνων τῶν γειτονικῶν λιμνοθαλασσῶν, ἃς συμβολίζει ὁ συγχρόνως τῆ Ὑδρα ἐξολοθρευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰολάου καρκίνος) καὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν γνωστῶν ἡμῖν ὑπογείων ὑδάτων καὶ καταβοθρῶν τῆς Στυμφαλίδος λίμνης, ἄλλης μεγάλης ἐστίας ἐλονοσίας.

Ἡ μεγάλη αὕτη σειρὰ τῶν εἰς τὸ αὐτὸ θέμα ἀναφερομένων ἀλληγορικῶν μύθων καὶ τὸ ἀπίστευτον πλῆθος τῶν τὸν Ἰανίσκον εἰκονιζόντων χηνοφόρων ἢ χηνοκτόνων παιδίων δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον διὰ τοῦ ἀπιστεύτου καὶ ἀληθῶς τρομακτικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας ἐν Ἑλλάδι προσβαλλομένων. Οὕτω κατὰ σημειώσιν τοῦ ἱατροῦ κ. Καρδαμάτη, τοῦ νῦν ἡρωικῶς ἀγωνιζομένου κατὰ τῆς ἐλονοσίας Ἑλληνοῦ ἱατροῦ, ἔχομεν ἐπὶ πληθυσμοῦ 2 433 806 κατοίκων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τοὺς ἐξῆς τρομακτικοὺς ἀριθμούς:

α') ἀνά πᾶν ἔτος ἐνδημικὸν ἐλονοσοῦντες 770 000 (θάνατοι 2 968)· β') κατὰ τὸ ἐπιδημικὸν ἔτος 1901 ἐλονοσήσαντες 960 048· γ') κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν προσβληθέντες 35 000 000!

Β'. Μαρμάρινον σύμπλεγμα τεσσάρων τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου.

(πίναξ 1. ἀρ. 304).

Ἀλλὰ καὶ δεύτερον μνημεῖον ἐπικυροῖ νῦν ἔτι λαμπρότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον ὄχι μόνον τὴν περὶ τῶν μικρῶν χηνοφόρων παιδίων γνώμην μου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν κύριον ἰσχυρισμόν μου, ὅτι Ἀσκληπιακοὶ θεοὶ ἐπίσης εἶναι πλῆθος ἄλλο ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων, ἀρρένων ἢ θηλέων παιδίων, γενικῶς μὲν θεωρούμενων ὡς θνητῶν παιδίων ἢ ἄνευ μυθολογικῆς τινοῦ σημασίας ῥω-

¹ Svoronos: Journal Intern. d'Arch. Num. vol. XV p. 237.

πογραφήματων. πάντοτε ὁμως προερχομένων ἐξ ἱερῶν, οὐδέποτε ἐκ νεκροταφείων, καὶ φερόντων διάφορα ἱερὰ τῷ Ἀσκληπιῷ ζῶα, οἷα οἱ κύνες, λαγωοί, περιστέραὶ καὶ τὰ δι' ὧν ἐτρέφοντο οἱ ἱεροὶ τῶν Ἀσκληπιείων ὄφεις στρουθία.

Τὸ ἐν λόγῳ ἐπικυρωτικὸν τῆς γνώμης μου μνημεῖον ἀνεκαλύφθη ἐν ἔτει 1884 ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἀνασκαπτομένου τοῦ Ἀσκληπιείου, διέφυγεν ὁμως μέχρι τοῦδε τὴν προσοχὴν μου, ὡς ἄπαξ μόνον δι' ὀλίγων λέξεων μνημονευθέν, οὐδέποτε δὲ ἀπεικονισθὲν καὶ εἰς μὴ ἀνοικτὸν τοῖς πολλοῖς δωμάτιον τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου κατατεθέν, ἔνθα φέρει τὸν ἀριθμὸν 304. Εἶναι ἔργον κοινὸν τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τοῦ Β' μ.Χ αἰῶνος καὶ εἰκονίζει σύμπλεγμα πέντε προσώπων, ὕψους ἡμίσεος καὶ πλέον μέτρου, ἀκεφάλων δυστυχῶς τῶν τεσσάρων διασωθέντων, ἰσταμένων δὲ ἐπὶ μνηοειδοῦς τὸ σχῆμα συμφυοῦς πλίνθου καὶ ἐναγκαλιζομένων ἀλλήλους (πίναξ 2, ἀρ. 304). Ἀληθῶς ἢ μὲν ἐν τῷ κέντρῳ γυναικεῖα μορφή ἔχει τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς δεξιᾶς αὐτῆς ἰσταμένης πρώτης τὸ μέγεθος ἀνδρική μορφῆς, ἣτις μετὰ τῆς ἀριστερᾶς αὐτῆς ἐπίσης ἰσταμένης δευτέρας τὸ μέγεθος ἀνδρική μορφῆς περιπτύσσονται διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν ἐν τῷ μέσῳ γυναικεῖαν μορφήν, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας τὰς παρ' αὐταῖς ἰσταμένας μορφὰς ἄρρενος καὶ κόρης.

Ἡ μεγίστη ἀρχαιολογικὴ καὶ μυθολογικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου παρεγνωρίσθη μέχρι τοῦδε, διότι ὁ ἀνακαλύψας τὸ μνημεῖον περιγράφας αὐτὸ ἐθεώρησε τὴν παράστασιν ὡς ἄγνωστον καὶ δυσερμήνευτον, ὀρθῶς μόνον ὑποθέσας ὡς ἐκ τοῦ σαφῶς τοῦτο δηλοῦντος κοινοῦ ἐναγκαλισμοῦ, ὅτι οἱ εἰκονιζόμενοι εἶναι μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας¹, ὑπόθεσιν, ἣν ἐπανελάβε καὶ ὁ μόνος κατόπι δι' ὀλίγων λέξεων μνημονεύσας τοῦ μνημείου τούτου κ. Π. Καστριώτης².

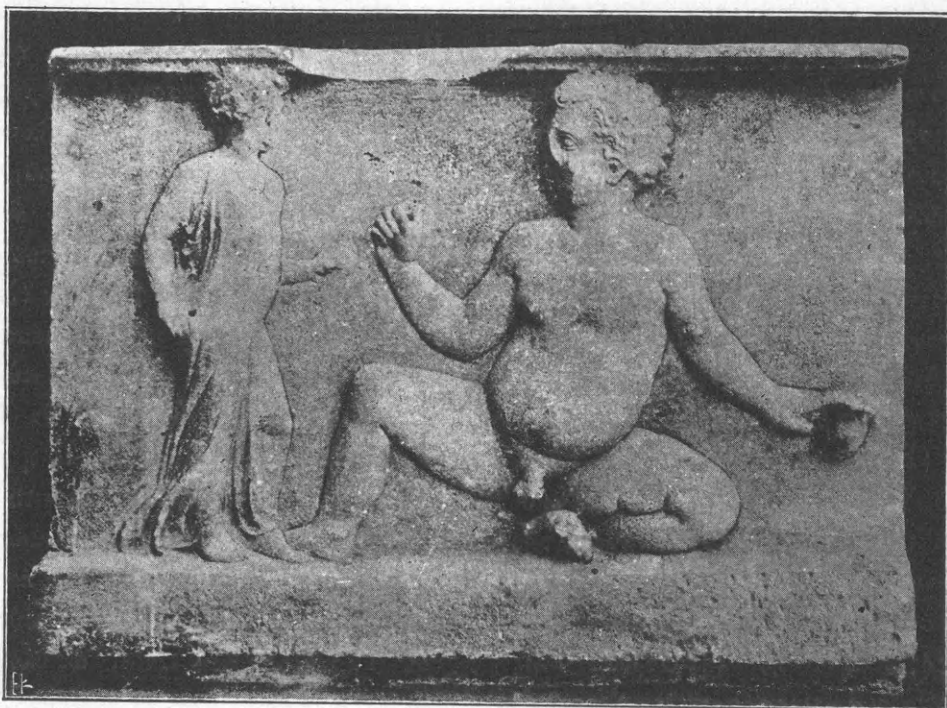
Ἡ ἐσφαλμένη δ' ἐν λόγῳ περιγραφή ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἐκλαμβάνει τὰς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συμπλέγματος ἰσταμένας τρεῖς μορφὰς ὡς *γυναῖκα μεταξὺ δύο ἐφήβων*, τὰς δὲ δύο κατὰ τὰ ἄκρα ὡς *ἄρρεν παιδίον καὶ κοράσιον*, ἐνῶ πράγματι λεπτο-

μερῆς ἀνατομικὴ μελέτη τῆς διαπλάσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν καὶ μάλιστα τῆς τρυφερᾶς παιδικῆς ἐπιδερμίδος, τῶν παιδικῶς γαλαθηνῶν καὶ ἀγυμνάστων γυμνῶν μελῶν αὐτῶν, δεικνύει, ὡς ἄλλως καὶ ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ὅτι ὁ μὲν κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῷ θεωμένῳ ἄκρον ἰστάμενος καὶ ὡς ἀκέφαλος παῖς ἐκληθῆεις εἶναι *ἀνὴρ θνητὸς τέλειος* τὸ ἀνάστημα — *οὐδέποτε ἐπὶ οὐδενὸς τῶν ἀπειραριθμῶν ἀναθηματικῶν μνημείων* εἰκονίζονται παιδία ὑπὸ τὸ ἱερὸν τοῦτο σχῆμα τῶν ἱκετῶν τῶν θεῶν ἀνδρῶν, ἧτοι ἔχοντα γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα μετὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ στήθους —. πᾶσαι δ' αἱ λοιπαὶ μορφαὶ *παιδία πελώρια*, διαφέροντα δ' ἀλλήλων τὸ ἀνάστημα τόσον μόνον, ὅσον δύνανται νὰ διαφέρωσι τὸ ὕψος τέσσαρες ἀδελφοί, κατὰ ἓν μόνον ἢ δύο τὸ πολὺ ἔτη διαφέροντες τὴν ἡλικίαν, ὧν ὁμως καὶ ἡ πάντων μικροτέρα (ἢ δεξιὰ ἰσταμένη τριῶν ἢ τεσσάρων μόλις ἐτῶν κορασίς) εἶναι ἤδη τόσον γιγαντιαία, ὡς θεά, τὴν ἀνάπτυξιν, ὥστε φθάνει εἰς ὕψος τὸν ἀπέναντι αὐτῆς ἰστάμενον καὶ οἰκειότατα ἔχοντα πρὸς τοὺς εἰκονιζομένους θεοὺς τέλειον τὴν ἀνάπτυξιν θνητὸν ἄνδρα.

Ἴνα ἐννοηθῇ ἢ κατὰ φύσιν καὶ ἀνάστημα πελώρια διαφορά τῶν ἐν λόγῳ ἐξ Ἐπιδαύρου μορφῶν, διαφορά, διακρίνουσα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς εἶναι πασίγνωστον, τοὺς ἀπεικονιζομένους ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ἀναγλύφων θεοὺς ἀπὸ τῶν θνητῶν, ἀρκοῦμαι παραθέτων ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα (*εἰκ. 12*) τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ (ὑπ' ἀρ. 1424), ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου προερχομένου ἀναγλύφου (Σβορώνος EAM σ. 310-311 καὶ 416, πιν. LXVII καὶ ἐν AE 1909 σ. 159, εἰκ. 11), τοῦ εἰκονίζοντος τὸν ἀρτίτοκον παῖδα Ἀσκληπιόν, πελώριον τὸ μέγεθος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν συναπεικονιζομένην τροφὸν αὐτοῦ θνητὴν γυναῖκα Τρυγόνα. τὴν κομίζουσαν αὐτῷ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτηνὸν (τρυγόνα), ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ θρέψῃ ὁ παῖς τὸν (μετάλλινον καὶ δι' αὐτὸ ἀπολεσθέντα) μικρὸν ἀσκληπιακὸν (ιατρικὸν) ὄφιν, ὃν ἐκράτει ἐν τῇ δεξιᾷ ἐτοιμαζόμενος νὰ θρέψῃ αὐτὸν διὰ τῆς πρώτης τρυγόνος, ἣν ἔχει ἤδη ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Τὸν μῦθον τοῦτον, δι' οὗ πρῶτος ἄλλοτε ἠρμήνευσα τὸ μνημεῖον τοῦτο, διηγεῖται ὁ Πausanias (H' 25, 11) ἐν τοῖς περὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶναι δὲ βέβαιον

¹ Καββαδίου, Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. μουσείου σ. 234 ἀρ. 304. (Εὔρετ. Γεν. Ἐφορείας 305). Ἀρχ. Δελτίον 1886 (·)

² Π. Καστριώτου, Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. μουσείου σ. 69 ἀρ. 304.

12 (ΑΕ 1909 159 εικ. 11): Ἀσκληπιὸς παῖς καὶ Τρυγῶν νύμφη.

δι' ἐμὲ ὅτι κατὰ βάθος πρόκειται περὶ ἀνθρωπομορφικῆς παραστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ μύθου, καθ' ὃν ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο ὄφις τρεφόμενος διὰ τῶν τρυγόνων, ἅς, ὡς καθεκάστην καὶ νῦν συμβαίνει, συνελάμβανε κοιμωμένας ἢ καὶ ἀπλῶς καθημένας ἐπὶ τῶν δένδρων. Ὁμοίαν πελωρίαν διαφορὰν τὸ σῶμα δεικνύει πλὴν ἀπειραρίθμων ἄλλων μνημείων καὶ τὸ παρακείμενον ἐν τῷ αὐτῷ μουσεῖῳ ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνάγλυφον (σαρκοφάγου;) ἐξ Ἀθηνῶν, τὸ εἰκονίζον τὸν ἀρτίτοκον, ἀλλὰ πελώριον τὸ σῶμα, Ἡρακλίσκον, πνίγοντα τοὺς δράκοντας παρὰ τοὺς πόδας τοῦ θνητοῦ αὐτοῦ πατρὸς Ἀμφιτρυόνης (Σβορώνου ΑΕΜ πίναξ LXXVI ἀρ. 1457).

Ἀπλοῦν συγκριτικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο ἐν λόγῳ ἐπιδαυρικῶν μνημείων διδάσκει ἡμᾶς νῦν σαφῶς ὅτι ἢ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν συμπλέγματος εἰκονιζομένη παραστάσις εἶναι ἐκεῖνη **τεσσάρων θεῶν παιδίων ἀδελφῶν**, ὡς ἀδελφικῶς ἐναγκαλιζομένων ἀλλήλα **καὶ ἐνὸς θνητοῦ ἀνδρός**, στενῶς καὶ τούτου πρὸς αὐτὰ συνδεομένου, ὡς σαφῶς δεικνύει ἢ τε συμπαραστάσις καὶ μάλιστα ὁ ἐναγκαλισμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ παρακείμενου θεοῦ παιδίου.

Τίθεται οὕτω τὸ ζήτημα, τίς δύναται νὰ εἶναι ὁ θνητὸς οὗτος καὶ τίνα τὰ θείας φύσεως παιδία, ἐν

ἢ περιπτώσει ταῦτα εἶναι (ὡς δεικνύει ὁ τόπος τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ εἰκονίζωνται συχνὰ ὡς παιδία τὰ τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ) μέλη τῆς πολυμελεστάτης αὐτοῦ οικογενείας;

Ὡς ἄρρενα τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ γνωρίζομεν ἐκ μὲν τοῦ ἡρωϊκοῦ κύκλου τοὺς **Μαχάονα** (ιατρὸν χειρουργὸν τῶν ἐκ τῶν μαχῶν τραυμάτων καὶ ἀσθeneϊῶν) καὶ **Ποδαλείριον**, τὸν ποδῶν ἀλεωρῆν, ἦτοι βοήθειαν (παθολόγον ἐν γένει ἱατρὸν τὸν σηκῶνοντα εἰς τὰ πόδια τῶν τοὺς ἐκ τῶν λοιπῶν ἀσθeneϊῶν πάσχοντα). Ἐκ δὲ τοῦ μεταγενεστέρου κύκλου τῶν προσωποποιήσεων γνωρίζομεν ἐν μὲν Ἐπιδαύρῳ τὸν **Τελεσφόρον**, (προσωποποιοῦντα, ὡς ἔδειξα ἄλλοτε, τὸ κατ' ἐξοχὴν τελεσφόρον ἱατρικὸν ὄργανον τῆς σικύας, τῆς γνώμης μου λαμπρῶς βεβαιωθείσης κατόπιν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως σικυῶν, ἀπομιμουμένων ἐξωτερικῶς τὸ σῶμα τοῦ Τελεσφόρου (E. Holländer, Plastik und Medicin. Stuttgart 1912 σ. 135 κεξ. καὶ σ. 139 εικ. 68), καὶ τὸν Ἀκείων, προσωποποιοῦντα πᾶσαν παυσίπονον θεραπείαν καὶ μάλιστα δι' ὑπαιμιμμάτων ἢ ἐμπλάστρων. Πρὸς τὸν Ἀκείων τῆς Ἐπιδαύρου ἐταυτίζετο ὑπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων ὁ **Ἐδάμεριον** τῆς Κορινθιακῆς πόλεως Τιτάνης, ὃν πάλιν οἱ Περγαμηνοὶ ἐταυτίζον πρὸς τὸν Τελεσφόρον (Παυσαν. Β'

11, 7). Ἐν Ἀθήναις δ' ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν προσωποποιήσεων ἀναφέρονται ὡς υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὁ ἰατρὸς τῆς ἐλονοσίας Ἰανίσκος καὶ ὁ κατὰ πάσης ἀσθενείας προσβοηθῶν ἀλεξίκανος θεὸς Ἀλεξήνωρ (Σχόλια Ἀριστοφ. Πλούτ. 701).

Τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος ἀπτικουργές ἀνάγλυφον τοῦ Ἐ. Μουσείου (ἀρ. 1387), ἐκ Κύθνου εἰκονίζει τὸν ἀρχαιότατον ἰατρὸν ἥρωα τῶν Ἀθηναίων Ἀμμων ἢ καὶ ἐγχώριόν τινα νησιώτην θεὸν ἰατρὸν, δεχόμενον τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ θεοῦ τῆς Ἐπιδαύρου, συνοδευομένου ὑπὸ τεσσάρων ὄλων γυμνῶν καὶ ἐφήβων ἤδη υἱῶν αὐτοῦ (Σβορώνου ΑΕΜ σ. 331, πῖναξ XXXIX, 4, ἀριθ. 1387). Τοῦ Ε' καὶ Δ' ὅμως αἰῶνος ἀνάγλυφα, τὰ προερχόμενα ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐπιδαύρου (Σβορώνου ΑΕΜ σ. 423 πίν. LXIX) καὶ τῶν συγγενικῶν Ἀσκληπιείων, τοῦ τῶν Ἀθηναίων¹, ἤτοι τοῦ τῆς πελοποννησιακῆς Θυρέας², ὡς καὶ τοῦ τῶν Πατρῶν³, εἰκονίζουσι τὸν Ἀσκληπιὸν συνοδευόμενον ὑπὸ μόνου τοῦ ἐνὸς⁴ ἢ τὸ πολὺ καὶ τῶν δύο ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου υἱῶν αὐτοῦ Μαχάονος καὶ Ποδαλείριου, εἰκονιζομένων ὡς ἐφήβων ἤδη, τοῦτο δέ, ὡς πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον, προφανῶς διότι οἱ Τελεσφόρος καὶ Ἀκείσις δὲν εἶχον ἀκόμη προσωποποιηθῆ ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ὅτι τὰ δύο παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπὸ ἐξέτασιν συμπλέγματος τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὰ δυστυχῶς οὐδὲν σύμβολον εἰδικῆς ἐκάστου ἀναγνωρίσεως φέροντα ἢ διασώσαντα, δύνανται νὰ εἶναι οἱ δύο ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου καὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος μόνου γνωστοὶ υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλείριος καὶ Μαχάων, ὑποθέτω ἕνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου κύκλου Τελεσφόρου, ἀφ' οὗ οὗτος οὐδέποτε εἰκονίζεται γυμνός, ἀλλὰ πάντοτε καὶ σταθερώτατα μετὰ πελωρίας κάπας, ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ἀκρων τῶν ποδῶν καλυπτύσεως αὐτόν, τὸ περιγράμμα δὲ τῆς ἰατρικῆς σικύας, ἣν ὁ Τελεσφόρος προσωποποιεῖ. ἀπομιμουμένης⁵, ὁ δ' ἕτερος τῶν

ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου υἱῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλείριος εἶναι ἤδη γνωστὸς ἡμῖν ἐκ λαμπρῶν ἀγαλμάτων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς τοῦ Ε' αἰῶνος πΧ. ὡς καὶ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ εἰκονιζόμενος καὶ δὴ ὑπὸ τὴν πασίγνωστον τύπον τοῦ ἀπακανθίζοντος ἢ ἀπακανθιζομένου, ἤτοι τοῦ δι' ἀπακανθισμοῦ θεραπεύοντος ἄλλων ἢ καὶ ἑαυτοῦ τοὺς πόδας καὶ διὰ τοῦτο ὄντος ποδῶν ἀλεωρῆς (Σβορώνου ΕΑΜ σ. 178). Ὅτι ὁ ἤδη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἐμφανιζόμενος τύπος οὗτος τοῦ ἀπακανθιζομένου (Reinach I, 404, 1702, ἐν Ῥώμῃ. 143, 6, ἐν Φλωρεντίᾳ, 144, 1, 2, 4) ἢ ἀπακανθίζοντος ἄλλου παιδίου (BMCat. Corinth p. 110, 57 pl. XXIX, 11 νομίσματα Ἀμβρακιωτῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' πΧ αἰῶνος καὶ BMCat. Italy σ. 184 εἰκ. 182 νεώτερα τούτων νομίσματα τοῦ Τάραντος) δὲν εἶναι, ὡς κοινῶς νομίζεται, ῥωπογράφημα τι, θνητὸς τις δηλαδὴ νεανίσκος ὁρμευὲς τυχῶν τοῦ ἄθλου παρ' ὄλην τὴν τυχαίως ἐμπαγεῖσαν εἰς τὸν πόδα αὐτοῦ ἄκανθαν (Baumgarten, Die Hellenische Kultur σ. 272), ἀλλὰ μικρὸς τις θεὸς ἰατρὸς τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου, μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀπακανθιζομένου μυθολογικοῦ καὶ ἀνυπάρκτου ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ Πηγάσου τῶν νομισμάτων τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ ἵππου τοῦ ἐπιωνύμου μυθολογικοῦ ἥρωος τῆς πόλεως Τάραντος. Περιέχων δ' ἐν ἑαυτῷ ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀπακανθιζομένου, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὴν ἔννοιαν τῆς αὐτοθεραπείας ἤτο φυσικὸν νὰ οικειοποιηθῆ εὐθύς κατόπιν ὑπὸ τῶν μακρὰν τῶν πόλεων βιούντων ποιμένων τῶν ἐρήμων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ἰατρῶν ὁρέων τῆς Ἑλλάδος προσαρμοσθεὶς ὡς σύμβολον τῆς ἰατρικῆς αὐτοθεραπείας εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς λατρευόμενον Πανίσκον ἢ καὶ αὐτὸν τὸν Πᾶνα ἢ Σάτυρον. Διὰ τοῦτο ἔχομεν εἰκόνας Πανίσκου (Reinach II, 144, 3) ἢ Πανός (Arch. Anz. 1896 σ. 148 — Roscher Myth. Lex. s. v. Pan σ. 1448) αὐταπακανθιζομένων, πρὸς δὲ εἰκόνας Πανίσκου (Hirt, Bilderb. 2 Taf. XX, 9) ἢ Πανός (Reinach I, 412, 1742. III, 39, 1) ὁρεσίβιον Σάτυρον ἀπακανθίζοντων ἢ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπακανθιζομένων (Roscher, Myth. Lex. s. v. Pan σ. 1447. Ὁ ὑπὸ τοῦ μικροῦ θεοῦ Ἐρωτος ἀπακανθιζόμενος Πᾶν συμβολίζει ἄλλην ἐρωτικὴν καὶ οὐχὶ ἰατρικὴν ἔννοιαν θεραπείας!). Ὅμοίως τὴν ἐν ταῖς παλαί-

¹ Σβορώνου ΑΕΜ πίν. XXXV, 1372, XL, 1362 — XLVII, 1370.

² Ἀρ. 1402 Σβορώνου ΕΑΜ σ. 351, πίν. XXXV 4.

³ Holländer, ἔ. ἀ. σ. 105 εἰκ. 44.

⁴ Σβορώνου ἔ. ἀ. πίν. XXXVII, 1364 καὶ πίν. XXXIX 1344.

⁵ Σβορώνου ἐν Ἀγγέλου Βλάχου, Πεντηκονταετηρίς Ἀθῆναι 1903, σ. 15-19.

στραις προχειρῶς ἀσκουμένην ἰατρικὴν αὐτοθεραπείαν δύνανται νὰ ἀντιπροσωπεύσωσιν ὁ τύπος παιδίου ἀθλητοῦ αὐταπακανθίζομένου (Reinach II, 143, 7. — Rayet, Mon. de l'art ant. I, 35 — Collignon Hist. de la scul. I. fig. 216. — Overbeck, Gesch. d. Plast. 4° ed. II 186^b), ἂν πράγματι ἡ (κατὰ τοὺς Rayet-Collignon κτλ.) ἐνέχουσά τι τὸ κολοσσαῖον ἐν ἑαυτῇ ἀθλητικῇ διάπλασις τῶν μελῶν τοῦ ἐκ Σπάρτης παιδίου τούτου δηλοῖ τὸν ἀθλητὴν καὶ οὐχὶ τὸν ἀθλητικῆς ὡς μαχητὴν ἥρωα διαπλάσεως Ποδαλείριον. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐκ Πριήνης αὐταπακανθίζομενον πάμπτωχον ἀλήτην παῖδα (Baumgarten, Die hellenische Kultur σ. 271 εἰκ. 197), βλέπω καὶ ἐν αὐτῷ σύμβολον τῆς κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἀσκουμένης δι' ἑαυτοὺς αὐτοθεραπείας τῶν δρόμων τοῦ καθημέραν βίου.

Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ποδαλείριου χειρουργὸς Μαχάων, οὗ καὶ ὑπὸ ἐπιγραφῆς πιστοῦται ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ λατρεία (ΑΕ 1894, σ. 23, ἀρ. 6), εἰκονίζετο ἐνίοτε ὡς παῖς καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει τὸ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπὸ ἐξέτασιν σύμπλεγμα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐξ ἀναγλύφου, εὐρεθέντος ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο (ΑΕ 1908, σ. 119 εἰκ. 5 — Σβορώνου ΑΕΜ σ. 272 Πίναξ XLVI, ἀρ. 1353) ῥωμαϊκῶν, ὡς τὸ σύμπλεγμα τῆς Ἐπιδαύρου, χρόνων τοῦ Β' μΧ αἰῶνος εἰκονίζει θεὸν παιδίον (οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως ἄλλοτε ἔγραψα, ἄνδρα νέον) ἰστάμενον κατενώπιον καὶ πανόμοιον τὴν στάσιν καὶ σωματικὴν διάπλασιν πρὸς ἀμφοτέρα τὰ παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος ἡμῶν, φέρει δὲ ὡς σύμβολον αὐτοῦ ἐν μὲν τῇ προτεταμένη ἀριστερᾷ τὰ παυσίπονα τῶν χειρουργῶν ναρκωτικὰ ἄνθη καὶ καρπούς μηκώνων, παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ κειμένους δύο χειρουργικοὺς σμιλιωτοὺς ἐκκοπέεις καὶ τὸ χειρουργικὸν κεφαλικὸν σφυρίον, ὄργανα δι' ὧν — μετὰ τοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ ἐντεθειμένου μεταλλίνου (καὶ διὰ τοῦτο ἀπολεσθέντος) τρυπάνου — ἐτελεῖτο τὸ πάλαι, ὡς καὶ νῦν, ἡ μᾶλλον θαυμαζομένη καὶ καταπλήσσοσα, ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ὅμως ἤδη χρόνων γνωστῆ, ἰατρικῆ χειρουργικῆ ἐπέμβασις τῆς ἀνατορήσεως τοῦ κρανίου (trépanation). Τὸν παῖδα τοῦτον ἐταύτισα ἄλλοτε ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ σφυρίου πρὸς τὸν ἐκ Τι-

τάνης τῆς Κορινθίας ἥρωα ἰατρὸν Σφῦρον, γνωστὸν ἡμῖν ὡς υἱὸν τοῦ Μαχάωνος καὶ ἔγγονον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἰδρυτὴν δὲ τοῦ ἐπιφανεστάτου τῶν ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἄργους Ἀσκληπιείων καὶ ἀδελφὸν τοῦ ἐν Τιτάνῃ λατρευομένου ἥρωος ἰατροῦ Ἀλεξάνορος (Παυσ. Β' 23, 4). Ἡ στενωτέρα ὅμως ἐπικοινωνία τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπείου, ἔνθα ἀνεκαλύφθη τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον, πρὸς τὸ τῆς Ἐπιδαύρου μᾶλλον ἢ τὸ ἐν Τιτάνῃ, πρὸς δὲ ἡ τελεία ὁμοιότης τῆς παραστάσεως τοῦ γυμνοῦ παιδίου τοῦ ἀθηναϊκοῦ τούτου ἀναγλύφου πρὸς ἀμφοτέρα τὰ γυμνὰ ἄρρενα παιδία τοῦ συγχρόνου Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος ἄγουσί με νῦν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μνημείων τούτων εἰκονιζόμενος εἶναι μᾶλλον αὐτὸς ὁ διάσημος χειρουργὸς θεὸς Μαχάων ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ οὐχὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σφῦρος, ὁ βραδύτερον γεννηθεὶς ἴσως ἐκ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ χειρουργικοῦ σφυρίου, ὡς ὁ Τελεσφόρος ἐγεννήθη ἐκ τῆς προσωποποιήσεως τῆς τελεσφόρου σικύας¹. Ὅμοίως τὸν πρεσβύτερον παῖδα τοῦ Ἀσκληπιοῦ Μαχάωνα μόνον ἰστάμενον ὡς παιδίον πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰκονίζει πιθανώτατα καὶ τὸ ἐκ τῆς καλῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ Ἀσκληπείου τῶν Ἀθηναίων προερχόμενον ἀνάγλυφον ἀρ. 1373 τοῦ Ἐθν. Μουσείου (Σβορώνου ΑΕΜ 291, Πίν. XLVI, 1373).

Κατὰ ταῦτα οἱ δύο μεγάλοι παῖδες τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος δύνανται κάλλιστα νὰ εἶναι τὰ παιδία τοῦ Ἀσκληπιοῦ **Μαχάων** καὶ **Ποδαλείριος**. Ἀλλὰ τίνα τότε τὰ δύο κοράσια; Περὶ τούτων ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

Γ'. Τέσσαρα ἀγάλματα θυγατρῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ τοῦ ἐν Ἄργῳ ἱεροῦ τῆς Εἰλειθυίας.

(πίναξ 1, ἀρ. 695 καὶ πίναξ 2 ἀρ. 693, 694 καὶ 696).

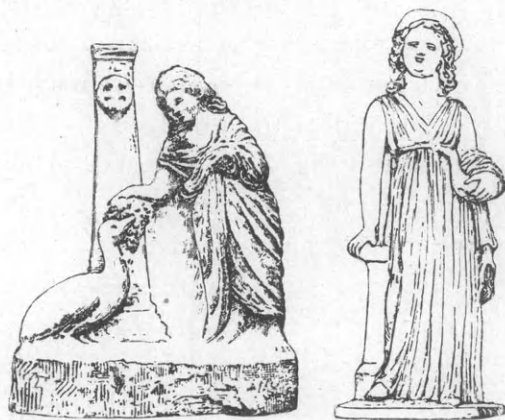
α) Διάκονοι τῆς Εἰλειθυίας.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κειμένων ὡς θυγατέρες τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναφέρονται συνήθως μεμονωμένα πέντε, ἡ Ὑγίεια, Ἰασώ, Ἀκεσώ, Πανάκεια καὶ

¹ Πρὸς τὴν καὶ τὴν περὶ τοῦ Μαχάωνος ὡς σφυρομάχου ἰατροῦ ὑπόθεσιν τοῦ S. Wide, Lacon. Kulte σ. 195. — Gruppe Griech. Myth. σ. 452. — Roscher, Myth. Lex. ἑ. λ. Sphyros.

Αἰγλή, ἀνήκουσαι πᾶσαι εἰς τὰς προσωποποιήσεις γενικῶν ἢ εἰδικῶν ἐννοιῶν θεραπείας. Ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖω τῆς Κω ὁ Ἡρώνδας (Μιμ. 4) ἀναφέρει συγχρόνως ὡς συλλατρευομένας τρεῖς τοῦλάχιστον ὀνομαστί καὶ δὴ τὴν Ὑγίειαν, Πανάκην καὶ Ἴασώ. Τρεῖς ἐπίσης θυγατέρες συνοδεύουσι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Θυρέας ὠραίου ἀναγλύφου (ιδ. ἀ.), ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 1352 ἀναγλύφου, ὀνομαστί μάλιστα ἀναφερόμεναι ὡς οὔσαι αἱ ΠΑΝΑΚΕΙΑ, ΙΑΣΩ καὶ ΑΚΕΣΩ (Σβορόνου ΑΕΜ σ. 270 πίν. XLV, 5). Τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐπιδαύρου ὁμοῦ ὠραῖον τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος ἀνάγλυφον, τὸ εἰκονίζον ὀλόκληρον τὴν τότε ἐν Ἐπιδαύρῳ οἰκογένειαν αὐτοῦ, παρουσιάζει παρὰ τοὺς δύο υἱοὺς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἡπιόνην μόνον δύο θυγατέρας, ἐνηλικίους ὁμοῦ ἤδη καὶ οὐχὶ παιδία τὴν ἡλικίαν, ὡς τὸ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ἀριθμὸν ἀρρένων καὶ θηλέων τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρουσιάζον ὑπὸ ἐξέτασιν σύμπλεγμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἀμφότερα ὁμοῦ εἰκονίζουσι τὰ δύο παιδία κολοσσιαίων τὸ μέγεθος διαστάσεων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς παρισταμένους θνητοὺς.

Ἐκ τῶν μνημονευθειῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἶναι γνωστὴ ἡμῖν ὡς ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ εἰκονιζομένη μόνη ἡ ΠΑΝΑΚΕΙΑ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 1352 ἀναγλύφου. Ἐν τούτοις πρὸ δεκαετίας εἰς τὰς προμνημονευθείσας μελέτας μου ἐπιμόνως ἐζήτησα νὰ δεῖξω ἐναντίον τῆς κρατούσης γνώμης τῶν ἀρχαιολόγων, θνητὰ ἢ ῥωπογραφήματα θεωρούντων καὶ ταῦτα, ὅτι μέγα πλῆθος μαρμαρίνων καὶ πηλίνων ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων κορασίων μετὰ χηνῶν, λαγωῶν, περιστερῶν καὶ ἄλλων στρουθίων εἰκονίζουσι θυγάτρια τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ ἄλλων ταυτοσήμων θεῶν ἱατρῶν, συνοδεύοντα ἐνίοτε τὸν Ἰανίσκον καὶ παίζοντα, ὡς εἶναι φυσικόν, μετὰ τοῦ γηνὸς αὐτοῦ ἢ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν ζώων τῶν Ἀσκληπιείων (εἰκ. 13-14). Ἐν τέλει δὲ προσέθετον τὰ ἐξῆς (Ἐθν. Μουσ. σ. 315-315 καὶ ΑΕ 1909 σ. 166): « Πολλὰ « τῶν ἐκ μαρμαρίου ἀγαλμάτων κορασίων μετὰ πτη- « νῶν προέρχονται, ὡς γνωστὸν, ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς « πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ Ἀσκληπιοῦ συνοδεομένης « καὶ ἐξόχως ἱατρικῆς ἀσκληπιακῆς φύσεως παναρ- « χαιας θεᾶς τῶν τοκετῶν Εἰλειθυίας, ἧς τὸ τοῦ « μαιευτῆρος ἔργον εὐρίσκομεν συχνότατα ἀσκοῦντα

13

14

13-14: Ἀσκληπιοῦ θυγάτρια μετὰ χηνῶν.

« τὸν ἀνδρωθέντα Ἀσκληπιόν, τὸν πολυτρόπως εὐ-
« κολύνοντα τοὺς δυσκόλους τοκετοὺς, τὰς κυήσεις,
« τὸν θηλασμόν. Τοιαῦτα ἀγάλματα εἶναι καὶ τὰ
« ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ἐν Ἀγραις ἱεροῦ τῆς
« Εἰλειθυίας τέσσαρα μετὰ πτηνῶν καὶ λαγωῶν ¹
« κορασία τοῦ Γ' μΧ αἰῶνος, τὰ νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ
« ἡμῶν μουσεῖῳ ἀποκείμενα ὑπ' ἀρ. 693-696 (πί-
« νακες 1-2) ². Βεβαίως ἢ ἀπλουστέρα, ἀκοπωτέρα
« καὶ ἀκινδυνότερα ἐρμηνεῖα αὐτῶν εἶναι — ἢ συν-
« ἤθης ἐν χρήσει —, ὅτι εἰκονίζουσι παιδία ἀνατε-
« θέντα τῇ Εἰλειθυίᾳ ὑπὸ τῶν γεννησάντων αὐτὰ
« γυναικῶν. Ἐν τούτοις τὸ κατὰ κανόνα οὐχὶ ἀρτί-
« τοκον, ἀλλὰ τριετές καὶ ἄνω τῆς ἡλικίας αὐτῶν,
« οἱ χῆνες, κύνες καὶ λαγωοὶ καὶ τρυγόνες καὶ περι-
« στεραὶ, ζῶα κατ' ἐξοχὴν δηλοῦντα τὴν εὐτοκίαν
« καὶ ὄρασιόν τῆς λοχείας (Πλουτάρ. Ῥωμ. Ζητ.
« 52, σ. 277 Α), ἱερὰ δὲ τῇ Εἰλειθυίᾳ, τῷ Ἀσκλη-
« πιῷ καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐπι-
« γραφικῶς μεμαρτυρημένον ὄνομα ΕΥΚΟΛΙΝΗ
« ἐνὸς τῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἐν Ἀγραις Εἰλειθυίας
« κορασίων, ὄνομα ἀρμόζον κάλλιστα θεᾶ τινι τῶν
« εὐκόλων τοκετῶν ἢ ἀγνώστῳ ἡμῖν διακόνῳ ἢ
« θυγατρὶ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Εὐκόλου ἐπικαλουμέ-
« νου ἐν Ἐπιδαύρῳ (Cavvadias, Fouilles d'Épi-
« daure N° 133) ὡς εὐκολόννοτος τοὺς τοκετοὺς,
« ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι καὶ τὰ πλεῖ-
« στα τῶν ἀγαλμάτων τούτων εἰκονίζουσιν οὐχὶ
« θνητὰ παιδία, ἀλλὰ θεοὺς, ὡς ὁ Ἰανίσκος καὶ αἱ
« ἀδελφαὶ αὐτοῦ, θυγατέρες τοῦ Ἀσκληπιοῦ.»

¹ Ἐν τῷ κειμένῳ ἐκείνῳ ἔχω κατὰ παραδρομὴν γράψαι κυνῶν.

² Τὴν βιβλιογραφίαν περὶ αὐτῶν ἰδὲ ἐν τῷ ἐμῷ βιβλίῳ Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον σ. 314 σημ. 2.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔγραψον πρὸ ὀκτώ σχεδὸν ἐτῶν. Νῦν δὲ ἄς μοι ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω, μετ' οὐχὶ κρυπτομένης χαρᾶς, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν τῶν ἐπιπόνως καὶ εὐσυνειδήτως ἀναζητούντων τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν στιγμὴν τινες, μικρᾶς ἀλλὰ πληρεστάτης ἠθικῆς ἰκανοποιήσεως, βλεπόντων λαμπρῶς ἐπικυρούμενα τὰ διὰ πολλοῦ κόπου ἐξαχθέντα συμπεράσματα τῶν μελετῶν ἡμῶν. Λέγω δὲ ταῦτα, διότι νῦν διὰ τοῦ μέχρι τοῦδε διαφυγόντος τὴν προσοχὴν μου Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος ἐπικυροῦται τελείως, ὡς ὁ ἀναγνώστης θ' ἀντιληφθῆ ἀμέσως κατωτέρω, ἢ γνώμη μου, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ τέσσαρα ἀγάλματα κορασίων τοῦ ἐν Ἀγραις Ἀσκληπιείου εἶναι θυγάτρια τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐνῶ συγχρόνως μανθάνομεν ὅτι τὰ δύο κοράσια τοῦ Ἐπιδαυρίου συμπλέγματος εἶναι γνωστὰ καὶ ἄλλοθεν εἰκόνες θυγατρῶν τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἀληθῶς, ἂν πρὸ ὀκταετίας ἠδυνάμην ν' ἀποδείξω δι' ἀσφαλοῦς τινος συγκρίσεως ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀγρας κοράσια ἦσαν μεγέθους οὐχὶ κατ' ἀνθρώπον, ἀλλὰ κολοσσιαίου, ἤτοι θείου, θὰ εἶχομεν ἕκτοτε ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως ἀπόδειξιν τοῦ ὀρθοῦ τοῦ συμπεράσματος ἡμῶν περὶ τῆς θείας αὐτῶν φύσεως. Τὴν ἀπόδειξιν λοιπὸν ταύτην παρέχουσι νῦν καὶ τὰ δύο ἀγάλματα θείων κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος. Πράγματι καὶ τὰ δύο φέρουσιν ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν στηθόδεσμον ἐκ διασταυρουμένων ταινιῶν μετὰ νομισματομόρφου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους φυλακτηρίου, τόσον σπάνιον, ὥστε ὁ ἀνακαλύψας καὶ πρῶτος περιγράψας αὐτὰ νὰ γράψῃ ὅτι εἶναι πρωτοφανῆς δι' αὐτόν. Καὶ ὁμοίως δὲν ἦτο πρωτοφανὴς! *Εἶναι ἀκριβῶς ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν στηθόδεσμον, ὃν φέρει μεθ' ὁμοίου ἐνδύματος ἐν (καὶ δὴ τὸ ἐν πίν. 1 ἀρ. 695) τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀγρας κορασίων, τὸ ἐπὶ πλέον ὁμοίως τῷ μικροτέρῳ κορασίῳ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος, κρατοῦν ἐν τῇ δεξιᾷ ὁμοίον μικρὸν πτηνόν.* Ἀσφαλῶς ἄρα καὶ τὸ κοράσιον τοῦτο τῆς Ἀγρας εἶναι θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς ἄλλοτε ὑπεθέσαμεν ἐπὶ πολλῶν ἄλλων ἐνδείξεων βασισθέντες.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἕτερον τῶν χαμῆς καθημένων κορασίων τῆς Ἀγρας, τὸ ὑπ' ἀρ. 696 (πίναξ 2), δύναται νῦν ν' ἀποδειχθῆ ὡς διάσημον ἐν τῇ τέχνῃ

θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ δι' ἄλλης τινὸς σπουδαιοτάτης μαρτυρίας, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἐξῆς.

β) Σύμπλεγμα Μέρπος καὶ Ἰασοῦς, ἔργον τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ τῆς Κῶ.

Ὡς βλέπει τις, ἢ παιδίσκη αὕτη ἀναβλέπουσα ζητεῖ ζωηρᾶ τῇ ρωνῇ καὶ ἀνατεταμένη τῇ χειρὶ παρά τινος παρισταμένου. ἀλλ' ἀπολεσθέντος προσώπου, λίαν ποθητὸν τι ἀντικείμενον καὶ δὴ μεθ' ὀλοφύχου πόθου, ζωηρότατα ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπεικονιζομένου. Λοιπὸν εὐρίσκω ὅτι γνωρίζομεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τοιαύτῃ ἀκριβῶς στάσει καὶ ζωηρᾶ ἐκφράσει εἰκονιζόμενον. Ἡ ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι τετάρτῳ τῶν Μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδα γυνὴ Κυνώ, ἢ θαυμάζουσα τὰ ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ τῆς Κῶ «ὠραῖα ἀγάλματα», ἔργα τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, τὰ εἰκονίζοντα τὸν Ἀσκληπιὸν μεθ' ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἤτοι γυναικός, τέκνων καὶ ἄλλων, ὅσοι κατῴκουν τὴν ἐστίαν αὐτοῦ, ἀναφωνεῖ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἢ φίλη τῆς ἐκφράσει τὸν θαυμασμόν τῆς διὰ τὸν πνίγοντα τὸν χηναλώπεκα υἱὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἰανίσκου, τὰ ἐξῆς:

*ὄρη, Φίλη, τὴν παῖδα τὴν ἄνω κείνην
βλέπουσαν εἰς τὸ μῆλον οὐκ ἐρεῖς αὐτήν,
ἢν μὴ λάβῃ τὸ μῆλον, ἐκ τάχα ψύξει;*

Παρά τίνος δ' ἐζήτη: τὸ μῆλον ἢ Πραξιτελείου τέχνης παιδίσκη αὕτη τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πρὸς δὲ ὅτι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀγρας ἀγαλματίου παιδίσκης ζητούμενον ἦτο τὸ σύμβολον ὑγείας μῆλον, ὡς τὸ ὑπὸ τῆς παιδίσκης τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Κῶ, διδασκόμεθα ὑπὸ τῆς συνεχείας τοῦ κειμένου τοῦ ἐν λόγῳ Μιμιάμβου τοῦ Ἡρώνδα συνδυαζομένης πρὸς ἄλλα τινὰ Ἀσκληπιακά μνημεῖα. Ἀληθῶς ἢ ἕτερα τῶν πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῆς Κῶ γυναικῶν, προσκαλουμένη ὑπὸ τῆς Κυνοῦς νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀναβλέπουσαν πρὸς τὸ μῆλον παιδίσκην, ἀπαντᾷ ἀμέσως διὰ τῶν λέξεων:

κεῖνον δέ, Κυνοῖ, τὸν γέροντα!

προσκαλοῦσα οὕτω καὶ αὐτὴ τὴν φίλην αὐτῆς

συγχρόνως νὰ θαυμάσῃ καὶ τὸν προφανῶς παριστάμενον τῷ λαιμάργῳ κορασίῳ γέροντα, περὶ οὗ κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἦτο ὁ κρατῶν τὸ τόσον ὑπὸ τῆς θεᾶς παιδὸς ποθούμενον μῆλον. Τοῦτο δ' εἶναι τόσον προφανές ἐκ τῆς θέσεως τῶν λέξεων τοῦ κειμένου, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν καὶ σχολιαστῶν τοῦ Ἡρόνδα ἐζήτησαν νὰ διορθώσουν τὰς λέξεις τὸν γέροντα διὰ τῶν λέξεων τὸν ὀρέγοντα¹, δηλαδή ὀρέγοντα τὸ ὑπὸ τῆς παιδὸς ποθούμενον μῆλον. Τοῦτο δέ, διότι ἠγνόουν ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Ἀσκληπιοῦ γέροντα ὀρέγοντα μῆλον θεᾶ τινι παιδίσκῃ, πρὸ αὐτοῦ εὕρισκομένη. Ὅτι ὅμως ὑπῆρχε καὶ ὁ δὴ διάσημον τοιοῦτον Ἀσκληπιακὸν σύμπλεγμα, μάλιστα δὲ ὅτι ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ «καλὸν ἔργον» τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ μιμιάμβου τοῦ Ἡρόνδα θαυμαζόμενον, θέλω δείξει διὰ τῶν ἐξῆς πολλῶν ἀρχαίων ἀπομιμήσεων αὐτοῦ ἐν τισὶ τῶν λοιπῶν Ἀσκληπιείων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν ἔτει 1878 ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ Ἀσκλη-

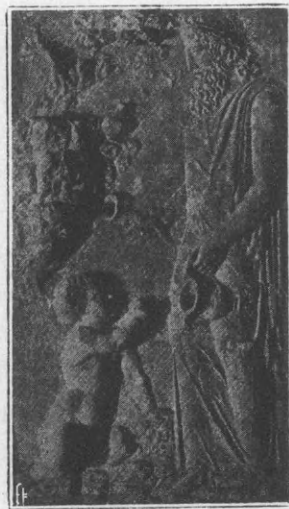

15 (ΑΕ 1909 163 εικ. 13): Ἀσκληπιὸς παῖς.

πιείῳ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ ἐν ἔτει 1909 μαρμαρίνον ἀγάλμα παιδίου

¹ Σβορώνος ΑΕΜ σ. 306.

ἀπαράλλακτον μὲν τὴν στάσιν καὶ ἔκφρασιν πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἐξ Ἄγρας ἀγαλμάτιον τῆς ὀρεγούσης τὴν δεξιὰν παιδίσκῃς, ἀλλ' ὅλως γυμνὸν καὶ ἄρρενος γένους (ΑΕ 1909 σ. 163 εικ. 13=εἰκ. 15). Καθήμενον ὁμοίως χαμαὶ καὶ ἐρειδόμενον ἐπίσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀνατείνει ὁμοίως τὴν δεξιὰν ζητοῦν τι μεθ' ὁμοίου σφοδροῦ πέθου. Τί δ' εἶναι τὸ ζητούμενον καὶ παρὰ τίνας ζητεῖται, διδασκόμεθα ἐξ ὠραίου ἀναγλύφου τοῦ Λατερανοῦ Μουσείου (ΑΕ 1909 σ. 162 εικ. 12=εἰκ. 16),

16 (ΑΕ 1909 162 εικ. 12): Ἀσκληπιὸς παῖς καὶ γέρον Ἀυτόλαος.

ἀναφερομένου εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν αὐτοῦ τοῦτο τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἦτοι εἰκονίζοντος ἀπαράλλακτον κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἐκ τῶν Ἀσκληπιείων τῶν Ἀθηναίων παιδίου τὸν παῖδα Ἀσκληπιόν, ὁμοίως ζητοῦντα καὶ λαβόντα ἤδη μῆλον (ΑΕ 1909 σ. 153 καὶ 163) παρὰ τοῦ γέροντος θνητοῦ τροφοῦ αὐτοῦ Αὐτολάου τοῦ Ἀρχάδος ἢ Ἀρεσθάνα τοῦ Ἐπιδαυρίου (Παυσ. II, 26,4 καὶ VIII, 25,11. — ΑΕ 1909 σ. 161 κέξ.) Ἡ ταυτότης τῶν σχημάτων οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν δύναται ν' ἀφήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν ὅτι τὸ τε ἀνάγλυφον τοῦ Λατερανοῦ καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηναίων, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ ἐν λόγῳ παῖς, ἀντιγράφουσι τὸ ἐν Κῶ Πραξιτέλειον σύμπλεγμα, ἐφαρμόζοντα ὅμως τὸ θέμα τῆς παρὰ τῆς παιδίσκῃς ἀπαιτήσεως τοῦ μῆλου εἰς αὐτὸν τὸν παῖδα Ἀσκληπιόν καὶ οὐχὶ εἰς μίαν τῶν μικρῶν αὐτοῦ θυγατέρων.

Ἐρωτᾶται ὅμως νῦν, τίς ὁ γέρον, ὁ ὀρέγων τὸ τόσον ποθούμενον ὑπὸ τοῦ θυγατρίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ μῆλον τὸ τῆς ροδοπαρείου ὑγείας σύμβολον;

Ὅτε τὸ πρῶτον πρὸ 8 ἐτῶν ἐμελέτησα τὸ θέμα τοῦτο, μὴ ἐνοήσας τὴν μεταξὺ τοῦ γέροντος καὶ τῆς αἰτούσης τὸ μῆλον παιδίσκης τεχνικὴν καὶ μυθολογικὴν σχέσιν ὑπέθεσα ὅτι δυνατόν νὰ πρόκειται περὶ καλλίστου τινὸς ἀγάλματος ἢ ἀνδριάντος εἰκονιστικοῦ διασήμεου τινὸς γέροντος, τόσον στενωῶς συνδεομένου πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τῶ ἐν Κῶ ἱερὸν αὐτοῦ, ὥστε νὰ τύχη τῆς τιμῆς τῆς παρ' αὐτὸν τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ ἀνιδρύσεως. Τοιοῦτος δὲ γέρον ἐὺρίσκον ὅτι ἦτο Ἰπποκράτης ὁ Κῶος, ὁ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατάγων τὸ γένος πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, ὁ ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα ἔτων θανὼν, πάντοτε δ' ὡς γέρον φαλακρὸς εἰκονιζόμενος καὶ ὡς θεὸς ἐν Ἀθήναις καὶ Κῶ τιμηθεὶς. Νῦν ὁμως, ὅτε ἀνεγνωρίσαμεν τὴν τεχνικὴν σύνδεσιν τοῦ ἐν λόγῳ γέροντος μετὰ θυγατρίου αὐτοῦ τοῦ προπάτορος τοῦ Ἰπποκράτους Ἀσκληπιοῦ, βλέπω ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πρόκειται περὶ τοῦ Ἰπποκράτους, ἀφοῦ οὗτος ἐλέγετο ἀπόγονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τούναντίον πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀνδρὸς γέροντος ἡδὴ ὅτε ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο τόσον ἀκμαῖος ἀνὴρ, ὥστε νὰ ἔχη τέκνα παιδάρια ἀκόμη τὴν ἡλικίαν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, ἀφοῦ τὸ ἐν λόγῳ σύμπλεγμα ἀπετελεῖτο κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρώδα ἐκ μελῶν αὐτῆς τῆς ἐστίας, δηλαδὴ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ πιθανωτέρα ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ὁ ἐν λόγῳ γέρον ἦτο πάππος τις τοῦ τεκνίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ προκαλῶν κατὰ τὸ σύνθηρες τοῖς πάπποις τὴν ὄρεξιν αὐτοῦ καὶ τὰς δεήσεις διὰ τῆς ἀφ' ὑψηλοῦ παρουσιάσεως μῆλου. Εὐτυχῶς δ' εὐρίσκω ἐκ μεμονωμένης τινὸς μαρτυρίας σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος (Δ, 195) ὅτι Μέροψ, ὁ μυθολογικὸς βασιλεὺς τῆς Κῶ, πατὴρ δὲ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος τῆς νήσου ταύτης, τῆς φιλοξενήσεως τὸν Ἀσκληπιὸν, ἐλέγετο καὶ πατὴρ τῆς συζύγου τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἡπιόνης, κατ' ἀκολουθίαν ἦτο πάππος τῶν ἐξ αὐτῆς τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὧν ἐν θά ἦτο καὶ τὸ φωνῆ καὶ χειρὶ τὸ μῆλον ἀπαιτοῦν παρὰ τοῦ γέροντος κοράσιον. Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γέροντος βασιλέως Μέροπος, πενθεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πάππου δὲ τῆς Ἰασοῦς.

Πόσον δὲ διάσημον ἦτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ τὸ πραξιτέλειον θέμα τῆς ὑπὸ γαλαθηνοῦ παιδίου ἀπαιτήσεως ποθητοῦ τινὸς ἀντικείμενου, βλέπομεν

ἐξ ἄλλου ἀγάλματος μικροῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ ἐνὸς τῶν μικρῶν παιδίων αὐτοῦ, εὐρεθέντος μὲν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐπιδαύρῳ (Ἀριθ. Ἐθν. Μουσείου 300 = Σβορώνου ἐν ΑΕ 1909 σ. 164 εἰκ. 14), εἰκονίζοντος δὲ τὸ παιδίον ὁμοίως ὀλόγυμνον, χαμαὶ καθήμενον, ἀναβλέπον, φωνῆ καὶ ἀνατεταμένη δεξιᾷ ἀπαιτοῦν ποθητόν τι ἀντικείμενον, ἐνῶ ἐν τῷ ἀριστερῷ βραχίονι φέρει ἀρτίτοκον κυνάριον, ζῶν ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Καὶ τούτου ὁμως πολὺ ὠραιότερα καὶ σημαντικωτέρα διὰ τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι ἡ μεγάλη σειρά τῶν προμνημονευθέντων ἀγαλματίων τοῦ χαμαὶ ὁμοίως καθημένου γυμνοῦ Ἰανίσκου ἐκείνου, ἐν εἶδομεν (σελ. 80, εἰκ. 5), καθ' ἣν στιγμὴν συκρατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν χηνάριον, νὰ ζητῆ φωνῆ καὶ ἀνατεταμένη δεξιᾷ χειρὶ μετὰ ζωηροτάτου ὀλοφύχου πόθου ἀντικείμενόν τι, βεβαίως μῆλον, ὡς ἐκεῖνο, ὅπερ λαμβάνει παρὰ τοῦ γέροντος Αὐτολάου ὁ μικρὸς Ἀσκληπιὸς τοῦ ἐν τῷ Λατερανῷ ἐλληνικῆς ἐποχῆς ἀναγλύφου.

Ὅτι δὲ πάντα τὰ τοῦ τύπου τούτου ἀγαλμάτια τοῦ ἀρτίτοκου Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν διαφόρων παιδαρίων αὐτοῦ πρωτότυπον εἶχον πραξιτέλειόν τι καλλιτέχνημα, οἷον ἦτο τὸ ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ τῆς Κῶ ποιηθὲν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους σύμπλεγμα τῆς παρὰ τοῦ τροφοῦ αὐτῆς ζητούσης μῆλον παιδίσκης τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δεικνύει ἡ χρονολογία καὶ ἡ πραξιτέλειος ἀληθῶς τεχνοτροπία τῶν ἀγαλματίων τούτων, ἢ ζωηρῶς ὑπενθυμίζουσά μοι τὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν γαλαθηνῶν μελῶν τοῦ ὑπὸ τοῦ διασήμεου νῦν Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους φερομένου παιδαρίου Διονύσου καὶ ἐκείνην τοῦ μικροῦ Πλούτου, τοῦ φερομένου ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τοῦ Κηφισοδότου, πατρὸς τοῦ Πραξιτέλους. Τὰ παιδία ταῦτα ἀποτελοῦντα θέμα, ἰδιαίτερος ἀγαπώμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Πραξιτέλους, ἀντιγράφουσι σχεδὸν ἄλληλα διαρκῶς τελειοποιούμενα, κοινὸν δὲ χαρακτηριστικὸν ἔχοντα τὸ τρυφερόν, εὐτραφές καὶ γαλαθηνὸν τῶν μελῶν αὐτῶν, τὸν λαίμαργον πόθον, τὴν ἀνάτασιν τῆς δεξιᾶς καὶ τὴν αὐτονοουμένην ἔντασιν τῆς ἀπαιτούσης ποθητόν τι ἀντικείμενον φωνῆς.

Βεβαιωθέντος οὕτως ὅτι τὰ δύο τοῦλάχιστον τῶν ἐκ τοῦ Ἀσκληπιεῖου τῆς Ἄγρας προερχομένων κορασίων καὶ δὴ τὰ χαμαὶ καθήμενα (πίν. 1_α καὶ

2β) εἶναι θυγάτρια τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δυνάμεθα νῦν μετὰ μείζονος πιθανότητος νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο, τὰ ἰστάμενα, ὡς θυγάτρια τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ δ' ὑπόθεσις αὕτη μεταβάλλεται εἰς βεβαιότητα διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἡ ὑπ' ἀρ. 694 (πίναξ 2α) φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ πασίγνωστον σύμβολον εὐτοχίας ¹, λαγιδέα, ἐρεθίζουσα αὐτὸν διὰ τοῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς *πανομοίως* τῇ ἐτέρᾳ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπ' ἀρ. 1426 ἀναγλύφου, τοῦ κοσμοῦντος ἄλλοτε τὴν στήλην, τὴν ἀναγράφουσαν τὸ θαῦμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατορθώσαντος νὰ προκαλέσῃ εὐθὺς τοκετὸν τῆς ἐπὶ πέντε ὄλα ἔτη κυούσης γυναικὸς Κλεοῦς ². Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 693 (πίναξ 2) κοράσιον τοῦ ἐν Ἄγρα Ἀσκληπιείου φέρον περιστεράν, σύμβολον ὁμοίως τῆς εὐτοχίας, ἐνθυμίζει ἄλλας θυγατέρας τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῶν ἐκ τῶν Ἀσκληπιείων ἀττικῶν ἀναγλύφων, ὁμοίως πτηνὰ φερούσας (Σβορώνου ΑΕΜ πίν. XL, 137δ, CMXII, 2491, καὶ CLXLIII), ὡς καὶ ἕτερα τῶν τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Μετὰ τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων ἀγαλματίων τῆς Ἄγρας ἀνεκαλύφθη πηχυαῖος κιονίσκος, ἴσως πρὸς ἓνα τούτων ὡς ἔρεισμα χρησιμεύων, φέρων δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ κορμοῦ τὴν ἀφιέρωσιν *Πλειθυῖα Φιλομένη Ἀμφιμάχου γυνὴ ἀνέθηκε ἐπ' Ἀρχεβίας ἱερείας*, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄβακος τὸ ὄνομα ΕΥΚΟΛΙΝΗ, προφανῶς ὄνομα οὐχὶ κορασίου θνητοῦ, ἀφιερωθέντος τῇ Εὐλειθυῖα, ἀλλ' ὄνομα ἀγνώστου τινὸς ἡμῖν μέχρι τοῦδε θυγατρὸς Ἀσκληπιοῦ, τοῦ *Εὐκόλου* ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐπικαλουμένου ³, ὡς εὐκολύνοντος τοὺς δυσκόλους τοκετούς. Τὸ θυγάτριον τοῦτο τοῦ Ἀσκληπιοῦ φαίνεται ὑπόστασις αὐτῆς ταύτης τῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, πολὺ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένης ἐν Ἀθήναις θεᾶς τῶν τοκετῶν Εὐλειθυίας, ἧς τὸ ἱερόν φαίνεται ὅτι περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἱερέων τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους ἀμφοτέρων τῶν κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος *νομισματόμορφον ἀντικείμενον*, τὸ γνωστὸν ἡμῖν ἐκ πλήθους παραδειγμάτων ὡς *ἐπιστή-*

θιον περιάπτων, δὲν πρέπει νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς ὡς χαρακτηριστικὸν ἱατρικῶν τινῶν θεοτήτων. Πλίνιος ὁ πρῶτος ἀναφέρων τὸ λατινικὸν ὄνομα τοῦ περιάπτου *amuletum* λέγει δικαίως ὅτι ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἱατρικῆς καὶ δὴ ἐκ τῆς δαισιδαιμονίας, ἧτις ἀπέδιδεν εἰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις τὰ κακὰ, ὧν ἠγνόουν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἀληθεῖς αἰτίας. Ἡ ἀρχαία ἱατρικὴ, *περίαπτα* καὶ *περιάμματα* ταῦτα καλοῦσα, μετεχειρίζετο ὡς φάρμακα εἴτε πρὸς ἀνακούφισιν ἐκ φυσικῶν κακῶν, μάλιστα ἀσθενειῶν, βασκανιῶν (*βοηθήματα*), εἴτε πρὸς πρόληψιν αὐτῶν (*φυλακτήρια, προφυλακτικά*). Οὕτως ὑπῆρχον *περίαπτα* κατὰ τῆς δυστοχίας (Διοσκ. 3, 167), κατὰ τῶν ἐκ τῶν θηρίων ὀηγμάτων (Ψελλός, *Περὶ λίθων* 14), κατὰ τῆς κεφαλαλγίας (Γαλην. τόμ. 13, 381) καὶ κατὰ παντὸς τοιοῦτου κακοῦ. Ἦσαν δὲ ταῦτα εἴτε φυσικαὶ ὕλαι, ἱατρικὴν κεκτημένα δυνάμιν, εἴτε ἀντικείμενα, παρουσιάζοντα σχήματά τινα ἢ μορφὰς *ἀπωσίκακον καὶ ἀποτροπαιον* τῶν ἀσθενειῶν κεκτημένας δυνάμιν ἢ καὶ ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις ταύτας. Συνήθως τὰ *περιάμματα* ταῦτα περιεῖχον συνταγὰς ἱατρικὰς καὶ μαγικὰς κατὰ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν κακῶν δαιμόνων, *προβασκάνια, remedia praebia* καλουμένας ⁴. Μεταξὺ αὐτῶν, ἐχόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σχῆμα μεταλλικῶν κοσμημάτων, συνηθέστατα εἶναι τὰ ἔχοντα νομισματόμορφον σχῆμα (ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἐπιστήθια τῶν δύο κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος), καλούμενα δὲ *φυλακτήρια, bracteae, bullae, phalerae*. Ἐκ δὲ τῶν βυζαντιακῶν καὶ κατόπιν μέχρις ἡμῶν διατηρηθέντων *φυλακτηρίων, φυλαχταρίων, φυλαχτῶν* μνημονεύω διὰ τὴν ἱατρικὴν αὐτῶν δυνάμιν τὰ *Κωνσταντινῶτα* λεγόμενα νομίσματα, περὶ ὧν πολλοί, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς, ἔγραψαν ἐσχάτως ⁵, γενικῶς πιστευομένου καὶ νῦν ὅτι ταῦτα προφυλάττουσι τὸν φέροντα ἀπὸ πλείστων ἀσθενειῶν καὶ θεραπεύουσι μάλιστα κάλλιον παντὸς ἄλλου φαρμάκου πλείστας ἐξ αὐτῶν (οἶον ἐπιληψίαν, αἱμορραγίαν, λύσιμον ὀμφαλοῦ, ἰκτερον κτλ), διὸ καὶ ὡς ἱερὰ κειμήλια φέρονται καὶ φυλάσσονται. Ἀρχαιοτάτη βυζαντινὴ μνεῖα τῶν *Κων-*

¹ Πρὸς καὶ τὴν παροιμίαν «Ὁ λαγὼς τὰ μὲν τέτοκε, τὰ δὲ τίπτει, τὰ δὲ κύνει» καὶ Αἰλιανοῦ, Περὶ ζῴων Β. 12: ὁ λαγὼς φέρει καὶ ἐντὴ νηδί τὰ μὲν ἡμιτελῆ, τὰ δὲ ὠδίνει, τὰ δὲ ἤδη οἱ τέτοκται.

² Σβορώνου, Τὸ ἐν Ἀθ. Ἐθν. Μουσ. σ. 1423 καὶ Πίν. LXIX.

³ Cavvadias, Fouilles d'Épidaure N° 133.

⁴ Daremberg et Saglio, Dict. des Ant. ἐν λ. *amuletum*.

⁵ F. W. Hasluck, *Constantiniana*, ἐν τοῖς Essays and Studies presented to W. Ridgeway τ. 635-8. — Ν. Πολίτης ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ* τόμ. Β', σ. 661-4. — Φαίδων Ι. Κουκουλέ, *Κωνσταντινῶτα* ἐν *Λαογραφίᾳ* τόμ. Γ', σ. 217-220.

σταντινείων νομισμάτων ὡς ἱατρικῶν φυλακτηρίων καὶ φαρμάκων φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ κ. Φ. Κουκουλέ (ἔ. ἀ.) ἐκ τῶν τοῦ J. Cramer (Anecdota Graeca III, 190-191) ἀνατυπωθὲν κείμενον τῶν χρόνων Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου τοῦ Κομνηνοῦ (1195-1203), ἐν ᾧ πρόκειται περὶ φυλακτηρίου χρυσοῦ βασιλικοῦ νομίσματος « βασιλικοῖς ἐμπρέποντος στέρνοις » ὡς « ἐπιστήριον φυλακτῆριον χρυσοῦ τιμαλφειστάτον », νομίσματος φέροντος τύπον « Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τῶν Θειοτάτων », ἐπὶ θατέρου δ' ἔχοντος τὸν Χριστὸν « ῥωμαϊκωτέροις τοῖς ἐκτυπώμασι καὶ οἷσις ὁ τότε χρόνος ἐνέγραφε ». « Ἐξεῖς δὲ τοῦτο — γράφει ὁ δωρούμενος — οὐ μόνον φυλακτῆριον τῆς ἀποτροπαίου φύσεως, ὡς καὶ τὸ τροπαιοφόρον ὄπλον, τὸν σταυρὸν, ἐντετυπωμένον ἔχον ¹, ἀλλὰ γὰρ ἔστι τις ἀπόρρητος δύναμις ἰδιάζουσα τῷ χρήματι τούτῳ οὐκ ἀπό τινος τέχνης μαγικῆς περιειργασμένη, οἷα πολλὰ Χαλδαῖοι τελοῦσι καὶ τῶν Ἀσουρίων οἱ Θεουργοί, ἀλλ' ἔκ τινος δυνάμεως θείας, ἐξ αὐτῶν τῶν χαλκοτύπων ὀργάνων ², ἴσως ἐμβεβλημένης, τοὺς φοροῦντας ἐξάντεις ποιοῦσα τοῦ λοιμώδους νοσήματος.

Οὐδὲν οὖν σοι δεῖ, οὔτε καθαυτηρίων φαρμάκων, οὔτ' ἀλλοιώσεως τῶν ἀέρων, οὔτ' ἄλλης τοιαύτης τινὸς ἱατρικῆς ἀρωγῆς, τὸν ὄμοσμα φοροῦντι τὸ Κωνσταντίνειον... ὅπερ ἐπιστήριον ἅπαντες φέρουσιν εἰς ἀποτροπὴν πάντων τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς κακῶν — ἄροητόν τινα περιβεβλημένον ἀλκήν».

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ φυλακτῆρια τῶν ἀρχαίων

¹ Πρόκειται κατ' ἐμὲ περὶ νομίσματος χρυσοῦ, ὀκναίου, κατὰ 140 ἔτη ἀρχαιότερου τῶν χρόνων τοῦ γράφοντος, ἤτοι περὶ νομίσματος Κωνσταντίνου τοῦ 10^{ου} Δούκα (1059-1067), οὗ ὁ ἐκ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Θεοτόκου τύπος κοινῶς ἐνομίσθη ὡς ἀναφερόμενος εἰς συμπλέγμα Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης — οὐδέποτε κοφάσης τοιαῦτα νομίσματα. — φερόντων δ' ἐπὶ σφαίρας, τὸν ὑπὸ ταύτης ἀνευρεθέντα σωτήριον καὶ φυλακτῆριον σταυρὸν. Ὁ δὲ « ῥωμαϊκωτέροις τοῖς ἐκτυπώμασι καὶ οἷσις ὁ τότε (δηλαδὴ πρὸ 140 ἐτῶν) χρόνος ἐνέγραφε » τύπος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ πολὺ διάφορος τῶν νομισμάτων Ἀλεξίου τοῦ Γ' (ἐφ' οὗ ἐγράφη τὸ κείμενον) καθήμενος Χριστὸς μετὰ τῆς λατινικῆς εἰσέτι ἐπιγραφῆς IHS XIS REX REGNANTIHM. Ἡ τοῦ Hasluck διάφορος ταύτις δὲν εἶναι, κατ' ἐμὲ, ὀρθή. Ἰδὲ Wroth, Catal. of the Imperial Byzantine Coins vol. II πίν. LXI, 2-3).

² Τὴν πρόληψιν περὶ τῆς ἱαματικῆς δυνάμεως τῶν « χαλκοτύπων ὀργάνων » τῆς νομισματοκοπίας, ἀνάγω εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἀρχαῖα νομισματοκοπεῖα τῶν Ἀθηναίων (ἐν Σουνίῳ) καὶ τῶν Ῥωμαίων (ἐν Καπιτωλίῳ) ἐτέλουν ὑπὸ τῆν ἄμεσον προστασίαν τῶν ἱατρικῶν θεῶν Ἡπίωνος συζύγου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Ἡρας Μονήτας Salutaris καὶ Ἀπόλλωνος Salutaris (ἰδὲ ΔΕΝΑ τόμ. XVIII).

λέγομεν ὅτι, ὡς γνωρίζομεν ἤδη, οἱ γονεῖς καὶ τροφοὶ ὠπλίζον δι' αὐτῶν, ὡς καὶ νῦν ἀκριβῶς συμβαίνει, τοὺς λαιμοὺς καὶ τὰ στήθη τῶν μικρῶν παιδίων, ἵνα ἀποτρέπωσι πᾶσαν ἀσθένειαν καὶ κακόν. Ἀφοῦ δὲ ἔχομεν αὐτὴν τὴν Ἀθηναῖν Ὑγιείαν περιεπιτομένην ὡς ἀλεξίκακον Ποργόνος κεφαλὴν ἐν τῷ στήθει ἐπὶ τῆς αἰγίδος, πόσον φυσικώτερον εἶναι νῦν εὐρίσκωμεν νῦν καὶ ἡμεῖς τὰ ἀρχικῶς καὶ κυρίως ἱατρικῆς φύσεως περίεπτα ταῦτα εἰς τὸ στήθος αὐτῶν τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῶν διακονούντων οὐχὶ μόνον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Εἰλειθυίας. Ὁ Διοσκουρίδης (3, 167) γράφει ὅτι ἔστι περίεπιτον δυστοκούσας κτλ.

Δ'. Θεοὶ Ἐπιδῶται ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ὁ Ῥωμαῖος συγκλητικὸς Ἀντωνῖνος

(πίναξ 1 ἀρ. 304).

Ἐξακριβωθέντος τελείως διὰ τῶν ἀνωτέρω ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος εἶναι τεκνία τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ δὴ προφανῶς τὰ ἐκ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ἀναγλύφου τῆς πλήρους οικογενείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ γνωστὰ τέσσαρα ἀρχαιότερα τέκνα αὐτοῦ, δηλαδὴ ὁ Ποδαλείριος καὶ Μαχάων μετὰ τῆς Ἰασσοῦς καὶ Πανακείας, ὑπολείπεται νὰ ἐξακριβώσωμεν τίς ὁ πλησίον αὐτῶν τόσον οἰκειῶς ἰστάμενος θνητὸς ἀνὴρ καὶ διὰ τίνα ποτὲ λόγον καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπεικονίσθησαν ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ ὅλῳ συμπλέγματι, ἐνότητα ἐπικλήσεως καὶ κοινότητα λατρείας προϋποθέτοντι τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει τὸ σύμπλεγμα.

Ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ τῶν χρόνων τούτων γνωρίζομεν ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν λατρείαν τῶν ἄλλως ὅλῳ ἀγνωστων ἡμῖν Θεῶν Ἐπιδωτῶν, ὧν ἱερὸν ἐποίησεν ἐν Ἐπιδαύρῳ Ῥωμαῖος συγκλητικὸς, Ἀντωνῖνος καλούμενος, ὁ ὑπὸ τινων πρὸς τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ ἐσφαλμένως ταυτιζόμενος. Αἱ λέξεις τοῦ Παυσανίου, ἐξ ὧν μανθάνομεν τοῦτο, εἶναι αἱ ἐξῆς (B' 27, 7): Ὅποσα δὲ Ἀντωνῖνος, ἀνὴρ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐφ' ἡμῶν ἐποίησεν, ἔστι μὲν Ἀσκληπιοῦ λουτρον, ἔστι δὲ ἱερὸν θεῶν, οὓς Ἐπιδωτάς ὀνομάζουσιν. Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέας ἐντελῶς οἰκο-

δομῆς, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ριζικῆς ἐπισκευῆς προϋπάρχοντος μικροῦ ἱεροῦ, διδασκόμεθα ἐξ ἐπιδαυριακῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Δ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ' αἰῶνος πΧ, ἀναφερούσης ἤδη τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ οἰκοδομὴν ἀντὶ ὀλικῆς δαπάνης 21,000 δραχμῶν μικροῦ ἱεροῦ, Ἐπιδοτείου καλουμένου (Καββαδίου, Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῆς Ἐπιδαύρου σ. 137) καὶ ταυτιζομένου νῦν πρὸς μικρὸν ἱερόν, πλησιέστατα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κείμενον.

Τίνας εἰσὶν οἱ θεοὶ Ἐπιδῶται τῆς Ἐπιδαύρου δὲν εἶναι γνωστὸν ἐξ ἀρχαίας τινὸς μαρτυρίας. Ἐπειδὴ ὁμως γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπίκλησις Ἐπιδότης (ἢ ἀπὸ τοῦ ἐπιδιδόμαι ἀγαθὰ αὐτὸν ἀνθρώποις: Παυσαν. Η', 9, 1) ἐχρησίμευεν ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ τῆς Σικυῶνος πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ συνηθέστατα ¹ ὡς μικροῦ παιδίου ἢ τρυφεροῦ νεανίσκου εἰκονιζομένου θεοῦ Ὑπνου, τοῦ τόσον συντελοῦντος εἰς τὴν ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις καθ' ὕπνου διὰ τῆς ἐγκοιμίσεως θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ υἱῶν του, εἶναι πιθανώτατον ὅτι καὶ οἱ τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος τέσσαρες ἰατρικοὶ παῖδες τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ τόσον βοηθοῦντες τὸν πατέρα αὐτῶν εἰς τὸ ἐπιδιδόμαι τὴν υἰγιαν τοῖς ἀνθρώποις, ἔλαβον ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν κοινὴν ἐπίκλησιν Θεοὶ Ἐπιδῶται ἢ μᾶλλον Ἐπιδόται ².

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φρονῶ ὅτι καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τόσον οἰκείως ἰστάμενος θνητὸς ἀνὴρ τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ ἐκ νέου οἰκοδημήσας τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ μικρὸν ἱερόν αὐτῶν σύγχρονος τοῦ Παυσανίου Ῥωμαῖος συγκλητικὸς Ἀντωνίνος, ὁ πάντως αἰτησάμενος καὶ τυχῶν θεραπείας ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν θεὸν ἀρκετὰ χρήματα ὡς *ἱατρο* δαπανήσας εἰς οἰκοδομὴν ἢ ἐπισκευὴν τοῦ Ἐπιδοτείου, τοῦ Λουιτροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ναοῦ τῶν *Αἰγυπτίων καλουμένων θεῶν* καὶ τῆς *στοᾶς τοῦ Κότυος*, πάντων ὁμοῦς εὐτελῶν οἰκοδομημάτων ἢ ἐπισκευῶν ἀναξίων αὐτοκράτορος, οἷος ὁ μεθ' οὗ τινες ἐζήτησαν νὰ ταυτίσωσιν αὐτὸν Ἀντωνίνος ὁ Εὐσεβῆς. Πρὸς τὴν σημάτιαν ταύτην τῆς ἐν λόγῳ πέμπτῃς μορφῆς τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου

συμπλέγματος συμφωνεῖ τελείως ἢ πρὸ τῶν θεῶν στάσις καὶ τυπικὴ περιβολὴ τοῦ σώματος τοῦ ἐν λόγῳ ἀνδρὸς (γύμνωσις τοῦ δεξιοῦ στήθους καὶ βραχίονος), οὔσαι ἀκριβῶς ἐκεῖναι τῶν ἐκ μεγάλου πλήθους ἀσκληπιακῶν ἀναγλύφων γνωστῶν ἡμῖν στάσεων, εὐχαριστούντων τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἱκετῶν ³. Τὴν προστατευτικὴν δὲ χειρονομίαν, μεθ' ἧς οἰκείως εἰς τῶν θεῶν Ἐπιδοτῶν τούτων τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος περιβάλλει τῆ δεξιᾷ τὸν Ἀντωνίνον, χειρονομίαν γνωστὴν ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων Ἀσκληπιακῶν μνημείων (ιδὲ Σβορώνου ΕΑΜ πίναξ L, 1396. CXXXIII, 1841), δικαιολογοῦσι πληρέστατα ἡ θεραπεία καὶ προστασία, ὣν πάντως θὰ ἔτυχεν ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν Ἐπιδοτῶν ὁ ἐν λόγῳ Ἀντωνίνος ἔνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ δαπανῶν χάριν τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν.

Πρὸς ταῦτα πάντα συμφωνεῖ καὶ ἡ παρὰ τοῦ κ. Β. Στάη δοθεῖσά μοι πληροφορία, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ σύμπλεγμα ἀνεκαλύφθη πλησίον τῆς θέσεως τοῦ πρὸς τὸ Ἐπιδότειον νῦν ταυτιζομένου μικροῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου. Τέλος αἱ μικραὶ διαστάσεις τοῦ ὕψους συμπλέγματος, ὕψους $\frac{3}{4}$ τοῦ μέτρου τὸ πολὺ, ἐξηγοῦνται καὶ ἐκ τῆς ὄλης, σημειωθείσης ἤδη καὶ παρ' ἄλλων, εὐτελείας τῶν οἰκοδομῶν καὶ ἐπισκευῶν τοῦ Ἀντωνίνου τούτου.

Ε' Ἰανίσκος Ἀγ. Γιάννης *λείψανα ἀρχαίας κιονολατρείας ἐν Ἀθήναις.*

Περατῶν τὰς πρὸ ὀκτώ ἐτῶν δύο περὶ τοῦ Ἰανίσκου ὡς εἰδικοῦ ἱατροῦ τῶν πυρετῶν τῆς ἐλονοσίας μελέτας μου ἔγραψον τὰ ἐξῆς (ΑΕ 1909 177:—Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθν. Μουσεῖον σελ. 322). « Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ νῦν κατ' ἐξοχὴν «θεραπεύων τοὺς πυρετοὺς ἅγιος τοῦ λαοῦ ἡμῶν «εἶναι ὁ Ἅγιος Γιάννης (Ἰωάννης). Οἱ ἄνθρωποι «τοῦ λαοῦ λέγουσιν ὅτι τὸ χάρισμα τοῦτο ἔχει «ὁ Ἅγιος, διότι ἔτρεμε κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ ἀπο- «κεφαλισμοῦ, ὡς τρέμει ἐκ βίγους ὁ ἄνθρωπος «κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ πυρετοῦ. ⁴ Ἐπιστημο- «νικὴ δ' ὁμοῦς ἔρευνα τοῦ θέματος δύναται νὰ δείξῃ

¹ Reinach, Repertoire de la Sculpture, tom. I 445. II, 488-492 κτλ.

² Πβλ S. Wide, Lakonische Kulte σ. 14-15, 271 καὶ 273.

³ Ἰδε Σβορώνου, ΕΑΜ πίναξ XXXIV, 1340. XXXV, 1402, XXXVI 1331, 1333, 1335. XXXVIII, 1419, 1429. XXXIX, 1384. XLIV, 1329. L. 1356 1396. LX, 1404, 2565 κτλ.

⁴ Ν. Πολίτου, Παραδόσεις Β' σ. 765.

« ὅτι ὁ Ἅγιος *Γιάννης* τὴν δύναμιν ταύτην ἐκλή-
« ρονόμησεν ἐκ τοῦ *Ἰανίσκου* ἕνεκα μόνης τῆς ταυ-
« τότητος τῶν ὀνομάτων ἀμφοτέρων, ὅπως διὰ τὸν
« αὐτὸν λόγον ὁ Ἅγιος *Ἡλίας* ἀντικατέστησε τὸν
« *Ἥλιον* κτλ.»

Τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην ἔρχεται νῦν νὰ ἐνι-
σχύσῃ μέχρις ἐπικυρώσεως, νομίζω, ἡ ἀνακάλυ-
ψις τοῦ ἐκ Σουνίου ἀναγλύφου τῆς Ἡπιόνης μετὰ
τοῦ Ἰανίσκου, δίδουσα ἡμῖν διὰ τινος λεπτομερείας
τῆς παραστάσεως ἕδαφος καὶ πρὸς ἄλλας παρατη-
ρήσεις ὑψίστης, ὡς νομίζω, σπουδαιότητος διὰ τὴν
κατανόησιν πλήθους περιφημοτάτων καὶ παναρ-
χαίων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μάλιστα τῆς
Ἀττικῆς χώρας.

Ἀληθῶς ὁ μετὰ προσοχῆς ἐξετάζων τὸ ἐκ Σου-
νίου ἀναγλυφον παρατηρεῖ ὅτι ἡ φέρουσα τὸν Ἰα-
νίσκον θεὰ θέτει τὴν δεξιάν αὐτῆς ἄνευ προφανοῦς
τινος ἀνάγκης ἐπὶ κιονίσκου, οὗ ἡ παρουσία εἶναι
ἐντελῶς ἀνεξήγητος, διότι οὔτε ἀντικείμενόν τι φέ-
ρει οὔτε κἂν χρησιμεύει ὡς στήριγμα ἢ ἀνάπαυσις
τοῦ σώματος τῆς παρισταμένης θεᾶς. Αὕτη φέρουσα
εὐτραφεῖ καὶ ἀρκετὰ ἤδη ἀνεπτυγμένον τὸ σῶμα
κοῦρον Ἰανίσκον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, τὸ
δὲ σῶμα ἔχουσα πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλῖνον ἐκ τοῦ
σημαντικοῦ βάρους τοῦ Ἰανίσκου, οὐδεμίαν ἔχει
ἀνάγκην νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ κιονίσκου. Κατ' ἀκο-
λουθίαν εἶναι σαφές ὅτι ἡ θεὰ θέτουσα τὴν δεξιάν
αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κιονίσκου δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ
ἱεροῦ τινος συμβόλου, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ Ἡρα-
κλῆς ἀγαλμάτων τινῶν¹ θέτων ἐπιδεικτικῶς καὶ
ἄνευ ἀνάγκης τινὸς τὸ ρόπαλον αὐτοῦ ἐπὶ μεγάλης
πέτρας δηλοῖ τὴν ἱεράν τοῦ λίθου τούτου φύσιν,
ὅτι δηλαδὴ πρόκειται περὶ τῆς περιφήμου *Ἀγελά-
σιου Πέτρας* τῆς πύλης τοῦ Ἄδου². Ἐρωτᾶται
λοιπὸν νῦν τίς ὁ πᾶν ἄλλο ἢ κοινὸς κιονίσκος οὗτος
(ιδὲ εἰκ. 13-14 τῆς σ. 88) καὶ τίς ἡ σχέσις αὐτοῦ
πρὸς τοὺς παρισταμένους Ἡπιόνην καὶ Ἰανίσκον,
τοὺς ἱατροὺς τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν τῶν παιδίων;

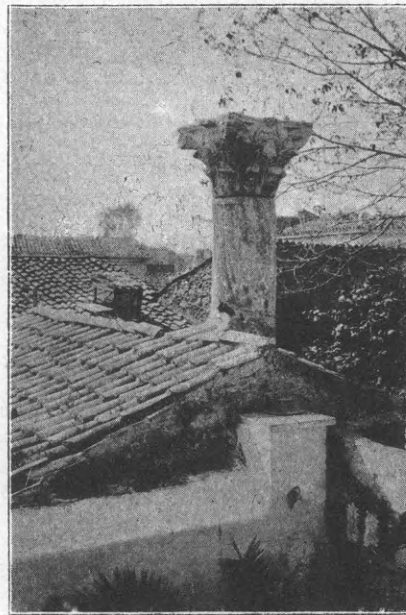
Οὐδὲν περὶ τούτου δυνηθεὶς ν' ἀνεύρω ἐν ταῖς
ἀρχαίαις πηγαῖς περὶ τοῦ Ἰανίσκου καὶ τῶν ἄλλων
τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔχων δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι
ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον οὐδέ-
ποτε ἔπαυσεν ὁ αὐτός, ζηλότυπος τῶν παραδόσεων

¹ Reinach, Répertoire de la stat. II, 209, 1-2, 8. III, 637.

² Σβορώνος, Τὸ Ἑθν. Ἀρχ. Μουσ. σ. 55 κέξ.

αὐτοῦ, λαὸς νὰ κατοικῇ τὰς Ἀθήνας, εἰς ὧν τὴν
λατρείαν ἀνήκει τὸ ἐκ Σουνίου ἀναγλυφον, κατέ-
φυγον εἰς τὰς περὶ τοῦ κληρονόμου τοῦ Ἰανίσκου
Ἀγ. Γιάννη παραδόσεις. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς
ἐρεῦνης μου ταύτης ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας μου.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηναίων γνωρίζουσι τὸν
παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Εὐριπίδου καὶ
Μενάνδρου μεμονωμένον ὑπολειφθέντα κορινθιακὸν
ἀρράβδωτον κίονα τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸν περι-
κλειόμενον ἐντὸς τοῦ σηκοῦ τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ
Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὑπερέχοντα δὲ
τῆς στέγης αὐτοῦ (εἰκ. 17)³. Περὶ τοῦ κίονος

17: ἐκκλησία Ἀγ. Ἰωάννου Κολόνα (ὁδὸς Εὐριπίδου).

τούτου τῆς μοναδικῆς τὴν ὄψιν παλαιᾶς ταύτης ἐκ-
κλησίας τῆς πόλεως ἡμῶν ὁ λαὸς καλῶν τὸν Ἅγιον
Ἰωάννην τούτον *Κολόνα* ἢ Ἀγ. Γιάννην τῆς *Κο-
λόνας* ἢ ἀπλῶς *Θερμαντῆν*, ὡς θεραπεύοντα τὴν
ἐκ τῆς ἐλονοσίας *θέρμην*, διηγεῖται τὴν ἐξῆς παρα-
δοσιν, ὑπὸ πολλῶν ἡμεδαπῶν καὶ ξένων λαογρά-
φων καταγραφεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν ἤδη⁴.

³ Εἰκόνα αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Πολίτης, Παραδόσεις τόμ. Β' πινάξ Ε, εἰκ. 11 καὶ ὁ Α. Struck, Griechenland, τόμ Α' Athen und Attica (1911), σ. 142 εἰκ. 166. Ὁ Πιττάκης καὶ Εὐστρατιάδης (χειρόγραφοι σημειώσεις) ἀναφέρουσι τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγ. Ἰωάννης Κολόνα. Ἀγ. Ἰωάννης ὁ πτωχοπροδρόμος, Θερμαντῆς ἢ Θερμαστῆς (Thermasta).

⁴ Δ. Γ. Κικιπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Α' σ. 221. R. Rodd, The Custom and Lore of Modern Greece. 1892 σ. 167. — G. F. Abott, Macedonian Folklore σ. 65. — Ν. Πολίτου Παραδόσεις τόμ. Α' σ. 80, ἀρ. 155. Τόμ. Β' σ. 763.

Ὁ Ἀγιάννης ἦταν γαιτρὸς καὶ γιάτρευε καὶ τοῖς ἄλλαις ἀρρώστιας καὶ περισσότερο τοῖς θέρμαις. Ζοῦσε σὰν ἀσκητῆς κ' ἔκανε πολλαῖς καλωσύναις. Ὅταν ἐκόντενε νὰ πεθάνῃ ἔσποιησε μιὰ κολόννα, καὶ ἔς τὸ θεμέλιο ἔδεσε ὄλαις ταῖς ἀρρώστιας μὲ μετὰ-ξια λογῶν λογῶν χρώματα· τὴ θέρμη μὲ μετὰξι κίτρινο, τὴν κόκκινη μὲ κόκκινο καὶ τοῖς ἄλλαις ἀρρώστιας μὲ τὰ ἄλλα χρώματα. Ἀφοῦ τὰ ἔχωσε πολὺ βαθιά, ἔβαλε ἀποπάνω τὴν κολόννα καὶ εἶπε· Σὰν πεθάνω, ὅποιος ἀρρωστήσῃ νὰ ἔρῃ νὰ δέσῃ ἕνα μετὰξι ἔς τὴν κολόννα ἰερεῖς κόμπους, ὁ τι χρωμα ἔχει ἢ ἀρρώστια του, καὶ νὰ λέῃ. Ἀγιέ μου Γιάννη, ἐγὼ δένω τὴν ἀρρώστια μου καὶ ἢ χάρι σου νὰ τὴν λύσῃ. Καὶ γαιτρεύεται.»

Καὶ νῦν δὲ οἱ προσερχόμενοι πρὸς δέησιν ἀσθενεῖς ἰκέται ἐξαρτῶσι διὰ προσκολλήσεως ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ναοῦ εὕρισκομένου τμήματος τοῦ κίονος νήματα κηρωτά, πλοκάμους κόμης, τεμάχια ὑφασμάτων (Struck ἔ. ἄ.), ῥάκη κλπ. ἐνθυμίζοντα τὴν παναρχαίαν ἐν ταῖς αὐταῖς Ἀθήναις λατρείαν τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, ἧς τὰ ἀγάλματα διὰ τοιούτων ἀναθημάτων ῥακῶν κτλ. ἐκοσμοῦντο ¹. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς (29 Αὐγούστου) φέρει πᾶς τις πρὸς εὐλογίαν σταμνίον ὕδατος, ὅπερ διαφυλάσσει ὡς φάρμακον διὰ τοὺς ἀσθενεῖς (Struck ἔ. ἄ.).

Οἱ μελετήσαντες τὴν παρὰ τοῦ Ν. Πολίτου καταγραφεῖσαν παράδοσιν λαογράφου παρετήρησαν ἤδη ὅτι τὸν Ἀγ. Γιάννην ἐπικαλοῦνται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς δεινῶς μαστιζούσης τὴν Ἑλλάδα ἐλονοσίας πυρετῶν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν μνήμην τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τὴν ἀγομένην τὴν 29 αὐγούστου, ὅτε ἐορτάζει καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιδίον, τὸ περικλεῖον τὴν κολόνναν. Πόσον δ' ἐγνώριζεν ὁ λαὸς καὶ πρὸ τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων ἀκόμη, ἐκ παραδόσεως ἴσως, τὸν ἀληθῆ φορέα τῆς ἐλονοσίας δεικνύουσιν αἱ τῆς 24^{ης} ἰουνίου, ἡμέρα τῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ Φωταρᾶ ἐπικαλούμενου, ἀναπτόμενοι εἰς τιμὴν αὐτοῦ μεγάλαι πυραὶ, αἱ διὰ τῆς καύσεως τῶν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ ἔτους πληθόντων καὶ περιπτταμένων τὴν νύκτα κωνώπων καταστρέφουσαι τοὺς φοβεροὺς φορεῖς τῆς ἐλονοσίας.

¹ ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917).

Ὁ ναὸς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἢ Κολόννα ἀρχικῶς παρέκειτο μόνον τῷ ἐν λόγῳ κίονι, ἦτοι δὲν ἦτο ἐκτισμένος περὶξ αὐτοῦ, ὡς νῦν. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀπόψεων καὶ τοπογραφικῶν πινάκων τῆς πόλεως ², εἰκονιζόντων ἄνευ ναοῦ τὸν κίονα, καὶ ἐκ λιθογραφικοῦ χάρτου τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει 1820, ὃν δημοσιεύω προσεχῶς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, εἰκονίζοντος τὸν ναὸν ἐν τῷ παρακειμένῳ τῷ κίονι τετραγώνῳ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλοτε περικλείων τοὺς κίονας τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ Ὀλυμπίου τῆς πόλεως ἡμῶν χριστιανικὸς ναῖσκος ἦτο ὁ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ κατὰ πληθυντικὸν καλουμένου ἔς ταῖς Κολόννας ³. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ ταύτας ἐπίστευεν ὁ λαὸς ὅτι εἶχε θάψει παλαιόθεν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὄλας τὰς λοιμικὰς ἀσθενείας, γνωρίζομεν ἐκ τῆς προλήψεως τῶν τε Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν κατοίκων τῶν ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐντεῦθεν χρόνων, ὅτι εἰς μὲν τὴν ἐν ἔτει 1759 κατάρριψιν ἐνός τῶν κίωνων τοῦ Ὀλυμπίου ὑπὸ τοῦ τότε βοεβόδα τῶν Ἀθηναίων Τζισταράκη ὀφείλεται ἢ μετὰ τινος ἡμέρας ἀπὸ τῆς καταρρίψεως ἐκραγεῖσα πανώλης, εἰς δὲ τὴν ἐν ἔτει 1852 ἐκ θυέλλης πτώσιν τοῦ καὶ νῦν κατακειμένου κίονος ὀφείλεται ἢ φοβερὰ χολέρα τοῦ 1854 ⁴. Πόσον δ' ἦτο πρὸ ὀλίγου καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λογίοις τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων διαδεδομένη ἢ πίστις, ὅτι ὁ Ἀγ. Ἰωάννης ἦτο ὁ διάδοχος τῶν τῆς εἰδωλολατρείας θεῶν ἰατρῶν τῆς πόλεως ἡμῶν, καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τρίτον ἐν τῇ πόλει ἀρχαῖον ναὸν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ Μαγκούτη ἐπικαλούμενου, ἐθεώρουν ἐξ ἐπιγραφῆς, εὐρεθείσης ἐν αὐτῷ, ὡς ἰδρυμένον ἐπὶ ναοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Σμινθεῖος ⁵, ἦτοι τοῦ ὀμηρικοῦ καταστροφῆς τῶν μυῶν, φορέων τῶν λοιμικῶν νόσων, τέταρτον δὲ ναὸν τοῦ αὐτοῦ Ἀγ. Ἰωάννου, παρακειμένον εἰς τὸ Ἰχάμι τῆς Κολόννας, ἐτοποθέτου ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ ναοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας ⁶.

Ὁ καθηγητῆς Ν. Πολίτης (Παραδόσεις, Β'

² H. Homont, Athènes au XVIIe siècle, πίνακες XLII (1678 μΧ) — XLIV (1687).

³ Mommsen, Athenae christianae σ. 54. — Judeich, Topographie von Athen, πίναξ.

⁴ Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Β' σ. 183-184. — Ν. Πολίτης, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔ. ἄ. σ. 11.

⁵ Pittakis, Anc. Ath., p. 133. — Mommsen ἔ. ἄ. σ. 6.

⁶ Pittakis ἔ. ἄ. σ. 166. — Mommsen ἔ. ἄ. ἀρ. 74.

σ. 764) ἀναφέρει ἐν σχέσει πρὸς τὴν κολόνναν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Κολόννα, ὅτι ἱαματικὴ δύναμις ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς δύο ἄλλους κίονας ἢ στήλας, ἧτοι πρῶτον μὲν εἰς στήλην ἐντετοιχισμένην εἰς τὴν ἐν Ἀρεοπόλει τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πιστεύοντος ὅτι κόνις ἀποξεσθεῖσα ἐξ αὐτῆς κατὰ φθίνουσιν σελήνην καὶ πινομένη μεθ' ὕδατος καταπαύει τὸν πυρετόν ¹. Δεύτερον δὲ εἰς τὴν πασίγνωστον ἀρχαϊκὴν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπιτύμβιον στήλην, ἔργον Ἀλεξήνορος τοῦ Ναξίου, παρ' ἧς οἱ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας δεινῶς μαστιζομένων χωρίων τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Λεβαδείας προσεδόκων τὴν θεραπείαν τοῦ πυρετοῦ καὶ δὴ ἐκ τῆς κόνεως, ἣν ἀπέξεον ἐξ αὐτῆς πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1884 μετακομίσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ χωρίου Ῥωμαίικο τοῦ δήμου Λεβαδείας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον (ἐνθα νῦν φέρει τὸν ἀριθμὸν 39) ². Σχολιάζων ὁ Ν. Πολίτης τὰς δύο περιπτώσεις ταύτας τῆς ἱαματικῆς δυνάμεως τῶν ἐν λόγῳ στηλῶν σφάλλεται, νομίζω, φρονῶν ὅτι δὲν εἶναι λείψανα τῆς ἐθνικῆς καὶ παγκοσμίου σχεδὸν κιονολατρείας, ἀλλὰ συναφεῖς μόνον προλήψεις πρὸς τὰς περὶ καταχώσεως ἀσθενειῶν λαϊκὰς δοξασίας, περὶ ὧν ἐκτενῶς ἐπραγματεύθη ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ *Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ* (Δελτίον Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρ. τόμ. Β'). Ἐν πρώτοις, ἵνα ἐννοήσῃ τις τὴν γένεσιν τῆς περὶ τῆς στήλης τοῦ Ἀλεξήνορος συγχρόνου ἡμῖν λαϊκῆς δοξασίας, δὲν ἔχει ἢ νὰ παρατηρήσῃ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ οὐδεμιᾶς ἀρχαιομαθείας, ἧτοι διὰ λαϊκῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἐπ' αὐτῆς εἰκονιζόμενον. Ἡ ἡλικία αὐτοῦ, τὸ γένειον, τὸ γυμνόπουν, ἢ ὀδοιπορικὴ ῥάβδος, τὸ παχὺ μάλλινον ἔνδυμα καὶ πρὸ πάντων ἢ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀκρις ἦσαν πλέον ἢ ἀρκετὰ διὰ τοὺς ἀμαθεῖς χωρικούς χριστιανούς τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἵνα ἐκλάβωσι τὸν εἰκονιζόμενον ὡς εἰκόνα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱατροῦ τῆς ἐλονοσίας Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, οὗ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον (Μκτθ. 3, 1-4) τροφή ἦν ἀκριδες καὶ ἔνδυμα ἀπὸ τριχῶν κα-

μήλου. Ἀλλὰ καὶ οἱ τυχόν ἀρχαιομαθεῖς τῶν Ὀρχομενίων, πχ ὁ ἐπαρχιακὸς γιατρός καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ χωρίου, ὁ γνωρίζων πάντως τὸ κείμενον τοῦ Πausανίου, ἴσως δὲ καὶ τὰ Σχόλια τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τινὰς τῶν ἀπειραριθμῶν εἰκόνων τοῦ ἐπὶ τῆς μεγάλῃς βακτηρίας αὐτοῦ στηριζομένου γυμνόποδος Ἀσκληπιοῦ, ὃ ἱερὸν ζῶον καὶ πιστὸς ἀκόλουθος ἦτο ὁ κύων, ἠδύνατο νὰ ἐκλάβωσι τὸν εἰκονιζόμενον ὡς αὐτὸν τὸν Ἀσκληπιὸν ἢ ὡς ἓνα τῶν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν εἰκονιζομένων ἐγγωρίων ἡρώων ἱατρῶν (Ἀμφιάραον, Τροφώνιον), ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον τῇ στήλῃ ὄνομα Ἀλεξήνωρ τῆς δυσαναγνώστου ἐπιγραφῆς εἶναι γνωστὸν ἐκ μὲν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλουτ. στ. 701) ὡς ὄνομα υἱοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐκ δὲ τοῦ Πausανίου (Β' 11 ὅ, καὶ 23 4) ὡς ὄνομα ἱατροῦ θεοῦ, υἱοῦ τοῦ Μαχάονος καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, παρ' ὧν ἢ στήλη ἠδύνατο νὰ ἔχη λάβει πολὺ παλαιότερον, ὅτε πλέον εἶχεν ἀπολεσθῆ ἢ γνῶσις ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιτυμβίου στήλης, τὴν θαυματουργὸν θρησκευτικὴν δύναμιν τοῦ νὰ θεραπεύῃ τοὺς πυρετοὺς διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀποξεομένης κόνεως.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὁμοίαν δύναμιν τῆς κόνεως τῆς στήλης τῆς ἐν Ἀρεοπόλει στήλης τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου, ἀρκεῖ ἡμῖν τὸ γεγονός, ὅτι ἢ Θεοτόκος, ἧς αἱ βρεφοκρατοῦσαι εἰκόνες τόσον πολὺ ὁμοιάζουσι πρὸς τὴν φέρουσαν τὸν Ἰανίσκον Ἡπιόνην τοῦ ἐκ Σουνίου ἀναγλύφου ἡμῶν (εἰκ. 1), — θεωρεῖται πάντοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ Η ΕΛΕΟΥΣΑ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς φερομένου ἡυξημένου ἡδῆ, ὡς ὁ Ἰανίσκος, παιδίου Ἰησοῦ (εἰκ. 18) ³ καὶ τοῦ ἐνίοτε συνοδεύοντος ἀμφοτέρους μι-

18: μολυβδόβουλλον: Παναγία ἢ Ἐλεοῦσα.

¹ Ἡ παραπομπὴ τοῦ Πολίτου εἰς Πανδώρας τόμος KB' σ. 336 εἶναι ἐσφαλμένη καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ εὑρω τὸ κείμενον εἰς ὃ ἀναφέρεται.

² Conze, Grabreliefs πίν. IV. — Collignon, Histoire de la sculpture grecque σ. 385, εἰκ. 200.

κροῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (ιδεῖ κυρίως τὴν

³ Schlumberger, Sigillographie Byzantine σ. 38 καὶ 686.

ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Γ. Σωτηρίου μελετηθεῖσαν μεσαιωνικὴν εἰκόνα τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου σπηλαίου, ἐν ἣ τὴν θέσιν τοῦ παιδὸς Ἀγ. Ἰωάννου καταλαμβάνει ὁ αἰώριος θανὼν βασιλόπαις Ἰωάννης Παλαιολόγος ὁ Ἀσάνης¹), ὡς προστάτης καὶ ἰατρὸς τῶν μικρῶν παιδίων, ἰδίως δὲ τῶν πασχόντων ἐξ ἐλονοσίας². Ἀκριβῶς δ' εἰπεῖν ἢ προστάτης αὕτη τῶν παιδίων Παναγία ἢ Ἐλεῦσα, ἢ ὡς *πανοικτίρμων κόρη* ἐπιγραφικῶς χαρακτηριζομένη (ιδεὶ Schlumberger ἐνθ. ἀ.) καὶ τὴν 8^{ην} Σεπτεμβρίου ἐορτάζουσα (τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου), εἶναι ἢ ἄρτι ὑπὸ τῆς Ἀγ. Ἄννης τεχθεῖσα κορασὶς καὶ δι' αὐτὸ κυρίως ἀγαπᾶ τὰ μικρά, ὡς αὕτη, παιδία. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι καὶ χρονικῶς ἢ ἐορτῇ αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἀγομένην ἐορτὴν τῶν Ἀπατουρίων, καθ' ἣν οἱ γονεῖς ἐνέγραφον εἰς τὰς φατρίας «*τοὺς γεννωμένους ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ παῖδας*»³.

Ἐπίσης ἐσφαλμένη εἶναι, νομίζω, καὶ ἡ τρίτη παρατήρησις τοῦ Πολίτου, ἢ γενικεύουσα καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν δεισιδαίμονα προσδοκίαν τῆς θεραπείας τοῦ πυρετοῦ παρ' οἰωνδῆποτε ἔργων τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς, στηριζομένη δὲ ἐπὶ μόνῃς τῆς μαρτυρίας τοῦ Λουκιανοῦ (θεῶν ἐκκλ. 12), καθ' ἣν «*ὁ Πολυδάμαντος τοῦ ἀθλητοῦ ἀνδριάς ἰᾶται τοὺς πυρέττινας ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ὁ Θεαγένης ἐν Θάσῳ*». Κατ' ἐμὲ ἢ δοξασία αὕτη τῶν ὀψίμων χρόνων τοῦ Λουκιανοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι πλειστάκις οἱ ἀνδριάντες τῶν ἀθλητῶν καὶ μάλιστα τῶν παγκρατιαστῶν, ὡς οἱ Θεαγένης καὶ Πολυδάμας, στηρίζονται, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἰανίσκου (AE 1909, Πίναξ 5 Σβορώνου AEM σ. 298, εἰκ. 155 καὶ 156), ἐπὶ κιονίσκων ἢ στηλῶν, ἐνίοτε μάλιστα τόσον ὑψηλῶν (εἰκ. 19-20)⁴, ὥστε νὰ φαίνονται ὡς αὐταὶ ἔχοντες ἰδιαιτέραν θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ δύναμιν, ὅπως βεβαίως ἔχουσι τοιαύτην, ὅτε αὐταὶ εὐρίσκονται παρὰ μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῶν μετὰ τοῦ χηνὸς παιζουσῶν, σεσημασμένοι μάλιστα διὰ τοῦ τροχοῦ, συμβόλου τοῦ ἀπολυμαντικοῦ ἡλίου (εἰκ. 13-14). Οἱ κιονίσκοι οὗτοι εἶναι λείψανα, ὡς

¹ Δημοσιεύεται εἰς τὸ προσεχὲς Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον.

² Σβορώνου. EAM σ. 320,4.

³ Σβορώνου ἐνθ. ἀ. σ. 415.

⁴ Ἀγαλμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσείου, Holländer, *Medicin und Plastik* σ. 311 εἰκ. 205.

19: ἀθλητῆς (ἐν Κωνσταντινουπόλει: Holländer, *Medicin und Plastik* εἰκ. 205).

20: ἀθλητοῦ ἀνάγλυφον (ἐξ Ἀθηνῶν AAM 2725).

θὰ ἴδωμεν, αὐτῆς ταύτης τῆς παλαιστάτης ἐν Ἑλλάδι κιονολατρείας, καθ' ἣν, ὡς γνωρίζομεν ἤδη κυρίως ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κ. Α. Evans¹ καὶ τῆς Florence Bennett², οἱ κίονες καὶ κιονίσκοι ταυτιζόμενοι πρὸς τοὺς θεοὺς ἕνεκα τῆς ἐν αὐτοῖς ἐκάστοτε κατασκηνώσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν τῶν θεῶν, εἶχον αὐτοὶ οὗτοι τὴν δύναμιν νὰ βοηθῶσι τοὺς ἰκετεύοντας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ νὰ θεραπεύωσι τοὺς πάσχοντας. Περὶ τούτου ὅμως καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἐξ οὗ ἡ σύγχρονος ἀθηναϊκὴ κιονολατρεία κατάγεται κίονος τοῦ Βραυρωνείου τῆς Ἀκροπόλεως πραγματευόμεθα λεπτομερῶς ἐν τῷ ὑπὸ τύπωσιν 18^ο τόμῳ τῆς ΔΕΝΑ σ. 27 κέ. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νῦν ἀναφέροντες ὅτι ἡ πανάρχαιος αὕτη δοξασία περὶ τῆς ἱατρικῆς καὶ προστατευτικῆς κατὰ τῶν νόσων δυνάμεως τῶν κίωνων ἐσώθη ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηναίων τόσον ζωηρά, ὅσον ἐν ἐλαχίσταις ἄλλαις πόλεσι, ὡς ἦτο καὶ προσδοκώμενον, ἀφοῦ ἐλάχισται εἶναι αἱ πόλεις, αἱ διαρκῶς ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς ἀπὸ τῶν Μυκηναϊκῶν καὶ πέραν χρόνων μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε λαοῦ κατοικούμεναι, λαοῦ, ὅσον οὐδεὶς ἴσως ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ, ζηλοτύπως συντηροῦντος τὰς παραδόσεις.

Οὕτως ὁ Δ. Γ. Καμπούρογλους, ὁ τότες πολυτίμους παραδόσεις τῆς πόλεως ἡμῶν διασώσας καὶ παρὰ τῆς πολυτίμου Ἀθηναίας λογίας λαογράφου μητρὸς αὐτοῦ κληρονομήσας τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος καὶ αἰσθήματος τῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως, γράφων περὶ τοῦ κίονος τοῦ Ἁγίου Γιάνην *Κολόνα* παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, «ἂν εἰς τὴν κολόνα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ὁ λαὸς δένη τὴν θέρημητον, δὲν σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι ὑπὸ τὸν Ἰωάννην κρύπτεται ὁ Ἀσκληπιὸς ἢ ὁ Τόξαρις (ὡς ἐφρόνουσι οἱ ἀρχαιολόγοι³). **Εἰς τὴν στήλην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ναὸν ἀνήκει ἡ θανματουργὸς δύναμις⁴**». Τοῦτο δ' εἶναι πανάρχαιον κληρονόμημα, ἀφοῦ ἀρχικῶς κίωνων μορφήν εἶχον καὶ ἐν Ἀθήναις οἱ, ὡς ἡ Βραυρωνία Ἄρτεμις, προστάται τῆς υγιείας θεοὶ (ἰδὲ κατωτέρω).

¹ Mycenaean Tree and Pillar Cult and its Mediterranean relations: *The Journal of Hell. Studies* vol. XXI (1901) σ. 99-204.

² The so-called mourning Athena: *American Journal of Archaeology* vol. XIII (1909) σ. 431-445.

³ ΑΕ Περ. Α' σ. 1676, 3219. — Pittakis, *Anc. Ath.* 507.

⁴ Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Β' σ. 182.

Ὁ αὐτὸς Δ. Γ. Καμπούρογλους (ἔ. ἀ.) ἀνεδημοσίευσεν παλαιάν τινα εἰκόνα λατρείας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐτέρας θεῖαν δύναμιν κεκτημένης κολόνας τῆς πόλεως ἡμῶν (*εἰκ. 21*). Πρόκειται περὶ

21 (Καμπούρογλους Ἱστορ. Ἀθην' Β' 182): κίων λατρευτικός (πρὸς Ν τῆς ἀκροπόλεως).

τοῦ πλειστάκις ἐπὶ τῶν ἀρχαίων σχεδίων καὶ χαρτῶν τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας πόλεως εἰκονιζομένου καὶ νῦν κατὰ χώραν σωζομένου πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως μεταξὺ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκο-

22: τὸ αὐτὸ τῷ ἄνω (21), ὡς νῦν ἔχει.

μείου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου μεμονωμένου ἀρραβδώτου κίονος (*εἰκ. 22*)⁵. Ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν

⁵ Homont, *Athènes au XVIIe siècle* Pl. XXXVII (1687 μΧ).

εἰκονίζει πρὸ τοῦ ἀρκετὰ ὑψηλοῦ κίονος τούτου Ἀθηναίαν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας χωρικήν, τείνουσαν ἐν ζωηρᾷ δεήσει τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ κίονος, καθ' ἣν στιγμήν ὁ συνοδὸς αὐτῆς Ἀθηναῖος φουστανελλᾶς ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται τὸν κίονα, ὅστις ἔχει ὑπὸ τὸ μέσον ὀπὴν πρὸς ἐνθεσιν ἀγκίστρου ἀναρτήσεως (εἰκ. 22), ὡς ὁ τοῦ Βραῦρυνεῖου (ΔΕΝΑ, τόμ. XVIII, σ. 27 εἰκ. 10), ἐνῶ ὁ τοῦ Κολωνακίου ἔχει εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος βαθεῖαν εἰς τὰ πλευρὰ ἐντομήν, ἵνα ἐν αὐτῇ συγκρατῶνται τὰ περιτιθέμενα τῷ κίονι ὡς τὰ τῆς εἰκόνας 23 ἐνδύματα. Ἄν ὁ κίων οὗτος ὁ πρὸς Ν τῆς Ἀκροπόλεως συνεδέετο πρὸς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἁγίου τινὸς καὶ τίνος, δὲν γνωρίζομεν, εἶναι ὅμως ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ πρὸ δέκα μόλις ἐτῶν πλησίον αὐτοῦ κτισθεῖσα νῦν ἐκκλησία ἀφιερῶθη μετὰ ὄνειρον τῆς χορηγοῦ γυναικὸς Δουζίνα εἰς τὸν αὐτὸν Ἅγιον Ἰωάννην Πρόδρομον, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ὁ κίων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Κολόννας καὶ οἱ κίονες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἵς τῆς Κολόννας τοῦ Ὀλυμπίου.

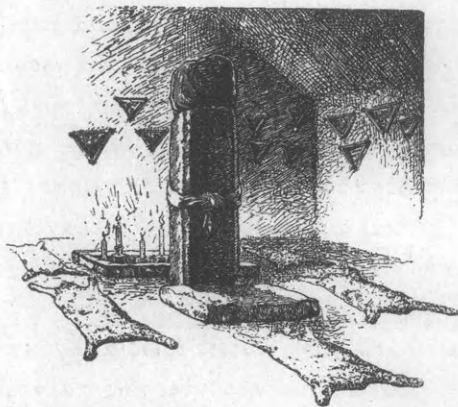
Πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Δ. Καμπούρογλου δημοσιευθεῖσαν εἰκόνα λατρείας τοῦ ἐν Ἀθήναις κίονος τούτου δέον νὰ παραβληθῇ, ὡς πληρέστατα διαφωτιστικὴ καὶ ἐντελῶς ὁμοία, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Arthur Evans δημοσιευθεῖσα εἰκὼν (εἰκ. 18) καὶ λεπτομερῆς περιγραφή συγχρόνου ἡμῖν λατρείας κίονος, ἐν ἰδίῳ ναῷ ὑπὸ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν λατρευομένου ἐν Τεκέκιῖ τῆς Μακεδονίας, μεταξὺ Σκοπίων καὶ Ἀστίβου (Ἰστίπ), ἧτοι ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χώρας τῶν Πελασγῶν Δερροναίων Παιόνων (Σβορώνος ΔΕΝΑ τόμ. XVI (1913) σ. 197 καὶ 204) 1.

1 A. J. Evans, Tree and Pillar Cultus ἔ. ἀ. Ἐν τῇ ἐμπνευσμένη μελέτῃ ταύτῃ ὁ ἀπαράμιλλος ἐρευνητὴς καὶ ἐρμηνευτὴς τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας παρατηρῶν ὅτι ἐπὶ ἐδάφους ἄλλοτε Ἑλληνικοῦ διεσώθη μέχρις ἡμῶν «τοπικὴ κιονολατρεία οὐσιαστικῶς ἡ αὐτὴ τὸν χαρακτήρα πρὸς τὴν ἀμάσασαν ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἦτις ἦδη κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ὑπεχώρησε πρὸ τῶν καλλιτεχνικῶν πλασμάτων τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας» ἀναφέρει ἐκ προσωπικῆς αὐτοῦ ἀντιλήψεως τὸ ἐξῆς ζωντανόν, ὅσον καὶ διδακτικόν παράδειγμα συγχρόνου ἡμῖν τοπικῆς κιονολατρείας, κοινῆς εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους, ἣν ὅμως ἐγὼ νομίζω λείψανον τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς χώρας τῶν Πελασγῶν Δερροναίων Παιόνων ἀρχαίας ἐγχωρίου λατρείας τοῦ Μακεδονικοῦ δαίμονος Δάρρωνος, «ὃ ὑπὲρ τῶν νοσούντων εὐχονται» (Ἡσύχιος ἐν λ. Δάρρων. Ἴδε ΔΕΝΑ. Τόμ. XVI (1913) σ. 204). «Διαρκούσης, γράφει, ἀρχαιολογικῆς τινος ἐξερευνησεῶς μου ἐν τῇ ἄνω Μακεδονίᾳ, ἤκουσα περὶ ἱεροῦ λίθου ἐν τουρκικῇ τινι χωρίῳ καλουμένῳ Τεκέκιῖ μεταξὺ Σκοπίων καὶ Ἀστίβου (Ἰστίπ). λατρευομένου οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Μου-

Ἴνα δικαιολογήσῃ τὴν συχνὴν λατρείαν τῶν κίωνων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Καμπούρογλος (ἔ. ἀ.) καὶ Ν. Πολίτης (ἔ. ἀ.) ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ θαυ-

σουλμάνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν Χριστιανῶν τῶν περιχώρων, ἐρχομένων πρὸς αὐτὸν ὡς προσκνητῶν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ μου, Ἀλβανοῦ Μωαμεθανοῦ, ἐπεσκέφθην τὸ μέρος καὶ εὔρον ὅτι ὁ ἱερός λίθος περιελαμβάνετο ἐν ἱερῷ, φυλασσομένῳ ὑπὸ δερβίσου καὶ ἀποτελουμένῳ ἐκ δύο δωματίων, σχήματος δὲ πραγματικῶς ὁμοίου πρὸς τὰ ἱερά τῆς προϊστορικῆς λιθολατρείας, οἷον εἶναι τὸ περιέχον τὸν κιονόμορφον θεὸν τῶν Βόστρων τῆς Ἀραβίας.

Ἐἴνα καλύτερον ἐννοήσω τοὺς ἐν χρήσει τύπους λατρείας, παρέστην αὐτὸς ἐγὼ καθ' ἑλπὴν τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Εὐρὺς χωματόστρωτος προθάλαμος χρησιμεύει πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν προσκνητῶν συγκοινωνῶν δι' ἐτέρας θύρας μετὰ τοῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ ἱερός λίθος. Τὸ «ἄδυτον» ἦτο ἀπλῶν τετραγώνων δωμάτων, οὗ ἐν τῷ κέντρῳ ὑψοῦται ὁ ἱερός κίων (εἰκ. 23). Ὡς περὶ βαιτυλικῷ λίθῳ τῆς ἀρχαιότητος δύναται

23: κίων λατρευτικός (ἐν Τεκέκιῖ Μακεδονίας).

τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ», διότι κατὰ τὴν ἐγχώριον παράδοσιν εἰσέρρευεν ἐνταῦθα πρὸ χιλίων ἐτῶν ἐκ τοῦ Khorassan (κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐκομισθῆ εἰς τὴν νῦν θέσιν ὑπὸ ἁγίου ἀνδρὸς ἐκ Βοσνίας). Ὁ κίων ἀποτελεῖται ἐξ ὄρθιου λίθου τετραγώνου ἐργασίας μετὰ λελαξευμένων γωνιῶν. ὕψους δὲ περίπου 6 1/2 ποδῶν καὶ πάχους 1 1/4, φέροντος δὲ ἕτερον μικρότερον καὶ κατὰ τὴν ἀκανόνιστον λίθον. Ἀμφότεροι ἦσαν μέλανες καὶ λιπαροὶ ἕνεκα μυρώσεως ἀπὸ αἰώνων, ἀνακαλύσεως τὴν ἀρχαιοπρεπῆ συνήθειαν τῆς σπονδῆς ἐλαίου ἐπὶ ἱερῶν λίθων, ὡς ὁ Ἰακώβ ἐποίησεν ἐν Βεθλὴλ (Γενέσ. 28, 18 καὶ 35, 4. Ἴδε καὶ Θεοφρ. Χαρακτ. Δεισιδαιμ. 16: Καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων τῶν ἐν ταῖς τριόδῳ παριῶν ἐκ τῆς ληκνύθου ἐλαίου καταχεῖν καὶ ἐπὶ γόνατα πεσόν καὶ προσκνηθῆς ἀπαλλάττεσθαι).

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ «Niger lapis» τούτου εὑρηται εἰδός τι ἐπιπέδου λίθου, ἐφ' οὗ ἦσαν θεειμένοι λυχνούχοι ἀρχαῖοι σχήματος διὰ τὸν νυκτερινόν (:) φωτισμὸν τοῦ λίθου — μεμακρυσμένη τις ἀνάμνησις τῶν φοινικικῶν λυχνούχων βωμῶν καὶ φανῶν —, οἷοι οἱ ὀρώμενοι εἰς ἐκάστην πλευρᾶν τοῦ ἐν Πάρῳ κωνικοῦ λίθου ἐπὶ τινῶν τῶν λίαν γνωστῶν ἡμῖν νομισματικῶν τύπων. Εἰς τὴν ἄλλην πλευρᾶν τοῦ κίονος εὑρηται μικρὰ λιθίνη βᾶσις, ἐφ' ἧς βαίνει ὁ εὐχόμενος, διαρκούσης τῆς δεήσεως καὶ τῆς λειτουργικῆς ἱεροπραξίας. Τὸ δ' ἐδάφος εἶναι ἐστρωμένον διὰ τῶν δερμάτων θυσιασθέντων κριῶν, ἐνῶ εἰς τοὺς τοίχους κρέμανται τριγωνικὰ πικτὰ ἀναθήματα ἐκ στάσεων, ἀφιερωθέντα ἐνταῦθα ὑπὸ προσκνητῶν, ἐπιθυμούντων νὰ ἐπισύρῳσιν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ λίθου εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν. Λαμβάνων τὴν στάσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου λίθου παρὰ τὸν κίονα ὁ ἱκέτης προσφέρει δεήσιν δι' ὅτι τὰ μάλιστα εὐχεται, μεθ' ὃ ἐναγκαλίζεται οὕτω τὸν λίθον, ὥστε τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων αὐτοῦ συν-

ματουργὸς δύναμις τῶν ἐν λόγῳ κίωνων «οφείλεται κυρίως εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς τεταμμένα, τῶν ἀρχαίων στύλων, κυρίως δὲ τῶν μὴ ὑποβασταζόντων οἰκοδομήματα, θεωρουμένων ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Ἀθηναίων, Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν ὡς τοποθετηθέντων, ὑπὸ προγενεστέρων, καταχωσάντων ὑπ' αὐτοὺς διαφόρους νόσους. Ὅσα δὲ ἀρχαιότερος ὁ στύλος, τόσον καὶ ἐπισημότερος ἐθεωρεῖτο». Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐν ἔτει 1759 ὁ τότε βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν Τζισταράκις κατέρριψεν ἓνα τῶν κίωνων τοῦ Ὀλυμπίου, δηλαδὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἑς τῆς Κολόννας, κατακραυγὴ φοβερά, δυσκόλως περισταλεῖσα, ἐξηγέρθη ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ μέρους καὶ

αντῶνται εἰς τὸ ἄλλο μέρος αὐτοῦ. Ἀσθενής τις Ἀλβανὸς περιήρχετο τὸν κίονα, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη αὐτόν, φιλῶν καὶ ἐναγκαλιζόμενος αὐτόν μετὰ ἕκαστον κύκλον.

«Ὁ προσκυνητής, ὅστις θέλει νὰ συμμορφωθῆ πρὸς τὴν ἄλλην λατρείαν, πληροῖ ἀκολούθως κάδον ὕδατος ἐκ κρήνης βεούσης παρὰ τὸ ἱερόν — ἕτερον τοῦτο ἀρχαῖόν χαρακτηριστικόν — καὶ ἀνέρχεται δι' ἀκανθώδους ἄλσους εἰς γειτονικὸν ὕψωμα, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ξύλινος φραγμὸς περιβάλλον μωαμεθανοῦ τινος ἀγίου τὸν τάφον (οὗ πλησίον ὑπάρχει ξύλινον κιβωτίδιον διὰ προσφοράς εἰς νομίσματα). Ὑπεράνω δὲ τοῦ κιονοκράνου τοῦ τάφου τούτου ὑπέρεκειτο κάκτος μετὰ βράχων διαφόρων χρωμάτων, κρεμασθέντων εἰς αὐτόν — κατὰ λίαν διαδεδωμένον ἀρχαῖόν ἔθος — ὑπὸ ἀσθενῶν, ἐλθόντων πρὸς προσκύνειν τοῦ τάφου. Αὐτὸς δὲ ὁ σαρικοφόρος κίων ἀντιπροσωπεύει ἐν ἀνεικονικῷ σχήματι τὴν ὄρατὴν παρουσίαν τοῦ θανόντος Ἀγίου οὕτως, ὥστε ἔχομεν ἐνταῦθα περιέργων ἀπεικόνισιν τῆς ἀρχαίας σχέσεως μεταξὺ δειδρολατρείας καὶ κιονολατρείας.

«Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τάφου ὑπάρχει ὀπή, ἐν ἣ γίνεται τὸ ὕδωρ τῆς ἱερᾶς πηγῆς μινυόμενον μετὰ τῆς ἱερᾶς γῆς. Ἐκ τούτου ὁ προσκυνητής πίνει τρεῖς (ἐπιτρέπεται νὰ πῆ τις αὐτὸ διὰ μέσου ὑφάσματος ἢ καλύμματος τῆς κεφαλῆς), ὀφείλει δὲ νὰ χρίῃ δι' αὐτοῦ τρεῖς τὸ μέτωπον. Ἡ πόσις αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἀραβικὴ solwan, ἥτοι «πόσις παρηγορίας».

«Ἦτο νῦν ἀναγκαῖον νὰ περιέλθωμεν τρεῖς τὸν τάφον. ἕκαστην φερὰν ἀσπαζόμενοι καὶ θίγοντες διὰ τοῦ μειώπου τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Δράξ τῆς κόνεως τοῦ τάφου μοι ἐδόθη εὐθὺς κατόπιν ἵνα θέσω αὐτὴν ἐν τριγωνικῷ περιάπτῳ καὶ φέρω περὶ τὸν τράχηλον. Οἰωνὸς ἐκ χαλκίων περιστραφέντων ὑπὸ τῆς παλάμης τοῦ δερβίσου ὑπεράνω λίθου ἐγκοίλου αἰσίως στραφεῖς ἐπέτρεψε νὰ προβῶμεν εἰς τὴν θυσίαν. Αὕτη δ' ἐγένετο ἔξω τοῦ ἐπιτυμβίου περιφράγματος, ἔνθα ὁ ἱερεὺς τοῦ λίθου ἀνέμενε μετὰ νεαροῦ κριοῦ. Ὁ Ἀλβανὸς ὀδηγὸς μου ἔσφαξεν αὐτόν, προσεκλήθη δὲ νὰ βάλῃ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν μικρὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἶμα καὶ νὰ θίξῃ τὸ μέτωπόν μου δι' αὐτοῦ.

«Τῆς θυσίας περατωθείσης, κατήλθομεν εἰς τὸ ἱερόν, ἐνῶ βρονταὶ κεραυνῶν κατήρχοντο διὰ τῆς κοιλάδος ἀπὸ τοῦ Μελανοῦ ὄρους. Ἦτο δὲ νῦν ἀναγκαῖον νὰ ἐκδυθῆ τις ἐνδυμά τι ἵνα ὁ δερβίσης περιβάλλῃ ἐν ἱερῶν κίονα καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Ἐγένετο ἡ καθιερωμένη προσφορὰ κηρίων, ἅτινα, ὅτε ἤλθεν ἡ ἑσπέρα, ἠνάφθησαν κατὰ γῆς παρὰ τὸν λίθον. Εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἐδόθησαν τρεῖς στάχυες κριθῆς, μερίδιον δὲ τοῦ θυσιασθέντος κριοῦ, — οὗ τὸ λοιπὸν ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως — ἐτέθη κατὰ μέρος διὰ τὸ δεῖπνόν μας ἐν τῷ προθαλάμῳ. Ἐνταῦθα, ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετὰ τοῦ ἱεροῦ λίθου καὶ βλέποντες αὐτόν διὰ τῆς ἀνοιχτῆς θύρας, παρεκλήθημεν νὰ διέλθωμεν τὴν νύκτα, ἵνα αἱ ἀπόρρητοι δυνάμεις, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ δύναμιν, διαπλάσσωσι τὰ ὄνειρα ἡμῶν, ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατριαρχῶν».

αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων Τούρκων, ἀποδοθείσης εἰς τὴν κατάρριψιν ταύτην τῆς εἰσβολῆς τῆς μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐκραγείσης πανώλους ¹. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καμπούρογλου καὶ ἄλλων ὅτι εἰς τὴν πολὺ βραδύτερον, ἐν ἔτει 1852, πτώσιν ἐκ θυέλλης ἐτέρου τῶν κίωνων τοῦ Ὀλυμπίου ἀπεδόθη ἡ χολέρα τοῦ 1854 ².

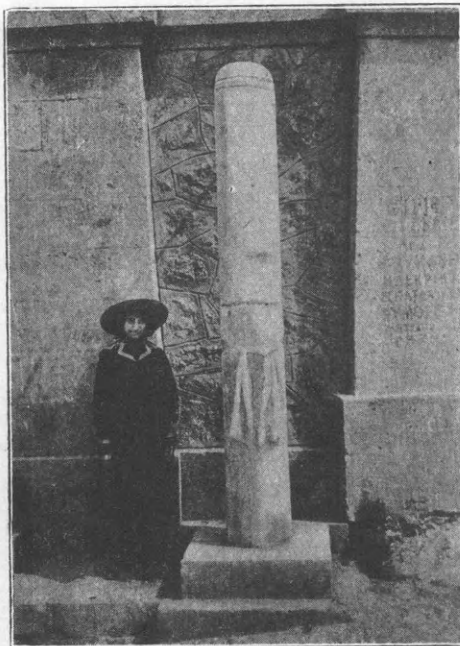
Ἡ ἱερότης δὲ τοῦ ὄλου ἀθροίσματος τῶν σφωζομένων κίωνων τοῦ Ὀλυμπίου, δηλοῦται πλὴν τῆς ὑπ' αὐτὰς ἐγερθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐν τῷ ναίσκῳ περιεχομένων στυλῶν ἠσκήτευσεν κατ' ἀρχὰς μὲν Χριστιανὸς στυλίτης, κατόπιν δέ, ἐρειπωθέντος ἢ ἐκτοπισθέντος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ χριστιανικοῦ ναΐσκου, Τούρκος Χότζας, οὗ τῆς κατοικίας τὰ ἔχνη ἐπρόφθασα καὶ ἐγὼ (Καμπούρογλου Ἰστ. τόμ. Β', σ. 293 καὶ Homont ἔ. ἀ.).

Ὁ Ἀθηναῖος Βενιζέλος, ἐν τῷ περὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων συγγράμματι, διηγεῖται κατὰ τίνα πανάρχαιον ἀληθῶς τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ μεγάλου λοιμοῦ τοῦ 1789 ἔθεσαν τὴν παρὰ τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον προαναφερθεῖσαν κολόνναν (εἰκ. 21 καὶ 22) — ἥς ὅμοιος καὶ ταυτόσημος εἶναι καὶ ὁ μετὰ ὀμφαλομόρφου κεφαλῆς στυλίσκος ³ τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης ὑπὸ τὸν Λυκαβηττὸν περὶ τὴν Ἀδριάνειον δεξαμενὴν συνοικίας Κολοννάκι (εἰκ. 24), ὁ καὶ εἰς τὰ πλάγια ἔχων βαθείας ἐντομάς, ἵνα μὴ ὀλισθάνωσι τὰ ἐνδύματα τῶν ἀσθενῶν — καὶ τρία ἔτη βραδύτερον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ φοβεροῦ θανατικοῦ τοῦ 1792 ἄλλην πάλιν κολόνναν: «Τὴν παραμονὴν, λέγει, τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπου 40 μονοστέφανες ἀθηναῖαι ἔζευξαν εἰς μικρὸν ἄροτρον δύο μοσχαρακία δίδυμα καὶ ἔφεραν τρεῖς γύρους περὶ τὴν χώραν τῆς πόλεως, ἣν ἤθελον νὰ προφυλάξωσιν ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀσθενείας, μεθ' ὅ, γράψασαι τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν ἀσθενειῶν, ἔθεσαν αὐτὰ εἰς λέβητα καὶ μετέβησαν εἰς τὸ ἐκτός τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τέρμα τῆς ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας ὁδοῦ, εἰς θέσιν Πλατὺ φρέαρ, πλη-

¹ Καμπούρογλου Ἰστορ. τόμ. Β', 293.

² Ὁ ναὸς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ἑς τῆς κολόννας, ἐν ἐρειπίοις ἤδη, διακρίνεται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Homont δημοσιευθείσῃ μεγάλῃ ἐκ τοῦ XVII αἰῶνος εἰκόνι τῶν κίωνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

³ Τοῦτον διακρίνει τις καὶ εἰς τὰς παρὰ Homont παλαιὰς εἰκόνας τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου τῶν Ἀθηνῶν.

24: κίων λατρευτικός (ἐν τῷ ἐκ τούτου κληθέντι Κολωνναίῳ Ἀθηνῶν).

« σίον τοῦ καταστήματος τοῦ φωταερίου, ἔνθα ἔθα-
« ψαν τὸν λέβητα μετὰ τῶν ὀνομάτων καὶ συμβό-
« λων τῶν ἀσθενειῶν, τὸ ἄροτρον καὶ αὐτοὺς τοὺς
« μόσχους ἐπιθέσασαι καὶ μίαν κολόνναν τὴν ὁποίαν
« ἔβγαλαν οἱ Γερμανοί, ὅτε ἔκαμαν τὸν δρόμον τοῦ
« Πειραιῶς, εὐρόντες ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν λέβητα καὶ
« τὰ συντεθημένα *μαντολόγια*, ἅτινα παρερρίφθη-
« σαν ὡς ἄχρηστα, ὡς ἀποτελούμενα ἐκ τεμαχίων
« (ῥακῶν) παντὸς πράγματος, ἥτοι ὑφασμάτων,
« χάρτου, διαφόρων μετάλλων, ὀπωρῶν, ξύλων,
« ὤων, ἀνθράκων καὶ ἰδίως νημάτων « δι' ὧν ἐδέ-
« ροντο αἱ ἀσθένειαι ». Μέχρι τοῦδε σφίζεται ἡ
« πρόληψις, ὅτι ἕνεκα τῆς ἐν ἔτει 1835 καταστρο-
« φῆς ταύτης τοῦ στυλιδίου τῆς ἀρχῆς τῆς ὁδοῦ
« Πειραιῶς ἔπαθε δεινῶς ἡ τῆς πόλεως ὑγεία, διότι
« ἐξεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν πᾶσαι αἱ ἀσθένειαι, κε-
« κλεισμένοι οὐσαι ἄχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐντὸς
« τοῦ λέβητος καὶ ὅτι ἂν καταστραφῇ καὶ τὸ παρά
« τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Κολωναίῳ (*εἰκ. 21-
22*) δυστυχία εἰς τὰς Ἀθήνας! ¹

Τέλος κατ' ἄλλην παράλληλον Ἀθηναϊκὴν παρά-
δοσιν, ἣν διέσωσεν ὁ Ζησίου ², ὁμοίως ἐν λέβητι
ἦσαν κεχωσμένοι ἐν τῇ πόλει παλαιόθεν ὄλαι αἱ
ἀσθένειαι « εἰς τὸ Μπουρτζι (τουρκικὸν πύργον) πλη-

σίον τῆς Σωτείρας τοῦ « Λυκόδημου » (δηλαδὴ τῆς
ἐπίσης παρὰ πύλην τῆς πόλεως κειμένης, νῦν ῥω-
σικῆς ἐκκλησίας, ἣν ὁ λαὸς καλεῖ τοῦ *Νικοδήμου* ἢ
Λυκοδήμου = *Λυκομήδου*) φρονῶν ὅτι ἔκειτο ἐπὶ
ναοῦ τοῦ Λυκείου ἀλεξικάκου τῶν λοιμικῶν ἀσθε-
νειῶν θεοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ γένους τῶν Λυκομιδῶν
χρησμολόγων ³. « Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, — λέγει ἡ
« ὑπὸ τοῦ κ. Ζησίου διασωθεῖσα παράδοσις, — ἐκρή-
« μνισαν μέρος τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ τὸ
« Μπουρτζι, εὐρέθη τὸ λεβέτι, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄν-
« θρωποι δὲν ἤξευραν τί εἶχαν μέσα τὰ πανιά (ἦτοι
« τὰ *ῥάκη* τῶν *μαντολογίων*), τὰ ἔλυσαν καὶ ἔτσι
« ἐσχόρπισαν αἱ ἀσθένειαι καὶ ἐπλήθυναν εἰς τὰς
« Ἀθήνας ² ».

Κατὰ πάντα ταῦτα ἔχομεν εἰς τὰς συγχρόνους
Ἀθήνας κιονολατρείαν εἰς ἕξ διάφορα σημεῖα τῆς
πόλεως. Τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα κεῖνται, ὡς εὐθὺς ἐξ
ἀρχῆς παρετήρησα, εἰς τὰ τέσσαρα ἀντίθετα ση-
μεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλείου
περιβόλου τῶν τειχῶν, πλησίον τῶν πυλῶν, τῶν
ἐν λόγῳ κίωνων τεθειμένων, — ὡς ὁ τὴν πύλην τῶν
Μυκηναίων φυλάσσω ἀπὸ παντὸς κακοῦ περίφημος
ἀλεξικάκος πάντως κίων, — ἐπ' αὐτῶν ἢ πλησιέ-
στατα αὐτῶν, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πύλης, ὡς φρου-
ρῶν καὶ προστατηρίων φυλάκων κατὰ τῆς εἰσόδου
εἰς τὴν πόλιν τῶν ὑπὸ διαφόρους προσωποποιήσεις
πλανωμένων λοιμικῶν ἀσθενειῶν (πρβ. Πολίτου,
Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ
λαοῦ σ. 17 κέ), οἷαι π. χ. ὁ βασιλεὺς τῶν νόσων
Πυρετός, ἢ *Γαστήρ* (κοιλιακὸς τύφος;), ἢ *Πανώ-
λης*, ἢ *Χολέρα*, ἢ *Εὐλογία* κλπ. Ἡ ταφὴ δ' αὐτῶν
ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡμῶν ἐντὸς λεβήτων ὑπὸ τοὺς κίονας
τούτους, ἀφ' ὧν ἀναρτᾶ ῥάκη τῶν ἀσθενῶν, καὶ ἡ
ἄμχ τῆς καταστροφῆς τῶν θηκῶν τούτων εἰσβολὴ
τῶν νόσων εἰς τὰς πόλεις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ζων-
τανὰ λείψανα τῆς παναρχαίου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως
τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ μορφὴν κίωνων, βραδύτερον δὲ
ἀρχαϊκῶν, διὰ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐξ ἀσθενειῶν θα-
νουσῶν γυναικῶν ἐνδυομένων, ἀγαλμάτων λατρείας
τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος καὶ δὴ λείψανα συναφῆ
πρὸς τὴν παναρχαίαν πρόληψιν περὶ τοῦ Ἡσιο-
δείου πίθου τῆς Πανδώρας, οὗ ἀνοιχθέντος ἐξεχύ-
θησαν αἱ ἀσθένειαι (Ἔργα καὶ Ἡμέραι 102),

¹ Καμπούρογλους ἔ. ἀ.

² Ν. Πολίτου, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ:
Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας, Α', σ. 12.

³ ΑΕ σ. 1449, 1589. ἴδ. καὶ 1574-1589, 1590. — Mommsen,
Athenae Christianae καὶ κυρίως ΔΕΝΑ τόμ. XVIII 1917.

νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιῶσι, κατὰ θνητοῖσι φέρουσαι.

ὡς καὶ τὴν ἐπίσης ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴν πρόληψιν
περὶ τοῦ ἀθίκτου τῶν τάφων, «ἐν οἷς τὰ σωτήρια
τῆς πόλεως κεῖται» (ἴδε κατωτέρω).

Οὕτως εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως ὁ Ἅγιος
Ἰωάννης Κολόννας φρουρεῖ τὴν μεταξὺ τῆς Θριασίας
καὶ Ἀχαρνικῆς κειμένην Ἡρίαν πύλην τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου, συμπύπτουσαν καὶ πρὸς πύλην
τοῦ ἐν ἔτει 1778 ἀνεγερθέντος Τουρκικοῦ περιβόλου.
Πρὸς νότον ἢ κολόννα τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου
παράκειται τῇ Διομείᾳ πύλη τοῦ αὐτοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου. Πρὸς δυσμὰς ἢ κολόνα τοῦ Πλατέος φρέατος προΐστατο τῆς Πειραικῆς πύλης. Τέλος πρὸς Ἀνατολὰς ἢ Σωτεῖρα τοῦ χρησμολόγου Λυκοδήμου φρουρεῖ τὴν θέσιν τῆς μεταξὺ τῆς Διοχάρους καὶ Διομείας πύλης κειμένης Ἰπιάδος πύλης τῆς πρὸς τὸ Λύκειον καὶ τὴν Ἀγρὺλην ἀγούσης. Ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ταύτης, εἰς τὰ τέσσαρα ἀντίθετα σημεῖα τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου, δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι εἶναι τοπικὰ λείψανα ἀρχαιότερας τοῦλάχιστον τῶν κλασσικῶν ἤδη χρόνων κιονολατρείας, σχετιζομένης πρὸς τὴν κατὰ πανάρχαιον δοξασίαν — σύγχρονον ἐκείνης τοῦ φρουροῦντος τὴν πύλην τῶν Μυκηνῶν περιφήμου κίονος — προστασίαν τῆς πόλεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς δύο ἐπιλοίπους θέσεις τῆς συγχρόνου ἡμῖν κιονολατρείας, δηλαδὴ τοὺς κίονας τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ἔς τῆς κολόννας (δεσπόζοντος καὶ τούτου τῆς παρὰ τὸ Πύθιον πύλης τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου) καὶ τοῦ μακρὰν τῶν ἀρχαίων περιβόλων τῆς πόλεως παρὰ τὴν Δεξαμενὴν Κολωννακίου, τῆς ἐξ αὐτῆς ὀνομασθείσης νῦν συνοικίας Κολωνάκι τῆς πόλεως, δύναται τὴν γέννησιν αὐτῶν νὰ ὀφείλωσιν ἰδίως εἰς τὴν ἐλονοσίαν, διότι ἀκριβῶς τὰ δύο ταῦτα μέρη τῆς πόλεως εἶναι τὰ κατὰ προτίμησιν δεινῶς καὶ συνεχῶς προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ἐπιδημιῶν τῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν, ὡς σαφῶς δεικνύει ὁ ἐπόμενος κατάλογος (ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κ. Ι. Π. Καρδαμάτη ἐν Κ. Γ. Σάβα, Ἡ ἐλονοσία ἐν Ἑλλάδι. Ἔτος Α' καὶ Β' [1907] σ. 125) τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιδημιῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν προσβληθεισῶν συνοικιῶν ἀπάσης τῆς πόλεως:

α) Βατραχονησίου (τῆς περὶ τὴν νῆσον τοῦ Ἰλι-

σοῦ συνοικίας) 1835, 1840, 1850, 1855, 1859, 1860, 1864, 1868, 1870, 1885, 1886, 1901, 1902, 1903, 1905

β) Κολωνακίου 1835, 1849, 1855, 1860, 1864, 1865, 1866, 1868, 1869, 1870, 1901, 1905, 1906

γ) Νεαπόλεως (Καρατζᾶ) 1858

δ) » (Τσακχιάννη) 1895, 1896

ε) Ἀμπελοκήπων, Γουδί, Παγκράτι, Κανδρεβιώτου 1901, 1902, 1903, 1905

ς) Πετραλῶνων, Ρούφου, Γκαζοχωρίου 1885, 1886

ζ) Γερανίου, Μεταξουργείου 1865, 1866, 1869, 1872 καὶ 1875.

Ταῦτα πάντα μελετῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου διασωθέντα ἀρχαιοπρεπεῖ τῆς τοποθετήσεως τῶν κίωνων ἀνελογίστην τὴν πανάρχαιον καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν συγχρόνων ἡμῖν λαῶν (Πολίτου, Αἰ ἀσθένειαι κλπ. ἔ. ἀ.) λίαν διαδεδομένην δεισιδαιμονίαν τῆς προστασίας τῶν πόλεων κατ' ἀσθενειῶν καὶ παντὸς κακοῦ διὰ τῆς δι' ἀρότρου χαράξεως αὐλακος πέριξ αὐτῶν. Τὸ παμπάλαιον τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης δεικνύει ὁ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τυρρηνικόν, δηλαδὴ πελασγικόν — κατ' ἀκολουθίαν καὶ Ἀθηναϊκόν ὡς τῶν ὑπὸ τὸν Ὑμηττὸν Πελασγῶν διδασκάντων τὰ λατρευτικὰ τοῖς Ἀθηναίοις ¹ — θρησκευτικὸν ἔθος δι' ἀρότρου, συρομένου ὑπὸ ζεύγους βοῶν, ἀφορισμὸς τοῦ τείχους, ἵνα τὸ ἐντὸς ἔδαφος, τὸ πομήριον, ἀποβῆ ἱερόν, ἄσυλον καὶ ἀπρόσβλητον ἀπὸ παντὸς κακοῦ (Πλουτάρχου, *Κεφαλ. καταγρ. ρωμ.* 27 — *Ῥωμ ὕλος* 11. — Ovid. *Fast.* IV 825). Τὴν ἐν Ἑλλάδι συχὴν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐφαρμογὴν τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου ἔθους δεικνύουσι τὰ ἀρχαῖα νομίματα τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐν Ἑλλάδι ἀποικιῶν. Δεύτερον δὲ ἀνελογίστην ὅτι καὶ ἡ περὶ τὰ τείχη περιφορὰ αὐτῆ τῶν συρόντων τὸ ἄροτρον μόσχων, δαμάλεων, βοῶν, ὡς καὶ ἡ ἐν τέλει ταφὴ αὐτῶν ζώντων εἰς λάκκους, ἢ ἐπίσης παρὰ πολλοῖς τῶν συγχρόνων λαῶν ἀπαντῶσα, ἔχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, ὡς ἐσημειώθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου (ἔ. ἀ.), τὸ προηγούμενον τῶν ἐκ πολλῶν λαμπρῶν μνημείων γνωστῶν ἡμῖν *μοσχοφόρων* καὶ *κριοφόρων* θεῶν (ἔρ. *Journal Intern. d'Archéol.*

¹ ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917).

Num. (1914) σ. 71), μορφῶν, ὧν τὴν ἔννοιαν λαμπρῶς ἐρμηνεύει τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Θ' 22,2), ὡς αἴτιον τῆς ἐπικλήσεως κριοφόρου τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Καλάμιδος ἀναφερόμενον, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ταναγραῖοι ἐκάλουν τὸν θεὸν κριοφόρον, «ὡς ὁ Ἑρμῆς σφίσιον ἀπέτρεψε νόσον λοιμώδη περὶ τὸ τεῖχος κριὸν περιενεγκῶν καὶ ἐπὶ τούτῳ Κάλαμις ἐποίησεν ἄγαλμα Ἑρμοῦ, φέροντος κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων· ὃς δ' ἂν εἶναι τῶν ἐφήβων προκοιθῆ τὸ εἶδος κάλλιστος, οὗτος ἐν τοῦ Ἑρμοῦ τῇ ἑορτῇ περιέεισιν ἐν κύκλῳ τοῦ τεύχους ἔχων ἄρνα ἐπὶ τῶν ὤμων».

Τέλος ἀνελογίστην ὅτι ἡ σύγχρονος ἡμῖν ὑπὸ κίονας ταρῆ τῶν ἀσθενειῶν καὶ ἡ ἐκ τούτου προστατευτικὴ τοῦ κίονος δύναμις κατὰ τῶν ἀπειλούντων τὰς πόλεις πνυτοειδῶν μiasμάτων προηγούμενον ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῶν Ἀθηναίων τὴν, ὡς παρὰ πλείστοις ἄλλοις λαοῖς, ἱδρυσιν ἐπὶ τάφων κιονίσκων ἐνσαρκούντων ὡς ἥρωα τὸν θανόντα, αὐστηρῶς δὲ προστατευόντων τὸ ἔδαφος τῶν νεκροταφείων κατὰ τῶν τόσον ἐπικινδύνων τῇ υἰείᾳ τῶν πόλεων ἀντακκλεύσεων τοῦ ἐδάφους καὶ καλυπτόντων ζηλοτύπως «τὰς ἀπορρήτους θήκας, ἐν αἷς τὰ τῆς πόλεως σωτήρια κεῖται» — θήκας, ὧν τὴν φύλαξιν εἶχεν αὐτὸς ὁ διαδεχθεὶς τὴν βασιλικὴν ἰσχὺν τοῦ Κόδρου Ἄρειος Πάγος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων. — Ἐπίσης δὲ ἀνελογίστην, ἐν εὐρυτέρῳ πνευματικῷ κύκλῳ, ὁλόκληρον τὸν πρὸς Β. ὡς ὁ Ἀγ. Ἰωάννης τῆς Κολόννας ἱερὸν φρουρὸν τῆς πόλεως Κολωνὸν τὸν Ἰππιον, ὅστις ἐπιστεύετο ὡς ἀπόρητον «ἔρεισμα Ἀθηναίων» (Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 58) — κίων ἀστραβῆς, ὡς ὁ Ἐκτωρ τῆς Τροίας — μόνον καὶ μόνον οἷσι ὑπ' αὐτὸν ἐκρύπτετο βαθέως τεθλαμμένον καὶ ἀπορρητον πᾶσι τὸ μέγιστον τῶν ἡλικῶν μιχτυμάτων τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, ὁ ταλαίπωρος Οἰδίπους, οὔτινος ἐφ' ὅσον τὰ λείψανα παρέμενον ἄγνωστα, ἀσκάλευτα καὶ ἄθικτα ὑπὸ τὴν μυχλάχην καὶ τὸν ἀπρόδελον τοῦ Κολωνοῦ, ἡ πόλις θὰ ἔμενεν ἄλυπος, ἀπόρητος καὶ ἀπρόσβλητος ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ πολεμίου (Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. σ. 769 Οἰδ. ἐπὶ Κολ. σ. 86-93, 287-288, 575-582, 1523-1534. — Σβορώνος, AEM σ. 378 κέξ. C. Robert Oedipus I σ. 38 κέξ.).

Ταῦτα πάντα ἀνελογισθεὶς κατενόησα πόσον σπουδαία θὰ ἦτο ἀνδρομεικὴ τις λεπτομερὴς με-

λέτη τῆς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις παλαιᾶς κιονολατρείας. Τὰ ἀνέλπιστα πορίσματα τῆς μελέτης μου ταύτης θέλω ἐκθέσει, ὡς ἐλπίζω, ἐν συγγραφῇ, ἣς πρόδρομος εἶναι ἡ νῦν ἐν τῇ ἐμῇ ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917) σ. 23-29 κέξ. τυπουμένη μελέτη ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἱερὸν κίονα τοῦ ἐν Βραυρωῶνι καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κενηρίου τῆς Ἰφιγένειας Βραυρωνείας Ἀρτέμιδος. Νῦν ἂς μοὶ ἐπιτραπῆ ν' ἀναφέρω μόνον, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐξ οὗ ὠρμήθη κιονίσκον τῆς πρὸς τὴν τὸν χῆνα ὡς σύμβολον ἔχουσαν Moneta Salutaris τῶν Ῥωμαίων ταυτιζομένης καὶ ἐπίσης ἱερὸν τὸν χῆνα ἐχούσης ἰατρικῆς θεᾶς Ἡπιόνης τοῦ Σουνίου ἀναγλύφου (εἰκ. 1) ὅτι ἐκ τῆς μελέτης μου ταύτης δεικνύεται νῦν ὅτι ὁ κιονίσκος οὗτος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πανάρχαιος ὑπὸ μορφὴν κιονίσκου παράστασις τῆς προϊστορικῆς Βραυρωνείας θεᾶς τῶν ἀσθενῶν γυναικῶν καὶ τῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων Ἀθηναῖς Ὑγείας, τῆς ταυτιζομένης πρὸς τὸν κίονα τῶν Προπυλαίων ἐφ' οὗ ἐρείδεται, κίονα κατέχοντα τοπογραφικῶς ἦν περίπου θέσιν θὰ εἶχεν ὁ τῆς πελασγικῆς πύλης τῆς ἀκροπόλεως φρουρός, ὡς ὁ τῆς πύλης τῆς Τίρυνθος, κίων. Αὐτῆς δηλαδὴ τῆς θεᾶς ἣς τὴν ὑπὸ μορφὴν κίονος ὑπαρξὴν ἐν Ἀθήναις τόσον πειστικῶς ἐζήτησεν ἤδη ν' ἀποδείξῃ διὰ πλήθους μνημείων ἢ ἐμπνευσμένη ἀμερικανὶς Florence M. Bennet (AJA, 1909, 431 κέξ.). Αὐτῆς ἐκείνης τῆς πρὸς ἐνδειξὴν παλαιότητος ἀείποιε ἀραβδώτου «κολόννας», ἣτις τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς ἡμᾶς ὡς ὄλως ἀπροσδόκητον, ἄγνωστον καὶ τῷ φειδιακῷ πρωτοτύπῳ ξένον στήριγμα τῆς Ἀθηναῖς Παρθένου τοῦ Βαρβακείου, ἦν τυχαίως ἀνασκαλευθὲν πρό τινων ἐτῶν ἐδωρήσατο ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Κολόννα κατεχόμενον ἔδαφος τοῦ Βαρβακείου, ὡς τυχαίως ἐπίσης ἀνασκαλευθὲν τὸ ἀμέσως παρὰ τὸν κίονα τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ἔδαφος ἔδωκεν ἡμῖν τὸ περιεργότερον καὶ σαφέστερον μνημεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους κιονολατρείας, τὸν μετὰ δράκοντος καὶ πέλματος ἀνθρώπου ἀσκληπιακὸν κίονα τοῦ Σίλωνος (Σβορώνου, AEM σ. 483 πίν. LX, ἀρ. 2565). Ἀλλὰ περὶ τῶν γρίφων ἴσως νῦν φαινομένων τελευταίων τούτων λεπτομερῶς ἐς ἄλλοτε.

Ἰωάννης Ν. Σβορώνος.

Ἄγγελια.

Ἀναγράφιον: Α') Ἀθηνῶν· Β') Ἐρμιονίδος· Γ') Θέρμου· Δ') Κορινθίας· Ε') Ναυπλίας· Ϛ') Τεγέας· Ζ') Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἐπέτεια ἔργα.

Α') Ἀθηνῶν:

α') Βυζαντιακοῦ καὶ χριστιανικοῦ μουσείου προσκτήματα

1) Παλαιοχριστιανικὰ ἀνάγλυφα, 2) Ἐν ἐπιπεδογλύφῳ εἰκονογραφία.

Τὸ μόλις ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐν τῇ Σιναιᾷ Ἀκαδημία προσωρινῶς ἐγκατασταθὲν *Βυζαντινὸν καὶ χριστιανικὸν μουσεῖον* ἔχει ἤδη πλουτισθῆ διὰ μνημείων πολυαριθμῶν καὶ πολυσημάντων, καὶ ἔχει ἤδη ἀποκτήσει ὕλικόν ἄφθονον καὶ πολύτιμον πρὸς μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τοῦ βίου τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος πυρὴν τοῦ ὕλικου ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ βυζαντινῶν γλυπτῶν τοῦ Θεσίου, ἣτις κατηρτίσθη ἐκ μαρμάρων περισυλλεγέντων ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Σωτηριάδου, συλλογὴ μεγίστης ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς σημασίας. Ἐξ ἀγορᾶς δὲ καὶ περισυλλογῆς ἀπέκτησε κατὰ τὴν διαρρέυσασαν διετίαν τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον πλείστα πολύτιμα ἄλλα γλυπτὰ, προσερχόμενα ἐκ πάντων τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν χώρων, πλουσιωτάτην σειρὰν εἰκόνων καὶ παντοειδῆ ποικιλιωτάτης ὕλης καὶ τεχνολογίας βυζαντινὰ μικροτεχνήματα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ συγκεντρωθέντος ἤδη ὕλικου, ὡς καὶ περὶ ἐκάστου τῶν σπουδαιωτάτων ἔργων τέχνης, θέλω ἐν ἰδίαις διατριβαῖς πραγματευθῆ, παρασκευάζων συγχρόνως καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν τῶν συλλογῶν κατάλογον. Σκόπιμον ὅμως νομίζω διὰ βραχέων σημειωμάτων, ἅτινα ἄρχομαι ἀπὸ τοῦ τεύχους τούτου δημοσιεύων ἐν τῇ *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι*, νὰ καθιστῶ ἀπὸ τοῦδε ἀπλῶς γνωστὰ τοῦλάχιστον τὰ διαφερόντως ἄξια λόγου ἔργα βυζαντινῆς τέχνης, ἅτινα ἀποκτᾶ ἐκάστοτε τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον. Τὸ πρῶτον τοῦτο σημείωμά μου ἀναφέρεται εἰς βυζαντινὰ μνημεῖα ἐξόχως χαρακτηριστικά, ὡσεὶ ἐπίτηδες ἐκλελεγμένα, διὰ τὴν γένεσιν, τὸν θεμελιώδη χαρακτήρα καὶ τὰς τάσεις τῆς βυζαντινῆς γλυπτικῆς. Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ μὲν σειρὰν τεμαχίων σαρκοφάγων, ἀπερὸ ὀφειλομένων εἰς τὴν πρόθυμον φροντίδα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου κ. Β. Στάη καὶ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Καστριώτου, τὸ δὲ πλᾶξ μαρμαρινὴ μετ' ἐγχρωμίων παραστάσεων παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ μουσεῖον ὑπὸ τῆς Α. Β. Ὑ. τοῦ πρίγκιπος Νικολάου καὶ προσερχομένη ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλονικίᾳ μονῆς τῶν Βλαττέων.

1) Παλαιοχριστιανικὰ ἀνάγλυφα.

Ὅπως ἐξαιρετικῆς σημασίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης εἶναι πέντε τεμάχια σαρκοφάγων (ὑψ. ἀπὸ 0 70, ἕως 1 μ. καὶ πλάτους ἕως 0 80), ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς σειρὰν παρομοίων μνημείων τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς περιόδου, περὶ ὧν ἐγράφησαν ἤδη ἱκανὰ (βλ. ἰδίᾳ περὶ τῶν προκειμένων *Mendel BCH 1902 235 κέ*), καὶ παρέχουσι χαρακτηριστικώτατα τεκμήρια τῆς δυσμένης ἀρχαίας τέχνης καὶ τῆς ἀνατελλούσης νέας τέχνης, λέγω τὴν Βυζαντινὴν. Ἡ κυριωτάτη αἰσθησις, ἣν ἐμποιοῦσι τὰ τοιαῦτα μνημεῖα, εἶναι ἡ ἐν αὐτοῖς ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἐκδήλως ἐμφανιζομένη ἐπιθώσις τῆς κλασικῆς τέχνης. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἔχομεν παρισταμένας μορφὰς ὀλοσωμάτων καὶ κατενώπιον, ὧν ἡ στάσις καθόλου, ἡ ἔνδυμασία καὶ ἡ πτύχωσις, ὡς καὶ ἡ ἄρμονία τῶν ἀναλογιῶν, ἀνήκουσι καθ' ὅλοκληρίαν

εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Αἱ μορφαὶ ὅμως αὗται πλαισιοῦνται διὰ χλιδῶσης διακοσμῆσεως ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ εἶναι τεταγμένα ὑπὸ πλουσιῶς γεγλυμμένα ἀετώματα κατὰ τρόπον ἰδιόζοντα εἰς τὴν νέαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δημιουργουμένην τέχνην, τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ὀρμωμένην, τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. Ἡ διπλῆ αὕτη διακόσμησις, πλαστικὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ, εὐρίσκεται ἤδη καὶ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν σαρκοφάγων, αἵτινες μιμοῦνται τὸ σχῆμα ναοῦ. Ἀλλὰ τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς τέχνης δεικνύουσι ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τούτοις καὶ ὁ ὅλος τρόπος τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ὡς καὶ ἡ καθόλου τάσις ἡ καλλιτεχνικὴ, δι' ἣς ἐπιζητεῖται ἡ ἀντίθεσις φωτεινῶν καὶ σκιερῶν μερῶν, καὶ ἣτις ἀπεργάζεται τὸν λίθον ὡσεὶ περικοσμούμενον ἐπὶ πεδίου σκοτεινοῦ ὑπὸ τριχαπτοειδοῦς διακοσμῆσεως. Ἐν τοῖς μνημείοις τούτοις, ἐν οἷς γενικώτερον μὲν εὐρίσκομεν χαρακτήρας τῆς αὐτοκρατορικῆς Ῥωμαϊκῆς τέχνης, εἰδικώτερον δὲ τῆς Διοκλητιανείου καὶ Κωνσταντινείου ἐποχῆς, ἔχομεν καταφανεῖς τὰς ἐπιδράσεις τῆς Ἀνατολῆς ἀναμιγνυομένας μετὰ τῶν καλλίστων παραδόσεων τῆς Ἑλληνιστικῆς τέχνης. Ἐν ὅλῃ δὲ τῇ πολυπληθεῖ ταύτῃ τάξει μνημείων τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐρμηνείαν πάντων τῶν μετέπειτα ἐμφανιζομένων τεχνικῶν καὶ αἰσθητικῶν χαρακτήρων, ἡ δὲ ἐπίδρασις αὐτῶν καθόλου ὑπῆρξε σημαντικωτάτη εἰς τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν τῆς Βυζαντινῆς γλυπτικῆς.

2) Ἐν ἐπιπεδογλύφῳ εἰκονογραφία.

Τὸ ἕτερον πρόσκτημα, ὅπως ἄγνωστον μέχρι σήμερον, ἀνήκει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, δυνάμεθα δὲ, νομίζω, νὰ τάξωμεν αὐτὸ μετὰ τῶν IB' καὶ ΙΔ' αἰώνων. Εἶναι δὲ πλᾶξ μαρμαρινὴ λεπτή (ὑψ. 0 47, πλ. 0 94), ἔχουσα εἰκονιζομένας τρεῖς μορφὰς ὀλοσωμάτων κατενώπιον, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ πλαισιωμάτων, ἅτινα περιθέουσι καὶ τὸ ὅλον μνημεῖον. Εὐθύς ἀμέσως παρατηροῦμεν τὸ κοινὸν χαρακτηριστικόν, ὅπερ διακρίνει καὶ τὴν προμνημονευθεῖσαν σειρὰν σαρκοφάγων, ὅτι δηλαδὴ ἅπαντα τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι διακεκομημένα διὰ μορφῶν ἀλληλοδιαδόχως τεθειμένων ὑπὸ ἀψίδας καὶ χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ κινῶν ἢ ἀπλῶν πλαισίων. Εἶναι δὲ αἱ περισταμένα ἐνταῦθα μορφαὶ τρεῖς Ἀπόστολοι, δηλούμενοι δι' ἐπιγραφῶν κιονηδῶν τεταγμένων. Ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ὅλη, οὐχὶ πλέον τεχνολογία, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἡ ὅλη τέχνη εἶναι ἀντικρὺς ἀντίθετος πρὸς τὴν τῶν προηγουμένων μνημείων. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται πλέον περὶ γλυπτικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ζωγραφίας. Ἐχομεν δηλαδὴ ἀνάλογόν τι πρὸς τὰς ἐγχρωμίας στήλας τῶν Παγασῶν. Μόνον τὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἀναγλύφου παχείας γραμμῆς εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ἐξαιρομένης, εἰς ὃ καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς πλακῆς. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μορφῶν καὶ τῶν πλαισιωμάτων εἶναι ἀβαθῶς ἐσκαμμένον, τὸ δὲ κενὸν συμπληρωμένον δι' ὕλης ἐκ μίγματος, πιθανῶς τοῦ λεγομένου κηρομαστίχου, ἐφ' ἣς ἔχουσι ζωγραφηθῆ αἱ παραστάσεις. Ἐνταῦθα δηλαδὴ εὐρί-

σκόμεια πρὸ ἔργου τέχνης, ὅπερ δεικνύει τὴν ὅλην καλλιτεχνικὴν τάσιν Βυζαντινῆς γλυπτικῆς, ἥτις βαθμιαίως ἐξελλίσσεται εἰς ἀπλὴν ὑπηρετικὴν καὶ διακοσμητικὴν τέχνην τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ τέχνης ἔχομεν τὸ κάλλιστον τεκμήριον τῆς διὰ βραδείας ἀλλὰ βαθμιαίας ἐξελίξεως καλλιτεχνικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ δογματικούς λόγους, τάσεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως καταστήσῃ τὴν γλυπτικὴν ἀπλοῦν μέτρον ἐξάρσεως τῆς γραφικῆς καὶ τῆς ὅλης διακοσμητικῆς

φύσεως αὐτῆς. Ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ σημειώματι δὲν δύναμαι, ὡς εἰκός, ἢ νὰ μνημονεύσω ἀπλῶς δι' ὀλίγων τὴν ὅλην ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἢ τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐνέχουσι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἐπιφυλασσόμενος ὅπως ἐν καιρῷ προδῶ εἰς μακρὸν περὶ αὐτῶν ἀνάλυσιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

'Αδαμάντιος 'Αδαμαντίου.

β) Αἰ παρὰ τὸν 'Ἰλισὸν ἀνασκαφαί.

Κατὰ τὰς ἐνεργουμένας ἀπὸ 9ης μαΐου ἐ. ἔ. δαπάναις τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου χειρσονησίδος, ἣν σχηματίζει κάτωθεν τοῦ 'Ολυμπίου ὁ 'Ἰλισός, ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον τὸ διάγραμμα τοῦ ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ ναοῦ, οὗ μόνον τὸ ἱερόν βῆμα καὶ ἡ παρ' αὐτὸ κρύπτη εἶχε, κατὰ δεκέμβριον 1916 ἀποκαλύφθη. Διὰ συστηματικῆς ἐρεύνης τοῦ χώρου ὃν ὁ ἔθνικός γυμνασιτικός σύλλογος δι' ἐπιχώσεως εἶχε μεταβάλλει εἰς πλατεῖαν, ἀνευρέθησαν τὰ θεμέλια τῶν ἐξωτερικῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ, οἱ μεσότοιχοι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ νάρθηκος, αἱ βάσεις τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ κιονοστοιχιῶν, πέντε τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου (κατὰ τὴν πρόθεσιν, τὸ διακονικὸν καὶ τὰ διαμερίσματα τοῦ νάρθηκος) καὶ τέσσαρες καλῶς ἐκτισμένοι ὑπόγειοι τάφοι, πλὴν τῆς κρύπτῃς, κατὰ μῆκος τοῦ νάρθηκος, ἐξ ὧν δύο εἶναι τετράγωνοι καὶ δύο καμαρωτοί. Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν προσκτίσματα κατὰ τὴν Β πλευρῶν τοῦ ναοῦ, ἥτοι δύο τετράγωνα καὶ συνεχόμενα κτίσματα, ἐξ ὧν τὸ πρὸς τὸν νάρθηκα κείμενον, μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐκτισμένον καὶ ἔχον βάθος μὴ ἐξερευνηθὲν εἰσέτι, εἶνε πιθανότατα τὸ βαπτιστήριον ὁμοίως παρὰ τὴν κρύπτῃν ἀπεκαλύφθη σύμπλεγμα οἰκίσκων ἐχόντων ἐν τῷ μέσῳ τάφους ἐκτισμένους δι' ἐρυθροῦ κονιάματος ἐν εἴδει λάρνακος καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψουμένους.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐρεύνης ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ χριστιανικὸν τοῦτο κτίσμα ἦτο δρομικός ναός ἢ βασιλικὴ ἔχον μείζοντα μῆκος 57 50 καὶ πλάτος 23 50· τὸ μῆκος τοῦ κυρίως ναοῦ μετὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος εἶνε 48 00, τοῦ νάρθηκος ἔχοντος μῆκος 9 50. Ὁ ναός διηρεῖτο εἰς τρία κλίτη ἢ στοὰς καὶ εἶχε πλάγιον διασταυρούμενον κλίτος, οὗ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρᾶν ἦτο προσηρτημένον τὸ μαρτύριον, ἥτοι ἡ τετράγωνος ὑπόγειος νεκρικὴ αἶθουσα ἢ κρύπτη· ἡ κρύπτη αὕτη, ἡ ἀρχικῶς κοσμουμένη δι' ὀρθομαρμαρώσεως καὶ τοιχογραφιῶν, ὧν ἕχνη διακρίνονται εἰσέτι, καὶ ἐστεγασμένη διὰ θόλου. Ἡ δισωθήσαν τὰ τέσσαρα σφαιρικὰ τρίγωνα καὶ ἡ στεφάνη, ἔχει τρία ἀρκυσόλια ἥτοι ἀψιδωτοὺς τάφους κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἀνοίγεται χαμηλὴ θυρὶς, εἰς ἣν ὀδηγεῖ στενός διάδρομος ἔχων ὀκτὼ βαθμίδας, δι' ὧν κατέρχεται τις εἰς αὐτήν· τὸ μέχρι τῆς θυρίδος μέρος εὐρίσκειται ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἡ δὲ κρύπτη εἶνε τὸ πρῶτον πρόσκτισμα τῆς Β πλευρᾶς καὶ συνέχεται μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τοῦ πλαγίου κλίτους, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Ἡ τεχνολογία τῶν ἀνευρεθέντων πέντε τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου εἶνε μεγίστης σημασίας, καθόσον δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἑλληνιστοῦς τέχνης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων εἰς

τὴν κυρίως χριστιανικὴν τέχνην τῶν ἀπὸ τοῦ Θεοδοσίου μέχρι Ἰουστινιανοῦ χρόνων· οὕτω παρατηροῦμεν, ὅτι ἀφίεται κενὸν βάθος εἰς τὰς ἐντὸς κύκλων, ρόμβων, σταυρῶν κ. ἄ. παραστάσεις, ἡ γραμμὴ τοῦ κοσμήματος ἔχει λεπτότητα καὶ χάριν, ἡ πολυχρωμία εἶνε ἐπιτυχῆς, τὰ φυτικὰ κοσμήματα (φύλλα καὶ καρποὶ ἀμπέλου, φύλλα κισσοῦ, φύλλα δάφνης πλεκόμενα εἰς στεφάνους) σχηματίζονται μᾶλλον κατὰ φύσιν, ἐν ᾧ οἱ περιβάλλοντες ἢ πληροῦντες τὰ σχήματα πλοχομοί, τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν πτηνῶν, οἱ στρόβιλοι, οἱ ρόδακες τὰ λεπιδωτὰ κοσμήματα κ. ἄ. εἶνε ἐσχηματοποιημένα.

Ὅμοιαν τεχνολογίαν παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνευρεθέντων γλυπτῶν διακοσμητικῶν μελῶν, ἐξ ὧν διακρίνεται ἀρίστης τέχνης ἐπιστύλιον, ἔχον πέντε ζώνας, ἐν αἷς τὸ ἑλληνιστικὸν στοιχεῖον τοῦ κοσμήματος συμπλέκεται μετὰ τοῦ ἀνατολιζόντος παλαιοχριστιανικοῦ. τῆ βοηθία τοῦ τρυπάνου κατὰ τρόπον δεικνύοντα τὴν προτίμησιν ἀνατολικῶν θεμάτων.

Δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα καὶ ἰωνίζουσα· βάσεις κίωνων (κατασχεθέντα παρὰ τῷ ζυθοπόλῃ Δ. Τριβέλι καὶ ἐκ τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου προερχόμενα) δεικνύουσι τὸν διάκοσμον τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος τῶν τμημάτων τοιχογραφιῶν, ἐν οἷς παρατηρεῖται διπλοῦν καὶ τριπλοῦν κονίαμα, τὸ προβάλλον πανταχοῦ τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου, μαρτυρεῖ τὴν διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησιν τῆς παρὰ τὸν 'Ἰλισὸν βασιλικῆς καὶ τὴν κατὰ κειροὺς ἀνανέωσιν τῶν τοιχογραφιῶν τούτων.

Τέλος τριάκοντα, τεθραυσμένα κατὰ τὸ πλεῖστον, πῆλιναι λυχνίαὶ μετὰ σταυρῶν καὶ χριστιανικῶν συμβόλων, ἐν τῷ ἱερῷ βήματι καὶ τῇ κρύπτῃ ἀνευρεθῆσαι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ δεκεμβρίου, πείθουσιν ὅτι τὸ ἀνευρεθὲν κτίσμα ὡς τὸ παλαιότατον ἐν Ἀθῆναις χριστιανικὸν μνημεῖον ἐνέχει μεγάλην ἀξίαν καὶ ὅτι αἱ ἀνασκαφαί τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τῶν μεσαιωνικῶν Ἀθηνῶν χώρου πρέπει νὰ συνεχισθῶσι· τὴν συνέχισιν τῶν ἀνασκαφῶν ἀπαιτεῖ ἡ ἔρευνα τοῦ βαπτιστηρίου, ἡ ἐκκαθάρισις τῆς ἐπιχωματώσεως τῶν κλιτῶν, ἡ ἔρευνα τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ αἵθριου τῆς βασιλικῆς καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ βράχου τῆς Πέτρας χώρου, δι' ἣς θὰ ἐξακριβωθῇ καὶ τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ 'Ἰλισοῦ ζήτημα.

Λεπτομερὴς μελέτη περὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης τῆς βασιλικῆς μετὰ τῶν ἀναγκαιῶν σχημάτων καὶ εἰκόνων δημοσιευθήσεται προσεχῶς.

Γεώργιος 'Α. Σωτηρίου.

γ) Περίκλειον 'Ωδεῖον.

Τέταρτον ἔτος ἤδη συνεχίζομεν τὰς ἐν τῷ 'Ωδεῖῳ τοῦ Περικλείου δαπάναις τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἐνεργουμένας ἀνασκαφὰς. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν ὑπὸ τῆς ἐταιρείας ἐξαγορασθεισῶν τριῶν μικρῶν οἰκιῶν ἀνεσκαφῆ ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ ὑπὸ τούτων κατεχόμενος χώρος.

Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εἰς φῶς ἔλθοντα λείψανα θεμελιῶν τοῦ 'Ωδεῖου τούτου ὡς καὶ τὰ συναφῆ εὐρήματα ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικὰ, ἔσχον δὲ τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ὥστε σήμερον δύναται ἤδη

μετ' ἀσφαλείας νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἀνεκαλύφθη οὐ μόνον ἡ θέσις ἐνθα ἔκειτο τὸ 'Ωδεῖον, ἀλλὰ καὶ τμήμα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος.

Τὰ μέχρι τοῦδε τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ταύτης παρίσματα ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ἐν τε τῇ 'Αρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι καὶ τοῖς Πρακτικαῖς τῆς Ἐταιρείας τῶν ἐτῶν 1914-1916.

Ἡ καταστροφή τοῦ 'Ωδεῖου τούτου ἦτο ἡμῖν γνωστὴ ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος γενομένη κατὰ τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιορκίαν τῶν Ἀθη-

νῶν, ὡς καὶ ἡ πεντήκοντα ἔτη ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν συντελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας 'Αριοβαρζάνου ἀνοικοδόμησις· ἐκ τούτου δὲν εἶχομεν βεβαίως πολλὰς ἐλπίδας περὶ ἀνευρέσεως αὐτοῦ ἐν καλῇ καταστάσει. Ἄγνοοῦμεν δὲ ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ 'Αριοβαρζάνου γενομένη ἀνοικοδόμησις συνετελέσθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου. ὅπερ ἦτο, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, περιφερές. Ἴσως εἶχε σχῆμα τὸ σύνθετος ἐν τῇ Μικρασιατικῇ καὶ νησιωτικῇ Ἰωνίᾳ ἀπὸ τῆς F' πΧ ἑκατονταετηρίδος, οἷον εἶχε πιθανῶς ἡ ἐν Σπάρτῃ σκιάς, ἣν ἐκδοκίμησε Θεόδωρος ὁ ἐκ Σάμου.

Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα ἤδη παραλληλόγραμμος στοά, ὡς καὶ ἡ ὑψηλότερον ὀριζόντιος διάταξις τοῦ βράχου χάριν τῶν καθισμάτων καὶ τῆς κιονοστοιχίας, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ 'Αριοβαρζάνου ἀνοικοδομηθὲν 'Ωδεῖον δὲν ἔλαβε τὸ ἀρχικὸν περιφερές σχῆμα, ἀλλ' ἐτροποποιήθη ὡς νῦν ὁράται.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ 'Ωδεῖου ὑπῆρξε τελεία, ὡς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρατηρήθη αὐτῇ ἤρξατο ἀπὸ παλαιῶν χρόνων, σὺν τῇ παρῶν δὲ τῶν αἰώνων ἐρείπιον γενόμενον ἐχρησίμευσεν ὡς λατομεῖον τῶν περιόικων. Τὸ ὕλικόν αὐτοῦ διεσπάρη χρησιμοποιοῦν ἐἰς μεταγενέστερα οἰκοδομήματα, ὧν πολλὰ τεμάχια εὑρέθη ἐν τῇ παρακειμένῃ 'Ασκληπιείῳ καὶ τῇ θεᾷ τοῦ Διονύσου, περὶ ὧν ἀναφέρομεν ἐν προηγουμένῃ ἐκθέσει (ΑΕ 1914 151). Ἐπίσης ἡ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ 'Ωδεῖου εὑρεσις μεγάλῃ ἀσβεστοκαμίνου μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλῃς καταστροφῆς,

ἣτις ἐγένετο διὰ τῆς ἀσβεστοποιήσεως τοῦ ὕλικου αὐτοῦ Πάντως ὁμοῦ ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νοτιᾶν πλευρὰν πολλοὶ λίθοι αὐτοῦ θὰ κατέπεσον καταχωσθέντες ἀπὸ τοῦ ὑπερκειμένου χώρου καὶ ἴσως εὑρεθήσονται ἐκεῖ, ἀνασκαπτομένου τοῦ ἐδάφους τοῦ ὑπὸ τὰς παρακειμένας οἰκίας. Διὰ τοῦτο ἡ σκαφικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς σημερινῆς λεωφόρου, τῆς πρὸ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου κειμένης, ἀπαλλοτριουμένου τοῦ χώρου τῶν ἐκεῖ πενιχρῶν οἰκιῶν πρὸς ἐντελῆ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους.

Ἡδὴ ἐπναλαμβανομένων τῶν ἀνασκαφῶν θέλομεν προχωρήσει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἔνθα προεκτείνεται ἡ ἀποκαλυφθεῖσα στοά, ἐλπίς δὲ ὑπάρχει ὅτι θέλει ἀποκαλυφθῇ ὁλόκληρος ὁ χώρος ὡς καὶ ἡ εἴσοδος πιθανώτατα τοῦ 'Ωδεῖου. Ἡ ἐπίχουσις ἐν τούτῳ τῷ μέρει εἶναι ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους μεγαλειτέρα, ἐλπίζεται δὲ ὅτι καὶ ἡ διατήρησις αὐτοῦ θὰ εἶναι καλλιτέρα.

Οὕτω δὲ θὰ εἶναι δυνατόν νὰ λυθῶσι τὰ συναφῆ πρὸς τὸ ἀποκαλυπτόμενον μνημεῖον οἰκοδομικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ προβλήματα, διότι πρωτοφανὲς ἐν 'Αθῆναις καὶ ὅλως ἰδιόρρυθμον ἦτο τὸ προκείμενον 'Ωδεῖον τοῦ Περικλέους, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον ὅτι εἶχε ποιηθῆ κατ' ἀπομίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

'Αθῆνησι.

Π. Καστριώτης.

Β') 'Ερμιονίδος.

Εἰς τὸ μουσεῖον Ναυπλίας ἐκόμισα ἐξ 'Αθηνῶν ἐντὸς κιβωτίου 98 τεμάχια πήλινα ἐκ τῶν ἐν 'Ερμιονίδι ἀνασκαφῶν μου (τοῦ 1909). Τὰ πλεῖστα τούτων εἰσὶν ἀγγεῖα καὶ τινα εἰδῶλια τῶν ὑστέρων 'Ελληνικῶν

χρόνων. Ἐπίσης συνεκόμενα καὶ τινα ἄλλα ἀρχαῖα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφὰς ἐκ τῆς 'Αργολίδος.

'Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Γ') Θέρμου.

Παρὰ τὸν Θέρμον ἐπερατώθη ἡ δι' ἀνασκαφῆς ἐξερεύνησις τοῦ ὑπὲρ τὸ χωρίον Ταξιάρχην ἱεροῦ. Ἀντὶ τοῦ νομισθέντος βάρους ἐβεβαιώθη μικρὸς ναῦκος, 5 75 × 4 00. Ὁ πέρις ἀποκαλυφθεῖς μεγαλύτερος ναὸς εἶχε διαστάσεις 11 25 × 7 50. Καὶ οἱ δύο περὶ τὰ 2 μ. ἀπέχοντες ἀλλήλων ναοὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν αὐτὴν λατρείαν. Διότι ἐν μὲν τῷ σηκῷ τοῦ μεγαλύτερου ἐτελοῦντο θυσίαι, ὅπως ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς τοῦ Πριναῖ τῆς Κρήτης, πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦ μικρότερου εὑρέθη τεμάχιον μαρμαρίνου ἀγάλματος, ὅπερ μετ' ἄλλων ἐκεῖ πλησίον εὑρεθέντων πηλίνων εἰδωλίων ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ μικρότερος οὗτος οἶκος τῆς θεότητος ἐχρησίμευσεν ὡς θησαυρὸς τῶν ἀναθημάτων. Καὶ οἱ δύο ναοὶ ἐκτίσθησαν κατὰ τὸν 6ον πΧ αἰῶνα, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν τύπων τῶν ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων.

Ἐν Θέρμῳ ἐξηκολούθησα τὰς περὶ τὰ ἐλλειψοειδῆ κτίσματα ἐρεῦνας. Ταῦτα ἀνήκουσιν ἤδη ἐναργῶς εἰς τοὺς ὑστερομυκηναϊκοὺς χρόνους διὰ τὴν ἐμφάνισιν πλειόνων χαρακτηριστικῶν ὀστράκων. Παρουσιάζουσι δὲ πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἀνάπτυξιν, ἣς εἶναι ἐπιδεικτικὰ τοιαῦτα καμπυλόγραμμα κτίσματα. Ἐπιμυκνόνται, διακρίνονται δι' ἐγκαρσίων τοίχων εἰς πλεῖονα διαμερίσματα καὶ μεγεθύνονται συνενοόμενα καταλλήλως μετ' ἄλλου. Μέγα εἶναι οὕτω τὸ περὶ ταῦτα ἐνδιαφέρον. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη μακροτέρας ἐργασίας, ὅπως πᾶσαι αἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι τελείως σαφηνισθῶσι.

Κωνσταντῖνος Α. Ρωμαῖος.

Δ') Κορινθίας.

Τῇ 16ῃ ἀπριλίου 1916 μετεκόμισα εἰς τὸ μουσεῖον Παλαιᾶς Κορινθίου ἀρχαῖα κατατεθειμένα ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ γυμνασίου Νέας Κορινθίου. Ταῦτά εἰσι τριάκοντα καὶ ἕξ τὸ ὅλον, ἅτινα διὰ πρωτοκόλλου παρέλαβον παρὰ τοῦ γυμνασιάρχου κ. Π. Χαϊδοπούλου. Τούτων τὰ πλεῖστα εἰσι τεμάχια μαρμαρίνου γλυπτῶν, οἷον κεφαλαί, χεῖρες, πόδες κλπ. ἡκρωτηριασμένα μέλη ἀγαμάτων καὶ ἀγαματίων, εἶτα ἀγγεῖα τινα, οἷον λήκυθοι, βουμβυλίοι, ὕαλινα ποτήρια, κλπ. καὶ ἄλλα τινα ἀρχαῖα.

Τῇ 19ῃ ἀπριλίου 1916 κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τάφρων πρὸς κατασκευὴν θεμελίων τοῦ ἀνεγερθέντος ἑκτοτε ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου λόφου, ὅπου τὰ στρατιωτικὰ παραπήγματα Νέας Κορινθίου, ἀπεκαλύφθησαν πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι, οὓς κληθεῖς ἀνῶρυφα ἀπὸ τῆς 19ῆς ἀπριλίου μέχρι 3ῆς μαΐου. Οἱ τάφοι οὗτοι, δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν οἱ πλεῖστοι κατασκευασμένοι ἐκ πυρίνων λαρνάκων, περιεῖχον δ' ἐν ὅλῳ εἴκοσι καὶ δύο ἀγγεῖα καὶ ἐν μικρὸν χαλκοῦν κά-

τοπτρον. Ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς διακοσμῆσεως τῶν ἀγγείων τούτων μελανομόρφων καὶ μελαμδαφῶν κυλίκων, σκύφων, ληκυθίων κλπ, πάντων κοινῆς τύπου καὶ τέχνης) ἐξάγεται ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς καλοὺς 'Ελληνικοὺς χρόνους. Τῇ 4ῃ ἰουνίου χωρικός τις ἐν Παλαιᾷ Κορινθῷ ἀνορύσσων φρέαρ ἀνεκάλυψε δύο τετραγώνους στήλας ἐν σχήματι 'Ερμῶν, ἐφ' ὧν εἰσι κεχαραγμένα ἀγωνιστικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπὶ τούτων ἀναγράφονται πλεῖστοι νικηταὶ συνωρίδος, κέλητος, τεθρίππου, σαλπίσματος, εἶτα ἐν τῇ ποιήσει, κιθάρᾳ, αὐλῷ, ἐγκωμιογραφίᾳ κλπ· ταύτας μετεκόμισα εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον. Τῇ 2ῃ ἰουλίου μετεκόμισα ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δημαρχείου Νέας Κορινθίου εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον πέντε τεμάχια γλυπτῶν μαρμαρίνου, ἧτοι: 1) ἀπότμημα ἀναθηματικὸ ἀναγλύφου ἐκ τοῦ τύπου τῶν «νεκροδείπνων», 2) κεφαλὴν γυναικὸς Ρωμαίας(;) 3) τεμάχια Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, 4 καὶ 5) δύο τεμάχια ἐπιτυμῆδος ἀναγλύφου, ἐφ' ὧν παρίσταται κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου.

Τῆ 12ῃ ἰουλίου ἠρξάμην τῆς ἀνασκαφῆς ἀρχαίου παρὰ τὸ Λέχαιον ἐν θέσει «Διαβατικῆ» Ρωμαϊκοῦ κτίσματος, ὅπερ εἶχεν ἀνασκάψει πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ χώρου τούτου Θεοφάνης Ρέντης. Τοῦτο εἶχεν ἀνασκαφῆ τότε ὄλως ἀνεπισημόνως, μετὰ τινα δ' ἔτη κατεχώσθη ἐκ νέου, οὕτω δὲ οὐδὲν περὶ τούτου ἦν γνωστόν, διότι καὶ οὐδεμίαν ἐγένετο ποτὲ δημοσίευσιν. Ἦδη μετὰ μὲν ἔργασίαν ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον τὸ ἐρεῖπιον τοῦτο, ἐπιστοποιήθη δὲ ὅτι ἦτο Ρωμαϊκὴ ἔπαυλις, ἣτις βραδύτερον μετεποινήθη, πιθανόν, εἰς λουτρόν, τέλος δ' εἰς χριστιανικὸν ναόν.

Τὸ μᾶλλον ἀξιόλογον τοῦ κτίσματος τούτου εἶνε τὸ ἐκ πολυχρόμων μαρμαρίνων πλακιδίων κεκαλυμμένον δάπεδον, οὗ μόνον ἐλάχιστα τμήματα διεσώθησαν. Τὰ πλακίδια ταῦτα σχηματίζουσιν ἐν εἴδει ψηφωτοῦ ποικιλώτατα καὶ ὄραϊα γεωμετρικὰ σχήματα, ὅσων ῥόμβους, ἀδάκια, συμπεπλεγμένους κύκλους κλπ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον μετεκόμισα πέντε κορινθιακά κιονόκρανα βυζαντιακοῦ τύπου τοῦ Ε' αἰῶνος ἐκ τῆς ἐν Ν. Κορίνθῳ οἰκίας χήρας Θεοδώρου εἰς τὸ μουσεῖον Π. Κορίνθου.

Τὰ κιονόκρανα ταῦτα ἀνήκον εἰς τὸν ἀποθανόντα Θ. Ρέντην, ὅστις εἶχεν ἐνεργήσει ἀνασκαφῆς ἰδίαις δαπάναις πολλαχού τῆς Κορινθίας, ἐν δὲ τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ, ἣν κατόπιν ἐπώλησεν εἰς τὸν νῦν ἰδιοκτήτην, ἐκτός τῶν κιονοκράνων τούτων εἰσὶ κατατεθειμένα καὶ ἄλλα τινα ἀρχιτεκτονικὰ μελῆ βυζαντιακοῦ τύπου.

Εἰς τὸ ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ μουσεῖον μετεκόμισα παραχωρηθέντα προθύμως ὑπὸ τῆς κ. Σοφίας Θ. Ρέντη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κ. Χρίστου Ρέντη τὰ ἑξῆς:

1) Ἀνάγλυφον (ἠχρωτηριασμένον) παριστῶν ἀμαζόνα ἔφιππον ἐν καλπασμῶ.

2) Ἀπότμημα μαρμαρίνης λάρνακος, ἐφ' οὗ σειραὶ γλυφῶν, ὅσων ταινίαι, κανόνες, λέσδιον κύμα κλπ.

3) Ἔτερα τεμάχια τῆς αὐτῆς λάρνακος μετ' ὁμοίων γλυφῶν.

4) Κολοσσαία μαρμαρίνη κεφαλὴ λόντος προερχομένη ἐξ ὑδρορροῆς ἀρχαίου ναοῦ.

5) Βάσις μαρμαρίνου ἀγάλματος, ἐξ οὗ σώζονται οἱ δύο πόδες μετὰ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἱματίου καὶ παραπλεύρως κορμὸς δένδρου.

6) Ἐπιτύμβιος πλάξ μαρμαρίνη, ἐφ' ἧς παρίσταται ἀνακεκλιμένος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἀνὴρ πωγωνοφόρος εἰς φυσικὸν μέγεθος ἔχων γυμνὸν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ὀσφύος. Ἐλλείπουσιν ἀμφοτέραι αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος τῶν μηρῶν. Τὸ γλυπτὸν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τεμαχίων.

7) Μαρμαρίνη λεκάνη ἐν εἴδει ἀναδρυτηρίου διακεκοσμημένη διὰ γλυφῶν. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιπέδου ἐπιφανείας εὐρηται ἐπιγραφὴ βωμαϊκῶν χρόνων.

8) Στήλη ἐπιτύμβιος, ἐφ' ἧς μεταξὺ δύο παραστάδων παρίσταται γυνὴ ἀνακεκλιμένη ἐπὶ κλίνης, παρ' αὐτὴν δ' ἀνὴρ μεσήλιξ, τιθεὶς ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῶν τραπέζης πόπανα ἄνωθεν:

ΑΠΩΛΛΩΝΙΑ
ΕΟΥΠΩΡΙΑ

9) Βάσις ἡμικυκλικὴ ἐκ πηλοῦ, ἐφ' ἧς δύο ἀντιμέτωποι ἵπποι.

10) Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀνδριάντος παριστῶν τὸ ὀπισθεν τῆς ὀσφύος μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν μηρῶν.

11) Πέντε τεμάχια πηλίνης κορωνίδος ἐκ θειρικοῦ ἀρχαίου κτιρίου.

Ἐκτός τῶν ἀνωτέρω παρέλαβον ἐκ τῆς οἰκίας Ρέντη καὶ ἀνάγλυφον κεφαλὴν Μεδούσης, φέρουσαν ὀπισθεν σταυρόν, ἣν καὶ ἀπέστειλα κατ' ἐπιθυμίαν τῆς κ. Ρέντη εἰς τὸ ἐν Ἀθῆναις Χριστιανικὸν μουσεῖον.

Ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ ἐξηκολούθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος καὶ αἱ ἀπὸ εἰκοσαετίας ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς σχολῆς ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαί. Κατὰ ταύτας ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Hill πολλοὶ τάφοι μετὰ κτερισμάτων τῶν καλῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἡ αὐτὴ σχολὴ διὰ τοῦ αὐτῆς γραμματέως κ. Blegen ἀνέσκαψεν ἐν μὲν τῇ θέσει «Κοράκου» παρὰ τὸ Λέχαιον μυκηναϊκοῦ καὶ προμυκηναϊκοῦ συνοικισμοῦ λείψανα, παρὰ δὲ τὸ χωρίον Ἐξαμίλλια προϊστορικοῦς τάφους.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Ε) Ναυπλίας.

Ἐν τῷ μουσεῖῳ Ναυπλίου, ὅπερ ἐτακτοποίησα κατὰ τὸ προπαραελθὸν ἔτος, ἐξηκολούθησα τὴν σύνταξιν τοῦ εὐρετηρίου, ἐν ᾧ κατέγραψα καὶ ἀπεικόνισα πλέον τῶν διαγλιφῶν ἀρχαίων, εἶτα δὲ διεκόμισα διὰ πολλῶν γυφίνων ἐκμαγείων ἐκ γλυπτῶν ἐν Ἀργολίδι εὐρεθέντων καὶ διὰ τῆς ἀναρτήσεως ὄραϊων πολυχρόμων πινάκων τῶν τοιχογραφῶν Τίρυνθος, οὓς εἶχεν ἐκτελέσει ὁ κ. Gilliéron, ἐδωρήσατο δὲ πρὸς τὸ μουσεῖον Ναυπλίου ὁ διευθυντὴς τῆς Γερμανικῆς σχολῆς κ. G. Karo. Περσιονέλεξά δ' ἐκ Ναυπλίου καὶ τῶν περιχώρων τὰ ἑξῆς γλυπτὰ, ἅτινα κατέθηκα ἐν τῷ εἰρημένῳ μουσεῖῳ:

1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον (ὑψ. 0 60, πλ. 0 32, πάχ. 0 07), ἐφ' οὗ παρίσταται γυνὴ πεπλοφόρος μετὰ τοῦ τέκνου. Καὶ ἄνωθεν μὲν φέρεται:

ΟΥΕΣΠΙΚΙΑΠΩΛΛΗ

κάτωθεν δὲ:

ΛΙΚΙΝΙΟΣ ΙΟΥΚΟΥΝΔΟΣ
ΠΑΤΡΩΟΣ

2) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον (ὑψ. 0 74, πλ. 0 34, πάχ. 0 09). Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ἐντός τετραγώνου πλαίσιου ἀνὴρ πεπλοφόρος, ἄνωθεν δὲ ναῦς μετὰ ἰστίου καὶ κώπης. Καὶ ἡ μὲν πρῶτα ἔχει σχῆμα νήσεως, ἐπὶ δὲ τῆς πρύμνης παρίσταται ἀστὴρ· κάτωθεν τῆς νεῶς:

ΜΗΝΟΦΙΛΕ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ

Ἀμφοτέρω τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἐδωρήσατο τῷ μουσεῖῳ ὁ ἐν Ναυπλίῳ ξενοδόχος κ. Ν. Κόντος.

3) Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον τετραγώνου διαγωνίως εἰς δύο μεγάλα τεμάχια ὑψ. 1 11, πλ. 0 55 (ἀετώμ. 0 61), πάχ. 0 10. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται τρεῖς πεπλοφόροι μορφαὶ ὑπὸ ἀψιδωτῶν πρόσωπον. Ἄνωθεν τὸ ἐπιτύμβιον τοῦτο στέφεται ὑπὸ ἀετώματος, ἐπὶ δὲ τῆς ζυφοῦ-

ρου φέρεται:

ΣΩΤΗΡΙΩΝ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΝ
ΧΑΙΡΕ ΧΑΙΡΕ

Τοῦτο ἐκόμισα εἰς τὸ μουσεῖον ἐκ τοῦ ξενοδοχείου «Μ. Βρετανίας» τοῦ κ. Χιλέλη ἐν Ναυπλίῳ.

4) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἀπολλῶνον ἄνωθεν εἰς ἀέτωμα, ὑψ. 0 70, πλ. 0 50· τοῦτο κατέσχον ἐν Ἀργεῖ, ἦτο δὲ πρότερον ἐν τῷ χωρίῳ Πυργέλα τῆς Ἀργολίδος. Ἐπὶ τούτου παρίσταται γυνὴ καθημένη καὶ πρὸ αὐτῆς παιδίσκη κρατοῦσα πυξίδα μετὰ κοσμημάτων. Ὑπὸ τὴν παράστασιν ταύτην εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἔμμετρος ἐπιγραφὴ (τετράστιχον ἔλεγείον):

ΠΑΤΡΟΣ ΕΡΩΤΟΣ ΟΡΑΣ
ΕΥΑΜΕΡΩ ΗΔΕ ΤΕ
ΚΟΥΣΗΣ ΜΟΣΧΙΟΥ
ΟΚΤΑΕΤΗ ΠΑΙΔΑ ΚΑ
5 ΤΑ ΦΘΙΜΕΝΗΝ
ΔΕΙΡΗΝ ΠΝΙΧΘΕΙΣΑΝ
ΑΦΕΛΚΕΟΣ ΕΚΤΑΝΕ
ΜΟΙΡΑ ΑΜΦΟΤΕΡΟΥΣ
ΠΕΝΘΕΙ ΠΑΡΘΕΜΕΝΗ

10 ΤΟΚΕΑΣ

πατρός Ἐρωτος ὄρας, Ἐυαμερῶ ἠδὲ τε, Κούσης
Μοσχίου, ὀκταετῆ παιδα κα, ταφθιμένην,
ἦν, δειρὴν πνιχθεῖσαν γὰρ ἔλκεος ἔκτανε μοῖρα
ἀμφοτέρους, πένθει παρθεμένη, τοκέας.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Φ') Τεγέας.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνέβη καὶ τι θλιβερώτατον γεγονός, ἡ ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Τεγέας (Πιαλί) κλοπὴ τῆς ὠραιότητος ἀρχαίας κεφαλῆς γυναικός. πρότερον μὲν ὡς *Ἀιολάντης* φερομένης, τελευταῖον δ' εἰς *Υγίαιαν* μεταδαπτισθείσης. Ἡ κλοπὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν νύκτα (19/20 δεκεμβρίου) διὰ τῆς ὀπισθίας αὐλείου θύρας τοῦ μουσείου, ἧς ἀφῆρσαν οἱ κλέπται ἐκ τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς φεγγίτου τὸν ὀπισθεν μοχλὸν καὶ οὕτω ἀνενοχλήτως ἐξήγαγον ταύτην διὰ τοῦ μανδροτοίχου τῆς αὐλῆς, ὅστις δὲν εἶνε οὐδόλως ὑψηλός.

Τὴν κεφαλὴν ταύτην εἶχεν ἀνεύρει κατὰ τὸ 1908 ὁ ἐταῖρος τῆς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς κ. *Mendel*, εἶνε δ' ἐκ τῶν ἀρίστων γλυπτῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Δ' πιθανόν, αἰῶνος. Δυστυχῶς παρὰ πάσας τὰς γενομένας ἐρεῦνας οὐδὲν ἔγνος τῆς σημαντικότητος ταύτης κλοπῆς ἀνεκαλύφθη.

Ἀλέξανδρος Φιλαδέλφους.

Ζ') Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἐφέτεια ἔργα.

Ἐν τῇδε τῇ ἐτείᾳ γενήσονται ἀναλώμασι τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας αἱ ἐξῆς σκαφικαὶ καὶ ἄλλαι ἐρευναί:

α') Ἀττικῆς: Ἀθηνῶν 1) τῆς ἐφ' Ἰλισῶ βασιλικῆς, ὑπὸ *Γ. Σωτηρίου* (πρὸ ἄ. σ. 106).

2) Περικλείου Ὀιδείου, ὑπὸ *Π. Καστριώτου* (πρὸ ἄ. σ. 106).

» δῆμων ἐρευναί, ὑπὸ *Γ. Γαρδίκου*.

β') Ἀμφιαρείου, ὑπὸ *Β. Λεονάρδου*.

γ') Γερακίου, ὑπὸ *Α. Ἀδαμαντίου*.

δ') Ἐπιδαύρου, ὑπὸ *Π. Καββαδίου*.

ε') Ἐρετρίας, ὑπὸ *Κ. Κουρουνιώτου*.

ϛ') Θελπούσης, ὑπὸ *Γ. Οἰκονόμου*.

ζ') Θεσσαλίας: Γόννων καὶ Δημητριάδος, ὑπὸ *Α. Ἀρβανιτοπούλου*.

η') Καλαβρῶτων ἐπαρχίας (τοπογραφικῶν καὶ ἄλλων ἐρευνῶν συνέχεια), ὑπὸ *Γ. Παπανδρέου*, πρώην γυμνασιάρχου.

θ') Μιστρᾶ, ὑπὸ *Α. Ἀδαμαντίου*.

ι') Νικοπόλεως, ὑπὸ *Α. Φιλαδέλφους*.

ια') Χριστιανικῶν μνημείων ἐρευναί, ὑπὸ *Κ. Ζησίου*.

Ἐκδοθήσεται τόδε τὸ τεύχος (1^{ον} καὶ 2^{ον}: σ. 1-110) τῆ 12 7 17.

εικόνες της ΑΕ 1917.

σελ.	είκ.	
2	1	Θεσσαλίας επιγραφή: προξενία.
3	2	- - - - - άπελευθερώσεις.
11	3	- - - - - προξενία.
12	4	- - - - - άπελευθερώσεις.
13	5	- - - - - »
»	6	- - - - - »
16	7	- - - - - Χυρετιέων και Έβρικινέων όροι.
19	8	- - - - - άπελευθερώσεις.
20	9	- - - - - »
21	10	- - - - - »
»	11	- - - - - »
26	12	- - - - - »
27	13	- - - - - »
28	14	- - - - - »
31	15	- - - - - »
32	16	- - - - - »
»	17	- - - - - »
34	18	- - - - - »
35	19	- - - - - »
38	1	Σκοτούσης επιγραφή (ΔΕΟ 1908/11 42 ₄).
39	{ 1	Άμφιαρείου βωμού στήλη (IG VII 421).
	{ 2	» » » »
41	3	» Άττικόν ψήφισμα του πΧ 328/7.
49	1	Νικοπόλεως: χριστιανικής βασιλικής ιχνογραφία.
50	1α	- - - - - ψήφωμα: ταῶς.
»	2	- - - - - γέρανος.
51	3	- - - - - όρνις.
»	4	- - - - - άλεκτρυών.
52	5	- - - - - όρνις.
»	6	- - - - - ταῶς.
53	7	- - - - - νήσσαι, όρνις.
54	8	- - - - - άλεκτρυόνες δύο.
»	9	- - - - - όρνις.
55	10	- - - - - άμφορεύς, πτηνά ραμφοκοπούντα βότρυς.
56	11	- - - - - καρποί, πτηνά, επιγραφή.
57	12	- - - - - δένδρον, τέσσαρα πτηνά.
58	13	- - - - - ζῶα, φυτά, καρποί.
59	14	- - - - - ζῶα, ἄνθη, καρποί.
60	15	- - - - - ζῶα, φυτά, επιγραφή, σπειρομαϊάνδρος.

σελ.	είκ.	
61	16	- - - - - άμφορεύς, πτηνά κόπτοντα βότρυς, έννέα ταῶ.
»	17	- - - - - πτηνά, ἰχθύες, καρποί, σπειρομαϊάνδρος.
63	18	- - - - - άμφορεύς, πτηνά ραμφοκοπούντα βότρυς.
64	19	- - - - - ταῶς.
65	20	- - - - - ζῶα, φυτά, σπειρομαϊάνδρος.
70	21	(») Μαδηβάς (Συρία): ψήφωμα: δένδρα ζῶα μαϊάνδρος («Σιών» 1904 είκ. VI).
»	22	- - - - - ζῶα ἐν κύκλοις («Σιών» 1904 είκ. VII).
71	23	- - - - - δένδρον («Σιών» 1904 είκ. XI).
73	1	ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ ἐπιθήματος ἀπότμημα (ΑΕ 1915 ₁₅).
74	2	ἐν Ραβέννη: σαρκοφάγου πλευρά (Kraus GCK I 253 208).
»	3	ἐν τῷ λ. Θησειῷ ἐπιστυλίου ἀπότμημα.
75	4	ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ κιονοκράνου ἀπότμημα.
79	1	(χειρόγραφον εἴκασμα): Ἡπίονη μετὰ Ἰανίσκου καὶ χήν.
80	2	(ΑΕ 1909 149 είκ. 10): » μετὰ χήνός καὶ Ἰανίσκου.
»	3	Ἰανίσκος μετὰ χήνός πατῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ βωμοῦ.
»	4	» » » »
»	5	(ΑΕ 1909 138 είκ. 8): Ἰανίσκος μετὰ χήνός.
81	6	(» » » » 4): » » » »
82	7	(» » » » 6): » ἄγχων χήνα.
»	8	(» » » » 7): » ὀκλάζων ἄγχων χήνα.
»	9	Ἰανίσκος στραγγαλιζῶν χήνα.
83	10	Μύητος νόμισμα.
»	11	Ἡτόνος ἢ Παιοπλῶν νόμισμα.
85	12	(ΑΕ 1909 159 είκ. 11): Ἀσκληπιός παῖς καὶ Τρυγῶν νόμφη.
88	13	Ἀσκληπιοῦ θυγάτριον μετὰ χήνός.
»	14	» » » » »
90	15	(ΑΕ 1909 163 είκ. 13): Ἀσκληπιός παῖς.
»	16	(» » » » 12): Ἀσκληπιός παῖς καὶ Αὐτόλαος.
95	17	ἐκκλησία Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Κολώνας (ὁδ. Εὐριπίδου).
97	18	μολυβδόβουλλον: Παναγία ἢ Ἐλεοῦσα.
98	19	ἀθλητοῦ ἄγαλμα (ἐν Κωνσταντινουπόλει: <i>Hollaender</i> <i>Medicin und Plastik</i> είκ. 205).
»	20	ἀθλητοῦ ἀνάγλυφον (ἐξ Ἀθηνῶν: AAM 2725).
99	21	(Καμπούρογλους Ἱστορ. Ἀθην. Β' 182): κίων λατρευ- τικός (πρὸς Ν τῆς ἀκροπόλεως).
»	22	τὸ αὐτό, ὡς νῦν ἔχει.
100	23	κίων λατρευτικός (ἐν Τεκείοῦ Μακεδονίας).
102	24	κίων λατρευτικός (ἐν Κολωνακίῳ Ἀθηνῶν).

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος·

Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας συμβούλων. Τὰς ἐπιστολάς ἐπιγράφει Βασιλεῖω Λεονάρδω, διευθυντῇ τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου.

Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὐρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἐταιρείας ἀνασκαφῶν, πᾶσαι διὰ βραχείων καὶ ἐν γλώσῃ καθαρειούσῃ τε καὶ εὐπρεπεῖ συντεταγμέναι.

Ἐκδίδονται κατ' ἔτος τέσσαρα τεύχη σχήματος τετάρτου ἀποτελοῦντα τόμον ἕξ καὶ ἐνενηκόντα σελίδων καὶ πλέον μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων, ὅποταν δέη· τιμὴ δὲ τοῦ τόμου ἐκάστου πέντε καὶ εἴκοσι δραχμαί.

Οἱ τῶν πραγματεῶν συγγραφεῖς λαμβάνουσι τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου ἐκάστου, ἔλλογουμένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, δραχμὰς ἑβδομήκοντα καὶ τῶν ἑαυτῶν πραγματεῶν ἀντίτυπα ὅπόσ' ἂν βούλωνται καταβάλλοντες τῷ τυπογράφῳ τὴν τιμὴν.

Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ.

Ἡ ΑΕ διαμειβεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

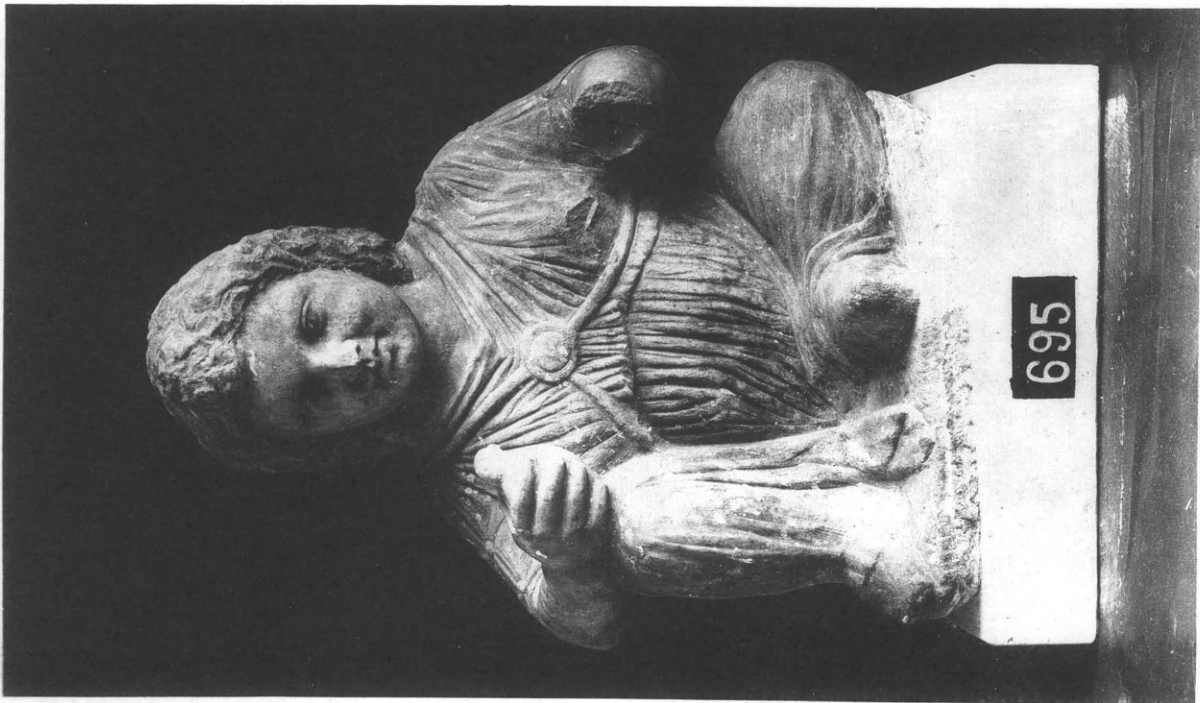
Βιβλία ἀρτιφανῆ·

	δραχ.
Γλυπτὰ τοῦ Ἀθηνῆσιν Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, κατάλογος περιγραφικός· ὑπὸ Π. Καββαδίου· τόμος 1ος: ΑΑΜ 1-1044. Σχῆμα 8ον, σελίδες 504. 1890/2	8.—
Γλυπτὰ τοῦ Ἀθηνῆσιν Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, κατάλογος περιγραφικός· ὑπὸ Π. Καστριώτου· τόμος 1ος: ΑΑΜ 1-2725. Σχῆμα 8ον, σελίδες 436. 1908	5.—
Guide illustré du musée national d'Athènes· par V. Stais· volume I.: Marbres et bronzes· II ^e édition. Σχῆμα 16ον, σελίδες XVI καὶ VIII καὶ II καὶ 376, μετὰ πολλῶν εἰκόνων. 1910	5.50
volume II.: Collection mycénienne. Σχῆμα 16ον, σελίδες XVI καὶ 172, μετὰ πολλῶν εἰκόνων. 1909	3.50
Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν· ὑπὸ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλου, ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77, πίνακες 2. 1908	2.—
Guide de Delphes· par Ant. D. Keramopoulos, éphore des antiquités. Σχῆμα 16ον, σελίδες 79, πίνακες 2. 1909	2.—
Θεσσαλικά μνημεῖα· ὑπὸ Ἀ. Σ. Ἀρβανιτοπούλου, δ. φ., ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Θεσσαλίας· μέρος 1ον (τεύχη τέσσαρα): Περιγραφή τῶν γραπτῶν Παγασαίων στηλῶν τοῦ ἐν Βόλῳ μουσείου. Σχῆμα 16ον, σελίδες 464, εἰκόνες 45. 1909	8.50
Ἱστορία τῶν καλῶν τεχνῶν· ὑπὸ Κωνσταντίνου Γ. Ζητοῦ, καθηγητοῦ τοῦ α' ἐν Ἀθῆναις γυμνασίου καὶ τοῦ Ἀρσακείου· μέρος 1ον: α') Εἰσαγωγή περὶ τοῦ καλοῦ, β') Ἡ τέχνη παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς λαοῖς, γ') Ἀρχαία Ἑλληνικὴ τέχνη. Ἐκδίδεται δαπάναις τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἐταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες η' καὶ 296, εἰκόνες 103. 1910	2.70
Ὀλυμπιεῖοι περίβολοι· ὑπὸ Φριδερίκου Βερσάκη. Σχῆμα 8ον, σελίδες 16, εἰκόνες 8, μετὰ πίνακος. 1910	3.—
Das Brauronion und die Chalkothek im Zeitalter der Antoninen· von Friedrich Versakis. Σχῆμα 4ον, σελίδες 35, εἰκόνες 29, πίνακες 3. 1910	10.—
Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων κατὰ τὰ ἔτη 1908 καὶ 1909· ὑπὸ Ν. Ἀ. Βέη. Σχῆμα 8ον, σελίδες 68. 1910	2.—
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία· ὑπὸ Περικλέους Δ. Ρεδιάδου, ὑποπλοίαρχου β. ν.· ἔκδοσις 2α. Σχῆμα 8ον, σελίδες 104, μετὰ τοπογραφικοῦ πίνακος. 1911	3.—
Ἡ ἀκρόπολις καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μουσεῖον· ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου, καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Σχῆμα 16ον, σελίδες 190, εἰκόνες 23. 1911	3.—
Griechische Geschichte· von Karl Julius Beloch· 2. neugestaltete Auflage· I. Band: Die Zeit vor den Perserkriegen (1. Abteilung: σελίδες XII καὶ 446, Strassburg 1912· 2. Abteilung: σελίδες X καὶ 409, μετὰ χάρτου, Strassburg 1913)· II. Band: Bis auf die sophistische Bewegung und den peloponnesischen Krieg (1. Abteilung: σελίδες VIII καὶ 432, Strassburg 1914). Σχῆμα 8ον	—
Les civilisations préhelléniques dans le bassin de la mer Egée· par René Dussaud· 2 ^{ème} édition revue et augmentée. Σχῆμα 8ον, σελίδες X καὶ 482, εἰκόνες 325, πίνακες 18. Paris 1914	24.—
Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία· ὑπὸ Π. Καββαδίου, καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Σχῆμα μέγα 8ον, σελίδες 880, εἰκόνες 820. 1909/14	25.—
Fuehrer durch die Ruinen von Tiryns· von Georg Karo (kaiserlich deutsches archaeologisches Institut in Athen). Σχῆμα 8ον, σελίδες 36, εἰκόνες 15, μετὰ τοπογραφικοῦ πίνακος. 1915	2.50

κορασίου ἄγαλμα ἐξ Ἀγρας· σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου.

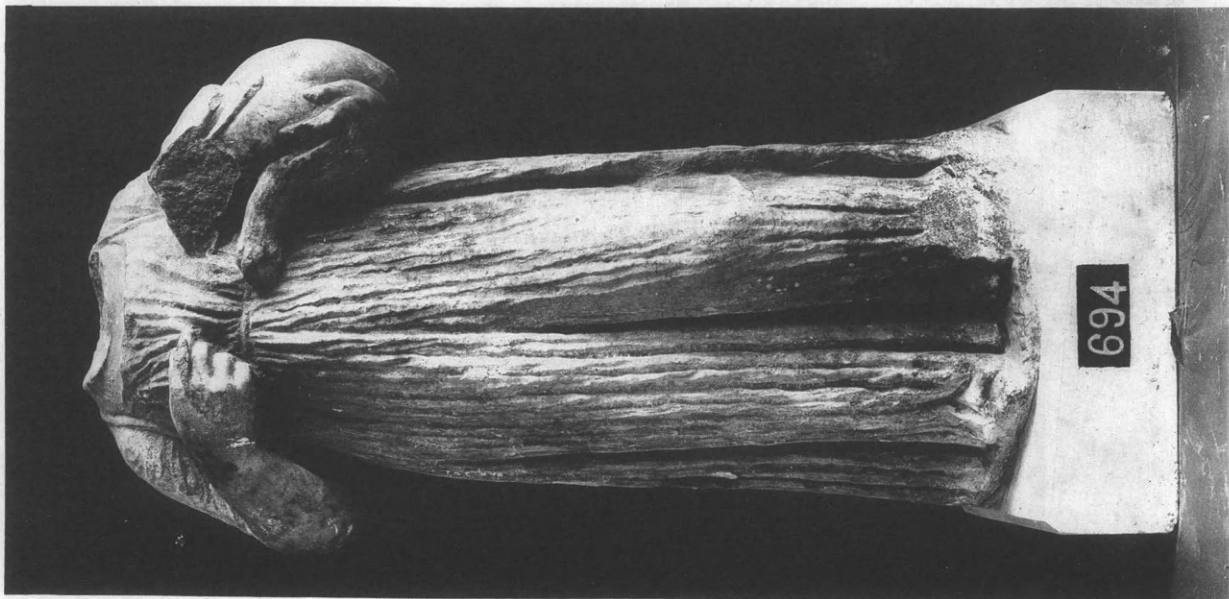
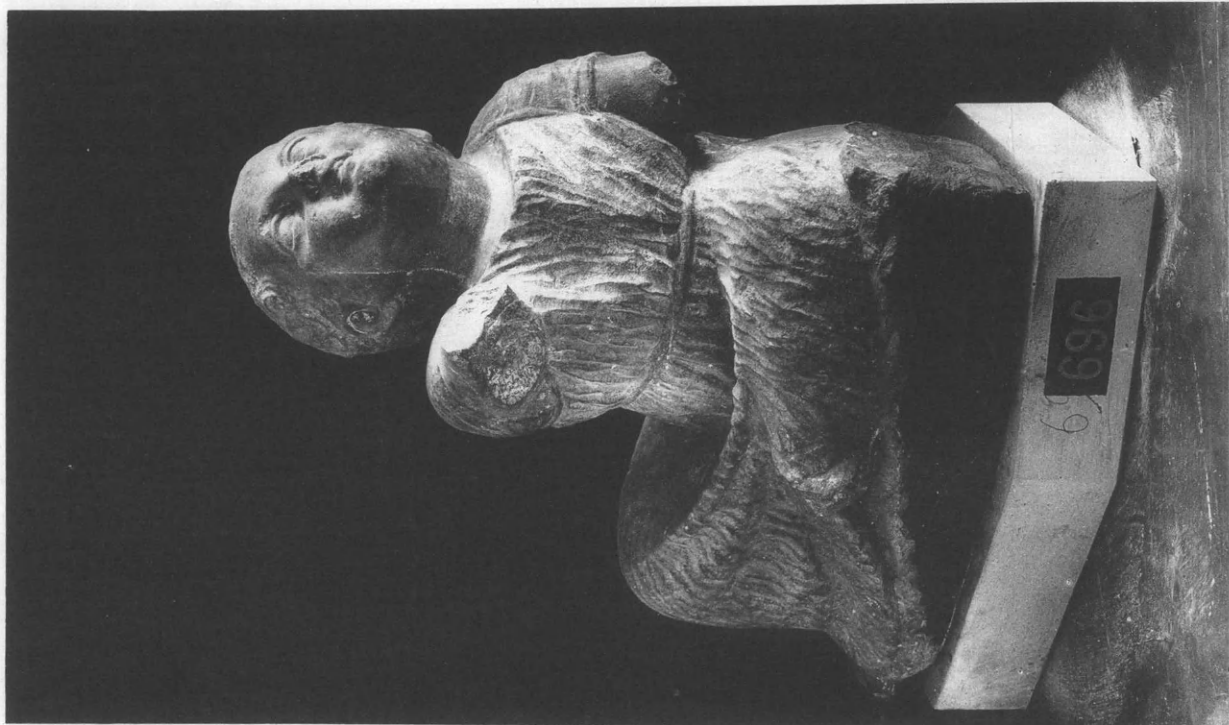
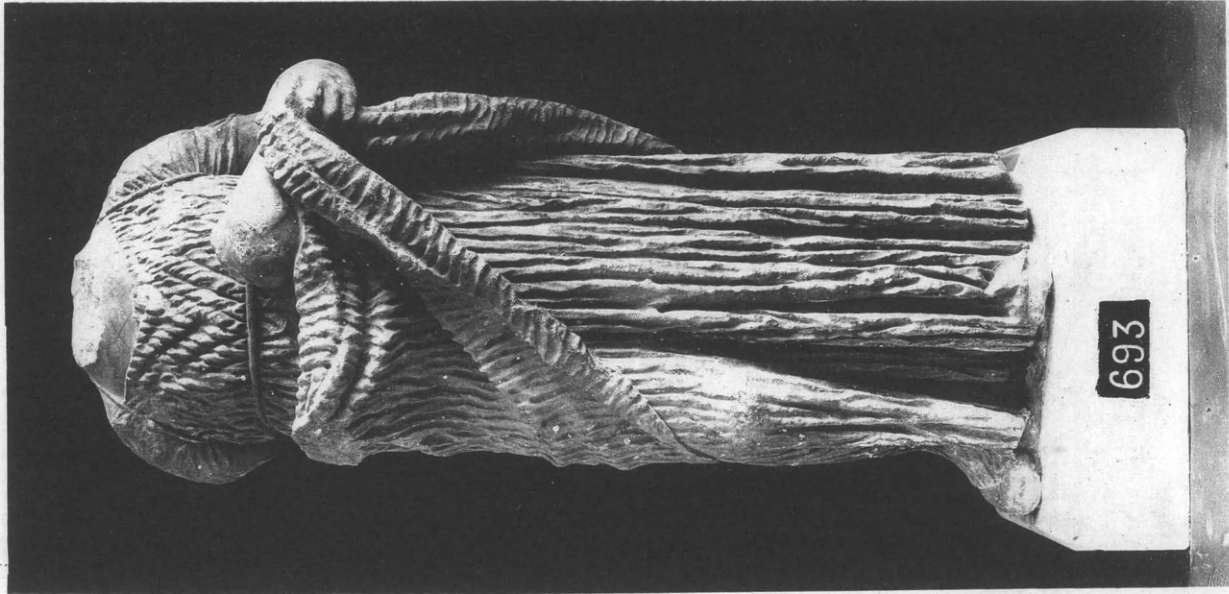
β
σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου (νῦν ΑΑΜ 304).

α
κορασίου ἄγαλμα ἐκ τοῦ ἐν Ἀγρας ἱεροῦ τῆς Εἰλειθυίας (νῦν ΑΑΜ 695).

κορασίου ἄγαλμα ἐξ Ἀγρας· σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου.

κορασίων ἀγάλματα ἐξ Ἄγρας.

γ

β

α

κορασίων ἀγάλματα ἐκ τοῦ ἐν Ἄγρας ἱεροῦ τῆς Εὐλειθυίας (νῦν ΑΑΜ 694 696 693).

(*Δοκληπιακά μνημεία και κιονολατρεία ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ἰ. Σβορώνου*)

(*εἰς σ. 87*)

κορασίων ἀγάλματα ἐξ Ἄγρας.